

5—6 december

Debatter m. m.

Torsdagen den 5 december

	Sid.
Svar på frågor av:	
herr Lindström (s) ang. vissa disciplinbrott av värnpliktiga.....	5
herr Werbro (fp) ang. användandet av blodgivarkort som identitetshandling och fröken Ljungberg (h) ang. skärpning av identitetskontrollen vid utfärdande av blodgivarkort.....	6
herr Nilsson i Kristianstad (s) ang. utbildningen av yrkeslärare i svetsning.....	8
herr Johansson i Skärstad (cp) ang. vissa televisionsprograms förenlighet med bestämmelser i avtalet beträffande Sveriges Radios programverksamhet.....	9
herr Nilsson i Bästekille (h) ang. tilldelningen av medel för uppgrustning av vägar.....	11
herr Henrikson (s) ang. antalet ledamöter i stads- och kommunalfullmäktigeförsamlingar.....	13
herr Westberg (fp) ang. handläggningen av vissa skadeståndsärenden.....	13
herr Thunborg (vpk) ang. statligt stöd för att trygga sysselsättningen inom skoindustrin.....	15
Svar på interpellationer av herr Wedén (fp) ang. Sveriges EEC-politik och herr Bohman (h) ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien.....	16
Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare.....	45
Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning.....	53
Åtgärder mot oljeläckage, m. m.....	57
Översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter.....	58

	Sid.
Avskaffande av dyrortsgrupperingen av normalbeloppen för existens- minimum	60
Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.	62
Åtgärder till hjälp åt ensamstående, m. m.	78
Svar på interpellationer av:	
herr Werner (h) ang. tillämpningsbestämmelserna beträffande korum	80
herr Svensson i Kungälv (s) ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.	82
fru Ryding (vpk) ang. kvinnornas ställning inom statsförvaltningen	87
herr Thunborg (vpk) ang. förhandlingshjälp till de statliga bolagen	90
herr Nilsson i Tvärålund (cp) ang. utbyggnaden av den högre tek- niska utbildningen	91
herr Andersson i Örebro (fp) ang. granskningen av gesällprov	92
herr Lothigius (h) ang. den framtida energiförsörjningen	94
herr Hector (vpk) ang. utvidgning av den statliga företagsamheten i Värmlands län	97
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Grebäck (cp) ang. ansvaret för skötsel och underhåll av vatten- drag och sjöar	99
herr Mundebo (fp) ang. informationen om bostadstilläggen	99
fru Nettelbrandt (fp) ang. förbättrade skatteregler för folkpensio- närer	99
herr Ståhl (fp) ang. kapitalkrisen i Duroxbolaget	99
herr Elmstedt (cp) ang. slutförandet av fiskprisutredningens arbete	99
herr Ullsten (fp) ang. åtgärder mot vapenexport till Nigeria	99

Fredagen den 6 december

Svar på interpellationer av:	
herr Thunborg (vpk) ang. postanstalters placering	100
herr Eliasson i Sundborn (cp) ang. informationen i samhällsplane- ringsfrågor	103
herr Hedin (h) ang. användandet av motorbåt vid fågeljakt	113
fru Kristensson (h) ang. åtgärder mot narkotikamissbruket	115
fru Kristensson (h) ang. tillsättande av natriumfluorid till AD- vitamin i kariesförebyggande syfte	123
fru Kristensson (h) ang. utredning rörande vissa variationer i sjuk- frekvensen	125
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Wennerfors (h) ang. eventuella förändringar i lotsorganisatio- nen	129

	sid.
herr Nordgren (h) ang. upprätthållandet av säkerhetskraven inom sjöfarten vid ett genomförande av lotsorganisationsutredningens förslag.....	129
herr Björkman (h) ang. det ekonomiska resultatet av Duroxbolagets verksamhet.....	129

Samtliga avgjorda ärenden

Torsdagen den 5 december

<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 66, om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare.....	45
— nr 68, om harmonisering av den ekonomiska och socialrättsliga lagstiftningen i enlighet med EEC-fördraget.....	53
— nr 69, ang. vissa förhandlingar före beslut om nedläggning av företag, m. m.....	53
— nr 70, om lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning.....	53
<i>Tredje lagutskottets</i> utlåtande nr 68, om dels åtgärder mot oljeläckage, dels förvaringen av oljecisterner.....	57
— nr 69, om ändrad lydelse av 128 § byggnadslagen, m. m.....	58
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 44, om en översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter.....	58
— nr 45, ang. ersättningen för intrång enligt naturvårdslagen.....	60
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 56, om en allmän identitetshandling.....	60
<i>Utrikesutskottets</i> utlåtande nr 14, ang. godkännande av överenskommelse med Norge om avgränsning av kontinentalsockeln.....	60
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 65, om ändring i kommunalskattelagen, m. m.....	60
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 72, ang. ändring i lagen om redareavgift för sjöfolks pensionering.....	62
<i>Allmänna beredningsutskottets</i> utlåtande nr 50, om särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, om vissa stödåtgärder inom vindelälvsområdet samt om en plan för vindelälvsområdets användning för friluftsliv och rekreation.....	62
— nr 57, om åtgärder till hjälp åt ensamstående och om utredning angående de ensamståendes problem.....	78

Torsdagen den 5 december

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. vissa disciplinbrott av värnpliktiga

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Lindström har frågat mig om jag anser att en värnpliktig soldats försenade ankomst till utspisningsstället är ett disciplinbrott av så allvarlig karaktär att det bör föranleda hans omedelbara förpassning till arresten.

Mitt svar på frågan är nej.

Vidare anförde:

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Detta svar är ju så kort och militäriskt, som det anstår en försvarsminister. Det är så militäriskt att fastän man har sin militärutbildning ett halvsekel bakom sig är det nästan så att man vill rycka upp sig i enskild ställning, när man tackar för det samma.

Jag är villig att erkänna att vi i stort sett har en lojal och skicklig officerskår, men när man ser sådana rudiment av gammal kadaverdisciplin som i detta fall blir man en smula oroad. Bakgrunden till min fråga var den händelse som häromdagen inträffade vid A 4 i Östersund. Där tog en dagofficer en värnpliktig, som kom någon minut för sent till matsalen, och stoppade honom i arresten bums efter en viss ordväxling mellan dagofficeren och den värnpliktiga. Det tragikomiska i det fallet

var att arresten vid A 4 höll på att byggas om, och den värnpliktiga fick därför under eskort resa till ett annat regemente. Ett sådant förfarande är väl närmast någon sentida form av ståndrätt som vi inte kan tolerera.

En lekman frågar onekligen hur det egentligen går till på Karlberg och vid de andra militärinstitutionerna, där dagens och morgondagens fältherreämnen får sin utbildning. Får man inte där lära sig någonting om hur människomaterialet skall behandlas för att man skall få ut maximal effekt? Om undervisningsschemat inte rymmer någon sådan undervisning vill jag föreslå att man byter ut ett och annan korum mot en genomgång av vad forskningen på detta område har kommit fram till.

När justitieministern och förmodligen också riksdagen nu är beredda att låta pudelklippta 18-åringar klättra upp i den äkta sängen utan dispens, tycker jag att försvarsministern skulle se till att 19—20-åringarna, som skall bli taggar i den svenska igelkotten, inte åläggas att svälja den sista mattuggan lika samstämmigt som de slår ihop klackarna ute på kaserngården.

Både försvarsministern och befälet vid A 4 tycker kanske att jag är manisk, men jag är tillräckligt inbilsk att tro att det hade en viss effekt när jag häromåret gjorde försvarsministern uppmärksam på de undersökningar som gjorts vid detta regemente om hur många minusgrader en beväring snäsa tål utan ansiktsskydd. Därför menar jag att även den fråga jag nu tagit upp — jag erkänner att den kanske är i enklaste laget — kan ha en viss verkan.

Herr talman! Det lackar nu mot »lus-

Svar på frågor ang. utfärdandet av blodgivarkort

sande» och jag skall därför nöja mig med det anförda, samtidigt som jag tackar för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det bör väl ändå till kammarens protokoll meddelas, att översten på regementet, när han blev underrättad om fallet, omedelbart gav ynglingen fri och avskrev hela ärendet.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Ja, det var tur för beväringen att han hade en regementschef med ett vida bättre omdöme än vad dagofficieren hade.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Svar på frågor ang. utfärdandet av blodgivarkort

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Werbro har frågat justitieministern vilka åtgärder han ämnar vidta för att förhindra att s. k. blodgivarkort på ett olagligt sätt utnyttjas som indentitetshandling. Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Vidare har fröken Ljungberg frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta i syfte att nå en skärpt indentitetskontroll av de personer för vilka sjukhusens blodgivarcentraler utfärdar blodgivarkort.

Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Blodgivarkorten är avsedda att garantera att den person som anmäler sig för blodgivning har den blodgrupp som är angiven på blodgivarkortet. Det har därför i allmänhet inte gjorts någon indentitetskontroll av den som första

gången anmält sig som blodgivare och fått ett kort utfärdat, utan det har räckt med att personen i fråga uppgett sitt namn.

På några av de största blodgivarcentralerna har man emellertid numera börjat avkräva den som skall ha ett blodgivarkort någon form av identitetshandling, exempelvis pass eller körkort. Detta måste hälsas med tillfredsställelse och jag har under hand inhämtat att socialstyrelsen ämnar uppmana alla blodgivarcentraler att göra en sådan kontroll.

Blodgivarkorten är uteslutande avsedda att användas i den verksamhet som blodgivarorganisationen svarar för. Det kan övervägas att direkt ange detta på korten för att motverka ett eventuellt missbruk av dessa utanför sjukhusen.

Vidare anförde:

Herr WERBRO (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på den fråga som jag egentligen ställde till justitieministern. Det har emellertid ställts en annan fråga i samma ämne, och jag anser att det var riktigt att besvara dem samtidigt. Vad jag reagerar mot är att blodgivarkorten används som identitetshandling. Att så är fallet är inte alls ägnat att förvåna — ett sådant blodgivarkort som det jag har i handen överensstämmer i stort sett, genom formatet, plastinbakningen o. s. v., med ett vanligt legitimationskort, t. o. m. med det statliga tjänstekortet.

Jag vill uppmana vederbörande myndighet att verkligen se till att blodgivarkorten inte utnyttjas obehörigt. Det finns starka bevis för att blodgivarkort används på ett sådant sätt. Det finns personer som haft tre blodgivarkort med olika namn på. Sådana personer ändrar vid behov sin identitet genom att använda dessa blodgivarkort.

Det är riktigt, såsom socialministern framhåller, att blodgivarkorten avses för identifiering av personer som ger

Svar på frågor ang. utfärdandet av blodgivarkort

blod. Men när personer genom att gå till en blodgivarcentral kan skaffa sig en ny identitet blir man betänksam. I ett fall hade en utlänning, som deltagit i en stor smuggelhärva, utnyttjat blodgivarkort för att ändra sin identitet. Han var tidigare utvisad ur landet. Han använde dem också för att komma åt varor, lösa in checkar o. d.

Jag är inte riktigt tillfredsställd med den sista meningen i socialministerns svar, där han sade att man för att motverka missbruk överväger att direkt ange på korten, att dessa uteslutande är avsedda att användas i blodgivarverksamheten. Jag anser att det är absolut nödvändigt att göra detta, så att det av korten framgår att de endast får användas i samband med blodgivning. Den nuvarande ordningen vid utfärdandet av identitetskort är nämligen i övrigt så hårt kringgärdad att det är omöjligt att få ut sådana kort på obehörigt sätt. Därför måste vi också se till att det blir kontroll av detta kort, som är så lätt att utnyttja.

Jag har här ett kort som bevisligen utnyttjats av innehavaren för att få ut pengar på en check. Jag anser det vara helt oriktigt att man så här okontrollerat skall kunna få en identitetshandling med mycket trovärdiga uppgifter. Man har ett kort av sig själv, man har alla identitetsuppgifter — om de är riktiga eller falska går inte att direkt avgöra. I detta fall vet jag att uppgifterna är riktiga. Kortet är utfärdat av Stockholms stads blodgivarcentral, och det tycker man är förtroendeingivande.

Det är mot denna bakgrund som jag är skeptisk mot att detta kort skall godkännas ens vid blodgivning. Jag hoppas att socialministern kommer att medverka till att kortet förses med tryck om att det inte får utnyttjas som identitetshandling.

Fröken LJUNGBERG (h):

Herr talman! Också jag tackar socialministern för svaret.

Herr Werbro och jag har ovetande om varandras initiativ lämnat in två frågor rörande samma problem, som dock kommit att belysa problemet från två olika håll. Herr Werbro har talat om att dessa blodgivarkort kan användas olagligt, och jag har med min fråga velat belysa att det är alltför lätt att komma över blodgivarkort. Man kan få dem på en blodgivarcentral bara genom att muntligen nämna sitt namn. Och man kan ju uppge vilket namn som helst — det har förekommit och lett till att personer fått i sin hand blodgivarkort från flera olika blodgivarcentraler. På så sätt har denna handling kunnat missbrukas i ännu större utsträckning.

Jag är glad åt att socialministern ger mig beskedet, att socialstyrelsen ämnar uppmana alla blodgivarcentraler att göra en kontroll vid utfärdande av blodgivarkort genom att avkräva den som skall ha ett sådant kort någon form av identitetshandling. Det måste väl ändå, statsrådet Aspling, innebära att det ställs *krav* på uppvisandet av identitetshandling innan blodgivarkort utfärdas och att det i fortsättningen inte kommer att räcka med att man uppger ett namn och lämnar ett fotografi, såsom det har varit hittills?

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket, men jag vill göra några korta kommentarer.

Den fråga som herr Werbro och fröken Ljungberg tagit upp berör egentligen ett större problem, nämligen frågan om identitetshandlingar över huvud taget. Och det är en händelse som ser ut som en tanke att på kammarens föredragningslista för i dag står upptaget allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om en allmän identitetshandling. Kammarerna får vid behandlingen av det utlåtandet tillfälle att ta ställning till

Svar på fråga ang. utbildningen av yrkeslärare i svetsning

bl. a. frågan om en utredning om identitetskorten över huvud taget, och det vore självfallet av värde om vi kunde komma fram till mera enhetliga principer på området. Blodgivarkortet är ju ett av många kort som tydligen i olika sammanhang kan användas som identitetshandling.

Nu har uppmärksamheten genom dessa två enkla frågor som ställts blivit riktad på problemet, och jag har i mitt svar meddelat att socialstyrelsen kommer att uppmana blodgivarcentralerna att göra en kontroll. Jag vill gärna använda samma ord som fröken Ljungberg och säga, att kontrollen bör bli annorlunda än tidigare. En väg torde då vara att avkräva vederbörande identitetshandlingar av annat slag än man hittills på sina håll begärt.

Herr **WERBRO** (fp):

Herr talman! Det är just den motion när det gäller identitetshandlingar i allmänhet, undertecknad bl. a. av mig, som ligger till grund för allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56. Jag tror det blir svårt att kombinera den allmänna legitimationshandlingen med blodgivarkortet. Därför ville jag fästa statsrådets uppmärksamhet på att blodgivarkortet endast bör gälla blodgivning och inte sammanblandas med andra identitetshandlingar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. utbildningen av yrkeslärare i svetsning

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Kristianstad har frågat om chefen för utbildningsdepartementet anser att den nuvarande utbildningskapaciteten av yr-

keslärare i svetsning motsvarar behovet av denna yrkeskategori inom yrkesutbildningen. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Utbildningen av yrkeslärare i svetsning äger, liksom utbildningen av flertalet övriga yrkeslärare för industrins och hantverkets områden, rum vid de yrkespedagogiska instituten. Skolöverstyrelsen fördelar antalet tillgängliga utbildningsplatser på olika yrkesområden med hänsyn till anmälda behov.

Enligt vad jag inhämtat har under senare år det redovisade behovet av yrkeslärare i svetsning helt kunnat täckas inom ramen för institutens utbildningskapacitet.

Vidare anförde

Herr **NILSSON** i Kristianstad (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Moberg för svaret på min fråga. Jag har ställt den mot bakgrunden av skolöverstyrelsens beslut om utveckling av systemet med särskilda utbildningsstationer i svetsning vid våra yrkesskolor. Enligt detta beslut är det meningen att undervisning i detta ämne i fortsättningen skall ges av respektive yrkeslärare. Denna omläggning har väckt mycket stark kritik och jag tror att det finns stora risker för en försämring av undervisningens kvalitet inom det ämnet.

Vid en del yrkesskolor har man i stället inrättat fristående terminskurser i svetsning men inom dessa har man inte fått utrymme för en mer grundläggande verkstadskunskap. Det har också framgått att ungdomen inte i någon större utsträckning söker sig till dessa fristående terminskurser, vilket gör dessa överflödiga.

I det läget finner jag det sannolikt att antalet utbildade yrkeslärare i svetsning överstiger det faktiska behovet av sådana lärare. Det kan ifrågasättas om inte det förhållandet förelig-

Svar på fråga ang. vissa televisionsprogramns förenlighet med bestämmelser i avtalet beträffande Sveriges Radios programverksamhet

ger inom fler yrkesområden, just på grund av den nya yrkesutbildningen.

Trots slopandet av de särskilda utbildningsstationerna och det därmed uppkomna överskottet av svetsningslärare blir det även höstterminen 1969 intagning av lärarkandidater i ämnet vid de yrkespedagogiska instituten, vilket jag anser vara felaktigt. De som genomgår en utbildning förväntar sig också tjänster inom yrket, men sådana kommer, på grund av den omläggning skolöverstyrelsen gått in för, inte att finnas. Jag tror att man borde titta litet närmare just på dessa förhållanden. Jag vill än en gång tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på fråga ang. vissa televisionsprogramns förenlighet med bestämmelser i avtalet beträffande Sveriges Radios programverksamhet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME, som yttrade:

Herr talman! Herr Johansson i Skärstad har frågat om jag anser utformningen av på senare tid sända televisionsprogram angående narkotika vara förenlig med bestämmelserna i det mellan staten och Sveriges Radio ingångna avtalet beträffande programverksamheten.

Enligt Kungl. Maj:ts instruktion för radionämnden ingår det i denna nämnds uppgifter att övervaka att Sveriges Radio följer de riktlinjer för företagets programverksamhet som fastställts genom avtal mellan staten och företaget. Det tillkommer inte mig att uttala min åsikt i en fråga av detta slag.

Vidare anförde:

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Palme för svaret på min fråga. Eftersom TV och radio är samhällets medel för distribution av nyheter, kultur, underhållning m. m. borde tittarna och lyssnarna vara garanterade att programinslag som sårar anständighet och god ton icke förekommer.

Denna rättmätiga förväntan har i regel beaktats, men undantag av allvarliga slag förekommer som är anstötliga genom svordomar och annat rått tal m. m. Någon räknade ut att i ett program häromkvällen en person som medverkade använde svordomar fyra gånger i minuten under de 17 minuter som programmet varade.

Vidare har det på sistone förekommit programinslag som kan anses vara rent skadliga. Jag tänker på »Timmen»-programmet härförleden om narkotika, då en deltagare demonstrerade att han rökte hasch. Enligt en tidningsuppgift skulle vid bara en skola elva elever ha börjat använda hasch efter nämnda program. Vad händer då landet över? Man kan fråga om vårt statsunderstödda massmedium skall arbeta narkotikalangarna i händerna. Finns det inte något som heter avtalsbrott?

Statsrådet hänvisar till radionämnden, men denna kan väl endast i efterhand anmärka på ett program. Då är skadan redan skedd. Det måste finnas något i avtalet som ger en viss garanti. Den 16 februari förra året framställde jag en interpellation till statsrådet Palme med följande fråga: »Är herr statsrådet beredd att medverka till att den nya överenskommelsen mellan staten och Sveriges Radio angående rundradions programverksamhet utformas så att upprepat framförande av anstötliga program i samhällets massmedia förhindras?» Då ville inte statsrådet svara. Den gången kunde han kanske ha svarat.

Svar på fråga ang. vissa televisionsprogramms förenlighet med bestämmelser i avtalet beträffande Sveriges Radios programverksamhet

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det fanns en tid då jag stod här varje torsdag och svarade på frågor om program i Sveriges Radio. Det har emellertid blivit en dämpning av denna verksamhet under senare tid, eftersom man visste att jag skulle ge samma svar varje gång, nämligen att jag inte kan lägga mig i dessa program. Jag tror att det var herr Gustafsson i Borås som var så ärlig att han sade att han mycket väl begrep att jag inte skulle säga något, men han ville själv få chansen att utveckla litet text, och med hänsyn härtill hade han ställt sina frågor.

Herr Johanssons i Skärstad fråga utgör nog ett modellexempel på detta. Han vet mycket väl att jag icke kan yttra mig om enskilda program i Sveriges Radio och att vi har ett system, godtaget av riksdagen, som innebär att man anmäler till radionämnden om man är missnöjd, varefter denna utlåter sig. Detta speciella program har ju varit anmält för radionämnden, som har förklarat att det var klart olämpligt.

Vad herr Johansson nu är inne på är någon form av förhandscensur, som samhället skulle ta ansvar för. Detta är en orimlig tanke. Radionämnden kan inte granska alla program i förhand, utan får yttra sig i den mån övertramp förekommer. Man får förutsätta att dess yttranden blir vägledande för framtiden, exempelvis i detta fall vid behandlingen av narkotikaproblem.

Att utfärda garantier för att anstötligheter icke skall förekomma i Sveriges Radio är en orimlighet av två skäl. För det första är vi alla människor, och missar kan förekomma. Då skall man ha chansen att klaga. För det andra är definitionen på anstötlighet på intet sätt entydig. Jag är den ende i landet som inte får ha någon mening om radioprogrammen och kan alltså

bara diskutera dem principiellt, men jag vill ändå ta ett exempel.

Det är riktigt att det häromkvällen sändes ett program om en skrothandlare, som enligt herr Johansson svor väl mycket. Man kan ha två olika meningar om detta. Den ena meningen är, att det faktum att vederbörande svor så förfärligt gjorde att något program med honom inte hade bort sändas, men enligt den andra meningen kan man säga att programmakarna hade ambitionen att ge en bild av verkligheten, av en människas vardag. Om denna vardag fylldes av en och annan ed, hade det varit att förvanska verkligheten att ta bort dessa svordomar. Den ene kan tycka detta vara anstötligt, den andre kan tycka det vara korrekt. Det finns ingen entydig definition på anstötlighet vilken vi ens här i riksdagen skulle ha chans att komma överens om.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag har inte begärt någon förhandscensur, men man kunde väl tänka sig att det fanns ett ansvar hos dem som står för de program som går ut till svenska folket, så att vi alla kunde lita på dem.

Jag har tänkt mig att det finns en minimigräns för anstötligheten. Jag tror att det finns riksdagsmän som använder svordomar — om jag inte har hört alldeles fel — men det är underligt: när de kommer upp i denna talarstol använder de dem inte. Varför? Jag tänkte att det fanns en liknande lag som gällde också för TV, nämligen att man borde låta bli att sända det som är anstötligt. TV kunde vara en tillgång för de svenska hemmen, men det är tragiskt att det skall finnas ett sådant osäkerhetsmoment, som gör att föräldrar inte törs lämna sina barn hemma vid TV-skärmen därför att de inte riktigt vet vad som händer.

Chefen för utbildningsdepartementet, herr statsrådet PALME:

Herr talman! Det är naturligtvis tråkigt om herr Johansson i Skärstad skall sitta framför TV-skärmen och vara rädd och undra vad som kan komma härnäst, men detta är en tillvaro som vi naturligtvis får vänja oss vid, åtminstone de flesta av oss; några absoluta garantier mot sådana inslag kan vi inte få, utan vi får lita på att radioledningen och de som gör programmen har ansvarskänsla och utför programmen i den andan. I den mån övertramp förekommer har vi radionämnden som vi kan anmäla detta för. Jag vet att man inom företaget fäster stort avseende vid ett uttalande av radionämnden och att detta sedan blir vägledande på området. Exempelvis anmälan om narkotikainslaget i sändningen »Timmen» får säkert en sådan vägledande effekt på den kommande programverksamheten.

Jag skall inte diskutera hur mycket av svordomar som tillåts innan man så att säga passerar anständighetsgränsen. Jag tror att herr Johanssons egen exemplifiering är ett utomordentligt exempel på omöjligheten i hans teser.

Herr JOHANSSON i Skärstad (cp):

Herr talman! Jag är inte rädd själv, men jag tror att oändligt många föräldrar i vårt land är rädda om sina barn, inte minst i en tid då samhället redan har stora problem med alla som råkar in på fel väg. Därför är det en rättighet vi har att begära, att sådana massmedia som TV sänder program med så pass god kvalitet, att vi kan låta våra barn sitta samt se och lyssna på dem utan att ta skada. Jag hade räknat med att statsrådet Palme skulle ha tagit litet mera allvarligt på denna sak, ty om vi tar antalet tidningsinsändare om denna fråga i betraktande måste frågan bedömas som allvarlig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. tilldelningen av medel för upprustning av vägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille har frågat om jag vill lämna en redogörelse för de principer som tillämpas vid tilldelningen av medel för upprustning av vägar.

Jag har vid flera tillfällen i denna kammare lämnat ingående redogörelse för dessa principer. Sammanfattningsvis kan jag upprepa, att vägföretagen i princip utförs i den turordning som bestäms av deras samhällsekonomiska lönsamhet. Denna turordning anges i de av länsstyrelsen upprättade flerårsplanerna, som avser vägbyggandet under en femårsperiod. Förbättrings- och förstärkningsarbeten inom vägunderhållets ram sker i angelägenhetsordning på i huvudsak samma sätt som renodlade nybyggnadsföretag.

Vidare anförde:

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Jag skall först tacka statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för att han lämnat svar på frågan och för att han talat om efter vilka principer dessa frågor handlägges.

Även om man säger att det finns vissa fastlagda principer, herr statsråd, kan dessa inte gälla i alla tider, ty mycket har inträffat sedan principerna en gång spikades. Vi vet alla, inte minst herr statsrådet, alltför väl att man nu många gånger ställer sig frågan om alla vägmedelsanslag i stort sett skall förbehållas de nya, stora motorvägarna.

Jag är fullt överens med herr statsrådet om att de stora vägbyggena blir ekonomiskt lönsamma och att de måste utföras. Det finns dock många delar av vårt land, inte minst min egen hembygd

Svar på fråga ang. tilldelningen av medel för upprustning av vägar

Österlen, som gång på gång frågar sig när någonting skall bli gjort där. Jag har från denna talarstol sagt att man för några år sedan visade en mycket positiv inställning och att vi då fick en hel del vägar belagda. Men nu har detta liksom stannat upp, det har inte blivit något mera. Då är det klart att otåligheten sprider sig över bygdens innevånare, och man undrar om det inte kommer att göras något mera.

Den 1 november i år hade vi ett sammanträde inför landshövdingen och de ledande chefstjänstemännen för olika avdelningar. Riksdagsledamöterna plus andra var anmodade att komma, och man gav då uttryck för den uppfattningen att vad som behövde göras i Kristianstads län med förtur var att förbättra den del av bygden som ligger söder om Kristianstad. Det gick inte att stanna upp utan någonting måste göras.

Vi vet alltför väl — även herr statsrådet har varit där nere och studerat förhållandena — att någonting måste göras, om inte denna del av Sverige skall bli ett fullkomligt u-land. Jag tror att det är fel att handla på detta sätt. Utan att på något sätt behöva rucka på principerna skulle man mycket väl kunna se till att vägverket i Kristianstads län får ett större anslag för att kunna lösa en del av dessa frågor.

Herr talman! Jag har en gång från denna talarstol sagt att vi känner oss litet illa behandlade, och då var jag mild i mitt uttryckssätt. Undan för undan plockas många saker ifrån oss utan att vi i stället får någonting annat av positiv natur. Det enda vi får vara med om som fullvärdiga medborgare är att betala samma skatt på inkomster som övriga medborgare i Sveriges land. Om vi har denna skyldighet, har vi också rättighet att begära att någonting görs i positiv anda.

Än en gång vill jag till herr statsrådet uttala mitt tack för svaret samtidigt som jag uttrycker förhoppningen om att

någonting blir gjort där nere innan det blir för sent.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill nog göra gällande att man inte behandlar den bygd som herr Nilsson i Bästekille representerar annorlunda än man behandlar andra bygder. Man kan heller inte säga att det bara är de stora vägarna som är lönsamma, ty det finns också andra, mindre vägar, i fråga om vilka det bedöms angeläget att göra investeringar just ur lönsamhetssynpunkt därför att de är viktiga som trafikleder.

Sedan kan naturligtvis lokaliseringspolitiska och andra aspekter spela in, men vad vi diskuterat är prioriteringen vid vägmedlens fördelning.

Att man sedan med andra medel, arbetsmarknadspolitiska m. fl., får bevaka frågor om utvecklings-, sysselsättnings- och lokaliseringspolitik är givet, men då kommer andra samhällsorgan in i bilden.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! En hel del av vad statsrådet säger är riktigt. Frågan gäller emellertid inte huruvida vi där nere i Kristianstads län blir sämre behandlade än vissa andra delar av landet, utan den gäller, att den dåliga behandling, som vi utsätts för på många områden, måste brytas så att vi får en mer positiv behandling. Jag tror att statsrådet i grund och botten har samma uppfattning som jag. Han vet lika väl som jag att vi i vårt område skulle kunna få nya företag om vägarna rustades upp.

Vissa vägar, t. ex. de som går från Vitaby över S:t Olof och vidare söderut, undviks nu därför att man snart inte har någonting annat än grundstenarna att köra på. Det räcker inte att lägga lite lera och sedan vattna ordentligt — efter två dagar är de lika dåliga igen.

Jag vädjar än en gång till statsrådet att han ser till att vägverket i vårt län

Svar på fråga ang. antalet ledamöter i stads- och kommunalfullmäktigeförsamlingar
— Svar på fråga ang. handläggningen av vissa skadeståndsärenden

får större anslag så att vi blir delaktiga av den stora upprustning som sker på många andra håll.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. antalet ledamöter i stads- och kommunalfullmäktigeförsamlingar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Henrikson har frågat mig när förslag rörande antalet fullmäktigeledamöter i stads- och kommunalfullmäktigeförsamlingar kommer att föreläggas riksdagen.

Frågan om ändrade regler angående antalet kommunal- och stadsfullmäktigeledamöter utreds för närvarande av kommunalrättskommittén. Enligt vad jag inhämtat kommer kommittén att lägga fram förslag inom sådan tid att proposition i ämnet kan föreläggas 1969 års höstriktsdag. De nya reglerna skall därför kunna tillämpas vid 1970 års val.

Vidare anförde

Herr HENRIKSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

Årtalen 1971 och 1974 kommer förmodligen att betyda mycket i kommunernas tillvaro och historia; man räknar med att under de åren kommer ett betydande antal kommunsammanläggningar att göras. För närvarande behandlas inom kommunerna en promemoria utsänd från kommunikationsdepartementet. Den är avsedd att ge

kommunerna tillfälle att avge yttrande rörande situationen på detta område. Såväl vi i detta hus som kommunalmännen och hela befolkningen berörs naturligtvis av de frågor som behandlas i denna promemoria.

I de diskussioner som förekommit har viss oro uttalats för att antalet fullmäktigeledamöter genom kommunsammanläggningarna skulle bli väsentligt begränsat. Jag är därför synnerligen tillfredsställd med det besked som statsrådet lämnade, att vi kan räkna med att få förslag till 1969 års höstriktsdag om ändrade regler — och därmed menar jag regler om utökat antal kommunal- och stadsfullmäktige. Jag tror att det beskedet kommer att hälsas med stor tillfredsställelse.

Jag ber än en gång att få tacka statsrådet för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. handläggningen av vissa skadeståndsärenden

Ordet lämnades på begäran till

Statsrådet fru ODHNOFF, som yttrade:

Herr talman! Herr Westberg har frågat socialministern om han är villig medverka till att handläggningen av ärenden angående skadestånd i sådana fall, där ungdomsvårdsskoleelev är skadevållande, påskyndas. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Ersättning av statsmedel utgår för skador vållade av bl. a. ungdomsvårdsskoleelever som avvikit eller permitterats från skola eller som vårdas utom skola. Om skadan uppgår till högst 100 kronor skall ansökan om ersättning göras hos skolans styrelse, som i dessa

Svar på fråga ang. handläggningen av vissa skadeståndsärenden

fall vanligen själv beslutar i ärendet. Ansökan om ersättning i övriga fall görs hos socialstyrelsen. Finner socialstyrelsen att ersättning bör utgå med högre belopp än 5 000 kronor eller har ärendet principiell betydelse — vilket gäller i relativt få fall — skall styrelsen överlämna ärendet till Kungl. Maj:t.

Antalet här avsedda ärenden har stigit kraftigt under de senaste åren. År 1966 kom ca 300 ärenden in till socialstyrelsen och år 1967 ca 560. Under år 1968 har t. o. m. utgången av november månad ca 880 ärenden kommit in. Den stora ökningen torde bero på bl. a. ökad kännedom om möjligheterna att erhålla skadeersättning av statsmedel.

Vid utgången av år 1967 utgjorde antalet inkomna, icke avgjorda ärenden 151. Motsvarande siffra var vid utgången av november 1968 ca 245, varav två ärenden hänför sig till år 1966, ett till år 1967 och resten till år 1968. I de flesta fall görs ansökan om ersättning relativt kort tid efter det att skadan inträffat. Det är emellertid inte ovanligt att ansökan görs först sedan avsevärd tid förflutit. Reglering av skadorna kan ofta fördröjas på grund av att ansökningshandlingarna måste kompletteras. Så är t. ex. fallet då ett ärende måste vila i avvaktan på polisutredning eller då den skadelidande själv underlåter att på begäran komma in med kompletterande uppgifter. Utredningen i ärenden av principiell betydelse kan i vissa fall ta åtskillig tid i anspråk. I allmänhet är emellertid skadorna slutligt reglerade inom tre månader efter det att ansökan kommit in till socialstyrelsen.

Antalet vid utgången av november månad i år hos socialstyrelsen inneliggande, ej avgjorda ärenden motsvarar ungefär det antal som kommer in under tre månader. Allmänt sett synes således skadorna trots ökningen av antalet ansökningar bli reglerade inom rimlig tid efter det att ansökningarna kommit in till socialstyrelsen. Några särskilda anordningar för att påskynda handlägg-

ningen anser jag inte påkallade för närvarande.

Vidare anförde:

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Vi är överens om att ersättning bör utgå i sådana fall som det här är fråga om; det är riktigt att samhället där tar sitt ansvar. Men det är också angeläget att den som blivit utsatt för skada erhåller ersättning inom rimlig tid, och det sker tyvärr inte alltid.

Nu säger statsrådet att skadorna i allmänhet är slutgiltigt reglerade inom tre månader efter det att ansökan kommit in till socialstyrelsen, och allmänt sett synes således skadorna trots ökningen av antalet ansökningar bli reglerade inom rimlig tid. Men samtidigt får vi veta att antalet inkomna icke avgjorda ansökningar vid utgången av år 1967 var 151. Motsvarande siffra vid utgången av november 1968 var 245. Två av de ärenden, som inte var avgjorda i november 1968, var att hänföra till år 1966. Där föreligger det alltså en väntan på två år. Jag har blivit uppmärksamgjord på ett fall där vederbörande, som märktes för livet vid en svår misshandel, har fått vänta över tre år utan att erhålla skadestånd. Det tycker jag är i högsta grad otillfredsställande, och därför var jag angelägen att få höra statsrådets syn på denna fråga.

Nu säger statsrådet Odhnoff, att hon inte anser några särskilda anordningar för att påskynda handläggningen för närvarande vara påkallade. Mot den bakgrund jag här tecknat tycker jag nog att det vore angeläget med åtgärder som kunde påskynda handläggningen av dessa ärenden.

Statsrådet fru ODHNOFF:

Herr talman! Mot den bakgrund som tecknats tycker jag att det framstår

klart att handläggningen i det övervägande antalet fall sker inom en acceptabel tidrymd och att de fall som herr Westberg tar upp utgör enstaka undantagsfall; två fall från 1966, ett fall från 1967.

Det är givetvis angeläget att skadeersättningsärendena avgörs så skyndsamt som möjligt, och jag skall naturligtvis i fortsättningen noga följa utvecklingen av ärendenas handläggning. Jag kan inte gå in i detaljresonemang här, men helt allmänt kan jag säga att en del av ärendena — detta gäller just dessa resterande ärenden från 1966 och 1967 — kan vara svårbedömda och fordra en ingående utredning. Det gäller särskilt sådana fall då det är fråga om ersättning på grund av svårare personskador. En tillfredsställande bedömning av ersättningsanspråken kan ju ofta göras först sedan man sett om skadorna medför bestående men för de skadade. Enligt vad jag har inhämtat gäller detta för de ärenden som varit under utredning sedan 1966. Socialstyrelsen har meddelat att utredningen kunnat slutföras först nyligen och att styrelsen har för avsikt att före årets slut inkomma med förslag till socialdepartementet i dessa ärenden.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! De faktiska besked som statsrådet Odhnoff här lämnade, tycker jag är utomordentligt tillfredsställande. Att statsrådet avser att noga följa här berörda ärendens behandling i fortsättningen, anser jag är mycket värdefullt. Jag tror också att det är riktigt, som statsrådet säger, att man i allmänhet handlägger dessa ärenden inom en acceptabel tidsrymd. Men vad jag har velat fästa uppmärksamheten på är att det finns en del undantag från den regeln, och jag finner det otillfredsställande att så långa väntetider, som de jag talat om skall behöva förekomma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. statligt stöd för att trygga sysselsättningen inom skoindustrin

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Thunborg har bett mig uttala mig om det aktuella behovet av och förutsättningarna för ett statligt stöd i syfte att trygga sysselsättningen inom skoindustrin.

Konkurrensen från andra länder medför som vi alla vet problem för den svenska skoindustrin. Produktionen av läderskor inom landet minskade starkt mellan åren 1965 och 1966 från 10 miljoner par till 8,3 miljoner par skor och utgjorde 8,1 miljoner par år 1967. Importandelen av vår skokonsumtion de båda senaste åren ökade från 45 procent till 53 procent, i antal från 7,5 till 9,3 miljoner par. Den snabba importstegringen har fortsatt i år och importandelen synes nu uppgå till över 60 procent. Huvuddelen av importen kommer från utvecklade europeiska industriländer. En av orsakerna till den bristande konkurrensförmågan hos den svenska skoindustrin är dess svaga produktivitetstillväxt, som under de senaste åren varit betydligt långsammare än i de flesta andra industribranscher. Lönekostnadsandelen i skoindustrin är också väsentligt högre än i andra industribranscher.

Denna utveckling har haft till följd flera företagsnedläggelser inom den svenska skoindustrin med åtföljande sysselsättningsminskning. Under de senaste fem åren har antalet arbetsställen minskat med en dryg tredjedel och de anställda med omkring 40 procent, från nära 9 000 till ungefär 5 000. Det vi på detta sätt bevittnar inom skoindustrin är en del av den ofrånkomliga strukturomvandling som ingår i mönstret av fortgående förändringar i den internationella arbetsfördelningen.

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

I vårt land anser vi det självklart att den industriella omställningen inte får ske till priset av arbetslöshet eller otrygghet för stora grupper på arbetsmarknaden. Det är på grund härav som vi för en aktiv arbetsmarknads- och näringspolitik. För dem som blir utan arbete inom skoindustrin — liksom inom andra branscher — kommer samhällets arbetsmarknads-, lokaliserings- och industripolitiska medel att till fullo utnyttjas. Även om skoindustrin är mera spridd i sin lokalisering än exempelvis textilindustrin, har svårbemästrade samsättningsproblem uppstått framför allt inom Örebro/Kumla-området. Det är speciellt den äldre arbetskraften som drabbats.

En för kort tid sedan beslutad nedläggning av ett skoföretag i nämnda område har ytterligare riktat uppmärksamheten mot skoindustrin. Regeringen har för avsikt att snarast verkställa en snabböversyn av problemen inom skoindustrin. Branschens problem kommer att på grundval av detta material diskuteras ingående med företrädare för företag och anställda. I avvaktan härpå kan jag för dagen inte närmare uttala mig om i vilken omfattning åtgärder speciellt avseende skoindustrin kommer att vidtas från statsmakternas sida.

Vidare anförde

Herr THUNBORG (vpk):

Herr talman! Som kammaren förstår har denna enkla fråga ställts främst med anledning av att företaget Sju Skomakare i Örebro och Kumla fick avslag på sin ansökan om ett statligt kreditgarantilån på 1,8 miljon kronor. Statsrådet Wickman har ju också i sitt skriftliga svar nämnt just denna trakt. Detta avslag resulterade som bekant i arbetslöshet för 280 skoarbetare. Det dubbeltragiska i detta är att det rör sig om äldre människor som börjat i branschen i 13—14-årsåldern och som, för att an-

vända deras egna ord, »inte kan någonting annat än skor».

Det är ju här fråga om enindustrier i mycket hög grad och för dessa människor kan följaktligen inte de traditionella arbetsmarknadspolitiska åtgärderna vara särskilt användbara. Att skicka ut en 60-åring, en 60-årig skoarbetare, på de traditionella beredskapsarbetena måste betraktas som inhumant i allra högsta grad.

Jag tar emellertid fasta på vad som sägs i det sista avsnittet i statsrådet Wickmans anförande där det framhålles: »Regeringen har för avsikt att snarast verkställa en snabböversyn av problemen inom skoindustrin.» Jag vill, herr statsråd, understryka stavelsen snabb och anser att problemen skall diskuteras med både företagare och anställda.

Får jag, herr talman, till sist nämna att kommunalrådet i Kumla Holger Hultman menar att det behövs svenska skor på marknaden. Han tycker att det vore lämpligt att staten tar över, antingen genom att driva företaget för avveckling på lång sikt med hänsyn till de många äldre skoarbetarna eller upprätta en ny progressiv industri inom branschen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Justerades protokollet för den 27 nästlidne november.

§ 10

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE, som yttrade:

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

Herr talman! I en interpellation till statsrådet Wickman har herr Wedén med anledning av tidningsuppgifter om en omprövning inom regeringen av Sveriges EEC-politik begärt en redogörelse för vilken typ av åtgärder som den svenska regeringen överväger i syfte att säkra svenskt deltagande i eventuella förhandlingar mellan EEC-staterna och vissa EFTA-stater. Herr Wedén har vidare frågat om det är regeringens mening att en ekonomisk union mellan de nordiska länderna är en angelägen målsättning och om strävandena att uppnå en sådan bör utformas så att de ökar dessa länders möjligheter att delta i en vidare europeisk integration.

Det ankommer på mig att svara på denna interpellation.

Vidare har herr Bohman i en interpellation till statsministern frågat vilka åtgärder regeringen överväger för att reducera eller undanröja de svårigheter, som kan förväntas möta den svenska industrins exportförsäljning på Storbritannien. Interpellationen har lämnats över till mig för besvarande.

Jag vill börja med att slå fast att de av herr Wedén angivna tidningsuppgifterna saknar grund och att regeringens inställning till integrationsfrågan alltså är oförändrad. Sveriges ansökan om förhandlingar med Gemenskapen i syfte att göra det möjligt för oss att delta i en utvidgning av EEC gäller alltså såsom den utformades i vår skrivelse till De sex den 26 juli förra året och i den muntliga förklaring som den svenska EEC-ambassadören samtidigt lämnade.

Läget på den europeiska integrationsfronten har när det gäller en utvidgning av Gemenskapen inte ljusnat, det nödgas man tyvärr konstatera. Den allmänna uppfattningen inom både EEC och EFTA är att det kommer att dröja länge innan integrationsfrågan löses. Naturligtvis bör man inte utesluta att förhållandena kan ändras relativt

snabbt. Att närmare gå in på detta skulle än så länge innebära rena spekulationer. Tills vidare får vi emellertid som mest sannolikt räkna med att en lång tidsrymd kommer att förflyta innan sådana steg kan tas som leder EFTA-länderna in i en europeisk stor-marknad.

Detta har vållat vissa slitningar inom EEC, som komplicerat dess verksamhet. Mot denna bakgrund har inom Gemenskapen gjorts ansträngningar för att komma ur vad som understundom tett sig som ett dödläge. Olika medlemsländer har fört fram synpunkter avseende anordningar för bl. a. teknologiskt samarbete och handelsarrangemang mellan Gemenskapen och tredje länder.

Från svensk sida har vi upprepade gånger förklarat oss intresserade av alla åtgärder som kan föra EEC- och EFTA-länderna närmare varandra. Herr Wedén har nämnt de förslag som den västtyske utrikesministern Brandt förde fram i februari och i omarbetat skick i början av hösten.

Det senaste förslaget är en plan, presenterad av den franske utrikesministern Debré i Bryssel i början av november. Utan att till alla delar vara fullständig innefattar den tullsänkningar under en fyraårsperiod på sammanlagt 30 procent, räknat på tullarna efter den reduktion som uppnåtts genom Kennedyronden. De föreslagna sänkningarna skulle begränsas till de tullar som sänktes med 50 procent i denna. Vissa anordningar avseende handeln med jordbruksprodukter förutses även.

Arrangemangen föreslås omfatta de medlemssökande staterna och andra europeiska länder som har nära ekonomiska förbindelser med EEC och skall ses som ett steg mot en avveckling av handelshindren. Någon direkt koppling till ett framtida medlemskap finns däremot inte. Det framhålls emellertid att förslaget, om det godtas, skulle kunna underlätta förhandlingar om anslutning

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

till Gemenskapen när sådana blir önskvärda.

De permanenta EEC-representanterna i Bryssel har i fråga om Gemenskapens utvidgning fått i uppdrag att i nära samarbete med Kommissionen och i ljuset av överläggningarna i ministerrådet studera samtliga de förslag som lagts fram i rådet, i synnerhet i den utsträckning de avser kommersiella arrangemang och teknologiskt samarbete. Därvid skall även proceduren studeras rörande samarbetet inom dessa två områden med övriga intresserade europeiska länder. Detta arbete kommer givetvis att ta sin tid.

Som jag redan antytt har den svenska regeringen med största intresse följt utvecklingen och förklarat sig beredd att i positiv anda studera alla förslag som kan leda till en närmare samverkan mellan EEC- och EFTA-staterna. Genom demarscher i Gemenskapens huvudstäder har vi hävdat den ståndpunkten att Sverige och andra intresserade EFTAländer från början bör få delta i eventuella förhandlingar om handelsarrangemang. Denna ståndpunkt har EFTA:s medlemsstater gjort till sin genom den kommuniké som utfärdades efter ministermötet i London i maj.

På svensk sida anser vi att även begränsade samarbetsprojekt i avvaktan på den stora lösningen — samgåendet mellan alla industriländer i vår del av Europa — skulle göra tillvaron mera dräglig för oss och medföra rikare tillfällen till fruktbar dialoger mellan Gemenskapen och utanförstående länder. Ett hinder härför har emellertid varit att De sex sinsemellan inte kunnat uppnå enighet om något av de initiativ jag berört.

En sådan enighet betraktar den svenska regeringen som en förutsättning med hänsyn till det framtida samarbetet inom Gemenskapen. Vi är intresserade av ett starkt EEC, i vilket utvecklingen går framåt. Det kommer att

bli till nytta för oss själva. Även om EEC:s tullar är besvärande för oss nu skulle de bli ännu mer kännbara om sexstatsmarknadens utvecklingsprocess skulle bromsas upp. Ett starkt EEC har råd att inta en positiv hållning gentemot exportansträngningar från tredje länder. Ett svagt EEC skulle vara mera mottagligt för protektionistiska strömningar.

Intresset för interimistiska handelsarrangemang är inte detsamma inom alla EFTA-länder. På en väsentlig punkt är vi emellertid överens — det visade sig redan på Londonmötet i våras — nämligen att alla förslag som De sex samfällt ställer sig bakom kommer EFTA-länderna att pröva i positiv anda.

Från brittisk sida har man allt starkare understrukit att det framför allt är det politiska samarbetet man eftersträvar. Man fruktar att mer eller mindre tillfälliga arrangemang, som inte klart presenteras som ett steg på vägen mot en utvidgning av EEC, kan fördröja och kanske till och med omintetgöra ett inträde.

Det amerikanska motståndet mot alla handelsarrangemang i Europa, som inte samtidigt understött ett fördjupat politiskt samarbete i Europa, har starkt betänkligheterna.

Mot denna bakgrund var det inte på förhand givet att vi skulle komma fram till ett tillfredsställande gemensamt uttalande vid EFTA:s ministermöte i Wien. Så länge den europeiska stormarknaden ännu låter vänta på sig har vi ett starkt intresse av att EFTAländerna håller ihop. Inte minst viktig i nuvarande läge är den nordiska sammanhållningen.

Det är därför glädjande att vi lyckades ena oss om ett gemensamt uttalande i kommunikén, vilken bland annat säger att ministrarna med intresse uppmärksammat utvecklingen sedan Londonmötet och särskilt EEC-ministrarnas beslut att utreda alla föreliggande för-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

slag, i synnerhet de som avser handelsarrangemang och teknologiskt samarbete. Ministrarna uttryckte förhoppningen att de initiativ som tagits inom EEC snart skulle resultera i gemensamma förslag från De sex. De uppdrog åt de permanenta representanterna i Genève att hålla situationen under noggrann uppsikt mot bakgrund av utvecklingen inom Gemenskapen i syfte att möjliggöra ett samordnat svar på varje förslag från De sex som kan komma att framläggas för EFTA-ländernas regeringar individuellt eller kollektivt. Ministrarna var eniga om att varje lösning måste vara förenlig med GATT-förpliktelserna och att den borde erbjuda en rimlig balans av fördelar för varje EFTA-land.

I väntan på ett mer gynnsamt klimat för förhandlingar är den svenska regeringen angelägen att hålla kontakt på hög nivå inom EEC. EEC-kommissionens vice president Barre besökte Stockholm för någon månad sedan, och ledamoten av kommissionen Colonna var i förra veckan här för andra gången på några år. Vi väntar också ett besök av kommissionens president, Rey, som jag inbjöd vid mitt senaste besök i Bryssel. Den västtyske ekonomiministern Schiller kom hit i juni. Statsrådet Wickman har nyligen varit i Bonn och Paris. Jag vill här också erinra om det kontaktavtal som vi förra året ingick med kol- och stålunionen. Inom ramen för detta har redan tre sammanträden hållits med den särskilt tillsatta kontaktgruppen. Vi har härigenom erhållit värdefull teknisk information och fått kännedom om kort- och långtidsprognoser av betydelse främst för vår järn- och stålindustri. Alla dessa kontakter måste betecknas som värdefulla genom att de ger möjligheter till diskussioner av integrationspolitikens olika aspekter.

Jag kommer nu till herr Wedéns andra fråga. Just med hänsyn till vad man frestas kalla dödläget i integrationsfrågan har intresset för ett fördjupat och

vidgat ekonomiskt samarbete i Norden blivit starkare. För närvarande pågår utredningar på ämbetsmannaplanet i enlighet med de nordiska statsministrarnas beslut i Köpenhamn den 22—23 april i år. Syftet med dessa är att klarlägga om det finns förutsättningar för ett politiskt beslut för att skapa en fastare ram i form av en ekonomisk union åt det nordiska samarbete, som redan vuxit fram och förstärkts i hägnet av EFTA.

En av förutsättningarna under vilka utredningsarbetet bedrivs är enligt statsministrarnas uttalande i Köpenhamn att samarbetet skall utformas så, att det underlättar de fyra ländernas deltagande i eller samarbete med en utvidgad europeisk marknad. Det är meningen att utredningarna i preliminärt skick skall underställas de nordiska statsministrarna och Nordiska rådets presidium, som kommer att sammanträda i början av februari nästa år. Frågan kommer också att bli ett huvudämne vid Nordiska rådets överläggningar i Stockholm i början av mars.

Ett utbyggt samarbete skulle främja den ekonomiska tillväxten i Norden och stärka förmågan till en anpassning till de snabba förändringar av teknik och marknadsförhållanden, som karakteriserar utvecklingen i vår tid. Med vår höga ekonomiska och tekniska standard skulle vi, om vi uppträdde gemensamt, inta en rangplats i världshandeln vida överstigande vår befolkningsmässiga andel. Inte något annat område med 20—25 miljoner människor skulle i det hänseendet kunna mäta sig med Norden. Just på det internationella fältet ligger förmodligen de största vinsterna av fördjupat och fastare samarbete mellan de nordiska länderna.

Jag vill slutligen konstatera att de senaste veckornas händelser på det monetära området och särskilt de av Storbritannien delvis oberoende härav vidtagna åtgärderna knappast kan undgå

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

att inverka på vår export, eftersom det här gäller exportmarknader av stor betydelse för svensk industri.

Att den svenska exporten till Storbritannien även i år visar en mycket stark ökning beror givetvis på att de tidigare brittiska ekonomiska åtgärderna inte fått den effekt som den brittiska regeringen och även andra utomstående bedömare räknat med. Den skärpning som nu vidtagits syftar till att åstadkomma en bättre balans och kanske till och med ett temporärt över-skottsläge. På sikt är vi alla, såsom herr Bohman också framhållit, intresserade av en sund brittisk ekonomi.

De senast vidtagna åtgärderna kommer naturligtvis att drabba Storbritanniens handelspartners. Jag vill inte bestrida att dessa åtgärder kan komma att skapa vissa problem för den svenska exportindustrin. Sysselsättningsläget kan härigenom komma att påverkas. Kommerskollegium är i färd med att undersöka de återverkningar som de brittiska besluten kan få för vårt vidkommande. I utredningen kommer även hänsyn att tas till konsekvenserna av de franska och tyska åtgärderna. Denna utredning bedrivs givetvis i nära kontakt med näringslivets organisationer. Regeringen önskar avvakta resultatet av kollegiets undersökningar innan den tar ställning till frågan huruvida några åtgärder är påkallade.

Jag vill tillägga att EFTA:s permanenta råd och sekretariat har fått i uppdrag att noggrant följa utvecklingen och studera effekterna av de brittiska åtgärderna.

Slutligen bör man uppmärksamma att det inte kan ligga i de brittiska handelspartnerns intresse att vidta sådana egna åtgärder som motverkar den nu inleda hårdare åtstramningspolitiken i Storbritannien.

Vidare anförde:

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! För litet mer än en må-

nad sedan fick vi i en ledande socialdemokratisk tidning läsa att Sverige hade inlett en helt ny EEC-politik. Samtidigt som jag tackar handelsministern för hans svar vill jag fästa uppmärksamheten på anledningen till min interpellation. I denna artikel förklarades att den svenska ansökan om förhandlingar, som kunde leda fram till medlemskap i EEC, i kanslihuset betraktades som död. Den nordiska var på avtoning — nu skulle Sverige i stället ta sig igenom EEC:s tullmur via en bakdörr. Det skulle ha klarlagts efter ett besök i Stockholm av vicepresidenten i EEC-kommissionen, och det var statsrådet Wickman som hade hittat nyckeln till denna bakdörr. Vi skulle uppnå nästan alla stora fördelar — sänkta tullar för industri-varor, sänkta priser för jordbruksprodukter och ett vidgat teknologiskt samarbete — och vi skulle nästan inte råka ut för några nackdelar alls.

Där beskrevs verkligen en politisk odysse av högsta klass. Herr Wickman for omkring i Europa och öppnade bakdörrar; med en alldeles omlagd EEC-politik skulle framtiden säkras för de svenska löntagarna och det svenska näringslivet.

Jag tror att det måste betraktas som ganska naturligt att jag efter dessa uppgifter, som verkade inspirerade, riktade en interpellation till statsrådet Wickman om vad som verkligen var å bane. Under den tid som gått sedan interpellationen framställdes har inte många spår kunnat märkas av den i den socialdemokratiska pressen annonserade sensationella omläggningen av den svenska EEC-politiken. Och handelsministern slår nu kort och gott fast att de angivna tidningsuppgifterna saknat grund och att regeringens inställning till integrationsfrågan är oförändrad. Något liknande sades för övrigt strax efter interpellationens framställande.

Jag vill instämma i handelsminis-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

terns uttalande att vi i Sverige måste vara intresserade av ett starkt EEC där utvecklingen går framåt ordentligt. Det finns över huvud taget inte mer än en eller ett par punkter i interpellationssvaret som jag känner mig särskilt uppkallad att polemisera mot. Det gäller alltså inte behovet av ett starkt EEC. Ett sådant EEC skulle ha råd att inta en liberal hållning till avlägsnandet av olika handelshinder och åstadkommande av en bättre varukommunikation med andra länder. Av samma skäl finns det emellertid, innan någon förhandling eller någon broslagning eller vad man nu vill kalla det mellan EFTA och EEC kommer till stånd, all anledning att önska sig ett starkare EFTA och — i första hand — ett väsentligt starkare Norden. Är alla huvudkomponenterna i den stora europeiska integrationsfrågan ekonomiskt starka minskas ju riskerna — vilket handelsministern mycket riktigt framhåller när det gäller EEC — för att man skall frestas till protektionistiska kantringar. Jag vill i detta sammanhang göra ett par kommentarer.

Tyvär måste det konstateras att höstens händelseutveckling inom EEC inte har inneburit att gemenskapen stärkts. Inte minst valutakrisen har — vilket ju framhållits av många kommentatorer — visat hur pass litet de gemensamma institutionerna kan göra när det gäller samordning av penning- och finanspolitik. Den linje som EEC-kommissariatet efter vad jag har uppfattat drev — ingen revalvering av marken, ingen devalvering av francen — överensstämmer visserligen i och för sig med det faktiska resultat som så småningom uppnåddes. Men det tror jag snarare var en tillfällighet än en orsak till krisens utgång.

EEC-kommissariatet hade, såvitt jag uppfattat det, små möjligheter att påverka händelseförloppet. Dessvärre tycker jag man kan konstatera att den

na kris i stället har visat att EEC-länderna i alltför liten utsträckning har kunnat koordinera sin politik för att undvika störningar.

Jag vill i detta sammanhang också göra en reflexion beträffande handelsministerns uttalande i interpellationssvaret att Sveriges inställning till integrationsfrågan är oförändrad. Han menar tydligen med det att det också är utsagt att Sveriges ansökning om förhandlingar alltså skall tolkas helt i enlighet med den skrivelse till De sex som avläts i juli förra året och den muntliga förklaring som den svenske EEC-ambassadören samtidigt lämnade. Jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, herr talman, att handelsministerns yttrande i detta avseende inte behöver tas alltför bokstavigt.

Jag vågar säga att vi inom hela den demokratiska oppositionen för 15 månader sedan var eniga om att — om jag använder några av herr Hedlunds formuleringar — det var naturligt att den svenska ansökan i första hand måste gälla upptagandet av förhandlingar om medlemskap under villkor som var förenliga med vår neutralitetspolitik. Jag tycker att regeringen haft litet svårt att göra ett klarläggande av just det slaget. Det har lett till onödiga missförstånd. Jag använde — med flit uttrycket onödiga missförstånd, ty jag har fattat läget så att regeringen själv i efterhand har insett att så varit fallet.

Jag behöver inte upprepa hur vi i EEC-kommissionens ursprungliga rapport från slutet av september 1967 placerades i en annan och sämre klass än Storbritannien, Irland, Danmark och Norge. Svenska ärenden behandlas alltså, om jag är rätt underrättad, i stor utsträckning på en annan avdelning inom kommissionen än ärenden beträffande de övriga länderna. Denna uppdelning fanns kvar även i t. ex. det memorandum från Benelux-länderna

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

som skrevs i januari i år. Handelsministern är säkert medveten om att representanter för Sverige, svenska organisationer och svenska företag vid olika tillfällen har konfronterats med mer eller mindre ironiska anmärkningar om brevet från Sverige, vars innebörd man egentligen inte förstod — kanske inte ens i Sverige. Jag tror att den osäkerheten i viss utsträckning fortfarande kvarstår. Jag hoppas därför att den uppfattning jag här uttalat är riktig, nämligen att regeringen sedan någon tid tillbaka är angelägen om att rätta till de missförstånd som uppkommit.

Det är synnerligen tillfredsställande att handelsministern begagnar tillfället att ännu en gång korrigerera de missvisande uppgifter som tidningarna innehöll för något mer än en månad sedan. Det vore också mycket hälsosamt om han nu klart ville uttala, att den svenska aktivitet som han beskriver och som tar sig uttryck i demarscher och olika slag av reseverksamhet, har gått ut på att klargöra att det svenska målet, trots det nuvarande dödläget, är att få till stånd förhandlingar om ett medlemskap på villkor som är förenliga med vår neutralitetspolitik.

Jag har inte nämnt detta för att återknytta till något slags gammal process. I själva verket tror jag att meningsmotsättningarna numera är avsevärt mindre än tidigare, vilket är mycket bra. Jag vill endast framhålla att vi alltid måste inta en beredskap, vara beredda på att den nuvarande förvisso inte särskilt hoppfulla situationen ändå kan, som handelsministern säger, förändras relativt snabbt. Men naturligtvis är det omdöme riktigt som handelsministern gör i interpellationssvaret, nämligen att utsikterna till framsteg i de stora integrationsfrågorna i dag ter sig ganska mörka.

Det är givetvis tänkbart att den förändring i andra avseenden än marknadssammanhangens av Frankrikes

position, som det senaste året utan tvivel har skett efter majkrisen, tjeckkrisen och nu valutakrisen, så småningom kan medföra en annan attityd från fransk sida även när det gäller EEC-samarbetets framtid och utvidgningen av marknaden. Ur samlad europeisk synvinkel och med tanke på den europeiska demokratins intresse över huvud taget vore det naturligtvis utomordentligt värdefullt, om den franska politiken kunde övervinna sina något antianglosaxiska komplex även i de avseenden som har samband med EEC. Men detta är förvisso spekulationer.

Enligt min mening kan inte Debréplanen i och för sig beskrivas som något stort framsteg. Den ställer tullreduktioner i utsikt, och det är givetvis av intresse. Den utlovar också ett s. k. teknologiskt samarbete; det är en diffus term, men jag tycker att det ligger i linje med framtiden. Vi i Sverige bör dock ha en positiv inställning till alla initiativ som kan leda framåt, även om de i och för sig inte har en så särskilt märkvärdig karaktär. Därför får ändå inte det primära målet tappas ur sikte: medlemskap i en utvidgad europeisk gemenskap med bibehållen neutralitetspolitik.

Efter vad jag nu har yttrat om den franska inställningen och Debréplanen skulle jag vilja framhålla att jag beklagar det amerikanska motståndet mot sådana överenskommelser i Europa som inte är förknippade med politiskt samarbete över hela fältet utan inskränks till det handelspolitiska eller ekonomiskt politiska området. Denna amerikanska inställning gagnar inte utan försvårar ökad integration i Europa, vilken även ur amerikansk synvinkel måste vara ett intresse och för demokratierna i Västeuropa är ett förstarangsintresse.

Men, herr talman, ju mer oviss vi anser den politiska framtiden vara när det gäller integrationssträvandena i stort,

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

desto mer måste den nordiska gemenskapen träda i förgrunden. Handelsministern är inne på samma linje. Han säger vidare — och det är vi alla medvetna om — att det utredningsarbete som pågår skall bedrivas så att det underlättar de fyra ländernas deltagande i eller samarbete med en utvidgad europeisk marknad. Samtidigt visar dock ordalagen i handelsministerns interpellationssvar när det gäller det nordiska ekonomiska samarbetet inte någon särdeles markerad framåtanda med den nordiska ekonomiska unionen som slutmål, vilket jag hade hoppats på.

Jag tror att det skulle vara välgörande, om regeringen inom en ganska snar framtid kunde klart säga ifrån vilka målsättningar den har för det arbete som nu är i gång. Enligt min mening var det ett utmärkt uttalande som landsorganisationerna i de berörda länderna gjorde för några månader sedan. Vill regeringen instämma i det? Vi har diskuterat detta många gånger i olika sammanhang, men det har inte klart framgått hur långt regeringen är beredd att gå. För vår del har vi sagt: För att det nordiska ekonomiska samarbetet skall bli realistiskt och verkningfullt fordras det säkerligen gemensamma organ och t. ex. en samordning av den ekonomiska politiken. Man får inte heller nu som under 1950-talet gräva ned sig i omfattande utredningar. Det vore värdefullt om den svenska regeringen kunde — som jag nyss sade — inom en snar framtid klart deklarerat de politiska målsättningar som enligt dess uppfattning bör gälla för det vidare arbetet.

Jag skall inte falla herr Bohman i talet genom att kommentera handelsministerns svar till honom; jag vill bara göra ett par reflexioner vid sidan om.

Handelsministern säger att han anser att sysselsättningsläget i Sverige kan komma att påverkas av de brittiska åtgärderna. Samtidigt deklarerar regeringen — och jag instämmer också i det — att vi här i landet har allt intresse av att Storbritannien på sikt kommer att återvinna sin ekonomiska styrka.

Jag har själv den meningen att frågan, huruvida de nu vidtagna politiska åtgärderna står i överensstämmelse med ordalagen och andan i EFTA-överenskommelsen eller om de inte gör det, inte är av särskilt stort intresse. Jag tror emellertid att det skulle vara av värde, om handelsministern kunde tala om, ifall det förhåller sig så att Storbritanniens EFTA-partners i förväg var underlättade om karaktären och omfattningen av de åtgärder som nu genomförts, därför att jag anser att detta skulle bidra till att något belysa hur samarbetsatmosfären mellan Storbritannien och dess mindre EFTA-partners för närvarande är beskaffad.

Jag vill tillfoga ännu en synpunkt. Om det är riktigt som handelsministern säger — och det är det säkert — att de brittiska åtgärderna kommer att skapa en del problem för den svenska exportindustrin och sysselsättningen i Sverige, vill jag återigen erinra om och aktualisera vårt för ett år sedan framförda förslag om beställningar inom industrier med ledig kapacitet av varor som har intresse för u-länderna, d. v. s. sådana beställningar som skulle kunna utläggas av den svenska staten och temporärt bidra till en förstärkning av vårt u-landsbistånd. Som bekant är detta en uppfattning som senare också har vunnit viss⁴ stöd från chefen för konjunkturinstitutet.

Sedan vill jag också tillägga, herr talman, att jag tycker att den allra sista meningen i handelsministerns interpellationssvar är väl kategoriskt. Han säger »att det inte kan ligga i de brittiska handelspartnerns intresse att vidta sådana egna åtgärder som motverkar den nu inledda hårdare åtstramningspoliti-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

ken i Storbritannien». Ja, är handelsministern alldeles övertygad om att t. ex. en måttligt ökad kredit från svenska företag till brittiska kunder, vilken väl kommer till stånd, inte också ur viss synvinkel skulle vara ett brittiskt intresse därför att den onekligen skulle bidra till, i varje fall temporärt, att stötta upp den brittiska betalningsbalansen? Det är en väldig påfrestning som vår export utsätts för när Storbritanniens importörer under sex månaders tid skall finansiera 150 procent av värdet på de varor som de faktiskt importerar.

Hur det än må förhålla sig med den saken vill jag till slut för min del gärna deklarerera, att jag alltjämt har den uppfattningen som jag många gånger förut uttalat, nämligen att ett EEC med Storbritannien som medlem är ett helt annat än ett EEC utan Storbritannien, och från svensk synpunkt är det avsevärt bättre om Storbritannien är med i organisationen. Jag tror jag vågar säga att den uppfattningen harmonierar med en mycket vid opinion inom de andra skandinaviska länderna.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! I likhet med herr Wedén tycker jag att den redovisning av EEC- och EFTA-problematiken som handelsministern har lämnat oss inte behöver föranleda några kritiska synpunkter. Vi är i stort sett ense, och vi är ense också om att Sverige bör göra allt som är möjligt för att utanför EEC:s ram åstadkomma ett närmande till Europa och ett bättre samarbete med Europa. Där finns betydande möjligheter trots att positionen är så pass låst som den är. De svenska företagen har redan kommit rätt långt i sina anpassningssträvanden både på det teknologiska området liksom på ekonomiska och andra fält.

Men det är ett förbehåll som man gärna vill göra i det här sammanhanget

när det gäller Sveriges agerande på Europamarknaden! Vår aktivitet får inte ta sig sådana former att den kan riskera att störa det samarbete inom Norden som har inletts och som vi hoppas kommer att fördjupas inom den närmaste tiden. Var någonstans gränsen skall dras för våra åtgärder är naturligtvis svårt att säga, men principiellt är det betydelsefullt att varje form av aktiva åtgärder från Sveriges sida alltid sker under beaktande av att det nordiska samarbetet inte kan störas.

Jag vill också gärna upprepa en kritik som jag tidigare framfört till handelsministern — det är inte första gången vi debatterar dessa frågor — mot det brev som Sverige skrev förra året i Bryssel. Det må var riktigt som handelsministern gör gällande att man ute i Europa efter en del klarlägganden från svensk sida inte längre behöver sväva i okunnighet om vad vi egentligen vill. Men brevet har ändå placerat oss i ett särskilt fack i förhållande till de andra nordiska länderna.

Självfallet har vi en särställning och måste ha detta med hänsyn till vår alliansfria utrikespolitik, men det hade varit bättre om denna särställning hade markerats inom den grupp som har sökt medlemskap än att vi skall ligga utanför den gruppen. Det är en slutsats som man kan dra av de diskussioner som ständigt äger rum i den här frågan ute på den europeiska kontinenten.

Jag delar herr Wedéns uppfattning att den valutakris som för en tid sedan skakade Europa visar hur beroende staterna ändå är av varandra. Att det — trots att samarbetet inom EEC kommit så långt — kan uppstå en sådan här kris visar hur nödvändigt det är att fortsätta integrationsarbetet inom EEC och i Europa över huvud taget för att koordinera den ekonomiska politiken, så att sådana valutakriser inte skall behöva uppkomma. Jag är medveten om

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

att detta är ett fjärran liggande mål, men det är likväl ett mål som man bör sträva efter.

Vad sedan gäller den del av handelsministerns svar som avser min interpellation om de brittiska importrestriktionerna har handelsministern lämnat väsentligt mindre utrymme åt denna sak än åt den stora fråga som herr Wedén har aktualiserat. Det må vara naturligt, men utrymmet är ändå så pass begränsat att man undrar om det möjligen motsvarar handelsministerns bedömning av vikten av de problem som jag har aktualiserat, vilket vore beklagligt.

Handelsministern har många gånger fått beröm i denna kammare, inte minst av mig, för det sätt på vilket han drivit samarbetet inom EFTA under årens lopp. Jag vill gärna upprepa att jag tycker att herr Lange med stor energi och skicklighet har medverkat till att EFTA har blivit vad det i dag är. Men just därför att herr Lange har gjort så stora insatser för EFTA borde herr Lange vara särskilt känslig för andra åtgärder som kan minska EFTA-samarbetets betydelse och som kan vara ägnade att motverka de liberaliseringssträvanden som är EFTA:s viktigaste målsättning. EFTA-samarbetet har som bekant inte saknat skönhetsfläckar. Vi är i Sverige plågsamt medvetna om att våra vänner i Storbritannien vid flera tillfällen hårt ansträngt EFTA-solidariteten.

Att Storbritannien skall få ordning på sin ekonomi är ett önskemål som inte bara motiveras av omsorgen om Storbritannien; det angår omvärlden i dess helhet. Men det kan inte hjälpas att de recept som Storbritannien skrivit ut för att bota sin sjuka ekonomi inte sällan varit av sådan natur att mycket besvärande återverkningar uppkommit för andra EFTA-länder och för EFTA-sammanhållningen över huvud taget.

Herr talman! Den omständigheten att botemedlen syftar till att skapa ordning i Englands ekonomi får inte hindra oss

att tala om för britterna när vi tycker att de går för långt. Att redovisa de konsekvenser som de engelska åtgärderna medför för andra länder är enligt min mening helt enkelt vår skyldighet. Inte minst har vår handelsminister skyldighet att öppet påvisa vilka följder som kan uppkomma.

En sådan redovisning kräver också att man själv är medveten om de konsekvenser som de brittiska åtgärderna medför för vårt lands ekonomi och vår sysselsättning. Jag skall uppriktigt säga handelsministern att hans interpellationssvar ger ett intryck av att han inte gjort klart för sig hur allvarliga biverkningar den brittiska medicinen kan medföra för oss. Om motsatsen skulle vara fallet, har herr Lange åtminstone lyckats dölja det i sitt svar till mig. Jag hoppas att han har situationen klar för sig, men svaret ger inte något stöd för den förhoppningen.

Handelsministern framhåller bl. a. i svaret att de brittiska åtgärderna »knappast kan undgå att inverka på vår export» — nej, det kan de verkligen knappast göra — och att han inte vill bestrida att åtgärderna »kan» komma att skapa vissa problem för den svenska exportindustrin». Här kan man verkligen tala om understaments.

Jag skall inte ta upp en debatt om huruvida de brittiska depositionskraven formellt står i strid med EFTA-avtalet eller inte — meningarna är ju delade på den punkten. Att de i varje fall strider mot andan i EFTA-överenskommelsen är väl obestridligt.

Som bekant är Storbritannien i dag Sveriges största exportmarknad. Under det senaste året — från september 1967 till september 1968 — ökade vår export till Storbritannien med inte mindre än 20 procent, vilket utgör en tredjedel av vår totala exportökning under den tiden. Att denna för oss gynnsamma utveckling har varit väsentlig för utnyttjandet av vår industris kapacitet och för

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

vår konjunktursituation och sysselsättning över huvud taget är ett faktum som bl. a. starkt underströks i konjunkturinstitutets höstrapport för någon månad sedan. Nu kan man beräkna att av vår export till Storbritannien under januari—september i år — den uppgick till 2,7 miljarder kronor — ungefär 1,7 miljard kronor, d. v. s. 60 procent, omfattar sådana exportprodukter som kommer att drabbas av de nya prohibitiva bestämmelserna om deposition av 50 procent av exportvärdet. Det är fråga om maskiner, transportmedel, papper och papp, järn och stål, kemiska produkter, övriga metaller och metallmanufaktur, textil- och konfektionsvaror, möbler och glas. De sistnämnda produkterna har visserligen sålts till Storbritannien i relativt små kvantiteter — tillsammans om jag inte minns fel 61 miljoner kronor — men framför allt dessa försäljningar har utgjort resultatet av mindre och medelstora företags målmedvetna ansträngningar under flera år att upparbeta en exportmarknad i Storbritannien. Det har alltså varit fråga om försök från det svenska näringslivets sida att anpassa sig till marknadsituationen i Europa och inrikta expansionsansträngningarna i första hand på EFTA-området och det största landet där, Storbritannien.

Läget på den brittiska kreditmarknaden är som bekant så ansträngt att sannolikheten för att brittiska importörer skall kunna tänkas själva ha eller få medel för att göra de föreskrivna depositionerna är mycket liten. Importörerna kommer därför att som villkor för köp ställa krav på exporterande företag i olika länder att genom förlängda krediter eller genom överföring av depositionsbelopp till köparna svara för depositionerna. Om så inte sker finns risk för att de upparbetade handelsförbindelserna kan komma att brytas.

Här kommer konkurrensmomentet in i bilden. Länder och företag som kan

ställa krediter till förfogande får ett gynnsamt konkurrensläge i förhållande till länder och företag som har begränsade möjligheter i det hänseendet. Stora, ekonomiskt stabila företag får en för månställning gentemot mindre, och de medelstora och små företag som koncentrerat sina exportansträngningar på den brittiska marknaden och lyckats nå resultat kommer i ett besvärligt läge. Initialkostnader och introduktionskostnader kan visa sig vara bortkastade.

Ja, svarar kanske handelsministern, jag är medveten om dessa problem, men det är — och det säger han också i interpellationssvaret — väsentligt att brittenna kan få ordning på sin ekonomi genom att minska importinflödet och öka exportutflödet.

Jag har, som handelsministern påminner om, inte bestritt det. Men i det läge som nu uppkommit kan vårt land inte underlåta att dra samma konsekvenser som andra till Storbritannien exporterande länder. Vi måste precis som de tänka på vår företagsamhet, vår ekonomi och vår sysselsättning. Det får inte vara på vår bekostnad som Storbritannien löser sina problem. I den mån så sker, måste vi i varje fall se till att konsekvenserna här hemma blir så begränsade som möjligt. Under alla förhållanden måste vi försöka att realistiskt bedöma vad de brittiska åtgärderna i verkligheten kommer att innebära. Det förefaller — jag betonar det — som om handelsministern inte gjort någon sådan bedömning. I varje fall har han förbigått en väsentlig aspekt av de brittiska restriktionerna, nämligen den att när allt kommer omkring de förmodligen inte resulterar i den närmast åberopade importbegränsningen, utan i stället leder till att den brittiska valutasituationen förbättras på bekostnad av utanför stående länders valutatillgångar.

Jag anser, som jag framhöll i min interpellation, att de brittiska åtgärder-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

na i realiteten får samma konsekvenser som tvångslån, uttagna hos vårt land och våra säljare vid exporthandel med Storbritannien. Det är långtifrån osannolikt — i själva verket finns det uttalanden som indirekt tyder på detta — att det är just en sådan effekt som åsyftats av britererna.

För att kunna upprätthålla sin försäljning till Storbritannien — och det är här fråga om en stor mängd stora och små företag i vårt land, som med hänsyn till sin ekonomi och sina anställda helt enkelt kan vara piskade att upprätthålla denna handel — kommer företag nu att tvingas att ställa krediter till förfogande.

Jag påvisade nyss, att 60 procent av vår export till Storbritannien under innevarande år, d. v. s. ett exportvärde motsvarande 1,7 miljard kronor, kommer att belastas med den 50-procentiga depositionsavgiften. Under de sex månader då depositionsavgiften skall uttas skulle detta vid en oförändrad export innebära en ackumulerad kreditgivning till Storbritannien på i runt tal 450 miljoner kronor. Det är inget litet belopp. Det är i stort sett lika mycket pengar som Sverige — tillsammans med som vi hoppas Danmark och Norge — i Bonn åtog sig att i form av dragningsrätter ställa till Frankrikes förfogande för att avhjälpa de franska valutasvårigheterna. Men, herr talman, medan vi gjorde mycket stort väsen av det svenska åtagandet gentemot fransmännen, vilket på sina håll ansågs vara ett utomordentligt långtgående — kanske för långtgående, sades det i en del fall — tillmötesgående, förefaller det som om de motsvarande ekonomiska konsekvenser som de brittiska restriktionerna i praktiken skulle medföra helt förbigått den svenska opinionen och, av herr Langes svar att döma, även vår handelsminister.

Vilka föreställningar gjorde man i Wien då britererna redogjorde för sina

planer eller, skall vi kanske hellre säga — herr Wedén var inne på den saken — redogjorde för sitt beslut? Var man på svensk sida medveten om de följder jag nu talat om? Gjorde man klart för engelsmännen hur allvarligt man bedömde läget och vad det kunde betyda för vår valutareserv? Att danskarna reagerade hårt, i varje fall efteråt, vet vi. Men hur reagerade man från svensk sida? Det är frågor som jag tror att vi verkligen skulle behöva få svar på.

Vår handelsminister är naturligtvis medveten om att en av de svårigheter som svenska exportföretag möter i sin handel på världsmarknaden är den konkurrens med långa krediter, som utövas från vissa länders sida. Enligt vad jag inhämtat har brittiska företag ofta möjligheter att ge längre krediter än våra företag. De yttersta konsekvenserna av de brittiska åtgärderna skulle alltså kunna vara att svenska företag för att kunna sälja till England får lämna krediter, som i sin tur möjliggör för britererna att konkurrera med svenska exportföretag på de internationella exportmarknaderna.

Det är, herr talman, en rätt orimlig situation, som jag inte vet hur man skall komma ifrån — det medger jag — men som man ändå skall vara medveten om när man överväger vilka åtgärder som från svensk sida kan vidtas för att göra det lättare för de svenska företagen.

Såvitt jag nu förstår kommer i de fall, då medgivanden fordras för kapitalöverföring, riksbanken att lämna sådana medgivanden för betalning i form av extra krediter till engelska importörer. En annan inställning från den svenska riksbankens sida hade ju i dagens situation varit orimlig. Men det förefaller som om man betraktade en sådan kreditgivning som en affär endast mellan den svenske säljaren och den brittiske köparen. Det innebär att den svenske säljarens kreditgivare —

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

i regel hans affärsbank — inte har möjlighet att placera sådana krediter utomlands i den mån det nu skulle finnas möjlighet till det. Det innebär vidare att den upplåning som den svenska säljaren tvingas göra hos sin bank här hemma måste rymmas under det lånetak som gäller hos oss. Den svenska kreditmarknadens volym minskar alltså i motsvarande mån.

Om det däremot hade lämnats ett generellt medgivande för sådana här betalningar, skulle dessa konsekvenser inte ha behövt inträda. De svenska exportföretagen skulle tillsammans med sina banker i varje särskilt fall kunna finna de former som visar sig vara de mest ändamålsenliga, och man skulle därmed ha haft bättre möjligheter att återförsäkra sig för de valutarisker som föreligger vid en sexmånaders kreditgivning av det här slaget.

Såvitt jag vet — på denna punkt vill jag emellertid för säkerhets skull reservera mig — har våra grannländer varit mer liberala i detta hänseende. Om mina uppgiftslämnare har rätt, skulle alltså exportörerna i vårt land befinna sig i ett sämre konkurrensläge än exportörerna i andra länder.

Jag vill i likhet med herr Wedén peka på att lättnader av det slag som jag här har angivit inte minskar britternas möjligheter att lösa sina problem. Det brittiska valutaläget blir ju genom de utländska tvångskrediterna väsentligt förbättrat. Som jag nyss nämnade vågar jag anta att det var ett av syftemålen med de brittiska reflexionerna, även om man naturligtvis inte vill tala öppet om det.

Min fråga, som inte har besvarats i interpellationssvaret, är därför följande: Är handelsminister Lange beredd att verka för att svårigheterna i möjligaste mån lättas? Herr Lange förklarar att regeringen önskar avvakta resultatet av kommerskollegii undersökningar i denna fråga

huruvida några åtgärder är påkallade. I och för sig kan jag förstå en sådan inställning, men de undersökningar det här är fråga om är inte av den arten att det behöver åtgå någon nämnvärd tid för dem, och saken brådskar. I varje fall borde det vara av intresse för den svenska regeringen att se till att de nordiska länderna i denna situation uppträder enhetligt, med andra ord att konkurrensförutsättningarna blir desamma. Ett nordiskt samråd och ett nordiskt enhetligt uppträdande skulle ligga helt i linje med det blivande nordiska samarbete som handelsministern med rätta talar så varmt för i sitt svar till herr Wedén.

Herr talman! Även om jag har varit kritisk mot handelsministern och givit uttryck för en förmodan att han underskattat problemets storlek, ber jag att få tacka för att han svarat och för att han svarat så snabbt.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag noterar att handelsministern så klart dementerat uppgifterna om att regeringen är i färd med att ompröva sin EEC-politik och att han understryker att man från svensk sida är intresserad av att överväga alla åtgärder som kan föra EEC- och EFTA-länderna närmare varandra och göra slut på den handelspolitiska splittringen i Europa. Utsikterna till en utvidgning av Gemenskapen i en nära framtid ter sig små, säger handelsministern, och den synpunkten finns det nog skäl för. Mycket tyder på att det kan komma att dröja länge innan integrationsfrågorna får sin lösning. Men det förhållandet får inte hindra att regeringen upprätthåller och stärker kontakterna, som handelsministern säger i sitt svar, »på hög nivå inom EEC» och att man över huvud taget håller en hög handlingsberedskap. Jag har av svaret fått det intrycket att det är regering-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

ens intentioner. Även om president de Gaulle alltjämt vidhåller sitt veto mot ett brittiskt medlemskap i EEC, är det väl inte helt uteslutet att situationen kan förändras relativt snabbt.

Tyvärr måste konstateras att splittringen inom EEC har omöjliggjort en fruktbar dialog mellan EEC och EFTA-länderna och försvårat möjligheterna för att man i väntan på en stor och samlad lösning försöker komma ur död-läget och få till stånd arrangemang som underlättar samarbetet mellan ländergrupperna. De förslag till olika åtgärder som har lagts fram exempelvis av den västtyske utrikesministern Brandt och hans franske kollega Debré har ju väckt stort intresse. Även om arrangemang t. ex. för att minska handelshindren eller vidga möjligheterna till teknologiskt samarbete inte förbinds med några principiella ställningstaganden till frågan om en framtida anslutning till EEC, kan sådana arrangemang vara av stort värde, inte bara praktiskt utan också psykologiskt, för att underlätta framtida förhandlingar om anslutning till EEC, när den frågan blir aktuell.

Jag vill i detta sammanhang understryka handelsministerns uttalande om att vi från svensk sida är starkt intresserade av varje förslag om åtgärder som kan föra EEC och EFTA-länderna närmare varandra och att Sverige redan från början önskar delta i förhandlingar om handelsarrangemang och andra frågor. Jag tror att det är viktigt att detta upprepas här i dag och att det hävdas med all kraft.

Intresset för interimistiska handelsarrangemang är, som här har sagts, inte lika stort hos alla EFTA-stater. Från brittisk sida har man med skepticism sett på mer eller mindre tillfälliga arrangemang som man är rädd skall kunna förhåla och kanske rent av omöjliggöra ett framtida medlemskap i Gemenskapen. Det är nog yt-

terst angeläget att den svenska regeringen fortsätter att hävda den ståndpunkten att vi inte tror på en politik som följer parollen om allt eller intet. Den brittiska ståndpunkten kan vara förståelig ur psykologiska synpunkter, men den är enligt ett enigt svenskt bedömande inte riktigare för det.

De brittiska importbegränsande åtgärderna liksom även den västtyska och franska politiken efter valutakrisen kommer naturligtvis att få konsekvenser för den svenska exportindustrin. Handelsministern bestrider inte detta. Han erkänner att det kan bli återverkningar i form av ökad arbetslöshet. Detta är ju ett mycket allvarligt problem, eftersom vi redan tidigare har en relativt stor arbetslöshet. På vissa orter och i vissa delar av landet är läget som bekant ganska bekymmersamt.

Handelsministern hänvisar till de undersökningar som nu pågår inom kommerskollegium i kontakt med näringslivets organisationer. Inom regeringen vill man, säger han, avvakta resultatet av denna kartläggning, innan man tar ställning till frågan om eventuella åtgärder. I och för sig hyser jag liksom herr Bohman förståelse för denna ståndpunkt, men jag utgår ifrån att man ändå kan tolka den så, att man inte inom regeringen sitter passiv utan i varje fall undersöker vilka tekniska arrangemang som kan vidtas i en mera skärpt situation och även undersöker exempelvis det som herr Bohman var inne på, nämligen hur de brittiska kraven på depositioner kommer att påverka företags möjligheter och vilka konsekvenser som det hela kan få för enskilda svenska exportföretag.

Det är alldeles uppenbart att frågan om kreditgivningen står i centrum, och jag tror det skulle vara värdefullt om handelsministern ville säga något om hur han ser på detta problem, hurdan hans inställning som regeringens före-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

trädare var till problemet när EFTA-ländernas ministrar samlades senast och i vad mån det förekommit något nordiskt samråd.

Jag vill också understryka vad herr Wedén sade om de förslag till statliga beställningar som tidigare framlagts av centerpartiet och folkpartiet i sysselsättningskapande syfte. Det är min förhoppning att regeringen vill överväga att lämna ut sådana beställningar när exportindustrin och annan industri har ledig kapacitet.

Vidare skulle jag vilja gå in något på ett område som inte tidigare berörts i debatten, nämligen frågan om vad vi i övrigt kan göra för att främja den svenska exporten. Jag vill erinra om att statsutskottet nyligen föreslagit och riksdagen beslutat om en utredning beträffande exportfrämjande åtgärder. Man önskade en översyn och undersökning av möjligheterna att minska den splittring som uppstått därför att så många organ ägnar sig åt dessa frågor, och man ville över huvud taget att inriktningen och omfattningen av verksamheten skulle ses över. Det gäller naturligtvis inte bara de statliga insatserna utan också de enskilda.

Jag skulle, herr talman, vilja understryka att den omständigheten att en sådan utredning beslutats och att den är högst önskvärd inte bör hindra att man, när konkreta åtgärder är påkallade, vidtar sådana för att undvika permitteringar och nedläggning av företag. Från både ekonomiska och sociala synpunkter måste det dock vara riktigare att satsa på exportfrämjande åtgärder än att riskera större arbetslöshet och ökade kostnader för omskolning, beredskapsarbeten o. d.

Jag skall inte fördjupa mig alltför mycket i detta problem men vill peka på de kampanjer för exportmarknaden som företagits av bl. a. Finland, Danmark och Storbritannien. Jag tror

att Sverige har en del att lära härvidlag, och frågan är om vi inte i rådande läge skulle kunna tänka oss en satsning på det här området. Dessutom skulle jag i detta sammanhang vilja understryka en sak som enligt min mening många gånger alltför litet uppmärksammas i riksdagsdebatterna, nämligen behovet av ökade samhällsåtgärder för att underlätta de mindre och medelstora företagens möjligheter till marknadsanalys och marknadsföring. För min del är jag övertygad om att det härvidlag finns åtskilligt att vinna liksom också på en samverkan i exporthänseende mellan företagen samt mellan deras olika branschorganisationer och statsmakterna.

Det är klart att det nu är ännu angelägnare att kunna upprätthålla stabilitet och tillvarata möjligheterna att sänka kostnaderna. Inom centerpartiet har vi alltid fäst största avseende vid att företagen skall kunna få krediter och detta på rimliga villkor. Jag behöver inte särskilt gå in på den roll som räntan spelar i sammanhanget men jag vill säga att vi inom centern har haft den uppfattningen att den räntesänkning som senast genomfördes borde ha kommit tidigare och varit större.

Jag tar upp problemet med krediter och räntan också därför att återverkningarna av de åtgärder som sattes in efter valutakrisen inte lär drabba bara exportindustrin. Jag skulle gärna vilja höra handelsministerns syn på den saken. De importbegränsande åtgärderna i vissa länder måste väl föra med sig att en del svenska företag, som är inriktade på hemmamarknaden, får räkna med skärpt konkurrens från importerade varor. Handelsministern har inte berört den frågan, men jag skulle gärna vilja få en kommentar från hans sida.

Slutligen konstaterar jag med beklagande, att om de uppgifter vi fått är korrekta har man på den brittiska

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

sidan än en gång underlåtitt att konsultera övriga medlemsstater inom EFTA innan de importbegränsande åtgärderna beslöts. Det vill i varje fall synas som om några verkliga konsultationer inte ägde rum innan den brittiska regeringen fattade beslut i den frågan.

Jag är medveten om att den brittiska situationen inrymmer åtskilliga svårigheter och att vi med tanke på att England är en mycket stor handelspartner för oss har ett starkt intresse av att Englands ekonomi stabiliseras och engelsmännen övervinner de nuvarande svårigheterna. Men när nu importbegränsande åtgärder har ansetts nödvändiga, är det — även om det kan sägas att sådana åtgärder är att föredra framför en devalvering av pundet — angeläget att alla medlemsstater och inte minst den största och mest dominerande medlemsstaten inom EFTA respekterar EFTA-avtalets anda och bokstav.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är mycket tillfredsställd med det mottagande som mitt interpellationssvar i dag har fått. Med några undantag finns det inga större meningsskiljaktigheter mellan regeringen och oppositionen i vad gäller integrationsfrågan och frågan om det nordiska samarbetet. Detta är ju ingen överraskning, men det är glädjande att den saken än en gång har bekräftats.

Som vi hörde finns det emellertid ändå en del nyanser i uppfattningarna. Herr Wedén och herr Bohman är sålunda alltså missnöjda med formen på vår senaste förhandlingsansökan, ingiven till EEC i juli 1967. Herr Wedén underströk, och herr Bohman in-

stämde däri, att vi borde uttala oss klarare för ett medlemskap. Han uttryckte också förhoppningen att vår förhandlingsansökan och det som anfördes i anslutning till den — jag har erinrat om det i interpellationssvaret — inte skulle behöva tolkas alltför bokstavligt.

På en punkt hade jag litet svårt att följa herr Wedén. Han hänvisade till att också herr Hedlund anser att vi i första hand skall låta vår förhandlingsansökan avse medlemskap. Jag måste uppriktigt säga att jag inte uppfattade centerpartiledarens inställning på detta sätt när vi inför ingivandet av det senaste brevet till EEC diskuterade denna fråga i utrikesnämnden och även man och man emellan. Jag trodde tvärtom att man inom centern ansåg att den form som vår förhandlingsansökan fick var helt tillfredsställande från deras synpunkt.

Det må därmed förhålla sig hur som helst. För att inget missförstånd skall uppstå vill jag dock säga att vi inte är på glid i detta sammanhang. Jag kan inte inse att vi på något sätt bör formulera om den ståndpunkt vi intog för ett och ett halvt år sedan.

Vi framhöll emellertid redan då — det vet både herr Bohman och herr Wedén — att vi under förutsättning att våra speciella neutralitetskrav kunde uppfyllas ingalunda uteslöt en medverkan i EEC i medlemskapets form. Vi har också sedan dess åtskilliga gånger upprepat att vi under dessa angivna förutsättningar är intresserade av ett medlemskap. Detta kan ju vara en strid om ord, men gå därutöver skulle dock innebära att vi i själva verket ändrade den ståndpunkt som vi angav på sommaren 1967, och det är regeringen inte beredd att överväga.

Om vi får medlemskap eller inte vet vi ej, även om vi uttalat att vi väl kan tänka oss ett medlemskap. Det är kanske så att några i EEC-kretsen inte kan tänka sig det på grund av vår neutra-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

litet, och då blir det inget medlemskap. I de diskussioner som vi haft sedan 1967 med åtskilliga företrädare för enskilda EEC-länder men också med företrädare för Kommissionen har man alltså framhållit, att det kan komma att medföra mycket stora svårigheter för Sverige att i medlemskapets form medverka i EEC med hänsyn till vår neutralitetspolitik. Jag är glad att kunna konstatera att inte heller de herrar som yttrat sig i dagens debatt vill rubba på denna grundsten i utrikespolitiken.

I diskussionerna med företrädarna för Kommissionen har det emellertid till fullo klarlagts för alla parter precis var vi står. Man vet fullkomligt vad vår ansökan går ut på. Det är inte så, vilket ibland görs gällande, att EEC-länderna eller kretsar inom dessa över huvud taget inte vet var vi står. Det är en myt. De flesta är också helt beredda att i och för sig erkänna att den svenska neutralitetspolitiken har ett värde för hela Europa. Man tillfogar dock på vissa håll understundom att den ändå gör det svårt att tänka sig oss som medlem av Gemenskapen. Detta förutsätter speciella arrangemang på flera punkter, som jag inte skall gå in på men som kanske något skulle kräva en uppluckring av Romfördraget.

Det är klart att jag inte har varit svarslös när man hävdat dessa uppfattningar. Jag har kunnat säga, att jag ser ändå åtskilliga möjligheter att lösa problemet, om man verkligen vill det. Men det finns — det erkänner jag gärna — en skepsis mot svenskt deltagande i den formen i EEC. Jag vill emellertid understryka att denna skepsis inte beror på den form vår ansökan har fått, utan den beror på vår neutralitetspolitik och de konsekvenser som den har för vårt samarbete på Romfördragets grund och de villkor och krav som vi med utgångspunkt i vår neutralitetspolitik måste ställa. — Jag tror att det är

rätt viktigt att detta en gång för alla blir klarlagt.

Länder som Frankrike vet — det kan vi säga med bestämdhet — var vi står och anser att vår ståndpunkt inte bör utgöra hinder för en medverkan i EEC en gång i framtiden. Man har ju också beträffande kommersiella arrangemang betonat att dessa bör gälla alla intresserade länder, och man har förklarat för oss att man därmed avser Sverige och att man likaså kan tänka sig Schweiz och Österrike.

På västtysk sida har man ansett att vi egentligen ligger så nära möjligheterna att få ett medlemskap förverkligat, att Sverige kan föras till samma kategori när det gäller dessa tillfälliga arrangemang som de medlemsansökande länderna. Och på västtysk sida talar man numera om »tillträdesvilliga» länder eller något dylikt. Dessa synpunkter har under den senaste tiden upprepats för oss åtskilliga gånger. Men jag vill inte heller dölja att det finns motstridande uppfattningar i Västtyskland, liksom jag vet att det råder en betydande skepsis bland Benelux-länderna. — Jag skall emellertid förbigå det.

Min slutsats är bara att det i detta läge skulle vara ytterst olyckligt om vi på något sätt ändrade ordalagen i den ansökan vi ingivit eller i de instruktioner som vi — vilket jag erinrat om i interpellationssvaret — givit våra ambassadörer. Jag kommer inte att medverka till något sådant, det är lika bra att få detta fastslaget.

Herr talman! Jag tror att det var herr Wedén som riktade viss kritik mot mig för att jag i mitt interpellationssvar inte hade visat tillräcklig framåtanda — ungefär så föll väl orden — när det gällde det nordiska samarbetet. Jag anser inte att interpellationssvaret kan fattas på det sättet. Men för att om möjligt tillfredsställa herr Wedén på denna punkt vill jag i kammarens protokoll läsa in ett uttalande som jag gjorde när

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

jag för något mer än en vecka sedan hade nöjet att diskutera med herr Bohman vid en TCO-konferens i Malmö. »Risken finns att dessa tveksamma kretsar kommer att fälla avgörandet. Det skulle innebära att vi också i fortsättningen får nöja oss med det pragmatiska nordiska samarbete som dock under årens lopp avsatt på sitt sätt imponerande resultat. I och för sig skulle det inte innebära någon katastrof, men det vore ur många synpunkter beklagligt om vi skulle försitta detta unika tillfälle att få till stånd en nordisk ekonomisk union.» Därtill fogar jag vad som återfinnes i interpellationssvaret i dag om värdet av ett vidare nordiskt samarbete för oss själva och för det övriga Norden i situationer där vi skall hävda våra intressen gentemot omvärlden. Jag tror att det uttalandet principiellt sett är så positivt som det över huvud taget kan vara. Jag hoppas att herr Wedén ger mig rätt i det. Jag ser att herr Bohman redan instämmer med nickningar.

Detta för mig över till den sista frågan, där man i varje fall kan få ett intryck av att det finns vissa meningsskiljaktigheter mellan oss, nämligen frågan om de brittiska åtgärderna. Framför allt herr Bohman, men även herr Eliasson i Sundborn, tog upp dessa åtgärder i sina respektive anföranden. Herr Bohman ansåg att det avsnitt som utgjorde svaret på hans interpellation till statsministern hade fått en mycket styvmoderlig behandling. Även denna inställning har jag litet svårt att förstå. Vi har visserligen inte gått in på detaljer i detta sammanhang, men jag ville avstå från det till dess de utredningar, om vilkas existens vi erinrat, är slutförda. Jag kan försäkra herr Bohman att jag inte tror att de kommer att kräva alltför lång tid.

Vi har erkänt och jag erkänner gärna än en gång att dessa åtgärder medför bekymmer — i många fall stora be-

kymmer — för vår exportindustri. Men låt mig säga något om det läge vi har haft innan dessa åtgärder vidtogs. Under detta år — jag skall hålla mig endast till det — har mellan januari och den senaste tidpunkt för vilken jag har sifferuppgift tillgänglig exporten från EFTA-länderna till den engelska marknaden inte gått tillbaka utan totalt sett ökat med 7 procent. Det är i och för sig ingen låg siffra, om man betänker att åstrammingsåtgärder i den engelska ekonomin vidtogs redan från början av detta år och skärptes i maj månad. Det av engelska regeringen uttryckligen angivna syftet med dessa åtgärder var att de skulle återställa Englands bytesbalans. Man skulle genom köpkraftsreduktioner på hemmamarknaden begränsa importbenägenheten och stimulera exporten.

Dessa förutsägelser visade sig vara väl sangviniska — för att uttrycka saken milt — i det att just under denna period importen till England, d. v. s. exporten från andra länder till England, ökades ganska väsentligt. Ökningen av exporten från EFTA-länderna uppgick som sagt under dessa månader till 7 procent jämfört med motsvarande period i fjol. Det land som ökade sin export mest var Sverige. Här var ökningen 14 procent, d. v. s. dubbelt så mycket som genomsnittet — jag bortser från Österrike vars export är mycket liten. Det är i och för sig glädjande att våra exportindustrier kunde utnyttja detta tillfälle och tydligen skötte sin marknadsföring så energiskt att de kunde vinna denna framgång på den engelska marknaden. Jag vill nämna detta, så att inga missförstånd uppstår på denna punkt. Just dessa omständigheter har emellertid ytterligare förstärkt svårigheterna för England att komma i balans; det kan egentligen ingen bestrida.

England har alltså vidtagit de åtgärder som vi alla numera känner, och frågan har ställts till mig: Hur gick det

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

till när de behandlades i Wien och kanske dessförinnan? Fick ni underrättelser om dem i god tid, ägde verkliga konsultationer rum? Jag vill svara att vi hade en mycket ingående överläggning, som kom till stånd på förslag av den engelske handelsministern. Informationer lämnades därvid innan åtgärderna var kända och innan finansministern hållit sitt tal i underhuset. Jag skulle dock inte vilja beteckna detta som konsultationer i den bemärkelse jag vill lägga in ordet; det var fråga om informationer.

Jag kan försäkra mina herrar meddebattörer att vi från svensk sida sannernligen inte dolde att åtgärderna skulle komma att sätta allvarliga spår i den svenska exportutvecklingen och i varje fall medföra bekymmer. Jag kan nämna som ett litet exempel ur diskussionen — jag vill annars inte gärna återge den, eftersom den fördes förtroligt mellan ministrarna — att det gjordes gällande att depositionsföreskriften motsvarade en importavgift på 2 procent och därför borde vara överkomlig. Jag sade att jag inte ville godta detta resonemang. Om det engelska diskontot är 8 procent, lämnar man inte denna typ av korta pengar till så låg räntesats att det svarar mot en 2-procentig ränta på de sex månader under vilka krediten är utestående. Jag tror att den ligger högre, kanske vid 3 à 4 procent. Jag har i varje fall rätt att återge vad jag själv yttrade: jag framhöll att det största bekymret inte skulle bli detta utan att få fram de pengar som erfordras för att man skall kunna deponera halva fakturavärdet i en engelsk bank och låta pengarna ligga där.

Detta betonades från alla håll, även om ordvalen kanske skilde sig en smula. Jag vill emellertid inte dölja att vi alla gav uttryck åt åsikten, att av de olika metoder som skulle kunna tänkas var denna den minst skadliga, och det

är jag beredd att säga även i dag. Vi skulle inte gärna ha velat se en ny engelsk devalvering; det hade varit mycket sämre. En importreglering skulle — trots att den hade varit helt i konformitet med EFTA-avtalet — säkerligen ha haft ännu svårare återverkningar på exporten från EFTA än de nu vidtagna åtgärderna har. Vi har ju upplevt en 15-procentig, sedan 10-procentig och slutligen 5-procentig importavgift. I varje fall en 10- eller 15-procentig importavgift skulle — det var vi alla andra EFTA-ministrar överens om — ha varit mera skadlig än den här ifrågasatta åtgärden. Det sade vi också till engelsmännen.

Jag skall tillåta mig, herr talman, att läsa upp ett telegram, som i dag på morgonen kom i min hand. Det återger vad handelsminister Crossland yttrade i underhuset beträffande frågan om konsultationer. Han sade att han inte heller ville påstå att konsultationer i verklig mening ägt rum med EFTA. Förhandskonsultationer kunde inte äga rum om en sådan fråga, lika litet som beträffande t. ex. skatte- och valutakursändringar. I huvudsak — inte helt — instämmer jag med honom, i varje fall när det gäller valutakursändringar. Den åtgärd som vidtogs ersätter kanske just valutakursändringar. Men nog tycker jag att man kan diskutera skattepolitik vid konsultationer.

Inga EFTA-ministrar hade uttalat kritik mot att några konsultationer ej ägt rum, det är riktigt. Han tillägger, att de åtgärder som valts var de som minst skulle skada EFTA-länderna. Däremot avvisar han tanken på att utesluta EFTA-länderna från denna åtgärd, men det tror jag inte heller skulle ha varit praktiskt politik; Englands övriga handelspartner skulle helt enkelt inte finna sig i det. Storbritannien är som vi vet inte enbart beroende av sina relationer till EFTA.

Härmed anser jag att jag har redo-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

gjort för den diskussion som ägde rum i Wien.

Jag skall till sist säga några ord om effekten av de vidtagna åtgärderna.

Jag instämmer i stort sett med vad som har sagts här, men nog är det väl naturligt att vi, innan vi från regeringshåll bestämmer oss för att vidta alldeles speciella åtgärder, avvaktar tidpunkten för den pågående utredningens slutförande. Man bör också komma ihåg att det redan nu finns vissa möjligheter för exportörerna att, om inte hålla sig skadeslösa, så i varje fall fortsätta sina affärer på den engelska marknaden. Det finns utsikter att få lån. Jag tror inte herr Bohman har rätt när han säger att våra grannländer har gjort mer i detta hänseende än vi. I Danmark exempelvis har man sagt att man där kan tänka sig kreditgarantier för att låna upp det belopp som erfordras för en deposition i England. Sådana möjligheter finns i princip redan hos oss.

Här ger jag mig kanske ut på alltför stora djup, eftersom jag inte vet det säkert, men jag kan väl åtminstone säga att jag inte är säker på att dessa depositioner inte också skulle kunna belånas i svensk bank. Jag har inte hört mig för hos riksbanken på den punkten. Skulle så vara fallet, är det inte alldeles omöjligt att anskaffa de erforderliga krediterna, låt vara till en merkostnad och låt vara att marginalerna redan är så knappa som de är för vår export.

Vad Norge beträffar har jag inte observerat att man där vidtagit några särskilda åtgärder eller pekat på vilka möjligheter som kan finnas för en kompensation.

Nu är det klart, föreställer jag mig, att begränsningen av importen till Storbritannien drabbar oss förhållandevis hårdare än den drabbar Norge, som har sin sjöfart, och drabbar oss mer än Danmark, där jordbruksexporten svarar för 70 procent av totalexporten till den engelska marknaden. Som herr

Bohman riktigt erinrade om drabbas däremot 60 procent av vår export av de engelska åtgärderna.

Än har vi alltså inte ansett tiden vara inne för att vidta några extraordinära åtgärder. Vi vill avvakta utredningen, men det betyder inte att våra exportörer därför har kommit i ett fullständigt ohållbart läge och att de måste avbryta sina affärsförbindelser. Möjlighet att upprätthålla dem finns redan under nuvarande förhållanden.

Jag vill slutligen, herr talman, instämma med herr Eliasson i Sundborn i att vi i framtiden kanske alltmer får bygga ut våra exportfrämjande åtgärder. Budgetläget har under de senaste åren varit sådant, att vi inte vidtagit några särskilt spektakulära åtgärder vare sig när det gäller information eller i främjande syfte, om man nu skall skilja på dessa båda sidor av en verksamhet som syftar till att förbättra betingelserna för svensk export. Jag hoppas att även i framtiden åtminstone några små begränsade åtgärder blir möjliga att vidta.

Herr talman! Jag vill sluta med att ännu en gång uttrycka min glädje över att den svenska riksdagen med undantag av några få frågor står helt samlad och enig i fråga om det nordiska samarbetet och de stora integrationsfrågorna.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte mycket att tillägga till vad handelsministern sade. Han gjorde inte någon kommentar till mina frågor beträffande nordiskt samråd kring depositioner och eventuella motåtgärder. Han gjorde inte heller någon kommentar till frågan om eventuella insatser i form av industribeställningar för u-länderna eller i fråga om ränte- och kreditpolitiken. Det kanske inte heller ankommer på handelsministern att närmast svara på dessa frågor.

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

I slutet på sitt anförande sade handelsministern att det inte funnits budgetmässiga förutsättningar för en ökad exportdrive. Jag är inte riktigt säker på att man kan se problemet på det sättet. Om vi satsar 1 500 miljoner kronor på arbetsmarknadspolitiska åtgärder, är jag inte övertygad om att det ur budgetmässiga eller än mindre sociala synpunkter skulle vara felaktigt utan tvärtom riktigt att vidta en något större satsning på exportfrämjande åtgärder, varigenom man skulle minska behovet av åtgärder för att möta arbetslösheten.

Jag anser mig inte nu ha någon anledning att gå in på frågan om Sveriges anslutning till EEC. Centern har under många år så klart deklarerat sin ståndpunkt. Vi står helt bakom den ansökan som ingivits och jag behöver inte utveckla detta närmare. Vi har sagt ifrån, att vi önskar bredast möjliga ekonomiska samarbete som är förenligt med neutraliteten. Om detta samarbete kan vinnas genom ett medlemskap, skulle vi välkomna en sådan lösning. Är det inte möjligt, finns ingenting annat än association att välja på. På den punkten måste svaret vara entydigt och klart. Det går inte för oss att godta en anslutningsform som inte klart är förenlig med den traditionella neutralitets- och alliansfria politik som vårt land fört och önskar föra.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Låt mig först bara i korthet instämja i vad herr Eliasson i Sundborn sade om de exportfrämjande åtgärderna samt upprepa vad jag framhöll i mitt första anförande, att det naturligtvis vore värdefullt, om handelsministern ansåg sig kunna säga något om en metodik med sysselsättningsfrämjande åtgärder i Sverige som samtidigt vore till nytta för u-länderna.

Jag skall sedan i all korthet ta upp ett par punkter.

Handelsministern sade att han inte

kunde följa mig när det gällde diskussionen om under vilka förutsättningar anslutningen till EEC skulle ske. Jag är litet förvånad häröver. En viss motsättning har hela tiden rått — och jag är ledsen över att handelsministern framhärdar i sina tidigare formuleringar — mellan å ena sidan dem som talat om medlemskap som ett *förstahandsintresse*, under förutsättning naturligtvis att vi kunde få de särbestämmelser som gjorde ett sådant medlemskap förenligt med neutraliteten, och å andra sidan dem som liksom handelsministern bara talat om att man inte ville *utesluta* en sådan form — man kunde *tänka* sig att under vissa förutsättningar ha ett intresse härav. Det är här som oklarheten i den svenska inställningen ligger. Jag hoppas att handelsministern vill bidra till att skingra den, även om vi båda är på det klara med att frågan under den framtid vi nu kan överblicka förmodligen inte blir aktuell.

Jag skulle vilja återge ett stycke ur det dokument vari herr Hedlund efter utrikesnämndens sammanträde den 26 juli 1967 offentligt deklarerade sin inställning. Han räknar upp önskemål, som jag här inte behöver gå in på, och säger sedan:

»En framställning som tillgodoser detta önskemål innebär att överläggningarna alltså även gäller möjligheten att vid medlemskap få göra de förbehåll vi anser att neutralitetspolitiken kräver och *därnäst* — jag stryker under det — frågan om en associering kan ske under beaktande av dessa villkor.»

Här är det en tydlig gradering mellan det ena och det andra. Denna blir ännu tydligare om man går till det avslutande stycket, där det heter:

»Med den formulering ansökningen nu har fått och mot bakgrunden av vår tidigare associeringsansökan, som alljämt är gällande, ligger det i sakens natur» — och det var vad jag sade i mitt

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

första anförande — »att resonemangen med EEC kommer att i första hand» — jag understryker särskilt orden »i första hand» — »röra sig om möjligheterna att få erforderliga undantag som kan göra ett medlemskap förenligt med neutraliteten.»

Herr talman! Om handelsministern liksom herr Hedlund ville säga »i första hand ett medlemskap under förutsättningar som är förenliga med neutraliteten» tror jag att det skulle vara värdefullt för framtiden beträffande våra möjligheter att när frågan aktualiseras komma i samma läge som andra medlemskapssökande nationer och inte i ett sämre läge.

Handelsministern upprepade en deklARATION som han tidigare gjort om önskvärdheten av en nordisk ekonomisk union och sade att det skulle vara mycket beklagligt, om möjligheterna att nå fram till en sådan ännu en gång skulle försummas. En sådan deklARATION är naturligtvis värdefull i och för sig, men vad jag tryckte på i mitt första anförande var någonting som gick längre. Jag åberopade uttalanden som landsorganisationerna i de berörda länderna hade gjort, där de inte bara uttrycker sig i allmänna ordalag sympatiskt om målet utan även anger i varje fall några huvudlinjer för en praktisk metodik att nå detta mål: principbeslut på väsentliga områden följda av arrangemang och övergångsbestämmelser som kan vara av olika längd för olika områden alltefter deras svårighetsgrad. Jag upprepar min fråga till handelsministern, huruvida han är beredd att instämma i det uttalande som dessa landsorganisationer gjort.

Herr **BOHMAN** (h):

Herr talman! Jag skulle vilja ställa en fråga till handelsministern som jag glömde bort förra gången jag var uppe i talarstolen. Den rör ett uttalande i interpellationssvaret till herr Wedén,

där det bl. a. sägs beträffande det nordiska samarbetet och de nordiska utredningarna: »Det är meningen att utredningarna i preliminärt skick skall underställas de nordiska statsministrarna och Nordiska rådets presidium» och sedan tas upp »vid Nordiska rådets överläggningar i Stockholm i början av mars». Om jag inte är fel underrättad beslöt man efter en diskussion att denna fråga skulle göras till föremål för behandling även i Nordiska rådets ekonomiska utskott. Det kan naturligtvis vara ett förbiseende att detta inte nämns i svaret; meningen är väl att så skall ske? För att fullfölja det sätt att kommunicera som herr Lange själv tillämpade, räcker det om han vill nicka åt mig, så kan vi vara överens på den punkten. — Herr Lange nickar alltså.

I den andra stora frågan — om våra möjligheter att komma med i EEC och om hur vår ansökan borde ha formulerats — vill jag för klarhetens skull göra ett par medgivanden. Jag skall erkänna att det kan vara svårt för regeringen att nu ändra sig sedan den skrev sitt brev förra sommaren. Det kan naturligtvis missförstås om man utan vidare skulle redovisa ett ändrat ställningstagande. Jag skall också medge att det är klart att det finns EEC-länder — framför allt inom Benelux — som inte tycker att Sverige är något roligt påhäng, så länge vi för vår neutralitetspolitik. Med de politiska syften som man har på det hållet kan Sverige uppfattas som en viss belastning. Det är vi väl också medvetna om.

Handelsministern säger att den som påstår att man där ute inte vet var vi står, talar om en myt; i själva verket vet de det. Det är naturligtvis på sätt och vis riktigt, att de som är verkligt intierade har fått klart för sig innebörden på lång sikt av vår ansökan. Men det förhåller sig icke desto mindre så, att när vi inte begärt medlemskap utan associering, specialbehandlas den svens-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

ka ansökan eller — rättare sagt — vår ansökan kommer inte med bland de andra ansökningshandlingarna när dessa behandlas i EEC. Vår ansökan ligger i ett särskilt fack, och detta förhållande utnyttjar i sin argumentation de stater som inte vill ha oss med. Vi skulle befinna oss i en betydligt bättre position i dag, om vår ansökan låg i samma fack som de andra ländernas — hela tiden givetvis med vårt neutralitetsförbehåll med i bilden. Jag vidhåller alltså att det är otillfredsställande att vi befinner oss i denna situation.

Om jag uttrycker mig så här, tror jag att det ger ett riktigt uttryck för vad jag menar: Om det skulle hända någonting i förhandlingarna som gör det möjligt för den svenska regeringen att — utan att förlora prestige och riskera att bli missförstådd — förtydliga sin ansökan i den riktning som herr Wedén också var inne på, så hoppas jag verkligen att regeringen begagnar den möjlighet som i så fall kan yppa sig.

När det gäller importrestriktionerna tycker jag att handelsministern givit en värdefull komplettering av det något magra svar jag fick. Det är emellertid i och för sig ingen tröst för oss att konstatera att vår exporthandel med England under det senaste året utvecklats så gynnsamt som den gjort. Det är ju resultatet av mycket målmedvetna exportansträngningar från svensk sida, delvis stödda av staten — direkt och indirekt. När dessa ansträngningar äntligen börjar värka ut i form av resultat, då kommer den nu kritiserade åtgärden som drabbar inte minst de företag som är sämst rustade att stå emot sådana restriktioner. Det är det som gör situationen så allvarlig och som gör det så motiverat att man verkligen funderar på vad man skall göra för att minska svårigheterna.

Att jag gjorde gällande att man har bagatelliserat den situation, i vilken vi befinner oss, berodde delvis på att det

från regeringens sida och i offentliga kommentarer talades mycket om det medgivande som vi i Bonn hade lämnat fransmännen men man sade väldigt litet om att de engelska restriktionerna i realiteten kom att få precis samma effekt för vår valutamarknad och för vårt näringsliv som de dragningsrätter som man givit fransmännen. Det hade varit bättre, om man från regeringens sida hade redovisat detta, om man nu var medveten om det, och det säger ju handelsministern att man var; något intryck av att så var fallet fick man dock inte av svaret. Personligen är jag inte säker på att inte en importreglering i och för sig hade varit bättre än de åtgärder som nu vidtagits. Men jag tror inte att det för engelsmännen var möjligt att införa en importreglering. Några av oss har ju ett minne av vilka bekymmer vi hade när vi laborerade med sådana saker — det fordras en oerhörd apparat för att klara dem.

Om depositionerna kan belånas i svensk bank är i hög grad tveksamt. Som läget nu är skulle jag vilja bestrida riktigheten i det antagande herr Lange gjorde. Men man skulle kunna lägga om systemet; genom ett mer generellt medgivande till de nödvändiga betalningstransaktionerna skulle det måhända öppnas vissa möjligheter till sådan belåning — det är inte alls osannolikt. Läget för de svenska exportföretagen är i dag visserligen inte »ohållbart» — det har jag inte påstått — men för att klara sin exportförsäljning måste de för det första skaffa sig kredit, och det är inte alltid lätt att få kredit här hemma — hur svårt det är beror ju på vad det gäller för företag. För det andra kommer en sådan kredit att minska företagets möjligheter att få andra krediter. För det tredje belastar denna kreditgivning vår svenska kreditmarknad och försämrar vårt valutaläge — det kan vi inte komma ifrån. Dessutom föreligger som systemet nu är utformat vissa svå-

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

righeter att åstadkomma den värdesäkring man kan behöva. En mer generell överföringsrätt som gjorde det möjligt att anlita alla tillgängliga kreditvägar skulle lösa det problemet. Såvitt jag vet — jag gör fortfarande denna reservation — har i varje fall Norges bank inlagit en mer generös och liberal hållning.

Efter att ha lyssnat på handelsministern tycker jag mig ha rätt att tolka hans uttalande på det sättet, att han har en klart positiv inställning till problemen och att åtgärder kommer att vidtas så snart de utredningar som nu pågår är slutförda, och det kan inte rimligen dröja alltför lång tid.

Vi talar ju när det gäller integrationsarbetets problem om att vi måste bygga ut EFTA, att vi bör fördjupa EFTA-samarbetet. Jag tycker att Englands handlingsätt vid olika tillfällen på sistone — vilka motiv engelsmännen än må ha haft för det — ger oss anledning att hysa mycket starka tvivel beträffande möjligheterna att nå det fördjupade EFTA-samarbete som vi i och för sig skulle önska.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag tycker att diskussionen här varit mycket klagörande. Jag skall bara be att kortfattat få understryka och tillägga ett par saker.

Beträffande den svenska ansökan sade handelsministern att han ville klagöra att »vi inte är på glid». Jag måste för min del uttrycka ett beklagande av att handelsministern lägger upp saken på det sättet. Om det är så att dokument avlämnas, vilkas innehåll inte är tillräckligt klart, är det väl lämpligt att precisera innebörden av dem. Det räcker inte att herr Lange hänvisar till privatsamtal med den eller den, utan man bör klagöra vad ansökan innebär. Herr Lange gjorde ju ett offentligt uttalande i anslutning till att det svenska brevet skickades över

till Bryssel. Han sade då att han inte ville precisera vad det innebar men att om han skulle tvingas precisera vad det innebar i fråga om önskad svensk anslutningsform, så vore han tvungen att svara att det innebar associering.

Eftersom det inte är en enkel och klar ansökan om associering har folk varit förbryllade av det. Jag har kunnat konstatera vid samtal med många politiker ute i Europa, att de har varit frågande och sagt: Om ni främst vill förhandla om medlemskap och i andra rummet om associering, i bägge fallen under neutralitetsförutsättning, varför säger ni inte ut det? Om ni vill förhandla »på lika fot» om båda delarna, varför säger ni inte det?

Man kan konstatera — herr Wedén har redan gjort det tidigare att det gång efter annan i mer eller mindre hel- eller halvoffentliga uttalanden förekommer, att man talar om de fyra staternas ansökan om förhandlingar om medlemskap — därmed avses England, Danmark, Norge och Irland — och om »det svenska brevet». Detta har lett till att Sverige i vissa sammanhang placerats i en annan klass än de fyra staterna, inte bara när det gällt neutraliteten utan även när det har gällt ganska oskyldiga förhandlingar. På vissa håll i EEC har tendensen varit att man skulle resonera om vissa ting med dem som har skickat in ansökningar. Man talar då om »De tio», d. v. s. om De sex och De fyra, och där är ju Sverige inte med. Om det nu är så att vi anser att vi har skickat in en handling som borde motivera att vi får vara med, varför då inte precisera vad vår ansökan innebär?

Herr Lange medgav att det finns motstridiga uppfattningar i Tyskland och att det finns skepsis i Benelux — man kan tillägga skepsis också i Italien. Denna skepsis beror naturligtvis till stor del på själva den omständigheten att vi håller fast vid neutralitetspolitiken. På den punkten kan jag helt hålla

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

med herr Lange. Men denna skepsis beror delvis också på att man inte riktigt vet, om det svenska brevet är fågel eller fisk. Man säger inte att det är oklart att vi gör allting beroende av neutralitet, ty det är fullt klart. Men även inom ramen för neutralitetskravet kan man ju klargöra, hur ansökningarna enligt svensk mening bör uppfattas. På den punkten har herr Wedén klargjort, att det inom oppositionen rådde enighet i utrikesnämnden om linjen att det i första hand skulle vara fråga om förhandlingar om eventuellt medlemskap.

Det är, herr talman, överraskande, att handelsministern, som var närvarande i nämnden, inte observerade detta. Det förklarades att vi inte ville diskutera detaljer i själva uttryckssättet. Det gjordes en del observationer om det. Men själva ståndpunkten att det i första hand skulle gälla ansökan om förhandlingar rörande medlemskap fann understöd från alla tre oppositionspartierna. Likaså var vi eniga om att ansökan i andra hand skulle gälla associering, i samtliga fall under förutsättning av svensk neutralitet.

Herr talman! Jag övergår till en annan sak i handelsministerns svar, som inte närmare berörts här i dag tidigare. Det står att EFTA-staternas ministrar »uppdrog åt de permanenta representanterna i Genève att hålla situationen under noggrann uppsikt mot bakgrund av utvecklingen inom Gemenskapen i syfte att möjliggöra ett samordnat svar på varje förslag från De sex som kan komma att framläggas för EFTA-ländernas regeringar individuellt eller kollektivt». Det förefaller betyda att överläggningar där EFTA-staternas regeringar svarar på förslag som framläggs från De sex inte skall kunna bedrivas utan att man på varje stadium eftersträvar ett samordnat svar. Skulle man inte kunna säga att det innebär en mycket hård bindning att ingen

EFTA-stat egentligen får säga någonting — när EEC-staterna kommer med anbud, propåer eller uppslag — utan att först på allt sätt ha prövat möjligheten att lämna ett samordnat svar? Jag skulle, herr talman, kanske kunna våga göra mig skyldig till paradoxen att säga, att EFTA är en ganska lös organisation jämfört med EEC men att det inom EFTA i ett avseende tycks ha blivit en allt hårdare bindning, nämligen när det gäller medlemmarnas förhandlingsfrihet och möjlighet att diskutera med EEC. Det förefaller mig vara att gå onödigt långt att på det sättet begränsa diskussionsfriheten även på tidiga stadier. En helt annan sak är givetvis uppgörelser mellan EFTA-staternas regeringar å ena sidan och EEC:s å den andra. Men att binda sig så hårt när det gäller överläggningar, betyder ju egentligen att varje EFTA-statsregering ges en vetorätt. Om någon EFTA-stat vägrar att delta i ett samordnat svar rörande närmare prövning av vissa handlingslinjer kan en enskild EFTA-stat — eller grupp av sådana — knappast agera alls.

Jag hoppas, herr talman, att herr Langes svar på denna punkt råkat få en olycklig formulering, ty som svaret nu föreligger kan det inte gärna tolkas på något annat sätt än jag gjort. Det är min förhoppning att man bevarar en viss handlingsfrihet i strävandena hos olika EFTA-stater att främja en önskad utveckling. Det är mycket bra att EFTA-regeringarna håller ihop, men detta behöver inte hindra en viss handlingsfrihet på de tidigare stadierna.

Till sist skulle jag, herr talman, vilja ta upp den nordiska aspekten. Handelsministern har inte närmare gått in på den och på sätt och vis kan jag förstå honom. Jag tycker emellertid att vad han säger är en aning matt. Jag skulle bara vilja framföra den synpunkt som är mest aktuell innan förhandlingarna

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

på allvar börjar någon gång tidigt år 1969. Det har på sistone märkts en viss tendens i Sverige att vara återhållsam med att säga någonting. På sina håll tycks man tänka att ett alltför stort intresse kan leda till att de andra nordiska staterna begär alltför stort tillmötesgående av Sverige när det exempelvis gäller den gemensamma kapitalmarknaden, svensk finansiering av ekonomisk utveckling i andra nordiska länder o. d. Därför skall vi, tycks man mena, vara försiktiga och inte verka för intresserade. Då får vi en starkare förhandlingsposition.

Jag vet inte om man inom den svenska regeringen tänker på det sättet men det skulle kunna förklara att regeringen, vars nordiska intresse jag tidigare många gånger intygat, nog under senare delen av 1968 verkat vara mindre positivt inställd än det ett tag fanns anledning förmoda till den radikala expansion av nordisk samverkan som föreslagits från danskt håll. Det ser ut som om det skett en viss avmattning i intresset under de senaste sex månaderna. I detta sammanhang kan jag inte underlåta att nämna öresundsregionens problem. På svensk sida har regeringen i huvudsak begränsat sig till att framhålla, att det är en dansk fråga om det skall byggas en flygplats på Saltholm. Att säga att detta är en helt dansk angelägenhet är en ståndpunkt som har väckt överraskning inte bara i Sverige utan även på andra håll. Den saken skall vi emellertid inte diskutera i dag. Jag understryker bara att den svenska passiviteten inte förefaller att ha varit en helt isolerad händelse när det gäller attityderna i det nordiska samarbetet. Jag vill fråga om inte herr Lange nu skulle vilja begagna tillfället att demonstrera en något mer positiv hållning till en radikal utvidgning av det nordiska samarbetet på det ekonomiska området än vad som har kommit till

uttryck i offentliga uttalanden från regeringen under de senaste sex månaderna, inklusive det uttalande som gjorts i dag.

Om vi skall få en gynnsam utveckling av den västeuropeiska integrationen tror jag det är oerhört viktigt att vi undviker en konjunkturförsämring i Västeuropa under 1969. Jag upprepar därför min ofta här i kammaren framförda synpunkt att det finns ett samband mellan möjligheten till framgång på handelspolitikens område och vad därmed sammanhänger, å ena sidan, och konjunkturpolitiken å andra sidan. Jag uttalar också förhoppningen att regeringen verkligen betraktar det som en av den svenska utåtriktade politikens allra mest centrala uppgifter att göra allt vad vi kan för att åstadkomma en samordning och en tillräckligt expansiv ekonomisk politik på Europas kontinent, så att inte den åtstramning som av kända skäl äger rum i Storbritannien och Frankrike får sådana negativa verkningar på utvecklingen och sysselsättningen i Europa som i och för sig skulle framstå som ytterst beklagliga och som dessutom skulle försämra förutsättningarna för den västeuropeiska integrationens utveckling.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Denna diskussion om vår förhandlingsansökan börjar vid det här laget bli ganska tjugig. Argumenten upprepas, jag vet inte för vilken gång i ordningen, och även jag tvingas att upprepa mina argument när oppositionen för fram sina gamla.

Jag sätter värde på vad herr Bohman sade, när han underströk att han hade förståelse för att vi inte helt plötsligt kan ändra oss så snart efter vad vi sade till EEC 1967. Det är naturligtvis riktigt; vi kan inte uttrycka oss på annat sätt nu. Men jag har hela

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

tiden betonat att vår principiella inställning är densamma som den var när vi avsånde vårt första brev 1961 och motiverade vår ansökan om association 1962. Jag vidhåller den uppfattningen. Vi har inte glidit på något sätt i neutralitetsfrågan. Jag har i olika sammanhang fått en försäkran, som jag emellertid inte nu skall be herrarna att upprepa, om att de tre speciella neutralitetsvillkor vi då uppställde är lika aktuella för er i dag. Det är bra. Det gör att vår inställning är densamma nu som 1962. Då ville högern och folkpartiet att vi skulle ansöka om medlemskap sådant som EEC tedde sig. Med de ambitioner EEC hade och de syften för samarbetet som då uppställdes rekommenderade ni en klar medlemskapsansökan. Jag ser därför att det finns konsekvens i vad ni sade då och vad ni säger nu.

Socialdemokratin och riksdagsmajoriteten inklusive centern intog emellertid en annan ståndpunkt.

Man betonade vid den tiden vid upprepade tillfällen att organisationen skulle vara en grund för ett mycket vidare samarbete, som skulle underlättas av den ekonomiska integrationen. Om EEC skulle komma att utvecklas på detta sätt såg vi i likhet med andra neutrala länder ingen annan möjlig form för vår medverkan än associationens. Det vet ni.

Alltnog, det var alltså neutraliteten som var avgörande för denna bedömning. Jag och regeringen i övrigt kan inte finna att vår neutralitet har ändrats, inte heller i förhållande till EEC-problematiken. Den står fast. Att vi i dag kan säga att vi håller anslutningsformen öppen och t. o. m. att vi kunde vara intresserade av ett medlemskap beror på att utvecklingen *kan* ha inneburit att EEC har ändrat sin inställning, att EEC numera klart begränsats till att vara en organisation för ett långtgående ekonomiskt samarbete.

Under sådana förhållanden kan vi, såsom jag framhållit, också tänka oss ett medlemskap.

Jag vill inte upphöra att betona att vi inte bara är bundna av det vi uttalade 1967 utan också enligt min uppfattning är bundna av den definition av hela neutralitetsbegreppet i detta sammanhang, som vi gjorde 1962. Det är något som jag vill slå fast. Därför blir diskussionen om vad som skall komma i första hand ganska meningslös. Man kanske menar att vi först bör ta upp ett resonemang om medlemskapet med vår motpart. Ordningsföljden har emellertid härvidlag ingen betydelse. Om man med sin önskan att i första hand låta ansökan avse medlemskap menar något annat än vad vi uttalade 1962 är det bäst att vi får reda på detta, ty i så fall kan våra uppfattningar skilja sig.

Jag är ledsn över att i en debatt som präglats av så stor enighet i uppfattningarna behöva göra detta påpekande, men det gäller ändå en central fråga. Jag erkänner dock att den i dagens läge är hypotetisk. Varken vi eller något annat land utanför EEC lär så snabbt komma fram till förhandlingsbordet för överläggningar om en utvidgning av Gemenskapen. Det finns däremot bedömare som anser att Sverige, om det kommer till stånd förhandlingar om mera temporära eller interimistiska arrangemang, i en sådan diskussion från början skulle kunna delta som fullvärdig part. Vi kommer också att understryka vårt intresse av detta i fortsättningen.

Herr Wedén frågade om jag kunde instämma i ett uttalande som gjorts av LO. Jag har det inte framför mig just nu, men jag vill säga att jag helt delar målsättningen, principerna och viljeinriktningen i det. Att gå in i detaljer anser jag att vi måste vänta med till dess att utredningsresultat föreligger, som kommer att presenteras för

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

Nordiska rådet. Jag ser att herr Wedén nickade bekräftande, men jag vill ändå klargöra att jag är medveten om att även Ekonomiska kommittén skall få ta del av dessa utredningar i anslutning till att statsministrarna och Nordiska rådets presidium får tillfälle att diskutera dem.

Jag vill slutligen rikta mig till herr Bohman för att undvika att något missförstånd uppstår mellan oss. Herr Bohman trodde sig kunna utläsa en stark positiv inställning till sin rekommendation att regeringen skulle vidtaga åtgärder för att i någon mån underlätta för exportindustrin att klara de engelska åtgärderna. Jag vill säga: Utläs inte det! Vi kommer att se på detta mycket allvarligt och grundligt, men jag kan inte, innan utredningarna är färdiga, göra något bestämt uttalande. Konkret vill jag vara när utredningarna slutförts.

Kommunikéer kan skrivas på många olika sätt. Det som står i interpellationssvaret är ett ordgrant återgivande av den kommuniké som vi skrev i Wien. Och alla de som hitintills talat med mig efter att ha läst denna kommuniké har sagt att de förstår att detta är fullständigt i linje med kraven på konsultationer innan de enskilda EFTA-länderna binder sig för arrangemang eller förhandlingar med EEC. Det är i viss mån en konkretisering för att underlätta sådana konsultationer. Kommunikén har inte missförstått på något annat håll, och jag hoppas att den inte skall missförstås här heller.

Herr BOHMAN (h):

Herr talman! Jag är ledsn över att jag skall behöva gå upp i talarstolen en gång till, och jag är också ledsn över herr Langes senaste uttalande, ty det stämmer inte med den syn som man i dag i allmänhet tror att regeringen har. Det är rätt anmärkningsvärt att herr Lange säger, att vi har inte ändrat oss,

vi har precis samma syn som vi hade 1961. Men, herr Lange, 1967 påminde Sverige om sin ansökan från 1962 om association men förklarade samtidigt att Sverige icke ville utesluta andra möjligheter att vinna anslutning till Europamarknaden under förutsättning att det står i överensstämmelse med svensk neutralitet.

Nu säger herr Lange att dessa synpunkter framfördes därför att EEC ändrat sig under tiden — en rätt förmänten syn på Europamarknaden och dess sätt att fungera. Det avgörande är ju ändå att det är Romfördraget som ligger till grund för våra diskussioner om den ena eller andra formen av medlemskap, och det har sannerligen inte förändrats. Men alldeles oavsett om det skulle ha skett någon förändring inom EEC som kunde återopas kvarstår ju faktum att Sverige 1967 hade *en annan syn* på det blivande samarbetet i Europa än 1962. Så har saken i varje fall uppfattats av staterna inom EEC, vilket *jag* tycker är tillfredsställande för Sverige och vilket även *Europastaterna* har funnit tillfredsställande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag är angelägen om att svara genast.

Vår neutralitetspolitik mellan 1961 och 1962 dikterade för oss vilken form vi kunde tänka oss för vår ansökan om förhandlingar. Det kan inte bestridas. Vår neutralitetspolitik i detta sammanhang står fast och även de konsekvenser som vi förutsåg beträffande undantag från Romavtalet. Vill herr Bohman eller någon annan påstå att det skett en förändring härvidlag måste den som gör påståendet precisera sig.

Däremot vill jag gärna erkänna att vår syn på ett sätt undergått en förändring. Vi är mycket mera medvetna om vårt starka ekonomiska intresse av en integration av vår del av världen,

Svar på interpellationer ang. Sveriges EEC-politik och ang. åtgärder med anledning av begränsningen av importen till Storbritannien

där vi själva får delta. Härvidlag har en förskjutning skett i folkopinionen och inom många grupper. Vi vet att även om vi skulle hållas utanför skulle vi få anpassa vår ekonomiska politik — för att ta ett enda exempel — till vad en gemenskap gör. Vi skulle få ta på oss förpliktelserna kanske utan att komma i åtnjutande av fördelarna. Allt detta har blivit klarare för oss genom studiet av EEC:s egen utveckling. Men vi kan med fog säga att hela vår neutralitetsproblematik finns kvar. Det var denna problematik och ingenting annat som var avgörande för att vi sökte association 1962 och att vi 1967 inte kunde göra gällande att vi inte kunde tänka oss association.

Jag tror uppriktigt sagt inte att denna diskussion kommer att kunna föra oss mycket längre. Alla erkänner att neutraliteten bör definieras på det sätt som skedde 1962. Jag skulle med glädje höra herrarna säga det en gång till. I så fall blir det en ganska sekundär fråga i vilken ordning och på vilket sätt man sköter själva förhandlingen — en förhandling som vi kanske kommer att få vänta på i fem år — ja det finns bedömare som säger tio år.

Herr WEDÉN (fp):

Herr talman! Efter handelsministerns senaste inlägg, vilket enligt min mening innebar ett mycket riktigt klarläggande av de förändringar i uppfattningen om EEC:s ekonomiska betydelse för oss som har ägt rum här hemma under de senaste åren, tycker också jag att det inte är så viktigt att fortsätta den tidigare debatten om neutralitetsvillkoren.

Men jag känner ett starkt behov av att slå fast, herr talman, att för vår del har de villkor för bevarande av den svenska neutraliteten, som oundvikligen måste uppställas, alltid varit utslagsgivande, vare sig man diskuterat associeringslinjen eller medlemskapslinjen. Vår hållning 1961 och 1962 baserades på upp-

fattningen att förhandlingarna skulle tjäna till att belysa och klarlägga huruvida ett medlemskap var förenligt med neutralitetspolitiken. Dessa krav är alltså — jag delar helt handelsministerns uppfattning i det fallet — utslagsgivande för oss och säkerligen för hela oppositionen.

Men jag vill också vidhålla, herr talman, att frågan om vad som skall komma i första hand vid förhandlingar inte är så oväsentlig som handelsministern tycks vilja göra gällande. Det gläder mig emellertid att i herr Langes debattinlägg kunde höras tongångar som ändå, såvitt jag kunde bedöma, innebär att han tagit ett steg i riktning mot den ståndpunkt som Gunnar Hedlund intog i juli förra året. Då talade nämligen denne om att det var naturligt att förhandlingarna i första hand skulle gälla möjligheterna att få till stånd de erforderliga särbestämmelser som skulle göra ett medlemskap förenligt med vår neutralitetspolitik. Det förhållandet att herr Lange närmar sig denna ståndpunkt betyder enligt min uppfattning att debatten haft någon mening.

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Låt mig först understryka ett uttalande av herr Wedén. Jag har många gånger hört herr Lange och andra talesmän för regeringen yttra sig om folkpartiets och högerns inställning 1962 på ungefär följande sätt: Ni ville att Sverige skulle skicka en ansökan om medlemskap — punkt och slut. Men, herr Lange, försök att en enda gång använda ett uttryckssätt som klargör vad det verkligen var fråga om, nämligen förhandlingar som skulle visa huruvida medlemskap var förenligt med den svenska neutralitetspolitiken. Om vi kunde få höra från regeringen att det var detta vårt förslag gällde skulle det ge ett riktigt intryck.

Jag vill också betona den slutsats som kan dras av vad herrar Bohman och

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

Wedén nyss anfört. Om regeringen år 1962 markerade att det endast var tal om associering och om den svenska regeringen nu säger att anslutningsformen hålles öppen och att man t. o. m. kan tänka sig svenskt medlemskap, har det skett en förändring i inställningen till vilka metoder som kan tänkas vara förenliga med vår neutralitetspolitik och därför acceptabla. Herr Lange kan spekulera om orsakerna härtill. Men faktum är att då höll regeringen bara möjligheten av associering öppen; nu, säger regeringen, kan vi även tänka oss medlemskap.

Jag förstår inte att herr Lange kan tro att han tjänar något förnuftigt ändamål genom att säga: »Ja, ja, det får jag medge, fast jag förut bestred det, men det beror på att EEC har ändrat sig. Den svenska regeringen har inte ändrat sig.» Det är dålig psykologi, herr Lange, att vid förhandlingar i Bryssel hela tiden insistera på att när Sverige nu — med bevarad neutralitetspolitik — tar friare på metodfrågan, beror det inte på att vi har ändrat någonting hos oss utan bara på att EEC har ändrat sig. Den visan har herr Lange sjungit så länge att jag tror att den kan anses vara uttjänt.

Är det inte så viktigt med ordningsföljden, herr Lange, och visar det sig att vi kan förbättra vår förhandlingsposition om vi vill förklara att vi i första rummet vill förhandla om medlemskap, varför då vara så ovillig att säga att även regeringen gärna skall vara med på att i första hand förhandla om medlemskap? Kan man av herr Langes senaste yttrande dra slutsatsen att så kommer att ske i sinom tid, har dagens debatt sannerligen icke varit förgäves.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 66, i anledning av motioner

om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr FREDRIKSSON (s):

Herr talman! Med hänsyn till att andra lagutskottets utlåtande är enhälligt — med undantag för det särskilda yttrande som centerpartiets representanter i utskottet ansett sig böra framlägga och som berör problem som ligger litet vid sidan av själva sakfrågan — kan jag fatta mig ganska kort. Jag finner ingen anledning att vid detta tillfälle framföra ytterligare motiveringar för att gruvarbetarna kräver lägre pensionsålder och för att det är så angeläget att få denna reform genomförd för »arbetstagare under jord i gruva», som det heter i utskottets utlåtande. Jag vill bara säga att det finns starka sakliga skäl, inte minst det att vi här i landet har högre pensionsålder för denna grupp än de flesta andra länder. Jag skall inte trötta med att räkna upp dessa länder utan vill endast hänvisa till motionen II:343, i vilken det redovisas en sammanställning av pensionsåldrarna för gruvarbetare i olika länder.

Eftersom jag är motionär och eftersom jag anser att denna fråga har mycket stor principiell betydelse, vill jag trots enigheten i utskottet säga några ord. För det första vill jag framföra ett tack till mina kamrater i utskottet för den välvilliga behandling som dessa två motionspar fått och för den starka skrivning som utskottet har presterat. För det andra känner jag ett starkt behov att å gruvarbetarnas vägnar uttala min stora och djupt kända tillfredsställelse över att deras gamla krav på sänkning av pensionsåldern nu tycks gå mot sin lösning.

Utskottet är klart medvetet om att det kan vara ganska hårda nötter som den kommande, beställda utredningen har att knäcka. Utskottet har inte ansett sig böra lägga fram några konkreta för-

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

slag om hur problemet bör lösas utan har endast angett några alternativa möjligheter. Jag tror att utredningen i huvudsak kan ägna sig åt att försöka åstadkomma en så enkel teknisk och administrativ lösning som möjligt. Behovet av att en lägre pensionsålder införts för gruvarbetarna behöver utredningen inte syssla med; den saken torde vid det här laget vara klart dokumenterad.

Man torde därför kunna utgå från — detta är i varje fall min förhoppning — att det skall bli möjligt att snabbt komma fram med ett tillfredsställande förslag, även om de problem det här rör sig om är rätt besvärliga.

Utskottet, det vill jag understryka, har också ansett att frågan bör lösas utan ytterligare tidsutdräkt. Snabbast kanske den saken skulle kunna ordnas om utredningen kunde utföras på departementsnivå inom socialdepartementet, där det också finns möjlighet att anlita den expertis som kan bli erforderlig.

Enligt min mening bör man allvarligt överväga, om inte en lösning kan åstadkommas inom ATP-systemets ram, trots den tveksamhet som råder om att inom ramen för systemet ge vissa förmåner till speciella grupper, såsom tidigare har uttalats. Det kanske blir möjligt att finna en lösning på annat sätt. Det kan bli enklare att finna en sådan, t. ex. enligt det system som tillämpas för tjänstemännen, det s. k. ITP-systemet, eller enligt de regler som gäller för sjöfolkets pensionering. Vilka vägar man än kommer att välja, är jag övertygad om att våra skickliga experter på området kan klara den saken samt att ett bra förslag snabbt skall kunna presenteras riksdagen.

Och så, herr talman, endast några ord om pensionsåldern! I båda motionsparen har yrkats att pensionsåldern skall fastställas till 63 år. Utskottet har inte tagit ställning till detta helt enkelt därför att andra pensionsåldersgränser kan

diskuteras. Det är ett känt förhållande att gruvarbetarna sedan länge hävdat, att deras pensionsålder borde fastställas till 60 år. Det kravet har efter mycken tvekan mjukats upp, och man har menat, att kommer man fram till en åldersgräns vid 63 år — i en första omgång, kanske jag bör tillägga — är redan detta en betydande framgång. Vi har sagt oss: Låt gå för 63-årsåldern såsom ett första steg i denna riktning! Det har nämligen visat sig vara mycket svårt att nå en överenskommelse — man har inte lyckats med det avtalsvägen — och kan detta underlätta att få en lösning till stånd bör vi inte tvista om den saken nu.

Vad jag önskar understryka i detta sammanhang är att 63 år bör vara den högsta åldersgräns som kan komma i fråga. Jag kan också erinra om att förslaget om denna 63-årsgräns har mött en hel del kritik vid våra kongresser. Man önskar uppnå en överenskommelse om ännu lägre pensionsålder, och så småningom skall väl detta också bli möjligt.

I det särskilda yttrandet av centerpartirepresentanterna i utskottet framhålls, att man delar utskottets uppfattning, att en utredning bör komma till stånd. Men så tillägger man: »En sådan utredning bör emellertid lämpligen äga rum i samband med en utredning av frågan om en allmän sänkning av pensionsåldern för dem som pensioneras först vid 67 års ålder.»

Jag kan inte dela den uppfattningen, av vissa skäl. Detta beror inte på att jag hyser den meningen att det inte finns andra grupper inom vår industri, för vilka det skulle vara motiverat med lägre pensionsålder, utan det beror på att jag anser det vara brådskande att sänka pensionsåldern för underjordsarbetare. Om denna fråga skulle sammankopplas med centerpartiets uttryckta önskemål om en allmän pensionsålderssänkning, befarar jag att det kommer att dra ut på tiden. Naturligtvis skulle det vara enk-

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

last om man kunde sänka pensionsåldern för alla, såsom centerpartiet hävdade i vissa sammanhang, men då rör det sig om stora ekonomiska engagemang. Att sänka folkpensionsåldern med ett år skulle enligt vissa beräkningar kosta 400 miljoner kronor i enbart folkpensioner. Detta motsvarar två års standardtillägg för folkpensionärerna, och det är också angeläget att höja standarden för dem. Den diskussionen klarade vi av i våras, varför det inte är lönt att nu upprepa den.

Däremot innebär det inte några större samhällsekonomiska engagemang att pensionera 4 800 gruvarbetare. Det har vi råd med. Det är en försvinnande liten grupp i förhållande till antalet lönearbetare i detta land. Jag tror, herr talman, att man får gå samma väg som tidigare. Låt mig erinra om att gruvarbetarna fick 40 timmars arbetsvecka 1949. Det är nu snart 20 år sedan dess. Andra har nu kommit efter. Vi fick tre veckors lagstadgad semester 1946, och det dröjde ända till 1951 innan treveckorssemestern blev allmän. Nu hoppas jag att det inte skall dröja lika länge innan andra grupper som har behov av en lägre pensionsålder kan följa efter gruvarbetarna. Efter den allmänna fyraveckorssemesterns genomförande har gruvarbetarnas försprång på detta område i huvudsak inhämtats. Jag tror därför, herr talman, att det är fullt motiverat och att det inte kommer att betraktas som otillbörligt eller utlösa avund om gruvarbetarna får gå före andra industriarbetargrupper även när det gäller en sänkning av pensionsåldern.

Låt mig ännu en gång understryka att jag är väl medveten om att det finns andra grupper inom vårt arbetsliv som med berättigande kan resa samma krav; jag tänker exempelvis på skogsarbetarna som på grund av det fysiskt tunga och påfrestande arbetet ofta är utslitna före 67 år. Det gäller även andra grupper. Det kan gälla byggnadsarbetare och många flera. Men dessa grupper är an-

tagligen svårare att avgränsa än gruvarbetarna. Det kan kanske tarvas en mera tidsödande utredning innan man kan komma fram till en godtagbar avvägning, och det är därför jag inte kan dela uppfattningen att man skall sammankoppla den här utredningen om sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare med andra grupper. En sänkning av pensionsåldern för dem som har behov därav bör bli nästa steg för utredningen, och jag hoppas, som sagt, att det inte skall dröja alltför länge innan de skall komma efter. Jag tror att det är viktigt att vi använder mera av våra allttjämt stigande resurser för att komma till rätta med dessa rättvisefrågor. Det är min uppfattning att man härvidlag bör göra som man gjorde när det gällde treveckorssemestern och arbetstidsförkortningen; låt gruvarbetarna bli den grupp som först erhåller lagstadgad oreducerad tilläggspension! Låt dem gärna gå före andra grupper! Låt de andra grupperna komma strax därefter.

Med det sagda, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Lundmark* och fru *Jäderberg* (båda s).

Herr *LARSSON* i Öskeviksby (cp):

Herr talman! I motioner till riksdagen har frågan om sänkt pensionsålder vid ett flertal tillfällen aktualiserats. Motioner har väckts om sänkt pensionsålder för personer sysselsatta i tungt arbete inom vissa yrkesgrupper, och från centerpartihåll har i motioner begärts utredning om en allmän sänkning av pensionsåldern. Även i år väckte centerpartiet under den allmänna motionstiden en sådan motion, och jag är förvånad över att den inte kunde tas upp i samband med den fråga som vi i dag diskuterar. Visserligen anser herr *Fredriksson* att centerpartiyrkandet ligger vid sidan om den fråga som berörs i det utskottsutlåtande som vi nu be-

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

handlar, men det rör sig ändå i båda fallen om sänkt pensionsålder. En samordning hade därför varit naturlig.

Utskottet framhåller i sitt utlåtande att »även andra grupper än underjordsarbetare med fog kan göra gällande att deras arbetsförhållanden är av den karaktären att behov av en lägre pensionsålder föreligger».

Andra lagutskottet har tagit ställning i detta ärende efter en studieresa till gruvorna i norr. Jag tror att jag inte gör mig skyldig till någon överdrift om jag säger att jag är övertygad om att ifall andra lagutskottet besökte andra grupper, såsom t. ex. skogsarbetare, fiskare, järnbruksarbetare o. s. v. skulle de finna att även dessa i dagens läge har en särpräglad arbetsmiljö och påfrestande arbetsförhållanden.

Herr Fredriksson hoppas att andra grupper skall följa efter när väl isen har brutits för gruvarbetarna. Det hoppas jag också, men jag hoppas samtidigt att andra lagutskottet inte behöver åka till alla de olika arbetsplatserna innan det kan fatta beslut.

Det vore värdefullt om man fick en något mer översiktlig bedömning av hela pensionsproblemet än vad man kan få av en så speciell utredning som den nu föreslagna. Vi måste ta hänsyn till inte bara de svårartade arbetsförhållandena inom vissa yrkesgrupper utan också till den allmänna attityd som kännetecknar näringslivet i dag med ökad ackordshets samt i många fall dålig arbets- och boendemiljö — faktorer som påverkar förslitningen av människomaterialet och som i och för sig kan motivera en sänkt allmän folkpensionsålder. Det är för övrigt — jag skall inte närmare gå in på det i dag — en klar rättvisefråga att man tillämpar jämlikhetsprinciperna även när det gäller pensionsfrågorna.

Det skulle dra för långt ut på tiden, anser herr Fredriksson, om en utredning av gruvarbetarnas förhållanden kopplades samman med en sådan all-

män utredning som förordas i det särskilda yttrande som fogats vid utlåtandet. Även jag anser att vi nu skall bifalla utskottets förslag och sålunda hemställa om den utredning som har begärts. Jag hoppas emellertid då på herr Fredrikssons stöd nästa år i fråga om en mer vittgående utredning för andra yrkesgrupper.

Jag har, herr talman, framhållit att vi från centerpartiets sida inte haft möjligheter att ställa några yrkanden när det gäller detta utskottsutlåtande på grund av att vår motion redan tidigare avslagits och inte behandlats i samband med denna fråga. Jag har därför inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan.

Herr THUNBORG (vpk):

Herr talman! I likhet med herr Fredriksson kan jag fatta mig ganska kort.

När man läser andra lagutskottets utlåtande får man en bekräftelse på sanningen i talesättet »Trägen vinner». Gruvarbetarna har som bekant i många år i sina avdelningar och vid sina förbundskongresser krävt en sänkning av pensionsåldern för underjordsarbetarna, och under det senaste decenniet har denna fråga också tagits upp från vårt partis sida här i riksdagen.

Sara Lidmans bok »Gruva» och den debatt som denna bok väckt har väl, om man skall vara rättvis, också i någon mån bidragit till att frågan nu fallit framåt. De som sett denna fråga ur mänskliga synpunkter kan alltså notera en framgång, och de som tidigare baxnat inför frågans tekniska lösning har gjort en hedersam reträtt.

Utskottet anser, fullt riktigt, att det finns sakliga skäl för att underjordsarbetare tillerkänns bättre sociala förmåner. Som bekant finns inom byggnads- och anläggningsverksamheten underjordsarbetare, vilkas arbetsförhållanden till hundra procent är analoga med dem som råder inom gruvindustrin. Tunnelarbetarna vid kraftverks-

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

byggen, vid reningsverk, arbetarna i avlopps-, tele- och spårvägstunnlar o. s. v. har likartade arbetsförhållanden som borrhare, tappare och lastare i gruvorna. I fråga om den avtalsenliga arbetstiden är dessa grupper också helt jämställda. I arbetarskyddshänseende sorterar båda arbetsområdena under bergmästarämbetet. Dessa grupper är alltså inte alls svåra att avgränsa från övriga byggnadsarbetare och anläggningsarbetare. Herr Fredriksson ansåg att det skulle finnas vissa avgränsningsproblem. Detta gäller alltså inte för underjordsarbetarna inom byggnads- och anläggningsindustrin. Dessa har bl. a. särskilda semesterkort.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag sagt om jämställdheten i fråga om arbetsförhållanden tar jag det som en självklarhet att det förslag om sänkt pensionsålder, som jag i likhet med herr Fredriksson anser snart måste föreligga, även bör gälla de grupper jag nämnt, nämligen underjordsarbetarna inom byggnads- och anläggningsindustrin. Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ÅKERLIND (h):

Herr talman! Frågan om en lägre pensionsålder för dem som har ett tungt och hälsovådligt arbete har vid flera tillfällen tagits upp i riksdagen. I det nu föreliggande utskottsutlåtandet, som tillkommit med anledning av motioner om en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare under jord, har utskottet föreslagit en utredning av frågan. Det är jag för min del verkligen glad för.

Utskottet har i sitt utlåtande tagit upp en lång rad av de påfrestningar som möter gruvarbetare under jord. Men som utskottet mycket riktigt framhåller finns det många andra yrkesgrupper som också med fog kan göra gällande att deras arbetsförhållanden är sådana att man är i behov av en lägre pensionsålder. Detta får inte glömmas bort i sammanhanget. Det finns många andra yrken

inom vilka man i ett eller flera avseenden har samma fysiskt och psykiskt påfrestande arbetsförhållanden som gruvarbetarna har. Med den påfrestningen följer att arbetarna blir utslitna i förtid. Det är emellertid min bestämda uppfattning att just gruvarbetare under jord har särskilt besvärliga arbetsförhållanden och att det därför är i hög grad befogat att i första hand de får en lägre pensionsålder. Det sägs ju ofta att Sverige är något av ett föregångsland när det gäller sociala förmåner. Men även om motionärernas förslag om en sänkning av gruvarbetarnas pensionsålder genomförs kommer pensionsåldern att vara högre och kvalifikationstiden för full pension längre i Sverige än i flera andra länder — detta var ju också herr Fredriksson inne på tidigare.

I motionerna har föreslagits att pensionsåldern för gruvarbetare under jord skall sättas till 63 år med full pension efter 30 års arbete. Utskottet har emellertid inte genom sitt utlåtande på något sätt bundit sig för dessa begränsade förslag. Därför förutsätter jag att den utredning som begärs får full frihet att pröva även alternativ med lägre pensionsålder och kortare kvalifikationstid för full pension än vad som föreslås i motionerna. Jag förutsätter också att en lösning av frågan om lägre pensionsålder för gruvarbetare under jord inte kommer att betyda att vi avskriver dessa frågor när det gäller andra yrkesgrupper. Målsättningen bör vara att så långt det är möjligt differentiera pensionsåldern efter behovet.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp):

Herr talman! Även jag vill uttala min tillfredsställelse över att utskottet genom ett enhälligt beslut nu tillstyrker en utredning av frågan om en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetare.

Som redan anförts är denna fråga ingalunda ny. Motioner från folkpartihåll liksom från andra håll har vid ett

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

flertal tillfällen allt sedan 1959 förekommit i denna fråga här i riksdagen. Ibland har yrkandet, liksom i de motioner vi behandlar i dag, inskränkts till att gälla gruvarbetare under jord, ibland har yrkandet vidgats till att omfatta gruvarbetare och med dem jämförliga arbetstagare och ibland har yrkandet gällt anställda i tungt och hälsovådligt arbete. I samtliga fall har gruvarbetarna inkluderats.

Jag skall inte utlägga texten i något längre anförande. Jag vill bara peka på några saker. I utskottsutlåtandet erinras om att en del av utskottets ledamöter har besökt ett antal gruvor för att på ort och ställe bilda sig en uppfattning om de förhållanden under vilka gruvarbete utförs. Jag tror att resan och de inblickar som deltagarna fick var nyttiga. Vi som deltog i resan har i varje fall kunnat konstatera, att motionärernas beskrivning av gruvarbetets påfrestande karaktär inte är överdriven. Det behöver inte råda något tvivel om att arbetet nere i gruvorna är pressande i både fysiskt och psykiskt avseende.

När utskottet nu tillstyrker en utredning om sänkt pensionsålder för gruvarbetare i arbete under jord, vill jag emellertid framhålla, att utskottet inte har försökt sig på konststycket att göra några jämförande värderingar mellan gruvarbetets och andra yrkens påfrestningar och svårigheter. Sådana jämförande värderingar är mycket svåra, förmodligen ganska omöjliga att göra på ett rättvist sätt. Vi är medvetna om att det finns många andra yrken som också är påfrestande, men vi har icke i detta sammanhang utvidgat problemet till att gälla dem, och vi har inte försökt oss på att göra jämförande värderingar. Vi noterar i utskottets skrivning, såsom redan har anförts, att även andra grupper än underjordsarbetare med fog kan göra gällande att deras arbetsförhållanden är av den karaktären att behov av lägre pensionsålder föreligger. För min del vill jag gärna instämma med de ta-

lare som har givit uttryck för förhoppningen att dessa grupper må komma i fråga i en senare utredning. Jag umgås med den tanken, att om man nu löser frågan för gruvarbetarna skall det bli lättare att finna lösningar även för andra yrkesgrupper med tungt och påfrestande arbete.

Vi är inom utskottet medvetna om att denna fråga ingalunda är enkel att lösa, i varje fall inte om man vill lösa den inom ramen för det allmänna pensionssystemet. En sådan lösning kommer att innebära svåra tekniska problem. Det är möjligt att man kan, såsom herr Fredriksson antydde, lösa den på ett enklare sätt genom en kompletterande pensionering enligt ITP-systemet eller genom ett pensionssystem av den art som tillämpas beträffande vissa sjömän.

Utskottet har alltså i detta ärende ansett sig böra begränsa sin bedömning till endast arbetstagare som omfattas av motionsyrkandena, alltså till gruvarbetarna. Det kan kanske anses vara en svaghet i utskottets förslag och ståndpunktstagande, men som jag redan antytt omfattar motionsyrkandena inga andra grupper än gruvarbetarna. Dessutom har vi räknat med att om man blandar in motionärernas begränsade krav i en större utredning, vilket föresvävat centerpartiets ledamöter i utskottet, skulle som redan framhållits resultatet bli att utredningen tar lång tid och att det uppstår en väsentlig fördröjning av lösningen av gruvarbetarnas pensionsfråga. Utskottsmajoriteten har inte velat medverka härtill. Tvärtom har utskottet understrukit angelägenheten av att frågan behandlas med skyndsamt eller »utan tidsutdräkt», som uttrycket lyder i utskottsutlåtandet.

Detta är alltså en av anledningarna till att utskottsmajoriteten inte velat acceptera de tankegångar som återfinns i det särskilda yttrandet av utskottets centerpartiledamöter. En annan anledning är att frågan om en generell sänkning av pensionsåldern redan debatte-

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

rats och prövats av årets riksdag. Redan formella skäl har alltså lagt hinder i vägen att i detta sammanhang ta upp det större spörsmålet om en allmän sänkning av pensionsåldern.

De anföranden, som hittills hållits, har varit positiva till sitt innehåll. Med anledning härav och i anslutning till vad jag anført ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr THUNBORG (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag har redan yrkat bifall till utskottets hemställan och ändrar mig inte på den punkten, eftersom jag anser att pensionsfrågan först bör lösas för gruvarbetarna.

De grupper som jag talade om, herr Anderson i Sundsvall, tillhör inte andra yrkesgrupper utan ingår i samma yrkesgrupp. Som jag tidigare framhöll har de fullkomligt analoga arbetsförhållanden.

Herr Anderson framhöll det värdefulla i att göra studiebesök. Själv har jag arbetat tolv år under jord i både gruvor och anläggningsindustri men har inte upptäckt den minsta skillnad mellan att driva ett sänke i en gruva, en anläggning, en stigort eller vad det nu kan vara. Jag tycker att det närmast skulle vara genant om arbetsgivarens organisationstillhörighet och inte yrket som sådant skulle avgöra, huruvida underjordsarbetarna skall komma i åtnjutande av lägre pensionsålder. Därför uttryckte jag mig så kategoriskt och framhöll som en självklarhet att även dessa grupper skall medräknas. Om utredningsmännen är sakkunniga och har kännedom om yrkena är jag övertygad om att det också kommer att tas hänsyn härtill. Från arbets- och hälso-synpunkt m. m. går det inte att dra någon gräns härvidlag — det är bara arbetsgivarna och branschen som utgör gräns.

Herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna.

Herr LARSSON i Öskeviksby (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga herr Anderson i Sundsvall att centerpartisternas avsikt med denna särskilda skrivning inte har varit att fördröja lösningen av frågan om en sänkning av gruvarbetarnas pensionsålder.

Jag delar den åsikt som herr Fredriksson tidigare här gav uttryck för, nämligen att man måste knäcka principfrågan. Och gör man det för en grupp, så kan det bli tillämpligt även på andra grupper. Det har också hänt att en utredning har knäckt en principfråga i ett visst avseende och presenterar ett delbetänkande om den. Det är den vägen centerpartiets representanter har velat förorda men andra lagutskottet inte har ansett framkomlig.

Herr ANDERSON i Sundsvall (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Thunborgs anförande vill jag erinra om att utskottets hemställan är formulerad så »att riksdagen — — — måste i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågan om pension till arbetstagare under jord i gruva före 67 års ålder». Det torde vara de två orden »i gruva» som skulle utgöra hinder för utredningen att ta upp frågan om sänkt pensionsålder även för bergsprängare som arbetar i tunnel eller liknande.

Nu vet jag inte om bergsprängare i tunnelbyggen är sysselsatta kontinuerligt i sådant arbete, eller om de också utför bergsprängningar ovan jord, i dagbrott så att säga. Den saken har vi inte diskuterat i utskottet. Men om utredningen finner att dessa bergsprängare arbetar lika kontinuerligt med tunnelarbete och i stort sett under lika förhållanden i övrigt som gruvarbetare under jord, bör det väl inte vara uteslutet för utredningen att inkludera även den gruppen i sitt utred-

Sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare

ningsuppdrag. Så bindande kan formuleringen med de två orden »i gruva» inte anses få vara.

Herr FREDRIKSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar med tillfredsställelse att alla talare tycks vara eniga om att en sänkning av pensionsåldern för gruvarbetarna är en brådskande angelägenhet som bör prioriteras. Jag vill i likhet med herr Anderson i Sundsvall framhålla att utskottet endast haft att yttra sig beträffande gruvarbetare under jord, eftersom det är denna kategori som tas upp i motionerna. Om utredningsarbetet utan att fördröjas kan utvidgas till att avse även bergsprängare, som inte tidigare har pension från 63 års ålder, har jag emellertid inget emot detta. Vad jag vänder mig mot är tanken på en mammututredning, som kanske skulle ta år på sig för att framlägga ett förslag.

Jag vill också erinra om att många underjordsarbetare eller personer som ägnar sig åt tunnelsprängningar och bergrumsarbeten är stats- och kommunalanställda, och dessa har redan avtalsvägen fått sin pensionsålder fastställd till 63 år.

Jag vill slutligen bara tillägga att det förhållandet att gruvarbetarna tidigare än andra kategorier fått kortare arbetstid och längre semester innebär ett erkännande av gruvarbetets speciella karaktär, och detta faktum kvarstår alljämt.

Herr WESTBERG (fp):

Herr talman! Vi diskuterar här enligt min mening ett mycket viktigt utskottsutlåtande. Den utredning som begärts gäller sänkning av pensionsåldern för en begränsad grupp, gruvarbetarna. Jag finner det ytterst angeläget att den utredningen kommer till stånd och att den sker snabbt. En sådan utredning bör också enligt min

uppfattning kunna bli något av en isbrytare, om jag får uttrycka mig så, för en utredning om pensionsåldern i ett större sammanhang. Utskottet framhåller också klart »att även andra grupper än underjordsarbetare med fog kan göra gällande att deras arbetsförhållanden är av den karaktären att behov av lägre pensionsålder föreligger». Utskottet förutsätter alltså att man kommer att behöva gå vidare på den väg man nu är beredd att slå in på.

Jag har under flera år — i fjol motionsvägen tillsammans med Anders Jonsson — krävt en utredning angående sänkning av folkpensionsåldern, något som jag anser vore motiverat av flera skäl. Det är inte rätt plats och tid att nu närmare gå in på det spörsmålet. Vi har diskuterat det i andra sammanhang, och jag får säkert anledning att återkomma. Jag anser emellertid att frågan om folkpensionsåldern är utomordentligt viktig, och för mig är den också en mycket väsentlig rättvisefråga. Det förslag som nu föreligger är ett steg på vägen, och jag vill med det anförda endast instämma i utskottets hemställan.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Utskottets utlåtande innebär ju bara att vi beställer en lägre pensionsålder för gruvarbetarna. Jag tror inte det kan vara till någon nytta att vi gör en historisk tillbakablick på alla motioner i ämnet som har samlats i olika sammanhang, utan det väsentliga är att vi har gjort en beställning. Jag är medveten om att det finns andra grupper med särpräglad arbetsmiljö. Utskottet har inte sagt något här om, men när det gäller en förändring av sådan här karaktär får man göra en avvägning. Jag tror det är lämpligt att hålla i minnet att gruvarbetarnas situation i allmänhet och arbetsförhållanden i synnerhet måste kallas säregna även inom de säregna

Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning

grupperna. Jag har självfallet ingen-
ting emot en pensionsordning som in-
nebär lika låg pensionsålder för alla,
men den frågan får vi ta upp i ett an-
nat sammanhang.

Herr talman! Jag begärde ordet för
att säga att jag hoppas att statsrådet
fattar utskottsutlåtandet som en be-
ställning av ett förslag till lösning av
denna fråga. Jag skulle helst se att
herr statsrådet lade fram en proposi-
tion till 1969 års riksdag. Därmed har
jag också poängterat att vi som i ut-
skottet har sysslat med detta ärende
inte skulle vilja avstänga andra grup-
per, exempelvis skogsarbetare från att
få förbättringar, men jag tror det vore
olyckligt att nu tillsätta en utredning,
ty den skulle kunna förhåla frågan. Jag
har i utskottet varit rädd för att ta med
utredningskravet, men jag har böjt mig
för majoriteten därför att jag har haft
en känsla av att utskottet menade att
utredningen skulle gå skyndsamt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bi-
fall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning bi-
föll kammaren utskottets hemställan.

§ 12

Föredrogs vart efter annat andra lag-
utskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av motion om har-
monisering av den ekonomiska och so-
cialrättsliga lagstiftningen i enlighet
med EEC-fördraget, samt

nr 69, i anledning av motioner angä-
ende vissa förhandlingar före beslut om
nedläggning av företag, m. m.

Kammaren biföll vad utskottet i des-
sa utlåtanden hemställt.

§ 13

**Lagfäst rätt till tjänstledighet för delta-
gande i vuxenutbildning**

Föredrogs andra lagutskottets utlå-
tande nr 70, i anledning av motion om

lagfäst rätt till tjänstledighet för delta-
gande i vuxenutbildning.

Andra lagutskottet hade behandlat en
till lagutskott hänvisad motion, II: 251,
av fru *Ryding m. fl.*, i vilken hemställts,
»att riksdagen måtte besluta att i skri-
velse till Kungl. Maj:t hemställa om för-
slag till lagfäst tjänstledighetsrätt för
dem som deltar i vuxenutbildning vid
statliga eller kommunala skolor».

Utskottet hemställde, att förevarande
motion, II: 251, icke måtte föranleda
någon riksdagens åtgärd.

Utskottets hemställan föredrogs; och
anförde därvid:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Andra lagutskottet för-
klarar i förevarande utlåtande, nr 70,
att utskottet delar den uppfattning som
vi motionärer givit uttryck åt i motio-
nen II: 251, att det är önskvärt att man
på olika sätt vidgar möjligheterna till
utbildning för vuxna som under sin
uppväxttid inte kunnat få den utbild-
ning de har förutsättning att tillgodogöra
sig. Hur vill man då på olika sätt vidga
dessa möjligheter? Jo, man pekar på en
av de mest angelägna reformerna —
det studiesociala stödet — och det är
helt korrekt. Denna fråga är i dag långt
från sin lösning — men utredning på-
går, som det heter. Detta stämmer också.

Ett annat viktigt problem, som måste
lösas om det skall bli något helt med
vuxenutbildningsreformen, anser vi va-
ra rätten till tjänstledighet när så er-
fordras. Härvidlag pågår inte ens nå-
gon utredning, så denna fråga är väl
ännu längre från sin lösning än den
förstnämnda. Vi har i vår motion, som
väcktes i januari i år, yrkat på förslag
till lagfäst tjänstledighet i sådana här
fall.

De remissyttranden som redovisas i
utlåtandet är mycket intressanta. LO
framhåller t. ex. att man »betraktar det
som mycket väsentligt att tjänstledighet

Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning

erhålles för att möjliggöra vuxenstudier». Sedan kommer det obligatoriska »men». Då heter det: »Skulle vid utbyggnaden av vuxenutbildningen det medföra större svårigheter att erhålla tjänstledighet än vad hittills varit fallet bör lagstiftning övervägas.» LO anser dock att behov av lagstiftning inte föreligger för närvarande.

Med utgångspunkt i detta remissyttrande vill jag framhålla att det knappast kan bli svårare än nästan omöjligt, som det är i dag, att få tjänstledighet för vuxenutbildning. Jag känner till fall då LO-anslutna medlemmar fått klart besked om att de måste sluta sin anställning om de skall vara borta för vuxenstudier. I ett fall, det vill jag påpeka i rättvisans namn, sträckte sig företaget så långt att det var villigt att bevilja en veckas tjänstledighet för dylika studier. Den som vill vuxenutbilda sig i dag och behöver tjänstledighet för detta ändamål tvingas alltså ta risken att sluta sin anställning.

Jag anser däremot att TCO:s remissyttrande är mycket positivt. TCO påpekar att vår motion har begränsats till att avse endast sådana personer som studerar vid de statliga och kommunala skolorna. TCO framhåller vidare att »en lagstiftning om rätt till tjänstledighet för studier bör innefatta alla statsunderstödda skolor», alltså t. ex. även folkhögskolor.

TCO har rätt i sitt påpekande. Vårt yrkande var för blygsamt, men detta kan motiveras med vår inställning att man åtminstone kunde börja någonstans. Givetvis har vi inte något emot en utvidgning av det slag som TCO har föreslagit. Vi har inte heller något emot att man utreder frågan innan man lägger fram förslag till den lagstiftning som vi önskar. De svårigheter som kan komma att uppstå — och som också har berörts i TCO:s remissyttrande — är vi väl medvetna om, men vi anser att man genom vettiga bestämmelser i samband med en lagstiftning i detta ärende skulle

kunna eliminera dessa svårigheter i rätt hög grad.

Arbetsgivareföreningens yttrande är signifikativt för denna organisation och egentligen inte värt att spilla många ord på. Man ser saken mycket snävt. Kontentan blir att om inte utbildningen har betydelse för företagets verksamhet, borde man över huvud taget strunta i att ge sig in på något sådant. Att någon människa skulle vilja ha en vuxenutbildning för sin egen skull eller — såsom utbildningsminister Palme uttryckte det i går — för att ge den enskilda människan chans att förverkliga sig själv intresserar inte alls SAF. Inte heller har man haft en tanke på att det här i realiteten handlar om en rättvisefråga. Jag anser att just de kategorier vuxna, som samhället inte har erbjudit samma chans till utbildning som ges dagens ungdomar, har vi att tacka för att vi nu kan satsa på ett bättre sätt över hela utbildningsområdet. Dessa vuxna människor har vi all anledning att nu verkligen satsa på och återgälda vad som under deras uppväxttid brustit från samhällets sida.

Utskottet slutligen kommer fram till att det delar vår uppfattning men anser — som vanligt, höll jag på att säga — att frågan i första hand bör lösas genom avtal mellan berörda organisationer på arbetsmarknaden. Detta är intressant att notera, ty inte ens LO har nu förnekat möjligheten och nödvändigheten av en eventuell lagstiftning, kanske därför att LO hoppas att någon gång vid en avtalsförhandling få koncentrera sig på att få ut litet reda kontanter. Det finns ju nu så många olika andra kostnadsposter att laborera med och jag undrar just vilken kostnadspost man skulle behöva räkna med, om en arbetstagare utan betalning från företaget skulle få avtalsenlig rätt till tjänstledighet för att utbilda sig!

Utskottet tornar i sitt utlåtande upp alla svårigheter som skulle bli följden, om man lagstiftade om rätt till tjänstle-

Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning

dighet för vuxenutbildning. Utskottet anser att dessa svårigheter skulle vara lättare att ta hänsyn till, om frågan lös-tes avtalsvägen.

Vill man sätta käppar i hjulet, går detta att göra på många sätt. Jag anser för min del att om inte hela det vackra talet om vuxenutbildningen bara skall bli ett vackert tal och hela reformen ett slag i luften, så måste vi se till — och det snart — att den studiesociala frågan löses och dessutom att den som behöver tjänstledighet för vuxenutbildning inte mister sitt arbete för den sakens skull. Utskottet har väl inte menat att rätten till vuxenutbildning, då tjänstledighet erfordras, skall förbehållas de s. k. friställda eller dem som inte har förvärvs-arbete.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till vår motion II: 251. Jag kan till slut inte underlåta att framhålla vad Aftonbladet skrev i går i ett ledarstick, nämligen att det förefaller ytterst oöverlagt av andra lagutskottet att avvisa TCO:s begäran om en utredning — som givetvis kan föregå ett tillgodoseende av det krav som vi ställt i motionen.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! I motionen II: 251 hemställs om åtgärder för lagfäst rätt till tjänstledighet för sådana anställda som deltar i vuxenutbildning vid statliga och kommunala skolor. Fru Ryding har nyss helt riktigt framhållit att utskottet deklarerar motionärernas uppfattning, att åtgärder bör vidtas för att vidga möjligheterna för vuxna att delta i den beslutade utbildningen.

Utvecklingen inom näringsliv och samhälle ställer ökade krav på kunskande inom alla områden, och det har utskottet tagit fasta på. Medborgarna tvingas att syssla med allt flera och mera krävande arbetsuppgifter. Vuxenutbildningen har också mottagits med stort intresse överallt i landet. Kommunerna har nedlagt ett förtjänstfullt ar-

bete för att starta sådan vid den tidpunkt som riksdagen har uttalat sig för.

Vid behandlingen av denna motion har utskottet funnit att en av de mest angelägna reformerna, om man ytterligare — och det behövs säkerligen — vill underlätta deltagande i vuxenutbildning, synes vara att lösa de studiesociala problemen. Vi har konstaterat att en utredning pågår i denna fråga, och vi väntar på resultat av densamma.

Beträffande de av motionärerna aktualiserade problemen erinrar utskottet emellertid om att man vid en utbyggnad av vuxenutbildningen — det var väl närmast detta som fru Ryding betecknade såsom de svårigheter som utskottet samlat — borde se till att undvika ett produktionsbortfall. Studier på fritid eller på deltid torde, såsom utskottet ser det, tills vidare komma att bli den studieform som kommer mest till användning i detta sammanhang. Utskottet förmodar därför att önskemål från de anställda om tjänstledighet för deltagande i studier kommer att bli av mindre omfattning än vad motionärerna har ansett. Utskottet tror att sådana frågor tills vidare kan tas upp förhandlingsvägen.

Denna typ av utbildning startade som bekant så sent som i höstas. Inom utskottet tycker vi därför att det är litet för tidigt att nu börja lagstifta i dessa frågor, där man ännu endast fått ringa eller ingen erfarenhet. Vi har grundat denna vår uppfattning på — förutom de remissyttranden som har inhämtats, framför allt från LO och TCO — de principiella resonemang som brukar föras i sådana sammanhang, och vi anser att problemen bör kunna lösas genom överenskommelser parterna emellan.

Med den motiveringen, herr talman, vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Herr Johansson i Södertälje ansåg att man först måste ta fasta på de studiesociala problemen.

Lagfäst rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning

Jag anser att dessa två frågor måste gå hand i hand. Det är väl ändå inte herr Johanssons mening att de studiecociala frågorna skall sträcka sig så långt att man också svarar för ekonomisk ersättning när den vuxenutbildade är klar men inte har något arbete. Den förhoppningen har inte jag, och jag tycker inte heller att detta skulle behöva diskuteras nu.

Vidare säger herr Johansson att han tror att den föreslagna reformen blir av så liten omfattning att det inte skulle vara nödvändigt att göra någonting. En sak kan ju bli vad man gör den till. Men vill man göra en helhjärtad satsning på en bra reform skall man redan från början se till att det inte föreligger några onödiga hinder.

Jag kan inte förstå herr Johansson när han säger att utskottets utlåtande är grundat på t. ex. TCO:s remissyttrande. Inte är det väl så! TCO talar om att man skulle kunna tänka sig en utredning för att lagstifta i frågan. Med tanke på de kloka och omdömesgilla ledamöter som arbetar i andra lagutskottet hade det väl varit bättre om utskottet enligt TCO:s remissyttrande hade kommit fram till — för att använda Aftonbladets ord från i går — ett mera överlagt utlåtande som med anledning av vår motion kunde ha utmynnat i att man utredde frågan och undersökte möjligheterna för en lagstiftning. Vi vet att varken det ena eller det andra går så fort. Jag vill att det skall vara möjligt att snabbt komma i gång med vuxenutbildningen, och jag tycker att det är vår skyldighet att se till att inte onödiga käppar sätts i hjulet. Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr JOHANSSON i Södertälje (s):

Herr talman! Fru Ryding påstod att jag hade dragit fel slutsatser av TCO:s yttrande, och jag kan delvis hålla med henne. TCO slutar med att tillstyrka en utredning men pekar på svårigheter som kan tänkas uppkomma vid en lag-

stiftning och framhåller följande: »Att med kort varsel få kompetenta vikarier torde vara uteslutet — — och inte heller skulle arbetet kunna fördelas på dem som eventuellt vore kvar i tjänsten.»

Det är dessa synpunkter som utskottet har tagit fasta på mera än vad som framgår av utlåtandet, och jag tror att utskottet härvidlag gjort en riktig bedömning.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag sade redan i mitt första anförande att vi är införstådda med de svårigheter som har nämnts i TCO:s yttrande, men jag tillade också att man genom vettiga bestämmelser i en lagstiftning mycket väl skulle kunna eliminera dessa till mycket stor del. Skulle vi bara lagstifta där inga svårigheter fanns hade vi inte mycket att göra i det här huset.

Herr NIHLFORS (fp):

Herr talman! Jag vill säga några ord i anledning av herr Johanssons i Södertälje uttalande om att utskottet inte tagit hänsyn till vad TCO hemställt i sitt yttrande, nämligen »att riksdagen med anledning av motionsyrkandet i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att frågan om lagstadgad rätt till tjänstledighet för deltagande i vuxenutbildning blir föremål för närmare utredning», utan till att TCO i sitt yttrande påpekat de svårigheter som finns eller som kan tänkas uppstå vid en lagstiftning.

Om man läser detta i ett sammanhang förstår man att just detta påpekande om svårigheter vid en lagstiftning och TCO:s uppfattning om det angelägna i att frågan utreds tvingar fram mitt ställningstagande, nämligen att motionsyrkandet bör stödjas. Jag tycker att saken är mycket viktig, och den utveckling vi har att se fram emot gör det ännu mer angeläget att man i tid verkställer de utredningar som behövs för

att klara svårigheterna, vilka uppenbarligen kommer att öka.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionen II: 251; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Ryding begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 70, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit motionen II: 251.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Ryding begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 171 ja och 20 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Åtgärder mot oljeläckage, m. m.

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av motioner om dels åtgärder mot oljeläckage, dels förvaringen av oljecisterner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Åtgärder mot oljeläckage, m. m.

Fru EKROTH (s):

Herr talman! Som motionär tillsammans med herr Svenning vill jag uttala vår stora glädje över det positiva utskottsutlåtande som i dag föreligger. Faran av oljeläckage från de underjordiska oljecisternerna för vattenförsörjningen har oroat oss mycket. Men med det nu framlagda utskottsutlåtandet hoppas vi att skärpta bestämmelser snart skall tillkomma.

Redan 1964 fäste vi riksdagens uppmärksamhet på problemen med de underjordiska oljecisternerna. Även om riksdagen vid det tillfället hade en positiv inställning blev dock inga reella beslut fattade. Det hette då att utskottet i likhet med motionärerna fann det angeläget att alla rimliga åtgärder vidtogs i den riktning som angavs i motionen. Man framhöll också att kommerskollegium höll på att utarbeta tillämpningsföreskrifter till förordningen om brandfarliga varor jämte anvisningar.

Så småningom kom tillämpningsföreskrifterna men så särskilt mycket har sedan dess inte hänt på det lokala planet. När vi den här gången återkommer med krav på förbud mot gamla underjordiska oljecisterner efter en övergångsperiod på tre år kan vi konstatera att utskottet i långa stycken har villfarit vår begäran. Det heter i utlåtandet: »Enligt utskottets mening bör man sträva mot att snarast möjligt få det äldre beståndet av underjordiska ej korrosionssäkra oljecisterner utbytt eller anpassat till vad som krävs för nya underjordscisterner.»

Med detta utlåtande från tredje lagutskottet anser sig motionärerna ha haft framgång, även om utskottet inte har kunnat ta närmare ställning till våra konkreta förslag. För dagen är vi nöjda med att man strävar mot att snarast möjligt få bort det äldre beståndet. Vi hoppas att dagens beslut skall leda till den sanering av de gamla oljeeldningscisternerna som motionen syftar

Översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter

till och därmed också bli till fromma för vår vattenförsörjning.

Herr talman! Jag har inte något annat yrkande än om bifall till tredje lagutskottets hemställan.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Om det hör till god ordning att tacka för att ett utskott i sak tillstyrkt en motion, ber jag också att få framföra mitt och min medmotionärs djupt kända tack.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

§ 15

Föredrogs tredje lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 128 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 16

Översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 44, i anledning av motioner om en översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! Jag har till detta utlåtande fogat en blank reservation, och jag vill kommentera den med några få ord.

Utlåtandet är föranlett av motionen II: 357 av herr Johansson i Växjö och mig — likalydande med motionen I: 291 av herr Svanström m. fl. — vari hemställas om en översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter.

När det gäller organisationen av na-

turvården här i landet har vi genom naturvårdsverkets införande fått en god organisation på central, d. v. s. statlig, nivå. Vi har också en god organisation av naturvården på regional nivå, på länsnivå. Däremot finns det ingen enhetlig organisation av naturvården på lokal, kommunal, nivå. För att spetsa till saken en smula kan man kosta på sig konstaterandet, att där vi har naturen, finns det inte någon god organisation av vår naturvård.

De regler man har att följa är helt oenhetliga. På vissa håll överlåter man naturvårdsarbetet helt till byggnadsnämnden eller hälsovårdsnämnden. I vissa län har man tillsatt särskilda naturvårdsombud, men dessa naturvårdsombud har inga enhetliga regler att arbeta efter, och de har inte rättighet att närvara vid byggnadsnämndernas eller hälsovårdsnämndernas sammanträden, där naturvårdsfrågorna behandlas.

Anledningen till att vi väckte motionen var att vi ville åstadkomma enhetlighet. Motionen har varit ute på remiss, och det är remissyttrandena som ligger till grund för utskottets ställningstagande. Jag vill inte kritisera utskottet för att det avstyrkt motionen med hänvisning till de negativa yttranden som inkommit från naturvårdsverket, Svenska kommunförbundet och Svenska stadsförbundet.

I yttrandena har särskilt framhållits, att det föreligger en stor skillnad mellan stadskommuner och landskommuner och att detta skulle göra det svårt att åstadkomma enhetliga regler för lokala naturvårdsombuds eller naturvårdskommittéers arbete.

Jag kan i nuvarande läge acceptera detta ställningstagande och har därför nöjt mig med att avge en blank reservation. När vi emellertid kommer så långt att de nuvarande kommunblocken blivit kommuner, bör vi också ha fått enhetligare förhållanden i de olika kommunerna. Men naturvårdsuppgif-

Översyn av de kommunala naturvårdsombudens uppgifter

terna kommer fortfarande att vara så skiftande inom varje kommun, att jag anser det absolut nödvändigt — om vi över huvud taget skall ha någon effektiv naturvård på det lokala planet — att utarbeta särskilda regler för dem. Jag tror inte att man då kan bygga naturvården i kommunerna på naturvårdsombuden, utan vi måste få någon form av naturvårdskommittéer. Inom parentes sagt kommer det nog inte att saknas folk att sätta in i dessa naturvårdskommittéer — kommunala förtroendemän lär det bli rätt gott om när vi hunnit fram till denna sammanslagning.

Jag har, herr talman, inget yrkande, men jag ber att så småningom få återkomma i frågan.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Denna fråga har ju varit uppe till behandling under flera riksdagar. Förslagen om en översyn har då avslagits med ungefär samma motive-ringar som utskottet nu använder för sitt avstyrkande. Jag har tidigare varit med om att avslå förslagen, och jag kommer att rösta för ett avslag också på de motioner vi behandlar i dag. Men på senare tid har problem uppstått som kanske gör att man får tänka om i dessa frågor. Jag skulle tro att även Kommunförbundet kommer att göra det.

Enligt naturvårdslagens § 19, som handlar om landskapsskyddet, får man inte uppföra glesbebyggelse, ändra på vägsträckningar, avverka eller utdika hur som helst om det inverkar menligt på landskapsbilden. Detta möjliggör alltså en kontroll av att landskapsbilden bibehålls. Vissa länsstyrelser förbereder nu beslut enligt 19 § för ganska stora områden, och en del kommuner är också intresserade av att skydda landskapsbilden på detta sätt. Detta kan man acceptera under förutsättning att rätten att ge dispens från skyddsbestämmelserna kan delegeras på något kommunalt organ.

Före 1964 återfanns dessa regler i byggnadslagen. Länsstyrelsen hade dispensrätt, men dispensrätten kunde i de flesta fall flyttas ned till byggnadsnämnderna. När man sedan förde över denna del av landskapsvården till naturvårdslagen kunde man inte föreskriva något om möjligheterna att delegera dispensrätten, eftersom det inte finns några kommunala naturvårdsnämnder. Jag tror inte att Kommunförbundet har tänkt på den saken; problemen har väl inte blivit uppenbara förrän på senaste tiden.

Om det allmänt kommer att införas sådana här landskapsskyddsbestämmelser, kommer det emellertid att finnas behov av att ha ett obligatoriskt organ i de berörda kommunerna, till vilket dispensmöjligheten kan delegeras. Därför är det möjligt att man får tänka om och utbygga naturvårdslagen så, att den inte bara i en inledande paragraf säger att kommun är skyldig att vara naturvårdande utan också föreskriver att kommunen skall ha ett naturvårdsorgan.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Det råder inga delade meningar mellan utskottsmajoriteten och reservanten i fråga om kommunernas medverkan i naturvårdsarbetet. Det är bara på de punkter som reservanten här har redovisat och som rör de organisatoriska förhållandena som utskottet har velat vara försiktigt och i dag inte gå fram med några särskilda yrkanden, just därför att förhållandena är så olika i skilda kommuner. Detta framhölls också i propositionen om naturvårdsfrågorna som antogs redan 1963.

Visst har det sedan den tiden skett stora förändringar på detta område i våra kommuner, men naturvårdsverket och Landstingsförbundet är ju eniga om att man inte i dag kan accepte-

ra en ändrad lagstiftning i denna fråga. Det betyder inte att naturvårdsverket och Landstingsförbundet inte i framtiden kommer att gå med på en lagstiftning. Förhållandena kan utvecklas på ett sådant sätt att angivna åtgärder blir motiverade. Särskilt den omständighet som herr Tobé påtalade kan vara en stark motivering för en lagstiftning i framtiden.

För dagen har vissa kommuner naturvårdsombud och andra kommuner naturvårdsnämnder, medan åter andra kommuner överlämnar till kommunalnämnden att handlägga naturvårdsfrågorna. Vi har inom utskottet velat avbida utvecklingen under den tid man skaffar sig erfarenheter om hur de olika åtgärderna verkar — erfarenheter som kan ge oss en fast grund att stå på.

Herr talman! Jag har endast velat anföra dessa motiveringar till utskottets ställningstagande. Det har ju här inte framställts något annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 17

Föredrogs vart för sig

jordbruksutskottets utlåtande nr 45, i anledning av motioner angående ersättningen för intrång enligt naturvårdslagen;

allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 56, i anledning av motioner om en allmän identitetshandling; samt

utrikesutskottets utlåtande nr 14, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Norge om avgränsning av kontinentalsockeln.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 18

Avskaffande av dyrortsgrupperingen av normalbeloppen för existensminimum

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner.

I proposition nr 1968:144 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att anta därvid fogade förslag till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

2) förordning angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Med anledning av propositionen hade väckts de likalydande motionerna I:1024 av herr *Bengtson m. fl.* och II:1295 av herr *Eliasson* i Sundborn *m. fl.*, vari hemställts, »att riksdagen vid behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 144 måtte uttala sig för avskaffande av dyrortsgrupperingen av normalbeloppen för existensminimum och höjning av beloppen för dyrort 3 och 4 till dyrort 5 samt för kompensering till kommunerna för därvid åsamkat skattebortfall».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A) med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 144 anta de vid propositionen fogade förslagen till

1) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370),

2) förordning angående ändrad lydelse av 9 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

B) avslå motionerna I:1024 och II:1295.

Reservation hade avgivits av herrar *Stefanson* (fp), *Gösta Jacobsson* (h), *Lundström* (fp), *Enarsson* (h), *Mattsson* (cp), *Magnusson* i Borås (h) och *Vigelsbo* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp)

Avskaffande av **dyrortsgrupperingen av normalbeloppen för existensminimum** samt herrar *Eriksson* i Bäckmora (cp) och *Enskog* (fp), vilka ansett att utskottet under B bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 1024 och II: 1295, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anförde.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **VIGELSSO** (cp):

Herr talman! I föreliggande betänkande från bevillningsutskottet behandlas Kungl. Maj:ts proposition nr 144 med förslag om höjning av maximibeloppet för extra avdrag för nedsatt skatteförmåga vid inkomsttaxeringen. Det nu gällande högsta avdragsbeloppet är 4 500 kronor och det föreslås av finansministern uppräknat till 6 000 kronor i de fall då maximeringen gäller. Denna uppräkning av det extra avdraget innebär i realiteten att den ram inom vilken de s. k. normalbeloppen för existensminimum fastställs höjs från nuvarande 6 750 kronor till 8 500 kronor för ensamstående och från 9 000 kronor till 10 500 kronor för makar genom tillägg av gällande ortsavdrag.

Denna uppräkning av maximibeloppen för extra avdrag måste från vår sida betraktas som synnerligen väl motiverad. I avvaktan på olika utredningar bör likväl den nu föreslagna höjningen betraktas som ett provisorium.

De av centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden upptagna normalbeloppen för existensbeloppen är emellertid dyrortsgrupperade. De utskottsledamöter som har antecknat reservation till detta utskottsbetänkande anser att en sådan ordning måste betraktas såsom orimlig, t. o. m. mer orimlig än dyrortsgrupperingen i fråga om löner.

Eftersom det här är fråga om fastställandet av existensminimum bör självfallet levnadskostnaderna vara avgörande för avdragens storlek. De senast gjorda undersökningarna av dyr-

ortsgrupperingen visade att någon allmän överensstämmelse mellan reella levnadskostnader och dyrortsgränser inte föreligger.

Dyrortsgrupperingen av normalbeloppen bör därför genast avskaffas. I andra sammanhang har vi också under lång tid hävdad att den nuvarande lönegrupperingen snarast bör elimineras och de lägre grupperna flyttas upp till den högsta nivån.

Samma metod bör tillämpas beträffande normalbeloppen för existensminimum. Enligt vår uppfattning kan normalbeloppen för existensminimum mycket väl undantas från dyrortsgrupperingen utan att lönegrupperingen ännu är avskaffad.

För att inte ytterligare belasta skattetyngda kommuner och därmed öka det proportionella skatteuttaget, i synnerhet som kommunalskatten väger tyngst för låginkomstgrupperna, bör staten kompensera kommun för inkomstbortfallet vid avskaffande av dyrortsgrupperingen av normalbeloppen för existensminimum och i samband därmed höja dyrortsgrupperna 3 och 4 i nivå med dyrortsgrupp 5.

Med respekt för herr talmannens mycket väl motiverade uppmaning till oss att hålla korta anföranden ber jag att med det anförda få yrka bifall till den reservation som fogats till detta utskottsbetänkande.

Herr **MAGNUSSON** i Borås (h):

Herr talman! Herr Vigelsbo har mycket ingående redogjort för vad reservationen innebär.

Sedan flera år tillbaka har det inte funnits någon dyrortsgruppering av ortsavdragen vid beskattningen. Jag har anslutit mig till yrkandet i reservationen, därför att jag finner det helt logiskt att inte heller ha någon dyrortsgruppering när det gäller maximibeloppet för extraavdrag på grund av nedsatt skatteförmåga.

Med dessa ord ber jag, herr talman,

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

att få yrka bifall till den föreliggande reservationen.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Den vid förevarande betänkande fogade reservationen avser endast dyrortsgrupperingen av normalbeloppen för existensminimum, och jag skall begränsa mig till denna fråga.

Bevillningsutskottets majoritet ansluter sig helt till det uttalande som finansministern gjorde i ett interpellations-svar den 17 maj i år. Finansministern framhöll därvid, att så länge ortsgrupperingen finns kvar på lönesidan bör man ha motsvarande differentiering beträffande normalbeloppen för existensminimum. Han påpekade vidare att taxeringsnämnderna är obundna av dyrortsgrupperingen i fråga om de tillägg, som i vissa fall utgår utöver normalbeloppen, och att i den mån skillnaderna mellan ortsgrupperna försvinner i lönehänseende motsvarande justering sker för normalbeloppen vid beräkning av existensminimum.

Herr talman! Bevillningsutskottets majoritet ansluter sig helt till detta uttalande. Jag ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten B) i utskottets betänkande nr 65, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Stefanson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 98 ja och 95 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 19

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 2 juni 1961 (nr 300) om redareavgift för sjöfolks pensionering.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 20**Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.**

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50, i anledning av motioner om särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, om vissa stödåtgärder inom vindelälvsområdet samt om en plan för vindelälvsområdets användning för friluftsliv och rekreation.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Föreliggande utskottsutlåtande behandlar tre motionspar med

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

förslag till olika åtgärder för skapande av sysselsättning inom Västerbottens inland och främst inom det s. k. vindelälvsområdet. Utskottet har behandlat motionerna i positiv anda och förordar, att den nyligen tillsatta etableringsdelegationen snarast tar sig an dessa problem.

Jag är helt ense med utskottet om detta ställningstagande. Jag delar dock inte utskottets motivering i alla delar och har därför antecknat en blank reservation till utlåtandet.

Motionärerna har gått ut ifrån att Vindelälven inte kommer att utbyggas för elkraftproduktion sedan riksdagen i fjol godtog allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 55. I detta utlåtande sägs: »Utskottet anser sålunda att med hänsyn till de material som för närvarande föreligger någon utbyggnad av Vindelälven inte bör komma till stånd.» Motionerna i frågan fick därmed anses besvarade. Sedan dess har emellertid vattendomstolens prövning av frågan om tillåtlighet för reglering av Gautojaur, som är en nyckelfråga i detta sammanhang, slutförts, och domstolen har funnit företaget tillåtligt. Kungl. Maj:t, som har förbehållit sig tillståndsprövningen av regleringsföretaget, har dock ännu inte slutfört sin prövning. På dessa grunder är det för tidigt att vidtaga åtgärder som är beroende av i vilken riktning beslutet går.

Jag avser icke att ta upp en ny vindelälvsdebatt, men jag måste få påpeka att motionärerna tidigare motsatt sig en utbyggnad av Vindelälven och argumenterat bl. a. med att en utbyggnad skulle påskynda avflyttningen från bygden och äventyra hela bygdens framtida existens. Nu har motionärerna den rakt motsatta argumenteringen, åtminstone de som står bakom motionsparet I: 498 och II: 627. I dessa motioner förklaras nämligen att en utebliven utbyggnad av älven innebär att berörda kommuner »måste avstå från de betydande ekonomiska fördelar som en utbyggnad

skulle ha inneburit», och motionärerna kräver därför kompensation i det fall utbyggnad icke kommer till stånd.

Jag är ense med motionärerna om att en eventuellt utebliven utbyggnad av älven är en allvarlig förlust för Västerbottens inland och för Arjeplogs kommun, men kompensationskravet är för tidigt väckt. Däremot är kravet på kraftåtgärder till förstärkning av näringslivet däruppe högst aktuellt.

Vi som anser en utbyggnad angelägen har aldrig gjort gällande att enbart detta objekt skulle lösa regionens problem för framtiden. Men vi har sagt att det är en god lösning som finns inom räckhåll. Vi har också framhållit att det är fråga om ett stort arbetsobjekt som medför en mycket betydande kapitalinjektion, vars samlade effekt skulle ge bestående arbetstillfällen och en smula rådrum när det gäller andra lokaliseringpolitiska insatser.

Oberoende av vad som sker med älven är det nödvändigt att avsevärda insatser görs inom lappmarksregionen, om denna bygd skall överleva, men dessa insatser måste självfallet bli mycket större om en utbyggnad inte kommer till stånd.

Enligt länsstyrelsens utredning Prognos 67 pekar den spontana utvecklingen på en avflyttning från Västerbottens inland om 43 procent av befolkningen fram till 1980. En sådan åderlätning skulle vara ödeläggande, eftersom befolkningsunderlaget i så fall skulle bli otillräckligt för ett bibehållande av samhällsfunktionerna och en god allmän service. Länsstyrelse och planeringsråd har i sin målsättning räknat med en avflyttning om högst 20 procent såsom tolerabel. Men om avflyttningen skall kunna hållas inom denna gräns krävs 2 300 nya arbetstillfällen inom området fram till 1980 utöver vad som beräknas tillkomma spontant. Detta innebär i runt tal 200 nya arbetstillfällen per år.

Utskottet har lagt tonvikten på insatser dels för anläggningar för friluftsliv och turism, dels för naturvård och

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

forskning. Självfallet är dessa objekt värda att ta till vara, men vi skall inte förledas att tro att de inrymmer tillräckliga möjligheter för att trygga bygdens framtida existens.

Jag vill med detta ha sagt att den arbetsgrupp, som jag hoppas att den statliga etableringsdelegationen tillsätter speciellt för denna region, icke skall vara hänvisad till ett avgränsat område utan att den skall vara fri och obunden att förutsättningslöst och fördomsfritt gripa sig an med varje rimligt uppslag till nya aktiviteter. Den bör kunna föreslå utveckling av redan befintliga objekt och nya etableringar i lämpliga produktionsformer, och verksamhetsområdet bör utgöra hela Västerbottens inland.

Herr talman! Jag har inget yrkande.

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Det är inte min mening att dra upp någon stor Vindelälvsdebatt, men jag hoppas att sista ordet i frågan inte skall vara sagt här i kammaren i och med dagens diskussion.

De motioner som behandlas i utlåtandet tror jag har tillkommit dels för att freda motionärernas sinne och för att om möjligt sätta krokben för en eventuell utbyggnad, dels för att lägga sordin på den opposition i bygden som drivs av dem som är för en utbyggnad av Vindelälven. Detta sistnämnda torde inte bli så lätt.

Jag är inte emot att sysselsättnings-tillfällen av olika slag skapas för denna älvdals befolkning. Här måste allt göras. Men sysselsättningssvårigheterna är ingenting speciellt för detta område — de är ett stort Norrlandsproblem, och alla arbetstillfällen i landsändan måste tillvaratas. Jag vill framhålla att länsarbetsnämnden i Västerbottens län — detta framgår inte av utskottsutlåtandet — i ett av arbetsmarknadsstyrelsen vidarebefordrat yttrande över ett förslag till lokaliseringspolitisk målsättning, som framlagts av länsstyrelsen i Väster-

bottens län, berört den inverkan en utbyggnad av Vindelälven skulle ha i fråga om sysselsättning, sekundäreffekter inom näringslivet samt skatteintäkter och inkomster i form av regleringsmedel och särskilda villkorsmedel. Man säger bl. a. också att utsikterna till en ökning av sysselsättningsmöjligheterna i inlandet har försämrats genom riksdagens nyligen fattade beslut rörande den planerade vattenkraftsutbyggnaden i Vindelälven, vilken dock inte behöver uppfattas som definitiv. Länsarbetsnämnden har emellertid velat erinra om detta i förevarande sammanhang.

Jag talade i går med en person från berörda trakter, och av hans framställning framgick att en utbyggnad skulle vara det bästa för bygden. Vederbörande sade bl. a. att en stor majoritet av arbetarna förordar en utbyggnad. Det är vanligt folk som är beroende av arbete för sitt uppehälle. Det är skogs- och jordbruksarbetare, vilka är vana vid att slita hårt, som resonerar på det sättet. Men på detta lyssnar inte forskare och övriga som gärna vill sälla sig till de lärdes skara.

Jag tror att de skulle känna det annorlunda om de vore i beroendeställning för sitt och familjens livsuppehälle.

Jag vill understryka att det utskottsutlåtande vi behandlar inte åsidosätter det beslut vi fattade i riksdagen den 6 december 1967 med anledning av allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 55. I det utlåtandet står det, vilket även nämndes av herr Lundmark: »Utskottet anser sålunda att med hänsyn till det material som för närvarande föreligger, någon utbyggnad av Vindelälven ej bör komma till stånd.» Det är mot bakgrunden av detta jag har anslutit mig till den blanka reservationen.

Jag vill nämna att en borgerlig riksdagsledamot som tillhör denna kammare vid fjolårets debatt framhöll följande. Jag citerar hans uttalande: »Är det så att det under årens lopp tillkommer nya faktorer får man ta dessa faktorer med

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

i bilden och ta ställning i frågan, när den tiden kommer.»

Det är som jag ser det en klar deklARATION att något slutgiltigt ställningstagande beträffande Vindelälvens utbyggnad ännu inte gjorts av riksdagen och att inte heller detta utskottsutlåtande får uppfattas så.

Det är naturligtvis beklagligt att en del av utskottsledamöterna anser att 1967 års riksdagsbeslut innebär ställningstagande mot en utbyggnad. Frågan om Vindelälvens utbyggnad står fortfarande öppen.

Med detta har jag velat förtydliga innebörden av den blanka reservation som jag och ytterligare några ledamöter har undertecknat.

Herr talman! Jag har inget särskilt yrkande.

Herr NILSSON i Agnäs (h):

Herr talman! Låt mig uttala min belåtenhet med allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50.

När det gäller de båda föregående talarnas tolkning av det som har varit och det som står i utlåtandet skulle man kunna göra många invändningar, men jag skall inte uppta tiden med detta. Jag vill endast påpeka att båda talarna sade att de inte skulle ta upp en stor Vindelälvsdebatt men att de därefter genast gav sig in på frågan om utbyggnaden. De ville kanske att vi som har en annan uppfattning skulle sitta tysta — de önskade inte få någon debatt om Vindelälven men ändå talar de om Vindelälven. Har man från den ena sidan monopol på att tala i denna fråga?

Herr Wikner förmodade att vi med dessa motioner ville freda våra sinnen. Det kanske var hans tro att motionärerna har dåligt samvete, men det är inte alls fallet. Att lägga sordin på oppositionen i bygden — ett underligt uttryck — tror jag inte heller är möjligt att göra med de motioner vi har skrivit.

Däremot vill jag starkt ifrågasätta

herr Wikners yttrande att det skulle vara det bästa för bygden att älven byggdes ut. När jag hörde honom återge ett samtal och redogöra för de stora förhoppningar som han hade mött i dessa bygder stod det än en gång så gripande klart för mig, vilken oerhörd besvikelse som väntar dem som tror att en utbyggnad skall lösa deras sysselsättningsproblem. Det vore obarmhärtigt att fortsätta att hålla dem i den tron, ty även om älven byggs ut hjälper det inte.

Skall vi då det gäller sysselsättning, t. ex. i Västerbottens län, och då det gäller lokalisering nöja oss med ett utbyggnadsprojekt? Skall vi godtaga att vattenkraften utvinns? Vad betyder utbyggnaden? Låt oss gå med på de gynnsammaste prognoserna och räkna med en rush några år, arbete åt några hundra människor, betydande inkomster för dem som får sälja mark och vattenrätt och någorlunda tillfredsställande vinst, åtminstone i förstone, för kommunerna i trakten! Verksamheten ger rörelse och liv åt älvdalen en tid, och under tiden förstörs den nuvarande miljön eller förändras i varje fall väsentligt. När Vattenfall har städat upp om åtta eller tio år och skjutsat sina fasta arbetare till pensionärshem eller till andra älvar lämnar det kanske arbete åt 75 personer; jag prutar verkets egna siffror med 25 procent. Så ligger Vindelälven död och har efterträtts av en rad glittrande vattendammar — om vi skall uttrycka det vackert — och en serie bryggor, betongvallar, underjordiska byggnader och långa grussträckor av torrlagd älvbotten och forsboten. Vindelns samhälle har mist Degerforsarna och förlorat hela sin gamla prägel. I nybyggda ledningar, som kostar mycket pengar, skickas strömmen från Norrland söderut, över nyupphuggna »gator» i skogen eller till en del kanske i redan befintliga ledningar.

Och sedan? Ja, medan Västerbottens län och Arjeplogs kommun inom Norrbotten fått denna lokalisering — alltså

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

älvutbyggnaden — har andra trakter gynnats med annat. De åtgärder som skulle ha betytt permanent hjälp och långsiktig försörjning för bygden har under tiden gått till andra delar av landet.

Naturligtvis menar jag inte att vi i Västerbotten skulle se med avundsjuka på dessa stödåtgärder till andra landsdelar eller att vi skulle missunna andra landsdelar framgång, men jag måste fråga: Är det inte orättvist att vi än en gång skall förlora en älv och än en gång såsom ersättning få en åtgärd med kort verkan samt än en gång ställas inför de problem som vi redan har ställts inför efter de tidigare vattenutbyggnadernas slutförande? Vad har Junsele i Väster-norrland fått såsom ersättning sedan vattenkraften där utvunnits? Vad har kommit övre delen av Ångermanälvens dal till del sedan kraftverken färdigställt i detta område av Västerbotten? Vad skall Lycksele och Storuman och Tärna göra i spåren efter utbyggnaderna där?

Kommer nu återigen den åtgärden såsom statens enda svar på vår bön om nödvändiga insatser, att en älv blir föremål för ingrepp? Och under tiden, när dessa ingrepp görs, får andra näringar i bygden dö ut och inga andra företag får lokaliseras dit! Då måste jag fråga, om vi verkligen har råd med detta. För min del accepterar jag det absolut icke.

Herr Lundmark talade nyss här om att vi skulle få rådrum. Ja, gode vän Lundmark i Lycksele, nog har det varit rådrum under den tid då Umeälven och de andra älvarna byggdes ut! Men vad hände under tiden och vad har hänt sedan? Jag tror inte på rådrummets betydelse då det gäller Vindelälven. Är utbyggnad den enda räddningen? Kan vi inte få sysselsättning på annat sätt? Kan den 43-procentiga åderlåtningen av länets befolkning — eller den 20-procentiga minskning som herr Lundmark förordade som mera rimlig — verkligen förhindras av en utbyggnad av Vindel-

älven? Nej! Ty då dör ju bygden ändå ut om några år. Låt i stället Sveriges folk och hela världen ha kvar detta flodområde utbyggt med dess fall och okränkta vattenflöden! Låt oss vara rädda om dessa värden! Låt kommunen i stället veta att staten inte kommer att sätta in någon konstgjord andning som bara skulle fördröja bygdens död.

Jag vill här be er observera att den redovisade bristen på arbetstillfällen gäller hela länet, även de kommuner där man tidigare byggt ut vattenkraften. Vad kan vi då göra? Låt oss inte släppa vår förtröstan! Staten kan exempelvis ta i anspråk den miljard som en utbyggnad skulle kosta och använda den till att åstadkomma andra vettiga åtgärder. Ty jag vill inte tro så illa om regeringen och de departement det närmast gäller att de inte skulle kunna finna på några andra räntabla utvägar för dessa pengar. Så har ju skett på andra håll.

Sedan gäller det förstas att se till att det förs en politik som gynnar den som arbetar och vägar starta småföretag exempelvis. I dagens nummer av tidningen Norra Västerbotten läste jag att man i Arjeplogs socken i Norrbotten kommit på idén att fånga fjällfisk och distribuera den. Det var visserligen en försöksverksamhet, men den har gått över förväntan. Det finns säkerligen en mängd liknande uppslag som tillsammans kan ge goda resultat. Bygg vägar, förbättra kommunikationerna, sprid kunskap om trivseln i norr! Sprid denna kunskap i övriga delen av Sverige och i världen. Då kommer den påtänkta utbyggnaden av Vindelälven för framtida betraktare att framstå som en olycka som avvärijdes i sista stund.

Herr Lundmark säger visserligen att motionerna inte förutsätter åtgärder som är tillräckliga. Vem har sagt det? Men det är ett steg på vägen. Det råder inget tvivel om att motionernas förslag innebär något mycket positivt.

Jag har givetvis inget yrkande att framställa men vill bara än en gång ut-

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

trycka min tillfredsställelse över allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag vill bara ännu en gång understryka att vi aldrig gjort gällande att Vindelälvens öde var hela bygdens öde och att det skulle vara tillräckligt med en exploatering av älven. Vad vi alltid har sagt är att exploateringen är en sak inom räckhåll. Vi vet hur oerhört svårt det är att finna sysselsättningsobjekt och investeringsobjekt som är någorlunda lönsamma.

Herr Nilsson frågade vad som hände efter Umeälvens utbyggnad. Det är ganska tacksamt att peka på det. Vad som hänt inom Västerbottens inland, det har hänt just efter Umeälvens utbyggnad och i mycket hög grad tack vare den upprustning som samhällena utmed älven fick på grund av den kapitaltillströmning som skedde under utbyggnaden. Det är vackert med idealitet, herr Nilsson, men man kan inte möta de arbetslösa med vackra ord. De kräver något mera materiellt.

Herr WIKNER (s) kort genmäle:

Herr talman! Då det gäller utbyggnaden har jag haft samma inställning tidigare. Jag ville med det jag tidigare sade från denna talarstol stryka under vad som föranlett min blanka reservation.

Till herr Nilsson i Agnäs vill jag säga att jag då det gäller sysselsättningen stöder mig på uttalanden av länsarbetsnämnden i Västerbottens län och av de arbetare som bor i bygden och är beroende av att få arbete. Denna fråga ser jag inte enbart som en västerbottensfråga utan som en stor norrlandsfråga med avseende på sysselsättningen.

Jag bor vid en utbyggd älv, som inte sett något av de dystra beskrivningar som herr Nilsson i Agnäs lämnar. Älven är fortfarande både levande och

fiskrik. Den besöks av tusentals turister. Om man har sett något av de älvar som nu har reglerats, tror jag att den bild herr Nilsson i Agnäs gav är illa vald. Men, herr Nilsson, det är helt naturligt att vi måste ha rätt att ha olika uppfattningar i denna fråga, och vi måste respektera varandra. Sedan får andra avgöra vem av oss som har rätt.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! I likhet med herr Lundmark är jag medveten om att den utbyggnad som skedde med Umeälv år 1953 var en riktig åtgärd i det kraftbehovsläge vari vi vid den tiden befann oss och med tanke på att Umeälv skulle ge de 15 procent av den elkraft som Sverige då ytterligare behövde. Jag är också medveten om att det kom pengar till bygden och att dessa betydde mycket under själva utbyggnadstiden. Men under denna vidtog man inga långsiktiga eller andra sysselsättningsfrämjande åtgärder som skulle kunna sättas in när utbyggnaden var slutförd.

Låt oss emellertid lämna Umeälv — vad som har skett har skett, och vi skall naturligtvis inte riva kraftverket. Vi behöver emellertid inte strömmen från Vindelälven, och vi vet att lokaliseringen av utbyggnaden kommer att betraktas som en tillräcklig rådrumsåtgärd för tio år, under vilken tid inga åtgärder för att skapa permanent sysselsättning kommer att vidtas. I ett sådant läge är det inte av idealitet jag talar utan jag framför som en praktisk politisk uppfattning att eftersom vi i Norrland förlorat så många andra älvar kan vi inte godta att vi förlorar även denna älv som en levande älv. Jag tror inte på herr Wikners påstående att en utbyggd älv är lika bra som en inte utbyggd älv.

Det är nu dags att staten, som har dessa 1 000 miljoner kronor att bygga kraftverk för, placerar pengarna i

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

någoting annat — det måste vara möjligt att lokalisera någoting hit. Vi måste föra en politik som främjar företagsamhet och ger upplysning om möjligheterna i denna del av landet, som också har en underbar boendemiljö — trots att vattenfallsverkets stora byggnad inte kunde förläggas dit eftersom man ansåg att tjänstemännen inte skulle trivas i Norrland.

I detta läge har vi inte något val om vi skall ta vårt ansvar för framtiden, för vad som en gång skall sägas om våra åtgärder och handlingar. Även om utbyggnaden av Vindelälven ger arbete och inkomster, stjälpur den i det långa loppet våra planer och önskemål.

Herr KARLSSON i Huddinge (vpk):

Herr talman! När jag tagit del av de motioner vi nu behandlar har jag fått det intrycket att motionärerna verkligen har letat efter vägar och medel för att försöka infria åtminstone en del av de löften som så frikostigt gavs när riksdagen i fjol behandlade vindelälvsproblemet. De många arbetstillfällen som skulle försvinna för den närmaste tioårsperioden om Vindelälven inte byggdes ut skulle kompenseras med åtgärder för att skaffa andra arbetstillfällen. När motionärerna nu försöker materialisera löfterna är detta ett uttryck för deras goda vilja och sociala ansvarskänsla.

Motionärerna har kommit med uppslag som en del remissinstanser sökt bedöma så allvarligt och så älskvärt som det bara är möjligt. Detta föll sig också naturligt med hänsyn till att de remissinstanser som valts i allmänhet har samma grundinställning som motionärerna, nämligen att älven inte i någon omfattning bör utbyggas. Remissinstansernas välvilja överträffas om möjligt bara av utskottsmajoritetens, givetvis av samma skäl.

Den fråga jag ställer mig är emellertid om de uppslag och den goda vilja

som är till finnas hos motionärer, remissinstanser och utskott är något som den berörda befolkningen i Vindelådalen kan känna sig tillfreds med. Jag har försökt följa opinionsutvecklingen i framför allt dalens norra delar, där utbyggnadsprojektet tagit mest bestämd form. Jag känner i någon mån till de beräkningar som gjorts i fråga om sysselsättningstillfällen och deras inverkan på den kommunala ekonomin som en följd av den föreslagna utbyggnaden. Men då jag jämför dessa med vad som här i mer eller mindre luftiga skisser förordas och önskas, kan jag förstå om de arbetslösa liksom de ansvariga kommunalmännen i berörda bygder, vilka av naturliga skäl får lov att tänka mera konkret och mera för dagen, inte ser saken lika ljus och förhoppningsfullt som vårt högt ärade allmänna beredningsutskott. När t. o. m. Västerbottens turisttrafikförbund anser att »det i dagens läge saknas faktiskt underlag för en omfattande turistisk investeringsverksamhet i Vindelådalen», blir man betänksam. Nu förutsätter visserligen Turisttrafikförbundet att om det efter amerikansk förbild kommer till stånd en rad solida forskningsanläggningar utefter älven — det finns de som tror att det kunde vara möjligt — då skulle det kunna stimulera turismen, även om forsarna i och för sig inte kan göra det.

Utskottet försöker bättra på de något luftiga projekten genom att erinra om de delegationer för företagsetablering, däribland en statlig, som tillkallats av regeringen i år. Utskottet vill naturligtvis inte göra gällande att dessa delegationer tillkommit bara för områdena kring Vindelälven, men man hoppas ändå att dessa, som det heter, skall beakta vindelälvsområdets speciella förutsättningar. Vilka dessa kan vara utöver den tilltagande arbetslösheten undandrar sig mitt bedömande. Medan regeringen funderar växer försörjningsproblemen där uppe. Det skulle

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

förvåna mig om inte regeringen kommer att fästa åtminstone något större vikt vid Vindelådalen's befolknings intressen och de samhälleliga förutsättningar som står på spel än vad som i allmänhet sker i debatten i denna fråga.

Herr SKOGLUND (s):

Herr talman! Frågan om en utbyggnad eller inte av Vindelälven är ju alltjämt föremål för debatt, i varje fall utanför detta hus väggar. Jag påminner om vattenfallsverkets yttrande, som inlämnades till Kungl. Maj:t för några dagar sedan. Jag vill också påminna om den ledarartikel som Dagens Nyheter för någon vecka sedan hade om vindelälvsfrågan liksom om Svenska Dagbladets ledarstick kring samma tema. Debatten är alltså levande. När man läser allmänna beredningsutskottets utlåtande får man intrycket att frågan är avgjord och att det alltså är de problem som följer i nej-sägandets spår vi nu skall ta upp till debatt och försöka lösa.

Jag hade faktiskt väntat mig att allmänna beredningsutskottet skulle ha talat om vad det var utskottet föreslog att riksdagen skulle besluta i fjol och vad riksdagen beslöt, nämligen att man på då föreliggande material inte ville förordna en utbyggnad.

Jag tror inte att något utskott i denna riksdag skulle ta sig till att referera det historiska skeendet i en fråga på det vårdslösa sätt som allmänna beredningsutskottet gjort i detta sammanhang.

Jag skall inte närmare kommentera utskottsutlåtandet, eftersom utskottet, i den mån man redovisat fakta, bara tagit med det som passat och utlämnat det som inte passat. Länets landstings förvaltningsutskott har sagt att man i första hand vill ha en utbyggnad av älven, därför att en sådan i varje fall under byggnadstiden skulle skapa sysselsättning under en lång period. Det uttalandet finns inte med i utlåtandet.

Däremot redovisas vad förvaltningsutskottet ansett bör komma till om vi går emot en utbyggnad.

I Västerbotten hade vi i lördags Sveriges största regionalradiodebatt. Den pågick i tre och en halv timme. Den hade fått en något underlig rubrik; den hette nämligen: »Hur olagliga måste vi vara?» Ungefär hälften av debatten ägnades åt jordbrukspolitiken i inlandet och behandlade frågor som varför man inte får driva en kommunal jordbrukspolitik vid sidan av den statliga. Temat för hela debatten var emellertid: Hur skapa sysselsättning, hur skapa trygghet för människorna i länet, framför allt i dess inland? Man sökte att föra fram olika förslag, men det var sannerligen inga konkreta förslag som framlades. Till Tore Nilsson i Agnäs ställdes frågor om Vindelälvens utbyggnad av en person från Stensele, från en bygd där man varit utsatt för de olyckor Tore Nilsson talar om, nämligen fått en älv utbyggd. Man uppmanade honom att medverka till en utbyggnad av Vindelälven. En man som alltså drabbats av de olyckor som herr Nilsson i Agnäs skildrat ställer den propå till honom. En deltagare från centerpartiet sade att han tidigare varit motståndare till en utbyggnad men nu var beredd att medverka till ett positivt beslut för att åstadkomma sysselsättning på lång sikt. Folkpartiets representanter gick, som deras egen tidning uttryckte det, förbi frågeställningen. No comments!

Herr Nilsson glömmer i sammanhanget bort att Vännäs landskommun, Vindelns kommun och Lycksele kommun enhälligt eller med stor majoritet inför länsstyrelsen förordnat en utbyggnad av Vindelälven. Sorsele kommun har med knapp majoritet sagt nej. Jag tror att man skall redovisa även dessa omständigheter, innan man gör sig till förespråkare för en opinion mot en utbyggnad. Bakom alla de önskemål som tar sig uttryck i kommunala be-

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

slut samt i resolutioner från fackliga sammanslutningar och organisationer ligger oron för framtiden.

Vad är det nu som man för fram och som anses vara ett avgörande skäl mot en utbyggnad? Ja, det är naturvårdssynpunkterna. Tyvärr rubriceras dessa såsom unika. Jag säger då — vilket även naturvårdsverkets chef framhöll i en sen kvällsdebatt, som flertalet ledamöter förmodligen inte hörde men som var utomordentligt värdefull — att så länge man bara talar om att de är unika, har jag ingen respekt för dem. Man måste precisera på vilket sätt de är unika. Det var detta som vederbörande inte kunde i Kaitumfallet.

Vattenfallsverket har till sitt yttrande fogat en karta, som jag tror att kammarrens ledamöter skulle ha nytta av att ta del av. Det är en karta på vilken har tecknats in de områden som kommer att bli orörda efter den överenskommelse som Vattenfall och naturvårdsverket träffade så sent som sommaren 1968. Förhandlingar har alltså förts så sent. Vattenfallsverket har ändrat sig och från utbyggnad undantagit övre delen av Vindelälven, Tärnasjön och Tärnaån samt dessutom en del andra områden. Kartan är mycket intressant, ty när man talar om dessa områden är det så oerhört svårt att bilda sig en konkret uppfattning om hur stora de egentligen är. Landskapet Skåne är inlagt som jämförelsematerial. Jag är ledsen över att jag inte förfogar över de kartställ och den karta som Nancy Eriksson uppträdde med här för ungefär ett år sedan, då hon skulle belysa dessa problem.

Det andra skälet mot en utbyggnad är forskningen. Jag vill gärna säga att ingen skall tro att jag inte har stor och stark respekt för forskningen. Jag har i många sammanhang haft anledning att syssla med problem som haft beröring med den, t. ex. när det gällt att få fram medel och andra förutsättningar för forskning, inte bara på medicini-

nens område utan även på andra. Emellertid förhåller det sig ändå så att i Vindelälven bedrivs för närvarande praktiskt taget ingen forskning. Där emot har universitetet forskningsverksamhet i gång i Rickleån, 42 kilometer norr om Umeå utefter E4.

Jag är orolig för att jag medverkar till att den här debatten blir för långt utdragen, och därför skall jag lämna avsnittet om forskningen och bara nämna att möjligheterna till forskning kommer att bestå. En forskare har sagt mig att talet om forskningen i det här sammanhanget är betydligt överdrivet. Man har sagt att i de lönsamhetskalkyler som vattenfallsverket har presenterat har inte tagits med en hel del saker som rätteligen borde ha varit med, t. ex. den oexploaterade älvens värde för forskning, friluftsliv etc. Så är emellertid inte fallet.

Vattenfallsverket utgår i sina kalkyler från vad som erfarenhetsmässigt ter sig sannolikt med hänsyn till respektive myndigheters hittillsvarande beslut och skönjbara tendenser i dessa frågor. Att vattenkraftsindustrin själv svarar för alla med kraftutvinningen förknäpade kostnader utan övervältring på stat och kommun är i detta sammanhang värt att notera.

Låt mig sedan, herr talman, återkomma till frågan om sysselsättningen.

Sysselsättningsproblemen i Norrland och framför allt dess inland är uppenbara. För att klara sysselsättningssituationen påkallas därför allmänt statliga åtgärder. Mot bakgrunden av den mängd friställningar som väntas i Norrland genom skogsbrukets och jordbrukets rationalisering synes det i det närmaste självklart att särskilda arbeten måste igångsättas för att bereda friställd arbetskraft möjlighet till omskolning och sysselsättning. Det kan i detta sammanhang nämnas att inom vindelälvområdet pågår för närvarande sådana arbeten till en kostnad av 30 miljoner kronor per år. En utbyggnad av

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

Vindelälven skulle ge 6 000 årsverken för direkt anställda. Beaktas dessutom också sysselsättningsmultiplikatorn blir effekten ännu större. Dessa årsverken betalas genom den avkastning som utbyggnaden ger till skillnad från flertalet åtgärder av sysselsättningspolitisk art. Om nu Norrland gratis tillförs 6 000 årsverken genom Vindelälvens utbyggnad bör sådana arbeten som igångsatts särskilt för att motverka arbetslöshet kunna reduceras till sin volym. Man kan fråga sig hur stort värdet av en årsproduktion från en utbyggd Vindelälv blir. Enligt uppskattningar skulle värdet ligga mellan 50 miljoner och 60 miljoner kronor. Efter utbyggnaden erhålles sysselsättning i en industri som beräknas komma att anställa 100 man jämte 25—30 personer i fältarbete. Därtill kommer alla de sidoinvesteringar av icke-subsventionskaraktär som gjorts under tiden och som görs framdeles och som också kommer att sysselsätta folk.

Låt mig på följande sätt sammanfatta de synpunkter som jag här endast kunnat framföra i hög grad sporadiskt.

Vattenfall åtar sig normal förräntningsplikt beträffande de anslagsmedel som blir erforderliga vid en utbyggnad av Vindelälven. Flera av de skäl som remissinstanserna anfört för att lämna Vindelälven utbyggd är av den karaktären att ett ställningstagande till dem lämpligen bör kombineras med ett ställningstagande till samma faktorer när det gäller övriga hittills utbyggda älvar. Arbetskraftsbehovet vid en utbyggnad uppskattas som sagt till 6 000 manår eller 500 man under en tolvårsperiod och värdet av årsproduktionen till 50—60 miljoner kronor. En samhällsekonomisk kalkyl skall, förutom vad som ingår i den företagsekonomiska, omfatta såväl de fördelar som de nackdelar vilka för samhällets del följer av en utbyggnad. Till fördelarna skall i första hand räknas värdet av den

sysselsättning som kan beredas människorna utan kostnader för samhället i ett långsiktigt sysselsättningsläge. Skäl talar för att det värdet bör uppskattas till 150—400 miljoner kronor.

I något sammanhang har det sagts att efterhand som vi får en allt större andel kärnkraft kommer det inte att föreligga något behov av att bygga ut vattenkraften, men den behövs alltid för att kapa belastningstoppar och för att möta kortvariga omdispositioner i produktionen, t. ex. vid reparationer och andra omställningar. Och då blir den lättreglerade vattenkraften av stort värde. Det kan antas att ju större tillgång på vattenkraft vi då har, desto gynnsammare blir hela vår kraftproduktionsapparat till sin struktur.

Men låt mig återgå till sysselsättnings-situationen. Vi som talar för en utbyggnad av Vindelälven känner kravet att skapa arbete och trygghet åt människorna mycket starkt. Vi är medvetna om att arbetstillfällena kommer att vara begränsade, men med den föreslagna utbyggnaden skapar vi ändå ett långsiktigt sysselsättningsläge. Det talas i allmänna beredningsutskottets utlåtande om den delegation som skall behandla de frågorna och framlägga förslag på lösningar när det gäller problemen i olika delar av Norrland, men vi måste vara på det klara med att den delegationens arbete kommer att dra långt ut på tiden. Hur snabbt delegationen än arbetar är det svårt att tro att vi skall kunna skapa arbetstillfällen i tillräcklig utsträckning för människorna där uppe under den tioårsperiod det här gäller. Det är därför det är så angeläget att ha ett ordentligt objekt som dessa människor kan sysselsättas med, så att de blir kvar i bygden i ett välavlönat yrke. Därifrån kan de sedan gå över till de sysselsättningar som skapas genom delegationerna, genom lokaliseringpolitiken eller genom den statliga näringspolitik som vi är överens om att man skall driva i vårt land.

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

Just på denna punkt har vi ett starkt ansvar, eftersom de arbetslösa inom området är utsatta för en hård press från värvare, som är ute och söker arbetskraft till varven och till bostadsbyggnadet i södra och mellersta Sverige. Jag gör ingen invändning mot denna verksamhet. Jag påpekar bara att de personer som värvas mer eller mindre är borta ur bilden den dag när de objekt som nämns av allmänna beredningsutskottet och som även diskuteras på annat håll skall påbörjas och kräver folk för sitt genomförande.

Vi måste ha ett slags uppehållande försvar för att befolkningen skall stanna kvar i de aktuella områdena. Vi behöver den även t. ex. av försvarspolitiska skäl och kanske inte minst för att kunna bedriva skogsindustriverksamhet.

Den 11 november i år hade vi 7 036 personer anmälda till länsarbetsnämnden i Västerbottens län. Av dem var 66 procent sysselsatta genom utbildning eller beredskapsarbete. Antalet personer under utbildning var 2 035, därav 663 kvinnor, och i beredskapsarbeten 2 627, därav inga kvinnor. Antalet arbetslösa, vilka antingen går och stämplar eller försöker klara sig på annat sätt, uppgår till 2 374. Svårigheten — jag vill gärna upprepa det — ligger i att finna objekt som man snabbt kan effektuera och snabbt kan få folk sysselsatta i.

En folkpartitidning i Västerbotten har bett 100 kända svenskar komma med uppslag om vilka företag man menar skulle kunna förläggas i Vindelådalen och rädda dess framtid. När jag läser i denna tidning får jag det intrycket att det är få av dem som har varit vid Vindelälven och att det är ännu färre som har några konkreta förslag att komma med.

Låt mig först nämna folkpartiledaren, herr Wedén. Han tillhör dem som för ett resonemang man kan delta i. Han säger nämligen att här gäller det att åstadkomma en totalplanering som snarast bör utföras, och sedan skall man söka

att dit lokalisera småföretag. Det finns ingenting att anmärka på den linjen och den framgångsmetoden, men vi skall vara på det klara med att planeringen tar tid, och att det tar tid att förmå företag att etablera sig där. Under tiden skall människarna ha arbete — det borde vi alla vara överens om.

Det finns även andra som har kommit med förslag vilka man kan diskutera, men många tillhör dem som man inte kan behandla på ett seriöst sätt.

Vi har t. ex. en som säger: Bygg ångkraftverk längs älven, avverka skogen, framställ träkol och använd det som bränsle i ångkraftverket så får ni den energi som ni vill ha. Jag måste säga att jag tror inte det finns något sämre sätt att utnyttja skog än att bränna upp den. Det kan inte vara ett seriöst inlägg i debatten. Jag skall inte trötta er med flera exempel men jag skall ta ett lustigt. Kar de Mumma har i ett handskrivet brev sagt att han tycker att den här älven bör få porla och spritta och sprätta. Kanske kommer vi att få Kar de Mumma som turist framdeles, och jag skulle vilja uttrycka saken så som landshövding K. G. Samuelsson gjorde häromdagen: Måhända kommer Kar de Mummans nästa bok att heta »Två år vid Vindelälven».

För att återgå till det seriösa. Svårigheten för oss ligger i att kunna få fram projekt som kan skapa tillräckliga och varaktiga sysselsättningsmöjligheter. Detta tar tid, och det är därför som vi behöver ha en uppehållande verksamhet. Vi måste ha ett sysselsättningsobjekt som skapar trygghet för arbete under en *längre* tid i avvaktan på det som kan komma fram efter hand. Där finns för närvarande inte något annat alternativ än en utbyggnad av Vindelälven.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort genmäle:

Herr talman! När jag lyssnar till herr

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

Skoglund tror jag att det är i dag jag hör den änglasång som enligt Dagens Nyheter skulle ha nått till mitt öra i går. Särskilt de sista orden var ju himmelskt gripande. — Men nu vill jag först vända mig till herr Karlsson i Huddinge.

Herr Karlsson i Huddinge har tydliga kontakter med Arjeplog, och det förvånar mig inte — där finns ju många kommunister. Men jag har varit i Arjeplog och har många goda vänner där, även bland dem som kanske lutar åt herr Karlssons håll. De sade i fjol sommar till mig att SGU, statens geologiska undersökningar, har funnit mycket malm där — t. o. m. block som innehåller guld. Man väntar på regeringens initiativ i dessa trakter. Det finns många fyndigheter, och man sade från kommunalt håll: Vi föredrar en gruva framför regleringen av Gauto. — Nog med det!

Herr Skoglund har det forna statsrådets briljans. Men anklagar herr Skoglund beredningsutskottet för att citera som det vill, så måste jag säga att när herr Skoglund citerar både tidningar och annat citerar han som det passar honom bäst. Så vi är väl på samma sida om linjen, herr Skoglund!

Det är sant att i mammutdebatten i lokalradion för Västerbotten i lördags var det en lycklig man från Stensele som uppmanade Tore Nilsson att verka för Vindelälvens utbyggnad. Men när herr Skoglund här gör en historieskrivning som går ut på att jag alltid talar om fruktansvärda olyckor för de landsdelar som drabbas av utbyggnader, så tycker jag att han målar litet för mörkt. Jag har väl inte sagt på detta sätt vare sig här eller på annat håll. Men jag menar att det är en olycka i jämförelse med något som kan göras i stället och särskilt i det kraftförsörjningsläge vi har i dag. Jag har visst inte glömt att de tre kommuner som herr Skoglund nämnde enhälligt sagt: Vi vill ha utbyggnad. Men det beror på att man inte tror på andra statliga initiativ. Man tror att miljarden går åt annat håll om den inte används

för utbyggnad av Vindelälven. Om kommunerna fick något annat alternativ, som skulle kunna ge arbetstillfällena och utdelning, skulle de säkerligen hellre välja det.

Jag vill sedan något beröra Vattenfalls karta, som jag har här. Jag undrar om ändå inte Vindelälven är ganska unik. Man kan inte bygga i Torneälven, ty där äger inte kronan de utbyggbara fallen. I Pite älv finns redan ett vattenfall utbyggt. Byske älv är inte alls någon fallälv, och alltså återstår bara Vindelälven.

Herr Skoglund säger att man skall placera de människor som är arbetslösa vid Vindelälven. Det finns 7 000 arbetslösa anmälda, men herr Skoglund kommer fram till att på sin höjd 300, 400 eller 500 skulle kunna anställas inom Vattenfall i detta sammanhang. Antalet arbetstillfällen skulle alltså bli alltför litet för att ge tillnärmelsevis alla arbetslösa arbete. Dessutom kan man fråga sig var Vattenfall kommer att ta sina arbetare — säkert på annat håll.

Det känns mycket underligt att höra den främste företrädaren för västerbottensk turism tala om turismen på ett så håfullt sätt som herr Skoglund nyss gjorde.

Herr SKOGLUND (s) kort gemmäle:

Herr talman! För det första har jag inte talat om turism i mitt anförande, så det måste vara ett hörfel från herr Nilssons i Agnäs sida. För det andra ryktar jag för närvarande inte värvet som ordförande i länets turisttrafikförbund. Det påståendet var alltså också felaktigt.

Herr NILSSON i Agnäs (h) kort gemmäle:

Herr talman! Jag måste be att få hänvisa till kammarprotokollet från dagens debatt. Enligt min uppfattning har herr Skoglund flera gånger talat om turismens möjligheter. Inte minst i slutet av sitt anförande, där han citerade Kar de Mumma, talade han om turismen och framhöll som sin mening att den inte

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

skulle kunna ge någonting. Även om herr Skoglund inte längre formellt står kvar som ordförande i Västerbottens turistrasikförbund är han ändå känd över hela landet — och ännu vidare omkring — för många goda initiativ på detta område. Jag medger gärna detta, och det skulle vara tråkigt om herr Skoglund helt skulle lägga om stilen nu när han slutat sin officiella tjänst i turistsammanhang.

Herr talmannen återtog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Hur än herr Skoglund beklagar det, har Vindelälven under två år behandlats i samma utskott. Vi har hört en repetitionsövning av vad vi hade för oss i fjol, men det var väl också en smakbit av herr Skoglunds valtal som vi fick höra.

När herr Erlander i en radiointervju tillfrågades om det var riktigt att herr Skoglund påstått att en röst på socialdemokratin skulle betyda en röst för utbyggnad av Vindelälven, sade herr Erlander: Nå, nå — en röst för Skoglund. Därmed har man fått en annan distans till denna fråga än den herr Skoglund har. Vi vet alla att han över huvud taget inte kan yttra sig utan detta præterea censeo: Vindelälven skall utbyggas. Det är i och för sig respektabelt, men det hör bara inte till de ärenden vi skall behandla i dag.

Jag förlitar mig på att kammarens ledamöter har läst utskottsutlåtandet och sett att det behandlar tre motionspar som alla tar upp olika förslag — några ganska väl preciserade — som går ut på att skaffa arbetstillfällen, dock inte så många att detta skulle suga upp den stora arbetslösheten i Västerbotten varken i dag eller senare. Vidare vill man stödja naturvårdsintressena och den forskning som man vid universitetet i Umeå är intresserad av. Vi har ansett det angeläget att dessa förslag i motio-

nerna prövas av den delegation som vi tror har möjligheter att på ett alldeles särskilt sätt lokalisera, sätta i gång och statligt stödja företaget som suger upp arbetslöshet.

Vi har inte, och det var vi överens om i utskottet, tagit upp frågan om huruvida Vindelälven skall byggas ut eller ej. Det fattade vi beslut om i fjol, och alla kan läsa hur det var formulerat. Det är inte det frågan gäller i dag, och därför har vi inte tagit upp den. Att herr Skoglund skulle hålla en så lång föreläsning här väntade jag knappast. Det var många som gjorde det, men jag trodde litet bättre om honom. Nu har han alltså hållit den och väl därmed lättat sitt hjärta. Jag vill för utskottets del säga att vi inte hade något val. Ingen i utskottet — inte ens de som står herr Skoglund mycket nära — sade där att vi skulle avstyrka motionerna och ironisera över deras syfte eller möjligheter att göra nytta. Vi var i utskottet överens om att vi skulle uppmana vederbörande instanser att ta motionerna på allvar och göra det bästa möjliga för bygden där uppe.

Sedan är det ett annat beslut som kommer att fattas på ett annat ställe. Det förelåg ingen motion i år från herr Skoglund med förslag om utbyggnad av Vindelälven. Om så hade varit fallet skulle vi kanske ha kunnat resonera även om detta i dag. Nu ber jag bara — med hänvisning till utskottets utlåtande och med förlitande till allas flit — att ni med god kännedom om vad som står i utlåtandet bifaller utskottets hemställan.

Herr SKOGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har bara ett behov att säga att det sätt på vilket fru Eriksson angrep mig inte ger mig någon anledning till replik. Det var på en sådan nivå.

Sedan är det möjligt att det sätt varpå vi förde fram frågan om Vindelälvens utbyggnad bidrog till den socialdemo-

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

kratiska valframgången i Västerbotten. Jag säger att detta är möjligt. Men att ett nytt mandat för socialdemokraterna skulle uppröra fru Eriksson, det var det verkligt överraskande i denna debatt.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s) kort genmäle:

Herr talman! Nej, även om aldrig så många mandat i Västerbotten gick till socialdemokraterna så skulle detta inte uppröra mig. Men det kan verka litet upprörande när herr Skoglund räknar sig detta till godo på sitt litet själv-goda sätt. Jag tror att valframgångar för ett parti vinnes genom mycket djupare liggande orsaker än en endas frenetiska agitation.

Herr SKOGLUND (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga att samtliga de talare som från vårt parti agerade i valrörelsen talade för en utbyggnad av Vindelälven i den mån de tog upp denna fråga. Det är inte fråga om något »monopol Skoglund» i det här fallet, fru Eriksson.

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Det förvånar mig litet att man, när man i denna debatt tar upp problemet om Vindelälven såsom en arbetsmarknadsfråga för hela Norrland, inte har gjort klart vad det egentligen innebär för sysselsättningen i hela Norrland, om vattenkraften byggs ut i den utsträckning som har sagts vara nödvändig i fortsättningen.

Vi skall bygga ut vattenkraften i vårt land från 50 miljarder kilowattimmar till 60 miljarder kilowattimmar år 1970. Våra älvar har utrymme för en utbyggnad som ger sammanlagt 200 miljarder kilowattimmar. Den lönar sig inte överallt, men det finns objekt i Norrland vilka man kan fortsätta att bygga ut för att vinna dessa 10 mil-

jarder kilowattimmar. De behöver inte vara koncentrerade till Vindelälven. Detta innebär att Norrland genom att man bestämmer sig för att bygga ut får ökade möjligheter arbetsmarknads-mässigt sett, fast det inte blir i Vindelälven. Vid denna skulle man alltså försöka att skapa andra arbetstillfällen.

Vi har diskuterat dessa frågor i naturvårdsverket och naturvårdsrådet, och vi vet att de är mycket besvärliga att bedöma från ekonomiska synpunkter. Vi har inte samma möjlighet som Vattenfall att med skicklighet och kunighet beräkna vad en utbyggnad betyder för det ekonomiska livet i orten. Först när vi kommit så långt i vårt arbete att vi kan fastställa de ekonomiska fördelarna av att ha en fritid, en fri natur, en fritt löpande älv, fiske, rekreation o. s. v. och med datamaskin kan sätta in dessa värden i ett ekonomiskt sammanhang, kan vi realistiskt jämföra detta med vad utbyggnaden av en älv kan ge. Jag hoppas att man snart skall kunna göra detta. Man är på väg att lyckas med sådana ekonomiska prognoser i andra sammanhang, exempelvis när det gäller att rädda människoliv genom bättre trafiksäkerhet.

Trots allt vad herr Skoglund har yttrat om att det inte skulle vara något unikt med Vindelälven anser jag att den är unik, åtminstone så till vida att den är den enda älv som för närvarande har denna tillgänglighet ur turistsynpunkt. Ingen annan liknande älv har det. Det är alltså möjligt för många människor att nå Vindelälven och uppleva de skönhetsintryck den ger, och det finns även utmärkta förutsättningar att där bygga ut ett turistliv för framtiden samt bedriva forskning och göra undersökningar. Vindelälven kan heller inte anses vara enbart en regional fråga. Hela svenska folket har engagerat sig i denna sak och är intresserat av hur det kommer att gå. Det är således inte enbart en arbetsmarknadsfråga

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

som har betydelse endast ur kommunernas egen synvinkel.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (h):

Herr talman! Trots att jag sitter på stockholmsbänken, är jag en son av Norrland. Jag är född och uppväxt där uppe, och känner fördenskull mycket väl till den fråga vi här diskuterar.

Jag har aldrig, herr talman, vare sig i denna talarstol eller annorstädes pläderat för att man till varje pris bör bygga ut Vindelälven; det har jag aldrig gjort och det gör jag inte nu heller. Men faktum står kvar: sysselsättnings-svårigheterna i de aktuella områdena är mycket besvärande. Jag vill understryka att det naturligtvis vore lyckligast och bäst — för dem som bygger och bor i övre Norrland — om man kunde komma till rätta med problemen genom andra åtgärder, t. ex. industri eller turism. Men kan man det? Det har man i varje fall inte kunnat för min f. d. hemkommuns — Sorsele — vidkommande. Var är de flesta turisterna? Jo, utefter en älv som är den hårdast reglerade i vårt land, nämligen Ume älv.

Det finns personer som hävdar att det ur elkraftssynpunkt är helt onödigt att bygga ut Vindelälven. Man talar i tekniska termer »om miljarder kilowatt-timmar m. m.», något som jag — låt mig betona det — inte alls begriper. Jag hyser dock den uppfattningen att teknikerna inom vattenfallsverket inte bygger ut en älv bara för ro skull utan att det ligger välgrundade beräkningar bakom deras eventuella mått och steg.

Vi kommer inte ifrån, att befolkningen i dessa trakter brottas med stora svårigheter. Kan man hjälpa dem ur dessa svårigheter på annat sätt än genom en utbyggnad av älven bör man naturligtvis göra det.

Till sist vill jag, herr talman, påpeka att jag aldrig uppfattat denna fråga som en politisk fråga. Jag har min högerpolitiska uppfattning förankrad på annat håll än i ett vattendrag.

Herr NORRBY (fp):

Herr talman! Låt mig som motionär mycket kort anföra några synpunkter i denna fråga!

Den debatt vi nu för skall ju gälla motionerna och utskottets utlåtande samt frågan, om de förslag som förs fram och diskuteras är bra eller dåliga. Jag skall inte beröra utbyggnadsaspekten när det gäller Vindelälven i annan mån än att jag konstaterar att det är lätt att i ekonomiska termer i dag — jag stryker under ordet i dag — värdera betydelsen av ett kraftverk i Vindelälven. Det är svårt för att inte säga omöjligt att i samma termer värdera en orörd Vindelälv, orörd för naturvårdsforskning, för turism och för rekreatiönsändamål. Det gäller här delvis ett framtidsperspektiv. Det är fråga om att ställa en prognos för framtiden om värdet av en orörd norrlandsälv — den sista. Det unika med Vindelälven är just att den inte är utbyggd; en utbyggnad är nämligen oåterkallelig. Däri ligger enligt min mening det främsta värdet av Vindelälven.

När vi ännu inte har möjlighet att i samma termer som de kraftverksekonomiska göra en jämförelse mellan de två alternativen utbyggnad eller inte utbyggnad, får vi politiker ta ansvar för en värdering på mer subjektiva grunder. Vi gör då detta mot bakgrunden av våra attityder i t. ex. miljöpolitiken. Vi som lägger stor vikt vid miljövärden kommer självklart till ställningstagande för en orörd Vindelälv. Vi menar oss därmed ta ansvar för framtiden och för kommande generationer.

Sysselsättningsproblemen i det område det här gäller är svåra, men de kan lösas på andra sätt — det har en lång rad motionärer visat i denna fråga. I motionsparet I: 741 och II: 944 skisseras ett utvecklingsprogram som baseras på Vindelälven i orört skick.

Jag vill i detta sammanhang peka på det svenska mycket förnämliga initia-

Särskilda naturcentra vid Vindelälven för forskning och turism, m. m.

tivet i Förenta Nationerna om en stor internationell miljövårdskonferens år 1972. Det finns också en internationell aspekt på Vindelälven. Den är unik inte bara ur nationell synpunkt utan den är unik även internationellt sett. Den utgör ett ur forskningssynpunkt praktiskt taget ovärderligt referensområde. Vi skulle inte kunna ta ansvar för att bygga ut Vindelälven. Vi har ansvar för det initiativ som vi har tagit i Förenta Nationerna. Vi skulle där tala med klugen tunga om vi byggde ut Vindelälven.

De principiella synpunkterna om ansvaret när det gäller framtiden har jag med kraft hävdad även i fråga om andra områden av vårt land som befinner sig i en liknande situation, nämligen beträffande våra skärgårdsområden. Jag har där hävdad den samhällsekonomiska betydelse som goda rekreationsmöjligheter innebär i en alltmer stressad tillvaro. Jag vill hävda dem även här. Kanske det inte är fråga om rekreationsvärden i dag, kanske inte i morgon men om 10, 20 eller 30 år för kommande generationer. Vi har ett ansvar även för dem.

Jag hälsar därför utskottets utlåtande med största tillfredsställelse. Det är ett uttryck för ansvar inför framtiden när det gäller både miljövård, rekreativsmöjligheter och sysselsättning inom vindelälvsområdet.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Norrby talar om kommande generationer. En förutsättning för att vi får kommande generationer är att vi klarar dagens generationer.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Det utskottsutlåtande som vi nu behandlar gäller frågan om sysselsättningen framför allt i Västerbottens inland. Det var väl knappast avsett att det skulle föranleda en debatt om Vindelälven. Det är dock givet att

man kan komma in på vissa aspekter beträffande hur en utbyggnad av Vindelälven skulle påverka sysselsättningsläget, och herr Skoglund har i värtaliga ordalag från denna talarstol redogjort för vad den skulle kunna innebära.

Jag tror emellertid att det finns skäl att något återgå till verkligheten, och jag vill citera följande ur arbetsmarknadsstyrelsens yttrande: »Styrelsen finner det vanskligt att bedöma den sysselsättningsmässiga effekten av en eventuell vattenutbyggnad för de primärt berörda områdenas egna befolkning. Bl. a. ovissheten om vilken andel av den totala sysselsättningen under anläggningstiden som skulle komma att reserveras för vattenfallsverkets fasta arbetskraft bidrar till denna svårighet.» I fråga om bedömningen av sysselsättningseffekten för ortsbefolkningen hyser jag betydligt större förtroende till vad arbetsmarknadsstyrelsen säger än till vad herr Skoglund säger.

Utskottsutlåtandet är klart positivt, och jag tycker att utskottet med sin skrivning har visat sin goda vilja att föra fram synpunkter och önskemål för att lösa problemen för den befolkning som nu är undersysselsatt. Visserligen hade man kanske önskat att utskottet kunnat komma fram till ett bättre resultat än att hänvisa till två delegationer, men det bådar dock gott att ett enhälligt utskott tagit en så positiv ställning till frågan.

När man diskuterar norrlandsproblemen kan man lätt dra felaktiga slutsatser. Herr Skoglund hänvisade till ett kartmaterial som vattenfallsverket sänt ut vilket visade de stora områden som inte skulle bli berörda. Största delen av dessa områden har vi emellertid inte anledning att diskutera i samband med allmänna beredningsutskottets utlåtande; det är nämligen fråga om fjällområden där det praktiskt taget inte bor några människor. I Norrland, där det finns så stora vidder, blir det

Åtgärder till hjälp åt ensamstående, m. m.

naturligtvis alltid fråga om väldiga områden. Vad saken gäller och vad utskottet har sysslat med är de aktuella problemen för de människor som bor där uppe och som nu inte har sysselsättning. Jag tror att här behövs det åtgärder i den stil som utskottet har skisserat.

Med anledning av att herr Skoglund har talat om en radiodebatt och nämnt att man från folkpartiets sida då inte ville diskutera Vindelälven, önskar jag till slut bara framhålla att det fanns lika liten anledning att vid det tillfället ta upp en debatt i ett ärende som inte stod på föredragningslistan som det finns anledning att i dag dra upp en debatt om Vindelälven, när vi behandlar allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 50.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 21

Åtgärder till hjälp åt ensamstående, m. m.

Föredrogs allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57, i anledning av motioner om åtgärder till hjälp åt ensamstående och om utredning angående de ensamståendes problem.

Till allmänna beredningsutskottet hade hänvisats

dels de likalydande motionerna I: 295 av fru *Hamrin-Thorell* och herr *Edström* samt II: 369 av herr *Jönsson* i *Ingemarsgården m. fl.*, vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam, allsidig och samlad översyn av de problem och svårigheter, som mötte olika kategorier ensamstående i samhället, samt om framläggande av förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter;

dels motionen II: 949 av herr *Åker-*

lind m. fl., vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning om de ensamståendes problem och därvid särskilt beakta de ensamståendes bostadsproblem.

Utskottet hemställde,

att de likalydande motionerna I: 295 och II: 369 samt motionen II: 949 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herr *Eric Gustaf Peterson* (fp), fru *Hultell* (h), herrar *Kilsmo* (fp) och *Ernst Olsson* (cp), fru *Diesen* (h), herrar *Hamrin* i Kalmar (fp), *Nilsson* i Bästekille (h), *Nordgren* (h), *Johansson* i Växjö (cp) och *Johansson* i Skärstad (cp) samt fru *Fränkel* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till de likalydande motionerna I: 295 och II: 369 samt i anledning av motionen II: 949 i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om en skyndsam, allsidig och samlad översyn av de problem och svårigheter, som mötte olika kategorier av ensamstående i samhället, samt om framläggande av förslag till effektiva åtgärder för att avhjälpa och undanröja dessa problem och svårigheter.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **FRÄNKEL** (fp):

Herr talman! Ända sedan 1965 har allmänna beredningsutskottet behandlat motioner, i vilka det hemställs om åtgärder för hjälp åt ensamstående och utredning angående de ensamståendes problem. Utskottet har varje år avstyrkt motionerna med motiveringen att det redan görs så mycket på olika håll i olika sammanhang och att de ensamståendes problem bör prövas integrerat i motsvarande problem för samtliga grupper i samhället. 1966 biföll andra kammaren motioner i nämnda syfte, men de avslogs av första kammaren. Att motionerna återkommer år från

Åtgärder till hjälp åt ensamstående, m. m.

är visar väl att problemets lösning inte kommit närmare.

Ingen kan väl förneka att de ensamståendes situation är ett stort problem i dagens samhälle, och det gör inte heller utskottet. Under valrörelsen, då man fick så många personliga kontakter och då människorna verkligen steg fram och diskuterade sina problem med en, fick jag alldeles klart för mig att de ensamstående i dag står i strykkläss. De har bostadsproblem, fastän man ofta förnekar det.

Jag ser framför mig den snickare som kom och talade om att han hade stått i bostadskön i flera år. Så skulle han gifta sig. Han fick en bostad, men när lysningstiden var över ångrade hans fästmö sig. Hur blev det? Jo, hon fick behålla våningen och han fick flytta ner sex år i bostadskön. Han var 43 år gammal, och sedan två år har han nu bott i ett litet hyresrum. Han var nu ganska bitter på samhället. Jag har kontrollerat att hans framställning är riktig.

Efter en skilsmässa är det ju ofta mannen som får flytta. Han får då inhysas hos anförvanter eller vänner.

Vi vet också att alkoholmissbruk och narkotikamissbruk ofta blir följden av vantrivsel och ensamhetskänslor. Jag skulle vilja fråga: Vad vet vi egentligen om narkotikamissbruket? Är det inte ofta en flykt undan verkligheten? Är det inte de ensamståendes problem som har fört dem därhän? Många unga människor har tvingats in i egendomliga situationer, t. ex. i ett misslyckat äktenskap, för att få en bostad — det är lättare när man är två.

En ensam sjuk kan, som någon just sade till mig, inte ens få upp litet medicin från apoteket. Antalet åldringar ökar, och deras ensamhetssituation blir ofta skrämmande. Det är faktiskt så, att många ensamma gamla kommer ut ur sin isolering endast en gång vartannat år, och det är på valdagen.

Självordsfrekvensen är också störst

bland de ensamstående. Vi vet också att särskilt många självmord inträffar just vid sådana helger som valborgsmässoafton och julen, därför att så många människor då saknar gemenskap med andra.

Jag anser att det är ett socialt jämlikhetskrav att man försöker hjälpa de ensamstående in i samhällets gemenskap.

Herr talman! Jag skulle kunna räkna upp många sådana problem, men klockan har redan hunnit bli mycket, och jag skall därför avstå härifrån. Vad jag sagt visar ändå att problemen är stora och att det är svårt att tränga till problemets kärna och åstadkomma några lösningar. Det är därför vi reserveranter vidhåller att vi vill ha en samlad översyn av dessa problem, en kartläggning av problemen. Vi tror nämligen att man härigenom skulle kunna komma fram till en utgångspunkt för en lösning av dessa problem.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den vid allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 57 fogade reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Åberg, Gustafson* i Göteborg och *Norrbj* (samtliga fp).

Herr **NORDGREN** (h):

Herr talman! Det råder naturligtvis inga delade meningar om att vi här i landet ligger långt framme i förhållande till andra länder när det gäller såväl välfärd som socialvård och serviceverksamhet på de områden som utskottsutlåtandet behandlar. Trots detta finns det emellertid grupper som enligt min mening inte kommer i åtnjutande av dessa förmåner i samma utsträckning som de övriga. Jag tänker då speciellt på alla de ungdomar, pensionärer, hemmadöttrar m. fl. som kan sammanfattas under begreppet ensamstående. De utgör drygt en och en halv miljon människor i åldrar över 21 år.

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna beträffande korum

Många av dem lever utan tvivel i små ekonomiska omständigheter.

Det är visserligen naturligt att samhällets reformpolitik främst inriktas på grupper som lever på eller nära existensminimum såsom många pensionärer, lågavlönade samt flerbarnsfamiljer med små inkomster, men det får inte betyda att man åsidosätter den stora grupp av ensamstående som liksom alla de övriga gör eller har gjort värdefulla insatser för vårt samhälle och dess utbyggnad. Den gruppen är enligt min mening missgynnad i olika avseenden, t. ex. i skatte- och bostadshänseende liksom när det gäller omtanke och i många fall möjligheten att få erforderlig vård. Till detta kommer att andelen ensamstående med all sannolikhet kommer att öka, vilket gör att dessa missförhållanden också kan antas komma att öka, och verkningarna av dem kan då bli besvärligare.

Vad vi saknar är ett samlat grepp beträffande hela det problemkomplex som berör ensamstående. Det är detta vi reseranter påpekat i vår reservation och jag ber, herr talman, med dessa få ord få yrka bifall till reservationen.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Detta är ett tema som vi skulle kunna föra en hel dags debatt om. Utskottet har redovisat dels vad som gjorts på olika fronter, dels vilka olika kommittéer som arbetar med de delproblem som har berörts i motionerna och som skulle vara särskilt svåra för de ensamstående. Vi har också pekat på dellösningar. Vi har ansett att man skall behandla de ensamståendes problem som en del av samma problem för andra människor och inte avskilja de ensamstående som en grupp för sig. På grund härav har vi yrkat avslag på motionerna.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Fränkel begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller allmänna beredningsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 57, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Eric Gustaf Petersson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Fränkel begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 96 ja och 83 nej, varjämte 7 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 22

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna beträffande korum

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Werner har frågat mig, om jag anser att nuvarande tillämpningsbestämmelser beträffande

Svar på interpellation ang. tillämpningsbestämmelserna beträffande korum

korum står i överensstämmelse med de demokratiska rättigheter som tillkommer medborgarna i ett samhälle med full religionsfrihet.

Herr Werner påstår i sin interpellation att korum på tjänstetid endast får anordnas under beredskaps- och krigstillstånd. Detta är felaktigt. I tjänstereglementet för krigsmakten föreskrivs att gudstjänst eller korum anordnas på fritid om inte särskilda skäl föreligger. I de tillämpningsföreskrifter som överbefälhavaren i anslutning härtill har utfärdat anges ett antal skäl som kan föranleda att korum anordnas på tjänstetid. Deltagande i korum som anordnas enligt dessa föreskrifter är självfallet frivilligt.

Jag vill erinra om att det ändamål för vilket korum anordnas är att tillgodose det behov av gudstjänster som kan finnas hos den enskilde.

Svaret på den av herr Werner framställda frågan blir ja.

Vidare anförde:

Herr WERNER (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det lakoniska svaret och beklagar samtidigt att interpellationen på grund av en olycklig formulering blivit missvisande på någon punkt.

Jag vet naturligtvis att man enligt gällande bestämmelser har möjlighet att ordna korum både under krig och beredskapstid och även under fredstid. Men fredskorum anordnas i praktiken endast i samband med speciella högtids- och minnesdagar, alltså i samband med strama och stora uppställningar. Sådana korum är ingen lyckad form för den militära själavården. Mera personliga och lediga vardagskorum anordnas först under krigstid, vilket är för sent. Jag menar att det måste hos den enskilde skapa en förvänd uppfattning om den militära själavården.

Vad jag åsyftade med min fråga var givetvis främst det förhållandet, vilket också klart kommer till uttryck i inter-

pellationen, att den tidigare möjligheten att anordna korum på tjänstetid efter framställning från de värnpliktiga nu inte längre föreligger, sedan vi har fått ÖB:s tjänstemeddelande för krigsmakten den 12 juli i år. I tidigare tillämpningsbestämmelser för anordnande av korum fanns det en punkt som medgav korum på tjänstetid. Det gällde korum som anordnas »efter sedan personal gjort framställning härom». Den möjligheten föreligger alltså inte längre, och på just denna punkt skulle jag vilja ha ett klarläggande svar av statsrådet. För alla oss som sysslar med dessa frågor är det nämligen av största vikt att inget hinder reses för den militära själavård som korum utgör.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Skälet till denna ändring var att bestämmelsen kom att tolkas på många olika sätt varav, som försvarsstaben framhöll, »en del knappast kunde anses stå i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts bestämmelser om bakgrunden till dessa», d. v. s. det riksdagsbeslut som fattades i båda kamrarna år 1965. Härtill kommer att den personal som gör framställning om att korum skall anordnas utan svårighet kan få sin önskan uppfylld genom att korum äger rum på fritid. Man förutsätter nämligen att de som är så intresserade av en gudstjänst att de begär att få den på tjänstetid, också kommer att delta med intresse om den sker på fritid.

Herr WERNER (h):

Herr talman! Punkten att korum som anordnas på begäran av de värnpliktiga inte skulle stå i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts bestämmelser är mycket säregen. När korumreformen genomfördes beslöt riksdagen att korum fick hållas endast i full överensstämmelse med frivillighetens principer, och det beslutet borde ju täcka

Svar på interpellation ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.

även ett sådant arrangemang som det här gäller.

Sedan kan man naturligtvis ordna korum på fritid, men herr statsrådet vet lika väl som jag att fritiden oftast är fylld av en mängd andra ting som gör att det är orealistiskt att tänka sig att då kunna åstadkomma en samling. Det är också rimligt att den militära själavården vid något tillfälle, liksom all annan personalvård, kan få förläggas till tjänstetid.

Det har inte varit ovanligt att 80 procent av truppen kommit till de frivilliga korum som ordnats på begäran av de värnpliktiga. I ett fall från ett skånskt regemente begärde inte mindre än 537 av regementets cirka 600 värnpliktiga skriftligen att få anordna korum. Regementspastorn skrev därför till chefen för försvarsstaben och undrade om en framställning från en så stor majoritet av de värnpliktiga skulle lämnas utan åtgärd.

Det förefaller ganska märkligt om vi i en tid, när det talas så mycket om skoldemokrati och studentdemokrati, inte också kunde få litet av soldatdemokrati när det gäller de värnpliktigas egna behov i detta avseende. En plutonchef kan ju mycket väl bevilja en kvarts rast för en rökpaus under pågående övning, men han skulle alltså enligt bestämmelserna inte kunna tillåta en kvarts andakt vid något tillfälle. Ett sådant förhållande förefaller mig alldeles orimligt, och jag tycker att det strider mot både religionsfrihetens och demokratins principer.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 23**Svar på interpellation ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för försvarsdepartementet,

herr statsrådet ANDERSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har frågat mig, om den nyligen tillsatta utredningen rörande utbildning av värnpliktiga och vapenfria för internationell biståndsverksamhet fått i uppdrag att pröva ett i olika sammanhang framfört förslag att erkänna arbete inom internationell utvecklingsverksamhet som en form av värnplikts-tjänstgöring.

Det svenska försvaret är ett folkförsvar på den allmänna värnpliktens grund. Enligt den av riksdagen godkända målsättningen för det militära försvaret bör varje vapenför svensk, som inte är bunden av andra viktiga uppgifter inom totalförsvaret, sättas i stånd att militärt delta i försvaret av landets självständighet. Vapenfrilagstiftningen är en nödvändig undantagslagstiftning för dem som har samvetsbetänkligheter mot värnpliktstjänstgöringen. U-landtjänst än enligt riksdagens beslut inte ett tjänstgöringsalternativ för värnpliktiga och vapenfria.

Under de senaste åren har frågan om utbyggnaden av vårt utvecklingsarbete med de fattiga länderna starkt trätt i förgrunden. Jag anser det angeläget att ta till vara det starka intresset som svenska ungdomar visat att medverka i vårt utvecklingsarbete. Värnpliktiga och vapenfria med lämplig utbildning och praktik för tjänstgöring i utvecklingsländer bör kunna göra värdefulla insatser i u-landsarbete. Är de beredda att medverka i biståndsarbetet under de förutsättningar och villkor som gäller för detta arbete vidgas våra möjligheter att göra personalinsatser, t. ex. i katastroffall. Det är sannolikt att vårt land härigenom kan tillföras kunskaper och erfarenheter av värde ur totalförsvarets synpunkt.

Det är mot denna bakgrund man skall se regeringens beslut att undersöka

Svar på interpellation ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.

förutsättningarna att anordna utbildning för internationell biståndsverksamhet inom ramen för värnplikten och den vapenfria tjänsten. Som framgår av utredningsdirektiven bör denna utbildning i första hand syfta till att göra vederbörande lämpad att delta i hjälpaktioner i katastroffall. Men den skall även kunna vara en grund för framtida u-landstjänst. Den hjälpkår för katastrofsituationer som förutses bör också kunna göra insatser som nära an knyter till u-landshjälpen.

En stark satsning görs nu för att öka den svenska insatsen i det internationella biståndet över hela fältet. Brist föreligger på kvalificerad personal inom en rad yrkesområden. Den tillsatta utredningen kommer att överväga, om och i vilken utsträckning värnpliktiga eller vapenfria efter genomgången utbildning i internationell biståndsverksamhet bör få tillgodoräkna sig senare fullgjord u-landstjänst som värnplikt eller vapenfri tjänst.

På herr Svenssons fråga om jag är beredd att överse villkoren för att få vapenfri tjänst, om en ökning av antalet totalvägrare skulle påkalla det vill jag svara att någon översyn inte är aktuell.

Vidare anförde:

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Det är svårt att säga om interpellationssvaret utgör den precisering av direktiven till den Mellqvistska utredningen som jag önskade i min interpellation. Men jag har kanske missuppfattat svaret och ber att i så fall bli rättad på den punkten.

Om man tolkar utredningsdirektiven och svaret på min interpellation i positiv riktning, kan man finna att utredningen skall ta upp alternativtjänstgöring — vilket jag talat om — till den

allmänna värnplikten och till den vapenfria tjänstgöringen. Detta alternativ skall gälla såväl utbildning för katastroftjänstgöring som för annan u-landstjänst. Det talas, herr talman, om att utredningen skall gälla *främst* katastroffall. Det kan alltså med den tolkningen också gälla andra saker, vilket skulle betyda att en viss del av utbildningen skulle kunna förläggas utomlands som u-landstjänst. Vidare skulle man på detta sätt ernå en beredskapsstyrka för u-landstjänst i framtiden, en argumentation och motivering som också gäller i fråga om fredskåristerna.

Jag skulle, herr talman, vilja utveckla mina tankegångar i den här saken litet längre. Min utgångspunkt är att Sveriges insatser i fredsbevarande riktning utgörs av tre olika delar: för det första vårt traditionella militära försvar, för det andra vår utrikespolitik och för det tredje vårt u-landssamarbete. För min del föredrar jag att tala om samarbete och inte om ett ensidigt givande.

Allmän värnplikt ligger ju i detta land till grund för försvaret. Tiden borde nu vara mogen att avdela en grupp därifrån till internationell verksamhet i u-landstjänst eller till tjänstgöring i FN-bataljonerna eller inom den i utredningsdirektiven åsyftade katastrofhjälpen eller någon annan tjänst.

Det råder inget tvivel om att ungdomens engagemang för u-landstjänsten utgör en verklig slagruta i vårt handlande. Frågan om de fattiga ländernas existens — det är ju människornas existens där som det ytterst gäller — kommer i framtiden att bli ännu mer betydelsefull än den är nu. Sett såväl internationellt som nationellt är det ju faktiskt rena vansinnet att vi offrar så mycket på militärt försvar och så litet på internationell ekonomisk och social utveckling. Det finns en diskrepans här som inte bara är förvånansvärd utan direkt farlig. Vi människor fattar kanske inte riktigt vad som håller på att ske

Svar på interpellation ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.

runt omkring oss, och om vi fattar det saknar vi ibland förmåga att anpassa oss efter den nya situationen.

Jag är mycket väl medveten om, herr talman, att Sverige inte är en ensam stat som kan göra som den vill, utan det är nödvändigt att ta hänsyn till ett större sammanhang. Det gör naturligtvis problemen svårare att lösa.

Utrikesminister Torsten Nilsson har sagt några ord som jag citerat i min interpellation och som jag delvis vill citera även nu: »Orättvisor i fördelningen av världens tillgångar ger upphov till spänningar och konflikter inom och mellan länderna.» Vad jag för min del menar, är att vi skall handla så, att sådana här spänningar och konflikter minskar. Det är där som utvägen att skapa alternativtjänster inom värnpliktstjänstgöringens ram för vissa intresserade, utbildade och mogna ungdomar kommer in i bilden. Jag tror att försvarsministern och jag är överens om att man måste ställa stora krav på dem som skall komma i fråga för sådan tjänst.

Först och främst bör inte åldern understräva den som gäller för fredskåren, nämligen 22 år. Vidare bör ställas krav på den civila utbildningen. Exempelvis de i interpellationen nämnda medicinerna skall vara färdiga med sin utbildning och ha avlagt sin examen. Inom värnpliktstjänstgöring bör vidare utbildning ske — jag talar fortfarande om medicinerna — i tropikmedicin och också i språk, i detta fall swahili eftersom det är fråga om Tanzania.

De ungdomar inom Aktionsgruppen för fredstjänst, som jag har talat med, är beredda att göra en längre tjänstgöring än den ordinarie värnpliktstjänstgöringen och fordrar i stort sett ingen annan ersättning än den som utgår till vanliga värnpliktiga.

Ett problem som man stöter på i sammanhanget är att de flesta som vägrar värnplikt inte vill inordna sig i det så

kallade totalförsvaret, men ändå inte kan ange djup samvetnöd som skäl för sitt ställningstagande. Därmed befinner de sig inte inom den grupp som kan ange sådana motiv, utan de åberopar endast vissa militära motiv, såsom att de inte tror på det nuvarande försvarets effekt. De vill alltså medverka till Sveriges fredsbevarande uppgifter på andra vägar och med andra medel. Man kan givetvis diskutera en dylik inställning. Det är en militär och politisk fråga, men ingen kan hindra människor att ha en sådan åsikt. Frågan är naturligtvis hur man skall ställa sig och hur man skall ordna det hela, så att det kan finnas möjlighet att fullgöra en alternativtjänst inom värnpliktens ram med respekterande av de anförda motiven.

Jag förstår att frågan om alternativtjänst också drar in andra faktorer i bilden. Vårt militära försvar har givetvis behov av ett visst antal värnpliktiga, och överbefälhavaren har nyligen, under instämmande från högerhåll, uttryckt farhågor för den svenska försvarsviljan. Uppriktigt sagt tror jag inte mycket på dessa farhågor. Den årliga värnpliktskontingenten består av cirka 50 000 ungdomar, och det kan komma att röra sig om ett par, tre tusen människor som inte vill göra vapentjänst. Det rubbar ju inte balansen nämnvärt. Vidare kan man säga att vårt militära försvar genomgår en successiv förändring så till vida att den tekniska utvecklingen kräver mer heltidsanställd personal. Dessa olika tendenser kanske kan balansera varandra.

En annan avvägning måste givetvis göras. Det kan aldrig bli fråga om att lämna en grupp vissa förmåner framför andra grupper. Det får inte ha sken av detta heller. Även denna farhåga tror jag emellertid är betydligt överdriven. Det måste ställas så pass stora krav på u-landstjänsten att de flesta — jag är nästan frestad att säga tyvärr — kommer att dra sig för att söka sådan tjänst.

Svar på interpellation ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.

Jag tror att de tankegångar som här har förts fram om alternativtjänstgöring kommer att arbeta sig fram mer och mer och att vi i längden inte kan undgå att ställa sådana uppgifter till förfogande. Både när jag läser direktiven och när jag läser svaret här får jag en känsla av att försvarsministern och regeringen inte är främmande för detta.

Som jag inledningsvis också påpekade ligger det inom ramen för den syn vi har på Sveriges fredsbevarande uppgifter att u-landstjänst skall ingå i dem som en betydelsefull del.

Jag hoppas, herr talman, att den utredning som verkställs av riksdagsman Mellqvist är så förutsättningslös, att man också kan pröva de frågor som jag här tagit upp, i första hand att ge de medicinare det här gäller möjlighet att tjänstgöra i Tanzanias sjukvård. I Tanzania finns det endast en läkare på 40 000 invånare, under det att det i Sverige finns en läkare per 1 000 invånare.

Jag ber alltså, herr talman, att ännu en gång få tacka herr statsrådet för svaret.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Jag är rädd för att herr Evert Svensson i Kungälv på en punkt har missförstått mitt svar. Enligt direktiven för den utredning som riksdagsman Mellqvist håller på med tillsammans med experter skall utbildningen ske inom Sverige, inte utomlands. Men denna utbildning skall samtidigt utformas så att den kan vara till nytta för de ungdomar som vill medverka i vår internationella biståndsverksamhet under de former som nu förekommer. Här är alltså inte någon sammanblandning mellan värnpliktstjänstgöring och vår biståndsverksamhet. Vill man bli läkare i Tanzania, skall man gå vägen över SIDA och ta anställning där. Någon möjlighet att fullgöra svensk värnplikt i ett annat

land finns inte, och den vägen öppnas inte heller genom denna utredning.

Jag behöver kanske inte ta upp någon stor debatt, herr talman, om de övriga problemen. Det finns nu, sedan 1966 års lag trädde i kraft, åtskilliga ungdomar som söker vapenfri tjänst, och de flesta får vapenfri tjänst. En del får inte sina motiv godkända av vapenfrinämnden, beroende på att dessa står i strid med lagen. Man vill t. ex. ha vapenfri tjänst därför att man ogillar försvaret och samhällssystemet, men vår lag medger inte att man med sådana motiv kommer ifrån värnplikten.

På en punkt bör herr Evert Svensson nog tänka på konsekvenserna av en ändring. De flesta ungdomar gör värnplikten, men jag kan försäkra att de håller mycket hårt på rättvisan. Skulle vi medge »totalvägreri», alltså att en del ungdomar helt enkelt skulle vägra och utan påföljd slippa att göra både värnplikt och vapenfri tjänst, skulle vi skjuta hela värnpliktssystemet i sank. En sådan orättvisa accepterar inte de som tar på sig bördan att ligga inne ett år i värnpliktstjänstgöring. Jag fattar inte herr Evert Svenssons ord så att han menade att vi skulle släppa fram totalvägrarna, så jag föreställer mig att vi inte är oeniga i detta avseende.

Vapenfrinämnden har en sådan sammansättning att jag utgår från att den så objektivt som möjligt prövar de framställningar om vapenfri tjänst som görs. Det är svåra prövningar, men den inblick jag hittills har haft i denna verksamhet säger mig att man ändå utför ett mycket gott arbete. Jag tror att vi kan lita på vapenfrinämndens bedömning.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Det är kanske större skillnader i uppfattning mellan försvarsministern och mig än jag från början trodde.

Jag vill emellertid säga att jag inte tänkt riktigt färdigt i denna fråga

Svar på interpellation ang. utbildning av vissa värnpliktiga m. fl. för internationell hjälpverksamhet, m. m.

problemet är ju komplicerat. Om man menar att den verksamhet för u-hjälp och u-landssamarbete som vi bedriver är en del av det arbete, som i fredsbevarande syfte utföres på det internationella planet tillsammans med våra militära fredsstyrkor, tycker jag att man även skulle kunna låta en del av den värnpliktigkontingent det här gäller utföra sådan tjänstgöring utomlands.

I mitt tack för interpellationssvaret berörde jag något litet vissa rättvisesympunkter som kan anläggas på denna verksamhet och den reaktion däremot som kan uppstå. Jag tror dock inte att detta kommer att medföra några svårare problem. Det gäller nämligen inte några resor av semesterkaraktär, utan det är ett verkligt hårt jobb som måste utföras av personer, utvalda efter noggrann prövning. Betalningen för detta arbete måste givetvis bli densamma för denna kategori som för övriga värnpliktiga. Därtill kan man lägga den omständigheten, att tjänstgöringstiden troligen måste bli längre. För att återknyta till något annat som sagts här, vill jag nämligen framhålla att det givetvis, åtminstone till en del, även krävs utbildning inom Sverige för att tjänstgöringen utomlands skall bli meningsfull samt att de människor som skall resa ut måste stanna i respektive land under relativt lång tid, helst ett par år, för att bli till verklig nytta. Erfarenheterna från annan u-landstjänstgöring har visat att ju kortare vistelsen där är, desto sämre blir arbetsresultaten. Av denna anledning får man alltså räkna med längre tjänstgöringstid för dessa människor än för vanliga värnpliktiga.

Vi får väl avvakta och se, hur denna fråga kan arbeta sig fram mot en slutlig lösning. Helst skulle jag vilja ha det så, att det kunde finnas regelrätta alternativtjänster — vilket skulle medföra att det inte på något sätt skulle räknas såsom förmånligare att välja detta alternativ i stället för värnpliktsalternativet.

Den föreslagna typen av tjänstgöring skulle alltså anses ingå i vårt fredsbevarande arbete.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! När jag läste detta interpellationssvar fick jag intrycket att statsrådet kanske var benägen att i någon mån rucka på det gjorda uttalandet, att u-landstjänst enligt riksdagens beslut inte är ett tjänstgöringsalternativ för vapenfria värnpliktiga. Det sägs nämligen i svaret att utredningen kommer att överväga om och i vilken utsträckning vapenfria värnpliktiga efter genomgången utbildning i internationell bistandsverksamhet — vi är väl överens om att denna kommer att ske inom landet — skall kunna tillgodoräkna sig fullgjord u-landstjänst såsom fullgjord vapenfri militärtjänst. Jag vet inte om jag i detta fall missuppfattade försvarsministern.

Jag har tagit till orda i denna debatt därför att jag vill uttrycka en förhoppning om att utredningsmannen skall kunna komma fram till alternativ, som gör det möjligt för de vapenfria värnpliktiga som verkligen vill göra en insats i u-länderna, som är kvalificerade för detta och som är beredda att påtaga sig samma grad av arbete och uppoffring som övriga värnpliktiga att få göra en meningsfull insats i u-länderna. I detta avseende vill jag understryka vad herr Svensson i Kungälv har sagt.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet ANDERSSON:

Herr talman! Det är möjligt att det uttryck som används i interpellationssvaret kan missförstås. Vi har emellertid begagnat det många gånger tidigare, och det avser vad som gäller i dag för t. ex. en läkare som tar anställning i någon av våra FN-bataljoner. En viss del av tjänstgöringstiden i bataljonen får avräknas mot den värnpliktstid som läkaren i fråga har kvar att göra hem-

Svar på interpellation ang. kvinnornas ställning inom statsförvaltningen

ma i Sverige. I det här fallet är avsikten att man skall vara mera generös. Om den som genomgått utbildning — om det blir en utbildning på tre å fyra månader eller längre tid vet jag inte — tecknat kontrakt att verka inom katastrofkåren under vissa år och arbetar i SIDA:s tjänst i ett annat land, skall han få avräkna den tid han arbetat för SIDA mot värnplikttid.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Då kanske vi kan mötas där. Om dispenser lämnas i rätt stor utsträckning, kan det ju egentligen vara samma sak, även om det då blir i efterhand. Det beror på hur praxis skall tolkas och hur de värnpliktiga tolkar den. Vi får väl, som sagt, avvaktat vad som sker framöver.

Till slut vill jag säga att jag hoppas att utredningsmannen skall känna sig fri att pröva den här frågan så långt det är möjligt, d. v. s. att det faktiskt blir något av förutsättningslöshet, när han går till sitt arbete.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 24

Svar på interpellation ang. kvinnornas ställning inom statsförvaltningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat mig om jag bedömer jämlikhetsproblemet med avseende på kvinnornas ställning inom statsförvaltningen som så angeläget att något särskilt initiativ kan påräknas från min sida i syfte att föra frågan närmare sin lösning.

Fru Ryding påpekar i sin interpellation att det finns olika hinder för att kvinnorna på lika villkor skall kunna konkurrera med männen på arbetsmarknaden. Som sådana hinder näm-

ner fru Ryding två grupper. Den ena gruppen utgöres av bristande yrkesutbildning, brist på barntillsyn och samhällelig service, geografisk bundenhet etc. Den andra gruppen anges vara vagt formulerade men ändå accentuerade villkor i fråga om kön och ålder.

Den första gruppen av hinder är knappast sådan att åtgärder kan vidtas speciellt för statsförvaltningen. Det rör sig här om frågor som har räckvidd över hela arbetsmarknaden. Dessa problem har närmare belysts i den rapport till FN över kvinnornas status i Sverige som utarbetats på regeringens uppdrag.

Vad beträffar villkor i fråga om kön så finns inga könsgränser när det gäller behörighet att inneha statstjänst. När en tjänst tillsätts skall enligt regeringsformens 28 § avseende fästas endast vid sökandes förtjänst och skicklighet. Den som är lämpligast för tjänsten skall anställas oberoende av om det är en man eller en kvinna. Statsmyndighet får inte förbehålla viss tjänst eller annat allmänt uppdrag för endast män eller endast kvinnor.

Mot myndighets beslut i tillsättningsärendet får talan föras genom besvär. I FN-rapporten sägs att kvinnor, som söker traditionellt manliga och bättre avlönade anställningar, enligt uppgift lär ha sämre möjligheter att bli antagna än män, även om de senare har lägre formella meriter. Skulle någon myndighet vid tjänstetillsättning ta hänsyn till annat än sökandenas förtjänst och skicklighet bör besvärsrätten användas.

I den mån det finns åldersgränser i statstjänst är dessa desamma för män och kvinnor.

FN-rapporten redovisar vidare att arbetsgivarna rekryterar kvinnor i övervägande utsträckning till de lägst avlönade positionerna. Enligt rapporten förefaller kvinnorna själva i stor omfattning ha anpassat sig till denna könsuppdelade marknad och skaffar sig utbildning för dessa arbetsuppgifter. Re-

Svar på interpellation ang. kvinnornas ställning inom statsförvaltningen

gelmässigt noteras enligt rapporten ytterst få kvinnliga sökande till befattningar som traditionellt rekryteras med män. Inte heller dessa problem kan enligt min mening lösas separat på den statliga sidan. Här krävs som också FN-rapporten framhåller ett intensivt samarbete mellan alla berörda parter.

I det statliga lönesystemet är lönen knuten till den tjänst som den anställde innehar och inte beroende av innehavarens kön. Vilken lön som utgår följer av de avtal som träffas mellan staten och de anställdas huvudorganisationer.

Vidare anförde:

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! I vanlig ordning skulle jag egentligen börja med att tacka civilministern för svaret på min interpellation men trots att jag noga och flera gånger läst igenom och nu noga lyssnat till civilministerns anförande, kan jag inte finna att civilministern någonstans ger svar på den fråga jag ställde.

Traditionellt börjar civilministern Gustafsson med att upprepa den fråga jag riktat till honom, men om civilministern nu verkligen skulle ha någon bedömning av jämlikhetsproblemet avseende kvinnornas ställning inom statsförvaltningen, avstår han mycket noga från att avslöja någonting härom. Jag måste därför komma med ännu en fråga: Skall man bibringas den uppfattningen att landets civilminister inte anser sig kunna dra någon slutsats av de faktiska förhållanden som är rådande och att han anser att något som helst initiativ från hans sida inte behöver tagas?

I så fall måste jag med beklagande fastslå att den slutsats som t. ex. fackförbundsorganet Statsanställd kan dra av årets andrakammarval tydligen är helt främmande för civilministern. Denna tidning refererar pressdebatten rörande statens möjligheter att påverka

den fackliga utjämningspolitiken inom den statliga sektorn av arbetsmarknaden. Jag citerar ur Statsanställd nr 26 i år: »Från flera håll i pressen, senast från den socialdemokratiska Nya Norrland, har man påpekat, att den statliga arbetsgivaren bör inta en sådan ställning, att dess lönepolitik harmonierar med det jämlikhetskrav, som socialdemokratin förde fram med en sådan skärpa i valrörelsen och som fick så starkt stöd av väljarna.»

I svaret på min interpellation upprepar civilministern riktningsgivande regler, exempelvis att den som är lämpligast för en tjänst skall anställas oberoende av kön, att statsmyndigheterna inte får förbehålla viss tjänst endast för män eller endast för kvinnor och att — vilket jag väl skulle uppfatta som en verklig klimax — om någon myndighet vid tjänstetillsättningen har andra utgångspunkter än förtjänst och skicklighet besvärsrätten bör användas. Till sist lämnas, förstår jag, den verkliga sammanfattningen när civilministern är vänlig nog att upplysa om att vilken lön som utgår följer av de avtal som träffas mellan staten och de anställdas huvudorganisationer.

Men vid dessa många konstateranden och beräkningar förbigås fullständigt den trista och bistra verklighet vi alljämt har inom statsförvaltningen. Min fråga gällde ju om civilministerns bedömning av denna verksamhet skulle kunna påkalla något initiativ från hans sida.

I min interpellation har jag angivit en hel del fakta i detta avseende. Låt mig bara göra några kompletteringar. I nr 11 av Tidskrift för allmän försäkring ger en artikelförfattare på grundval av de allmänna försäkringskassornas sjukpenningklassplacering en bild av svenska folkets aktuella inkomstförhållanden. Man har då tagit bort sjukpenningklass nr 1. I inkomstlägena 2 600—10 200 kronor per år finns 32,4 procent kvinnor och 7,6 procent män.

Svar på interpellation ang. kvinnornas ställning inom statsförvaltningen

Sedan följer 21 000—27 000 kronor där vi finner 27,5 procent män men bara 9,7 procent kvinnor. I inkomstlägena 27 000—33 000 kronor per år är fördelningen 14,3 procent män men endast 3,4 procent kvinnor. Slutligen i det högsta inkomstläge som gäller för sjukpenningen, 39 000 kronor eller däröver, finner vi 8,9 procent mot 0,8 procent kvinnor.

Dessa siffror talar för sig själva. Röjer inte detta missförhållande att det verkligen vore på sin plats att en arbetsgivare som staten, såvitt den har ambitioner att vara en mönsterarbetsgivare, företar sig någonting för att förverkliga kraven?

När jag i dag studerade tidningarna i tidningsrummet blev jag nästan förskräckt över hur mycket material det fanns där i dag om just denna fråga med anledning av en nyligen hållen TCO-konferens. Man kan där få verkligt god information om de miserabla förhållanden som råder i praktiken, inte minst på den statliga sektorn, när det gäller just de frågor jag här tagit upp.

Jag skall inte förlänga debatten genom att läsa upp väl valda och mycket passande citat. Jag vet att de ärade kammarledamöterna själva mycket noggrant följer pressen, men vad man kan se som en röd tråd är konstaterandet att inte mindre än 44 procent av alla yrkesverksamma kvinnor finns inom den offentliga sektorn. Vidare borde staten vara vägröjare och föregå med gott exempel för att förbättra kvinnornas löne- och anställningsvillkor.

Herr talman! Mitt första ärende här i kammaren för sex år sedan gällde en fråga av samma karaktär som den jag har uppe i dag. Herr Lindholm var då civilminister, och han sade att han inte kunde ta några initiativ eller göra några uttalanden i denna vitala fråga som skulle kunna uttrycka hans mening. Jag fann mig då föranlåten att fråga om inte han i likhet med övriga

regeringsmedlemmar var socialdemokrat, då han visade en sådan passivitet i dessa jämlikhetsfrågor. Jag måste tyvärr rikta samma fråga till civilminister Gustafsson i dag. Nu är frågan kanske ännu mer befogad eftersom det stora socialdemokratiska arbetarpartiet ställer just jämlikhetsfrågorna främst på dagordningen och tillsammans med LO har tillsatt en arbetsgrupp för dessa frågor med ingen mindre än Alva Myrdal som ordförande.

Rimmar det inte rätt dåligt med det socialdemokratiska partiets intentioner på detta område att en socialdemokratisk civilminister inte ens vågar säga sin mening, långt mindre ta några initiativ som stämmer överens med och som skulle kunna underlätta hans eget partis agerande i denna fråga?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON:

Herr talman! Det må stå fru Ryding fritt att tolka mitt svar precis som hon själv vill. Svarets utformning kanske också något beror på hur frågan ställes. Det frågas om jag skall ta något särskilt initiativ. I svaret refererar jag till att fru Ryding själv pekar på olika orsaker till de förhållanden som råder på arbetsmarknaden. Bland dessa orsaker nämns särskilt bristande yrkesutbildning, brist på barntillsyn och samhällslig service, geografisk bundenhet o. s. v. Om fru Ryding menar att det skall tas initiativ på dessa områden, så får hon vara vänlig att rikta sina frågor till något annat håll; dessa frågor handläggs inte i civildepartementet.

Om fru Ryding avser initiativ i själva lönefrågan — och det antar jag att hon gör — för att komma till rätta med den bristande jämlikhet som hon säger finns när det gäller lönerna, så måste jag än en gång framhålla att vi inte har några könsuppdelade löner inom statsförvaltningen. Lönen utgår med samma belopp oberoende av om det är män eller kvinnor som innehar ifrågavarande tjänst.

Svar på interpellation ang. förhandlingshjälp till de statliga bolagen

Det är litet svårt att förstå vad fru Ryding menar. Om hon menar att man skall införa speciella kvinnolöner, som skulle vara förmånligare än de löner som utgår till män i motsvarande tjänster, tänker jag inte ta något initiativ.

Fru Ryding anser att jag skall uttala mig i frågor som är föremål för förhandlingar mellan parterna på den statliga arbetsmarknaden. Jag har tidigare i olika sammanhang t. ex. när det gällt frågan om dyrortsgrupperingen och andra ting gjort den bedömningen, att det inte är så vidare lämpligt att jag, som ändå företräder den ena av parterna, offentligen deklarerar min mening i den eller den speciella fråga som är föremål för förhandling.

Fru RYDING (vpk):

Herr talman! Jag vill bara säga att jag beklagar att civilminister Gustafsson inte kan förstå vad jag har skrivit. Man skulle ju ändå t. ex. kunna tänka sig ett initiativ för att höja lönerna för en hel yrkesgrupp som huvudsakligen rekryteras bland kvinnor. Hade man tagit sådana initiativ hade man kanske ett litet tag fått behålla den enda svenska manliga barnmorska vi haft.

Till slut vill jag säga att jag inte kan dela civilminister Gustafssons uppfattning att det skulle vara till nackdel eller skada för den pågående avtalsrörelsen att göra ett uttalande i en så här vital jämlikhetsfråga, naturligtvis under förutsättning att man har en positiv inställning till problemets lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 25

Svar på interpellation ang. förhandlingshjälp till de statliga bolagen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet GUSTAFSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Thunborg har frågat mig om den statliga förhandlings-

apparaten är så uppbyggd och dimensionerad att erforderlig förhandlingshjälp och service vid behov även kan ges de statliga bolagen.

I den mån det är lämpligt skall statens avtalsverk enligt 6 § i sin instruktion på begäran av bolag i vilket staten äger aktie biträda bolaget vid kollektivavtalsförhandlingar och lämna utlåtanden och uppgifter i kollektivavtalsfrågor av betydelse för bolaget.

Med stöd av denna bestämmelse biträder verket de statliga bolag som tidigare fått förhandlingshjälp av statens avtalsnämnd.

Avtalsverkets organisation är inte dimensionerad så att verket kan ge förhandlingshjälp och service till alla statliga bolag. Organisationen är beräknad för att verket skulle kunna överta de förhandlingar som tidigare fördes av civildepartementet och statens avtalsnämnd. När man avväger storleken av organisationen i en myndighet utgår man från de uppgifter som myndigheten beräknas ha och inte från de uppgifter som myndigheten kan komma att få. Skulle utvecklingen i framtiden medföra att avtalsverket skall ge förhandlingshjälp och service även åt de statliga bolag som för närvarande är anslutna till Svenska arbetsgivareföreningen måste därför enligt min mening dimensioneringen av verkets resurser prövas om.

Vidare anförde

Herr THUNBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret på min interpellation. Vi har uppenbarligen förstått varandra rätt bra.

Som jag säger i interpellationen har förhållandena speciellt inom LKAB under de senaste månaderna blivit kända för den stora allmänheten. Vidare har det faktum att bolaget är medlem i SAF förväntat många människor. På en direkt fråga har LKAB-chefen Arne S. Lundberg motiverat detta med att bo-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av den högre tekniska utbildningen

laget inte kan avstå från den förhandlingservice som SAF lämnar. Detta är, herr talman, den direkta orsaken till min interpellation.

Av svaret på densamma framgår att avtalsverket på begäran skall kunna lämna förhandlingshjälp åt alla företag som staten är ägare till eller delägare i. Bollen ligger således hos respektive bolagsstyrelse. Det framgår också av svaret att avtalsverkets resurser inte räcker till, om samtliga styrelser för de statliga bolagen skulle besluta sig för att begära förhandlingshjälp hos avtalsverket. Jag tillåter mig, herr talman, att uttrycka förhoppningen att så kommer att ske. När de statliga företagen på det sätt jag tidigare refererat har hamnat i fokus lär det vara svårt att försvara ett fortsatt medlemskap i SAF. Man får alltså förutsätta att de statliga bolagen beslutar sig för att vända sig till avtalsverket, och då måste en utbyggnad av detta komma till stånd.

Herr talman! Det förefaller mig realistiskt att så också sker. Det är ju i och för sig ingen kostnadsfråga. Om pengarna används till medlemsavgifter i SAF eller till en upprustning av avtalsverket är detta ju kostnadsmässigt hugget som stucket. Samtidigt som jag alltså tackar för civilministerns svar vill jag, herr talman, uttrycka min förhoppning om en upprustning. Det föreligger inte några tekniska hinder för att avlägsna vad både jag och väl också civilministern betraktar som en sanitär olägenhet, d. v. s. det förhållandet att statliga bolag är medlemmar i SAF.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 26

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av den högre tekniska utbildningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat om chefen för utbildningsdepartementet är beredd att dels medverka till att de regionutvecklingspolitiska målen i synnerhet i Norrland beaktas vid målsättningsdiskussionen och utredningsarbetet inom 1968 års utbildningsutredning (U 68), dels redogöra för arbetet inom den av 1965 års riksdag begärda beredningen med uppgift att följa utvecklingen och lämna förslag rörande den högre tekniska utbildningens utbyggnad, särskilt med avseende på frågan om den högre tekniska utbildningen i Norrland. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågorna.

U 68 kommer enligt sina direktiv att aktualisera bl. a. frågan om en vidgad decentralisering av den eftergymnasiala utbildningen. Utredningen skall därvid ta ställning till frågorna om och i vilken utsträckning decentraliserad utbildning bör knytas till näringslivets struktur — och därmed efterfrågan på arbetskraft — i olika regioner. Med hänsyn härtill räknar jag med att de problem som berörs i interpellantens första fråga kommer att beaktas i det pågående utredningsarbetet inom U 68. Med anledning av interpellantens andra fråga vill jag anmäla att enligt vad jag erfarit den s. k. Norrlandsberedningens arbete beräknas fortgå under hela år 1969. Beredningen har under hösten besökt ett antal norrlandsstäder och sammanträffat med företrädare för lokala myndigheter, det norrländska näringslivet m. fl. och därvid diskuterat frågan om förläggning, organisation och inriktning av eventuell högre teknisk utbildning i Norrland.

Vidare anförde

Herr **LINDBERG** (cp):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet Moberg för interpellationssvaret till herr Nilsson i Tvärålund, som tyvärr inte personligen har tillfälle att tacka för det i dag.

Svar på interpellation ang. granskningen av gesällprov

Av svaret framgår att viss samsyn på de aktualiserade frågorna är för handen, men motiveringen för en vidgad decentralisering av den högre tekniska utbildningen har kanske blivit alltför snävt begränsad, såvida inte statsrådet i uttrycket »näringslivets struktur» lägger in mer än man i första hand är benägen att göra. Just det uttrycket har använts i ett flertal officiella uttalanden. Kanske man tror för litet om vad det kan innebära. I det kan och borde väl även inrymmas den stimulans som näringslivet torde få i den region, till vilken decentraliserad utbildning har blivit förlagd. Jag hoppas att statsrådet delar den uppfattningen. Då skulle arbetet med denna undervisningsfråga bli en aktiv medverkan till att just den allmänna politiska målsättningen realiseras, nämligen den som fick sin utformning i statsutskottets utlåtande 1965: 171, att »om den nya lokaliseringsgiven inte minst i Norrland, skall kunna fullföljas, måste högre utbildning gå hand i hand med näringslivets utveckling».

När man talar om näringslivets struktur och efterfrågan på arbetskraft i samband med lokalisering av utbildningscentra måste man även inbegripa stimulansen till strukturförändring samtidigt som man betonar vikten av forskningsobjekt för undervisningens bedrivande.

Vad nu beträffar efterfrågan på arbetskraft kan mycket väl inom denna som inom andra utbildningsgrenar såväl studierna som den framtida yrkesutövningen äga rum inom annan region än folkbokföringsortens. Huvudsaken är att behövlig utbildning kommer till stånd och att region med svagt differentierad struktur med avseende på arbetslivet får all möjlig hjälp till etablering av varierande sysselsättningsobjekt.

En region som då helt naturligt kommer i blickpunkten är övre Norrland med exempelvis Luleå som centralort. Kvalificerad arbetskraft behövs och naturlig anknytning finns till sådant som

gruvdrift, järn- och träförädling, kraftverk, robotbas och geofysisk institution. Inte heller det internordiska kalottsamarbetet bör lämnas obeaktat i det aktuella sammanhanget.

Högre teknisk utbildning inom denna region skulle med säkerhet innebära stimulans till redan befintliga aktiviteters utveckling och ytterligare differentiering. Därigenom skulle de goda ting skapas som väl är all utbildnings verkliga syfte, nämligen att åstadkomma bättre levnadsvillkor för så många som möjligt, inte minst för dem som lever i otrygghet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 27

Svar på interpellation ang. granskningen av gesällprov

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **MOBERG**, som yttrade:

Herr talman! Herr Andersson i Örebro har frågat chefen för utbildningsdepartementet om denne med hänsyn till de svårigheter, som föreligger att skaffa granskningsmän vid gesällprov, vill vidta sådana åtgärder att dessa svårigheter undanröjs. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara interpellationen.

Interpellanten synes förknippa de av honom nämnda svårigheterna med utformningen av det statsbidrag som utgår till kostnader för granskning av gesällprov. Bidraget, som utbetalas till Sveriges hantverks- och industriorganisation och avser kostnaderna för rese- och traktamentsersättningar i samband med granskningsverksamheten, är schablonmässigt beräknat och förutsätts inte ge full täckning för dessa kostnader. Någon ändring av denna princip, som godkänts av riksdagen vid de tillfällen den redovisats, är inte aktuell.

Svar på interpellation ang. granskningen av gesällprov

Vidare anförde:

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret.

Orsaken till att jag tagit upp denna fråga är att det i dag är mycket svårt att få granskningsmän vid gesällprov. Grundorsaken härtill är att anslagen från såväl stat som landsting inte ger tillräcklig kompensation till dem som tjänstgör vid de årliga granskningarna. Tidigare var granskningen i huvudsak förlagd till fritid, d. v. s. till kvällar och söndagar, men efter hand som de centrala verkstadsskolornas elevkullar blev allt större fick man svårare och svårare att få folk att åta sig denna granskning på arbetstid. Därför måste granskningen förläggas till skoltid, och granskningsmännen blev då tvungna att ta sig ledigt från sina arbeten.

Ersättningen för granskningsarbetet utgår enligt gammal praxis. Tidigare var det KÖY, senare under ett år skolöverstyrelsen och nu är det Sveriges hantverks- och industriorganisation som har hand om granskningsanslaget, vilket under budgetåret 1967/68 uppgick till 45 000 kronor. De pengarna måste räcka. Man har därför inte kunnat gå ifrån tidigare ersättningspraxis. Dagsersättningen till en granskningsman är följaktligen i dag 20 kronor, och den ersättningen får han endast om han bor utanför granskningsorten. Då får han också ersättning för resa i andra klass på järnväg eller med buss till granskningsorten.

Ordförandena i lärlingsnämnderna i våra 24 distrikt samt 10 branschorganisationer skall dela på dessa 45 000 kronor, och det är ordföranden i distriktet som skall kalla till granskning. Han har emellertid ytterligt svårt att få någon att avstå från sin arbetsinkomst för att tjänstgöra som granskningsman, vilket givetvis sammanhänger med att granskningen nu huvudsakligen måste ske på arbetstid.

Jag hade kanske inte närt någon större förhoppning om att man under det nuvarande budgetåret skulle kunna få till stånd en förbättring, men jag skulle önska att man i framtiden tog upp till behandling spørsmålet om hur man skall klara denna fråga. Gesällprovet utgör i många fall ett examensbevis som skall företes i samband med vidareutbildning. Under gårdagens debatt om grundskolans läroplan var man rörande ense om att alla skall ha lika möjligheter till utbildning. Beträffande den utbildning som avslutas med gesällprov föreligger det emellertid verkliga problem. Det gäller framför allt att få examinatoreer som kan sitt arbete. Man får därför oftast kalla folk från annan ort, som vägrar att komma, och detta förorsakar problem.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Låt mig bara konstatera att också herr Andersson i Örebro bekräftar att detta till betydande del är en budgetfråga. Såsom jag framhöll i interpellationssvaret har riksdagen utan erinran godtagit den princip som nu gäller, nämligen att bidraget skall vara schablonmässigt utmätt och inte är avsett att ge full täckning för kostnaderna för granskningsverksamheten.

Vi är emellertid väl medvetna om att problemen är stora och jag vill därför erinra herr Andersson om att hela lärlingsutbildningsproblematiken kan bli aktuell för omprövning i samband med yrkesutbildningsberedningens avslutande arbete.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för den komplettering som han nu har lämnat. Jag har tagit del av yrkesutbildningssakkunnigas förslag, och jag hoppas att man när man slutligen löser dessa frågor även kan lösa den fråga som gäller granskningsmännen och ersättningen till dem.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 28

Svar på interpellation ang. den framtida energiförsörjningen

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Lothigius har i en interpellation frågat handelsministern hur han bedömer utvecklingen av framtida svensk energiförsörjning och om han anser att nyinvesteringar i vattenkraftverk med hänsyn till utvecklingen inom kärnindustrin fortfarande är samhällsekonomiskt riktiga. Eftersom jag inom regeringen svarar för ärenden rörande energiförsörjningen har interpellationen överlämnats till mig för besvarende.

Utvecklingen på atomenergifältet har framför allt betydelse för vår försörjning med elkraft. I december 1967 publicerade Centrala driftledningen, CDL, en studie avseende elförsörjningen under 1970-talet. Av denna undersökning framgår att elkraftbehovet i Sverige väntas komma att i det närmaste fördubblas mellan 1970 och 1980. Ökningen förutses bli tillgodosedd främst genom atomkraftverk eller oljeeldade kraftverk. Man räknar med att priset på fossila bränslen kommer att ligga vid en sådan nivå att atomkraften blir lönsammare än oljekraft. Atomkraften beräknas med hänsyn härtill komma att öka sin andel av landets kraftproduktion till omkring en tredjedel år 1980. Detta innebär emellertid inte att vattenkraften då har spelat ut sin roll. Tvärtom förutses även här en utbyggd produktion under 1970-talet. CDL har beräknat vilken kombination av olika slags elkraft som bör bli ekonomiskt optimal med hänsyn till de olika kraftslagens förutsedda kostnader. För vattenkraften tyder beräkningarna på en ca tjugoprocentig produktionsökning från nuvarande ca 50 miljarder kilowattimmar per år till ca 60 miljarder år 1980. Därefter skulle vattenkraften endast ge mindre tillskott och nå ca 62

miljarder år 1985. Vattenkraften skulle därmed vid 1980-talets ingång fortfarande svara för närmare hälften av elkraftproduktionen.

Mot bakgrunden av dessa bedömningar får jag som svar på interpellantens fråga om den samhällsekonomiska riktigheten av nyinvesteringar i vattenkraftverk anföra följande.

CDL räknar som nämnts med att viss fortsatt vattenkraftutbyggnad är ekonomiskt motiverad, d. v. s. projekten väntas kunna ekonomiskt konkurrera med atomkraften. Till detta kommer att vattenkraften fördelaktigt kompletterar de kommande atomkraftverken, framför allt genom att den på ett mer ekonomiskt sätt kan anpassas till variationer i belastningen. Tack vare en hög andel vattenkraft i produktionssystemet kan Sverige t. ex. räkna med ett mindre behov av att bygga ut reserveffekt än i flera andra länder. Från beredskapsmässiga och handelspolitiska synpunkter har vattenkraften vidare vissa samhällsekonomiska fördelar.

Sammanfattningsvis talar sålunda enligt min mening ekonomiska skäl, och det är dessa som interpellanten efterlyst, för fortsatta investeringar i vattenkraftobjekt som är tillåtliga enligt vattendomstolarna. Liksom i fråga om andra industriinvesteringar bör därvid ekonomiska hänsyn noga vägas mot hänsynen till miljövårds- och andra motstående intressen.

Vidare anförde:

Herr LOTHIGIUS (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation — det var både kort och upplyssande.

Det behövs egentligen inte mer, om man inte önskar andra aspekter på problemet än sådana som herr statsrådet har fört fram och som nu kommer upp i den allmänna debatten och som naturligtvis berör en del av miljövårdstrensena och forskningen m. m.

Svar på interpellation ang. den framtida energiförsörjningen

Statsrådet säger att CDL har beräknat vilken kombination av olika slags elkraft som bör bli ekonomiskt optimal med hänsyn till de olika kraftslagets förutsedda kostnader. Men de samhälls-ekonomiskt optimala hänsynen kräver att man gör bedömningen också mot bakgrunden av dessa andra värden. Jag vet att statsrådet inte är mycket för tyckande, och jag vill gärna ha denna lilla diskussion mot bakgrunden av konkreta ting. Det är naturligtvis mycket svårt att göra detta, när vi å ena sidan har så konkreta ting att göra med som kraftproduktion som skickliga tekniker inom kraftverksområdet kan räkna fram i ekonomiska siffror och å andra sidan har att ta hänsyn till de naturvärden som finns.

Jag har med min interpellation önskat att få till stånd en diskussion, om nyinvesteringar i vattenkraft är så nödvändiga att vi måste offra de sista naturliga levande älvarna för att klara vår el- och värmeförsörjning för framtiden. Kan bevis härför läggas fram har jag ingenting emot att man verkligen gör dylika investeringar.

Jag vill däremot inte diskutera frågan mot bakgrund av de intressen sådana människor kan ha som äger strand vid en dylik älv eller med utgångspunkt från lokala arbetsmarknadsmässiga synpunkter. Jag tror inte att det är vad man åsyftar att få fram i denna fråga utan i stället perspektiven för framtiden — för generationer framåt. Då får man inte stanna vid att ge argument om arbetsmarknadsmässiga hänsyn för några år eller årtionden framåt. Arbetsmarknadsverksamheten måste naturligtvis utökas på annat sätt så att människorna i bygden kan få glädje därav och få goda möjligheter till arbetstillfällen.

Jag övergår till att framlägga några synpunkter på den allmänna kraftförsörjningen. Statsrådet har lämnat konkreta siffror vid hänvisningen till CDL. Det rör sig här givetvis om nyanser. Det spelar ingen roll om en fördubbling

av elkraften avser tiden från 1967 till 1980 eller tiden från 1970 till 1980. Det intressanta är hur oljan och främst kärnkraften beräknas på ganska kort tid bli dominerande för produktionen av vår elenergi. Det kommer inte att hända så särskilt mycket fram till år 1975. Denna tid kommer endast att vara ett förberedelseskede, men sedan kommer siffrorna att gå i höjden mycket snabbt. Kärnindustrin skulle enligt beräkningarna år 1985 svara för hälften av hela elkraftproduktionen eller 75 procent av energitillskottet under 15 år.

Då man började använda kärnenergin var intresset ganska svagt och denna industri kom i gång långsamt. Men nu har den tagit en våldsamt fart, inte minst i Amerika. Och då frågar man sig: Var är vi 1980, 1985 och 1990? Jag vet att prognoser gjorts, men det är synnerligen svårt att göra dessa bedömningar. Vi kan mycket väl, med tanke på hur snabbt utvecklingen på kärnkraftområdet nu går, vara längre framme vid de angivna tidpunkterna än prognoserna ger vid handen.

Priset blir ju avgörande för avvägningen. Vattenfalls generaldirektör är optimist och säger att kärnenergin ger oss snabbt sjunkande kostnader och att bldreaktorn skulle ge en produktionskostnad på 1 å 1½ öre i dagens penningvärde mot 2 å 2½ öre nu.

Enligt denna prognos kommer alltså vattenkraften att betyda allt mindre. Jag vet att vattenkraften är en utjämnande faktor och att den därför är synnerligen betydelsefull, framför allt ur driftsynpunkt. Men vi har ju i vårt land åtminstone teoretiska möjligheter att bygga ut vattenkraften till 200 miljarder kilowattimmar, sägs det. Redan utbyggda älvar kan ytterligare utnyttjas, och man kan få ut mera effekt också genom vissa moderniseringar.

Det är vidare, herr statsråd, inte osannolikt att vi i vårt land kommer att kunna utnyttja naturgasfyndigheter. Jag är fullt på det klara med att Vattenfall inte

Svar på interpellation ang. den framtida energiförsörjningen

skall syssla med detta. Det är inte praktiskt att föra in dessa ting i prognoserna, ty vi har dem så att säga inte i vår hand. Men har man sett utvecklingen på området i Europa och inte minst i Canada säger man sig att vi i alla fall bör ha en beredskap härvidlag. Skulle vi kunna utnyttja naturgasfyndigheter i vårt land blir situationen helt förändrad.

Under 1970-talet skall enligt prognoserna genom vattenkraftsanläggningar tas ut en effekt av 1 700 megawatt. Stora och Lilla Lule älv, Skellefte älv och Ängermanälven ger cirka 740 megawatt. Man säger att i Ljungan, Indalsälven och Ängermanälven finns åtskilliga hundratal megawatt att ta ut. Saitevaare och Ajaure ger 300 megawatt, och nya privata kraftbolag ger minst 250 megawatt. Till detta kan läggas den modernisering och ökade effekt som kan komma i fråga. I stort lär de önskemål som Vattenfall har lagt fram kunna tillfredsställas utan att man kastar sina ögon på Vindelälven eller Piteälven.

Att koncentrera sig på de älvar som redan är exploaterade tror jag vore ganska framsynt. Det kostar något litet mer, men vi skall komma ihåg att framtiden kanske inte utvecklas som vi tror. Teknikerna har möjlighet att arbeta med kärnkraften. Då kan det vara bra att ha en del älvar i reserv.

Herr talman! Jag vill framhålla att jag hyser ett väldigt stort förtroende för vattenfallsverket, för dess chef och för dess personal. Jag tycker att de är skickliga. Skrivierna i tidningarna är många gånger obefogade. Vattenfalls personal fullgör bara sitt värv att försöka få fram den effekt som den är ålagd att skapa. Jag har själv många gånger vandrat tillsammans med verkets representanter längs Lule älv och sett på de utbyggnader som sker.

Det torde endast vara en tidsfråga, innan naturvårdsproblemet kan lösas. Jag tänker, herr statsråd, på nödvändigheten av att det görs en analys av för-

hållandet mellan vattenkraftens värde och andra värden, så att vi kan ekonomiskt bedöma dessa. Det finns unga tekniker som arbetar med trafiksäkerhetsfrågor och som försöker programmera fram vad ett människoliv är värt. Vad är olika ting värda i samhällslivet? Även om det inte rör sig om direkt påtagliga saker, är det ganska angeläget att också i naturvårdsfrågor skapa värdeförhållanden som kan programmeras i datamaskin.

Jag tror att det vore riktigt om statsrådets näringsdepartement försökte arbeta fram ett sådant system, och jag skulle vilja fråga statsrådet om detta är möjligt att göra och om det finns ett intresse inom departementet för att ta hand om frågorna från den utgångspunkten. Om en ordentlig analys görs, står vi här i riksdagen på en betydligt säkrare plattform, när vi diskuterar dessa värden.

Herr andre vice talmannen övertog ånyo ledningen av förhandlingarna.

Herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Herr Lothigius kom i sitt anförande in på mycket svåra och intressanta frågor, och jag tror inte att kammarens kvarvarande ledamöter anser detta vara det rätta tillfället att lyssna till en detaljerad debatt mellan herr Lothigius och mig om dessa svåra spörsmål. Därför skall jag endast mycket kort kommentera några punkter i vad herr Lothigius sade. Jag vill då först hänvisa till att jag i avslutningen på mitt interpellationssvar mycket bestämt underströk skillnaden mellan att bedöma vattenkraften ur ekonomisk synpunkt och att ta ställning till i vilken omfattning vi skall utnyttja vattenkraft, eftersom intressena är så motstridiga. Det är en avvägningsfråga, och det viktiga är att vi gör denna avvägning från den korrekta utgångspunkten att de fortsatta vattenkraftsutbyggnaderna — också de ifrågasatta — är ekonomiskt

Svar på interpellation ang. utvidgning av den statliga företagsamheten i Värmlands län

lönsamma. Jag behöver inte argumentera närmare om varför de är det; jag vill bara understryka ytterligare en gång att vattenkraften har en alldeles speciell funktion i vårt elförsörjningssystem i det att den ger oss en mycket hög och billig reserveffekt vid toppbelastning. Därför är det ur kraftekonomisk synpunkt ett betydande intresse att fortsätta vattenkraftsutbyggnaden. Detta skall man ha klart för sig.

Jag skall inte gå närmare in på den fråga som har diskuterats tidigare i dag i kammaren, men jag vill understryka — det är också anledningen till utformningen av interpellationssvaret — att det icke förhåller sig så att de ifrågasatta vattenkraftsutbyggnaderna skulle vara ekonomiskt icke lönsamma beredskapsprojekt. Många argument i den allmänna debatten har utgått från denna tes, och de är alltså felaktiga; det håller herr Lothigius med mig om. Detta är grundläggande för en mera rationell diskussion.

Herr Lothigius betonar slutligen — och med all rätt — att dessa diskussioner blir svåra att föra, därför att vi inte har möjlighet att sätta jämförbara värden på de intressen som vi försöker väga mot varandra. Vi har i varje fall i mitt departement inte hittills aktualiserat dessa mätfrågor i detalj. De kommer emellertid igen i många sammanhang, och det är alltså ett allmänt problem som herr Lothigius nu tar upp. Det har samband med hela vår väsentliga diskussion om jämförelser mellan företagsekonomiska och samhällsekonomiska kalkyler. Där möter vi också mycket stora mätproblem.

Jag kan för dagen bara säga till herr Lothigius att detta problem är av vitalt intresse för beslutsfattandet, för allmänhetens debatt och naturligtvis också för de förslag som nu och i framtiden läggs fram av regeringen och diskuteras här i riksdagen. Jag kan inte nu lova någonting om hur detta metod-

7 — *Andra kammarens protokoll 1968, Nr 42*

arbete kommer att vidareutvecklas. Så mycket vet jag dock, att precis samma inställning som jag har, och som herr Lothigius här har, den har också naturvårdsverket. Ett visst inledande metodarbete pågår, men jag kan inte säga hur snabbt det kan bli klart. Å andra sidan skall vi naturligtvis inte heller tro att dessa problem är sådana som man snabbt kan lösa bara därför att man bestämt sig för att lösa dem.

Svaret på herr Lothigius' avslutande fråga blir alltså, att vi är medvetna om dessa problem och att vi befinner oss i inledningsskedet av de metodstudier som skall kunna — någon gång, men när kan jag inte säga — göra det lättare för oss att fatta rationella beslut i dessa mycket svåra frågor.

Herr **LOTHIGIUS** (h):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet igen för svaret samt de kompletterande synpunkter som han nu har fört fram.

Ofta när man diskuterar dessa frågor ser man dem bara från ekonomisk synpunkt och inom begränsade områden. Jag skulle vilja lyfta frågan till den samhällsekonomiska betydelse den har och försöka betrakta den i den delen. Jag förstår nu att statsrådet har exakt samma synpunkter på spørsmålet som jag själv.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 29

Svar på interpellation ang. utvidgning av den statliga företagsamheten i Värmlands län

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **WICKMAN**, som yttrade:

Herr talman! Herr Hector har frågat chefen för inrikesdepartementet hur han bedömer förutsättningarna att ut-

Svar på interpellation ang. utvidgning av den statliga företagsamheten i Värmlands län

vidga den statliga företagsamheten i Värmlands län i syfte att öka sysselsättningsmöjligheterna och om statsrådet kan upplysa om vilka konkreta åtgärder regeringen planerar i denna riktning.

Inrikesministern har överlämnat interpellationen till mig för besvarande.

Herr Hector föreslår i sin interpellation att staten skall underlätta tillkomsten av en skogsindustri i länet. Han hänvisar därvid till skogshögskolan som ställt material till förfogande vilket visar att virke kommer att finnas inom länet för en ytterligare industri, även sedan befintliga industrier fått sitt.

Jag har inte haft tillgång till herr Hectors siffror och kan följaktligen inte kommentera dem. Virkesbalansutredningen har emellertid redovisat beräkningar för industriområde IV a som omfattar Värmlands och Örebro län samt Dalsland. För detta område visade utredningen på en brist på ekonomiskt tillgängligt virke redan förra året. Om de planer som nu diskuteras inom de i området redan etablerade företagen blir förverkligade, kommer bristen att accentueras. Redan kända behov måste således kompletteras med förflyttning av virke från intilliggande områden. Därmed har jag inte sagt att staten inte kan underlätta en skogsindustriell expansion i länet, men motivet härför kan inte sökas i ett föreliggande virkesöverskott.

Herr Hector föreslår också att en statlig verkstadsindustri förläggs till länet och pekar på flera positiva faktorer, som talar för detta.

Jag kan till stora delar instämma i beskrivningen av de goda förutsättningarna.

Herr Hector torde vara medveten om de ansträngningar som görs för att lösa sysselsättningsfrågorna i olika delar av vårt land. De arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringspolitiska ansträngningarna har utökats med en aktivitet för att få till stånd statlig industrietable-

ring i regioner med sysselsättningsproblem. Detta är ett av syftena med det arbete som f. n. pågår för att öka de statliga företagens expansionskraft. En särskild delegation för statlig industrietablering har tillsatts av regeringen för ungefär en månad sedan. Av direktiven framgår att den skall inrikta sig på bl. a. Värmlands län.

Med hänsyn till att delegationens inventering ännu befinner sig på ett förberedande stadium, vill jag för dagen inte göra några konkreta utfästelser.

Vidare anförde

Herr HECTOR (vpk):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. I min interpellation anfördes skogsindustrin och verkstadsindustrin som några exempel bland många andra på områden där statligt initiativ skulle vara möjligt och motiverat i provinsen. Statsrådet möter nu det förra exemplet med argumentet att en råvarubrist på detta område skulle föreligga i Värmland. Detta är minst sagt ett paradoxalt påstående när det gäller landets skogsrrikaste län som fortfarande har stor skogsarbetslöshet.

Jag är väl medveten om de hittillsvarande arbetsmarknadspolitiska och lokaliseringspolitiska ansträngningar som satts in som punktåtgärder också i vår provins. Men här måste snart komma en helt ny giv, en helt ny struktur, ett helt nytt tänkande i denna fråga, där lokaliserings- och stödåtgärderna mera medvetet sättes in planmässigt med längre och större perspektiv i organiskt sammanhang i stället för den nuvarande, styrd av irrationella faktorer, s. k. konjunkturen och kortfristiga vinstspekulationer. I detta sammanhang kan man väl sätta ett visst hopp till den delegation för statlig industrialisering som nyligen tillsatts och som statsrådet i sitt svar nämner. Jag kan försäkra honom att värmlänningarna

emotser resultatet med den största spänning och även med vissa förhoppningar — detta senare sammanhängande med att vi av naturen lär vara något **optimistiska**.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 30

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 364, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), m. m. jämte motioner;

från bankoutskottet:

nr 372, i anledning av motioner om ökad statlig företagsamhet i Norrland, m. m.;

från första lagutskottet:

nr 362, angående Kungl. Maj:ts proposition med förslag till införsellag m. m.; och

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om försöksverksamhet i fråga om ordningen för den allmänna gudstjänsten, m. m.;

från andra lagutskottet:

nr 365, i anledning av motioner om sänkning av pensionsåldern för vissa gruvarbetare;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående revidering av läroplan för grundskolan, såvitt propositionen hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 2 juni 1961 (nr 300) om redareavgift för sjöfolks pensionering; samt

från tredje lagutskottet:

nr 357, i anledning av motioner om dels åtgärder mot oljeläckage, dels förvaringen av oljecisterner; och

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 128 § byggnadslagen den 30 juni 1947 (nr 385), m. m.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 371, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor angående vissa inrednings- och anslagsfrågor avseende provisoriska lokaler för riksdagen.

§ 31

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts sex enkla frågor, nämligen av:

herr *Grebäck* (cp), till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående ansvaret för skötsel och underhåll av vattendrag och sjöar,

herr *Mundebo* (fp), till statsrådet fru Odhnoff angående informationen om bostadstilläggen,

fru *Nettelbrandt* (fp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående förbättrade skatteregler för folkpensionärer,

herr *Ståhl* (fp), till herr statsrådet Wickman angående kapitalkrisen i Durxbolaget,

herr *Elmstedt* (cp), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående slutförandet av fiskerisutredningens arbete, samt

herr *Ullsten* (fp), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående åtgärder mot vapenexport till Nigeria.

§ 32

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 18.13.

In fidem
Sune K. Johansson

Fredagen den 6 december

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 28 nästlidne november.

§ 2

Svar på interpellation ang. postanstalters placering

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation om postanstalternas lokalisering påstår herr Thunborg, att postverket genom rationaliseringsåtgärder driver kunder till de privata bankerna, samt frågar om jag avser att vidta några åtgärder i fråga om postanstalters placering.

I de större tätorterna — som närmast åsyftas i interpellationen — sker en successiv utbyggnad av postverkets kontorsnät i takt med bebyggelseexpansionen. Vid utbyggnaden — som planeras i nära samråd med de kommunala myndigheterna och i förekommande fall även med organisationer och sammanslutningar som kan anses företräda kundintressen — eftersträvas en lokalisering som på en gång tillgodoser allmänhetens och postverkets intressen. Förutom befolkningsunderlagets storlek beaktas en rad andra faktorer, såsom de berörda områdenas topografi och kommunikationer, de planerade anstalternas läge i förhållande till affärscentra etc.

I vissa fall kan det vid en utbyggnad

av kontorsnätet bli aktuellt att till en nyinrättad modern postanstalt med större utrymmen och resurser flytta över verksamheten från en närbelägen anstalt med otillräcklig betjäningsskapacitet eller från driftsynpunkt otillräckligt kundunderlag. Antalet postanstalter i de större tätorterna som upphört med sin verksamhet är dock relativt begränsat. Under den senaste tioårsperioden rör det sig i de större tätortsområdena totalt om drygt ett tiotal.

I fråga om kontorstättheten har jämförelser gjorts med bankernas kontorstätthet, därvid herr Thunborg — med utgångspunkt i stockholmsförhållandena — tydligen anser sig kunna dra negativa slutsatser om postverkets service. Dessa jämförelser är missvisande. Det stora antalet banklokaler har sålunda inrättats inte av ett ensamt utan av ett tiotal bankföretag. Det återspeglar mindre ett servicebehov hos allmänheten än en konkurrenssituation, där bankföretagen söker bibehålla och utvidga sina relativa marknadsandelar. Det innebär under sådana förhållanden en mera rättvisande jämförelse att konstatera, att postverket med sina 125 postanstalter i Stockholm har ungefär dubbelt så många betjäningssällen som Svenska Handelsbanken och nästan tre gånger så många som Stockholms sparbank. Från servicesynpunkt bör vidare framhållas, att medan bankkontoren i huvudsak är koncentrerade till affärs- och kontorsdistrikten och till förorternas centrumområden postanstalterna är mera jämnt fördelade över hela bebyggelseområdet. Detta förhållande är av stort värde såväl från servicesynpunkt som med avseende på postbankens möjlig-

Svar på interpellation ang. postanstalters placering

heter att hävda sig i konkurrensen med andra banker.

Vidare anförde:

Herr THUNBORG (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation.

När jag fick svaret i min hand upptäckte jag att jag hade frågat för principiellt. Av texten i interpellationen framgår dock att det inte i första hand var de nya bostadsområdena jag hade i tankarna. Detta har också statsrådet upptäckt och säger i sitt svar följande: »I vissa fall kan det vid en utbyggnad av kontorsnätet bli aktuellt att till en nyinrättad modern postanstalt med större utrymmen och resurser flytta över verksamheten från en närbelägen anstalt med otillräcklig betjäningkapacitet eller från driftsynpunkt otillräckligt kundunderlag.»

Det sistnämnda motivet för sådana åtgärder, alltså otillräckligt kundunderlag, är en glesbygdsföreteelse. Det är inte relevant för storstadsförhållandena. Och om kundunderlaget finns är det ju postverket självt som har ansvaret för att utrymmena och betjäningkapaciteten är tillräckliga.

Statsrådet har med all säkerhet uppmärksammat indragningen av postkontoret i stadsdelen Midsommarkransen här i Stockholm, som har 14 500 invånare. Om man översätter befolknings-siffran till kundunderlag så är det större än både i Skellefteå och Norrtälje och i 54 andra svenska städer. I Midsommarkransen har man i år dragit in postkontoret och hänvisar människorna till ett nyinrättat postkontor i Västberga industriområde. Jag vet inte, herr talman, om det är nödvändigt eller ens tillåtet att lägga några sociologiska synpunkter på den här frågan, men till bilden hör att Midsommarkransen är en relativt gammal förort med ett förhållandevis stort inslag av pensionärer.

Och i kören av protester från befolkningen har man särskilt uppmärksammat pensionärernas röster.

Vid ett opinionsmöte ordnat av den socialdemokratiska stadsdelsföreningen i slutet av oktober månad yttrade pensionärsföreningens ordförande Karl Lundholm följande: »Vi har upplyst pensionärerna om att de kan göra sina uttag på banken i stället för att anlita posten.»

Herr talman! När ett statligt verk för en sådan politik, att en gammal kämpe i arbetarrörelsen rekommenderar sina medlemmar att anlita privata affärsbanker då bör både Wallenberg och Browaldh och de andra känna sig relativt nöjda med utvecklingen inom den statliga sektorn.

Pensionärerna vågar inte gå vägen under Södertäljevägen och ner i Västberga industriområde och orkar det inte heller fysiskt. Jag skall inte tävla med högern genom att tala om rättstillståndet och den enskilda människans säkerhet här i staden, men det är i alla fall ett faktum att undergångar och liknande lätt blir tillhåll för folk som inte skyr att antasta en gammal ofärdig människa. Och det är ju den direkta anledningen till pensionärsföreningens uppmaning. Det är tragiskt, herr statsråd.

Jag förstår inte varför statsrådet finner det irrelevant att jämföra antalet postkontor med det totala antalet bankkontor här i staden. Det förhållandet att socialdemokraterna i regeringsställning struntat i att genomföra den samlade arbetarrörelsens krav på ett förstatligande av kredit- och bankväsendet motiverar väl inte att statsrådet kan begära att postsparbanken bara skall jämföras med Handelsbanken eller Skandinaviska banken.

Det förhåller sig nämligen icke så som statsrådet här hävdar, att det är bankerna som är koncentrerade till affärs- och kontorsdistrikt, medan postanstaltarna är mera jämnt fördelade över hela bebyggelseområdet. I detta fall som

Svar på interpellation ang. postanstalters placering

jag håller mig till för enkelhetens skull har man nu inget postkontor men man har tre bankkontor inom bebyggelse- och bostadsområdet.

Jag är ledsn, herr talman, att behöva konstatera att jag av interpellationssvaret inte kan finna att statsrådet vill göra någonting för att förbättra postverkets anseende hos allmänheten eller — vilket jag tycker är minst lika viktigt — ta upp konkurrensen med de privata bankerna när det gäller allmänhetens allt större behov av service.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Det är självfallet att postverket också befinner sig i den situationen, att man måste göra en avvägning mellan å ena sidan omfattningen av den service som postverket kan lämna och å andra sidan de kostnader den servicen kommer att betinga i form av avgifter för servicen. Jag håller fast vid att det generellt är så, att postanstalterna är mera utspridda över bebyggelseområdena än vad bankkontoren är med större möjligheter för människor som bor i olika stadsdelar till direkt kontakt med postanstalterna än vad de i regel har med bankkontoren.

Jag känner väl till det fall herr Thunborg nämnde, postanstalten ute i Mid-sommarkransen. Där var ju förhållandet det, att man sedan länge i Västberga hade en alltför liten lokal och man sökte, för att kunna ge allmänheten en bättre betjäning, bättre lokaliteter. Efter en tid lyckades man också finna en bättre lokal, som emellertid låg ungefär 300 meter öster om den plats där den ursprungliga postanstalten låg. Den nya lokalen var också belägen så nära en annan postanstalt, att man betraktade det som ändamålsenligt och riktigt att, för att utnyttja den bättre utrymmeskapacitet som gavs i den nya lokalen, slå samman de båda postanstalterna. Det innebar utan tvivel en förlängning av

gångvägen för kunderna på ungefär 250 meter.

Man underrättade Stockholms stad och vissa organisationer om saken och genomförde omläggningen. Man har alltså fått bättre lokaler för området i dess helhet. Att det kan bli lite besvärligt för i första hand äldre människor när gångvägarna blir något längre, förstår man från postverkets sida mycket väl. Därför har man försökt tillmötesgå önskemål om kortare gångvägar för de gamla genom att bl. a. anordna speciell utbetalning för pensionärerna av folkpensionen. Pensionärerna kan dessa dagar få ut sina pensioner i en tillfällig kassa som inryms i en lokal, belägen ungefär där den tidigare postanstalten låg.

Det är, som jag sade inledningsvis, fråga om en avvägning mellan å ena sidan kostnader för den service som postverket skall ge medborgarna och å andra sidan utformningen av denna service. Men jag tror att jag generellt vågar säga, att man inom postverket är mån om att både tillhandahålla ändamålsenliga och bra lokaler och att komma så nära medborgarna som möjligt med sina serviceinrättningar.

Herr THUNBORG (ypk):

Herr talman! Det tjänar ju ingenting till att vare sig jag själv eller statsrådet upprepar några påståenden i denna debatt. Jag vill bara göra ett par förtydliganden.

Låt mig först säga att jag har en otäck benägenhet att vilja se den statliga verksamheten som en enhet — jag har inte förmågan att dela upp den i strikt avgränsade verk, bolag o. s. v. Nu var väl den lokal det här gäller litet skraltig. Men några meter därifrån har televerket lokaler, och just som man slagit igen postkontoret och flyttat det till industriområdet kom en byggnadsfirma och satte i gång med tillbyggnad av televerkets lokaler. Jag påpekar att det härvidlag inte bara gäller metrarna.

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

Det finns emellertid många industrier i området — där bor inga människor men där är många kontor. Och det är väl en väsentlig faktor; de är stora kunder räknat i antalet försändelser o. s. v. För min del tänker jag emellertid mera på människornas behov av service.

Man undrar: Förekommer det ingen samordning? Och kan inte postverket förutse sina lokalbehov? Kostnadssidan betraktar jag såsom irrelevant i sammanhanget, ty när det gäller en stadsdel med — som jag sade — 14 500 människor kan man väl över huvud taget inte resonera om att kundunderlaget skulle vara för bräckligt.

Det är bra att provisorier görs. Men skall det vara på det sättet, att diskrimineringen av de gamla människorna i samhället skall slå igenom på alla punkter? De skall tydligen inte själva få välja när de vill hämta ut sin pension eller sköta sina övriga ärenden utan bli tvingade att komma på vissa tider till en provisorisk lokal — ungefär som vid utdelningen av brödkort på sin tid.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag kan inte undgå att lägga märke till vad jag skulle vilja kalla en något tendentiös ton i herr Thunborgs formulering av sina repliker. Han tycks vilja ge frågan om postanstalterna i detta område karaktären av något slags bevis bl. a. för diskriminering av åldringarna i samhället. Det är självfallet en felaktig slutsats. Visst kan vi i många sammanhang se statsverksamheten som en enhet — ganska ofta förekommer samarbete mellan post- och televerken, exempelvis beträffande lokalfrågorna. Men herr Thunborg borde nog tänka på att det också är fråga om att göra en avvägning inte bara mellan invånarna i olika delar av Stockholm och deras servicebehov; vi måste också ta hänsyn till vilken service vi kan ge medborgarna i landet som helhet. Postverket står alltså inför valet: Skall vi

satsa oerhört mycket av de resurser som kan ställas till förfogande för att skapa en utomordentligt god service för alla som bor i storstadsområdena på bekostnad av den service vi kan bereda medborgarna i det övriga landet eller skall vi försöka skapa så relativt hyggliga serviceförhållanden som någonsin är möjligt över landet i dess helhet? Skall vi kanske inte göra den avvägningen?

Man måste se det som en fråga om hur postverket skall disponera sina resurser för att kunna erbjuda medborgarna i hela vårt land så god service som möjligt.

Herr THUNBORG (vpk):

Herr talman! Sådana avvägningar skall alltid göras. Men i detta fall gällde det inte att göra ett val i detta avseende, herr statsråd. I stället fanns två intressen att ta hänsyn till: befolkningens intresse att ha sitt postkontor så nära som möjligt och industrins intresse att ha det så nära sina kontorsdörrar som möjligt. Jag ämnar inte begära ordet någon mer gång och har heller ingen möjlighet till det. Jag vill dock ta fasta på statsrådets deklaration i det senaste anförandet, att han anser att man skall sträva efter en så god service som möjligt. Till detta uttalande knyter jag också den förhoppningen, att statsrådet ville göra en speciell översyn av stockholmsförhållandena.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Eliasson i Sund-

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

born har frågat mig om jag vill medverka till att riksdagen, planeringsorganen och allmänheten erhåller ett sådant informationsmaterial i samhällsplaneringsfrågor att bättre underlag skapas för att bedöma den totala effekten — ekonomiskt, miljömässigt och i övrigt — av alternativa utvecklingsplaner, såväl för olika regioner som för landet i dess helhet.

Till att börja med kan helt allmänt konstateras att, som herr Eliasson också framhåller, det är en betydelsefull målsättning för samhällsplaneringen att landets resurser utnyttjas på bästa möjliga sätt. För att nå detta mål efterlyser interpellanten som ett hjälpmedel någon form av riksmodeller som skulle redovisa kostnaderna vid olika utformning av samhällets utbyggnad. Även om jag instämmer i önskemålen att få fram alternativa förslag till lösningar som ett led i samhällsplaneringen tror jag inte det är möjligt att inom överskådlig tid konstruera sådana modeller som herr Eliasson antyder.

Däremot är jag övertygad om vårt behov av att få bättre kunskaper om den komplicerade verklighet som samhällsplaneringen skall syssla med. Liksom interpellanten anser jag det därvid vara viktigt att de ekonomiska faktorerna beaktas vid de olika avvägningar som måste ske.

Tyvärr brister det åtskilligt beträffande vårt kunskapsunderlag i dag. Jag vågar ändå påstå att herr Eliasson alltför mycket svartmålar situationen och förbiser vad som faktiskt utträttats. På regeringens initiativ pågår inom en rad områden forsknings- och utvecklingsarbete som syftar till att få fram bättre underlag för ställningstaganden i samhällsplaneringen. Detta arbete har intensifierats under senare år. Jag vill här bara nämna några exempel.

Om man börjar med behovet av tekniskt underlag framkommer undan för undan ett allt bättre kartmaterial. Vidare har man kommit långt när det gäller

att utveckla den officiella statistiken så att den bättre tjänar samhällsplaneringens syften, särskilt beträffande den regionala redovisningen. En koordinatregistrering av fastighetsbeståndet har påbörjats. Genom denna internationellt helt nya metod skapas i hög grad förbättrade möjligheter att redovisa och lägesbestämma data för valfritt avgränsade områden. Ett värdefullt material framkommer också kontinuerligt inom olika myndigheter.

Som ett led i det planeringsarbete som pågår inom inrikesdepartementet har länsstyrelserna engagerats i en riksomfattande försöksverksamhet — Länsplanering 1967 — med lokaliseringpolitisk inriktning. Denna innebär ett viktigt steg mot ett bättre underlag vid bedömning av en regional fördelning av våra resurser. Under medverkan av planverket har i anslutning härtill inlets visst försöksarbete för att få fram ett bättre underlag för det fysiska planarbetet inom länen. Arbete pågår även i samarbete med kommunerna med att skapa möjligheter för en förbättrad kommunal-ekonomisk långtidsplanering. Jag vill vidare erinra om de undersökningar som påbörjats på initiativ av expertgruppen för regional utredningsverksamhet och som avser lokaliseringsföretagningar för företag i olika regioner, möjligheterna till utbildning, arbete och service i skilda delar av landet m. m.

Inom kommunikationsdepartementet har vi som bekant en särskild arbetsgrupp för fysisk riksplanering, som i kontakt med övriga berörda departement genomfört en första etapp med metodstudier och fortsätter med sikte på en första skiss till översiktlig markanvändningsplanering för hela landet i form av en fysisk riksplan.

Jag vill också påminna om att den under året tillsatta bygglagutredningen har som huvuduppgift att pröva ett nytt planeringssystem som syftar till förbättrad översiktplanering och större möjligheter för olika intressenter att

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

göra sig gällande under planeringsarbetet.

Av vad jag här sagt framgår att mycket är gjort och mycket håller på att göras när det gäller att åstadkomma bättre beslutsunderlag för vår samhällsplanering. Det är min förhoppning att ett sådant förbättrat underlag också skall resultera i de framsynta och realistiska ställningstaganden vi eftersträvar i vårt samhällsbyggande.

Vidare anförde:

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag har bett att till kommunikationsministern få framföra ett tack för svaret på min interpellation.

Jag vill först med allra största glädje konstatera att vi har fått en betydligt livligare debatt kring planeringsfrågorna, i vilka teknokraterna alltför länge har fått dominera. Politikerna har alltmer börjat bli införstådda med att planeringen rör vår arbets-, bostads- och fritidsmiljö, att de beslut som fattas gäller för årtionden framåt och att politikerna-lekmännen måste ta ledningen och ansvaret i dessa frågor.

Den livliga debatt som pågår, bl. a. i tidningspressen, motsvaras av ett ökat engagemang i allt vidare kretsar bland allmänheten. Man reagerar mot att de miljömässiga och rent mänskliga synpunkterna ofta alltför litet beaktas vid planeringen och att både förtroendemännen och de enskilda människorna ofta alltför sent får tillfälle att framföra sina synpunkter. Jag hänvisar bl. a. till den debatt som har förts om Skärholmen här i Stockholm.

Vad som sagts i denna debatt om planeringen är framför allt att förtroendemännen — de som skall träffa avgörandet — men också allmänheten på ett tidigare stadium bör få insyn i och inflytande på utformningen av planeringen. Sist men inte minst har

i denna debatt understrukits — och det vill jag särskilt poängtera — behovet av alternativa förslag. Alltför ofta ställs politikerna och allmänheten inför ett fullbordat faktum. Det finns inga alternativ. Planeringen befinner sig i ett så fortskridet stadium, att det kanske finns formella men inte reella alternativ att välja mellan.

Detta gäller inte all planering, men jag vill betona att det sker allt för ofta i vårt samhälle; det måste vi nog erkänna. Politikerna är de som i första hand får ta ansvaret för att det har blivit så. Jag vill dock erinra om vad jag nyss framhöll, nämligen att politikerna, både på kommunal nivå och på andra nivåer, har börjat inse att detta är utomordentligt viktiga frågor, i vilka de måste ta ledningen och ansvaret.

Jag vill också understryka, herr talman, att det är just bristen på alternativa förslag som framstår såsom särskilt allvarlig. Just behovet av alternativa förslag har även starkt betonats av den föregående chefen för planverket. Sådana förslag bör finnas för att möjliggöra en djupgående debatt och en reell valfrihet vid beslutens fattande.

Det finns en annan och lika påtaglig tendens i debatten om planeringen — och denna har centern anledning att välkomna därför att vi har ägnat stort intresse åt miljöfrågorna — nämligen att framhäva, att samhällsplaneringen inte får styras enbart efter snäva ekonomiska riktlinjer. Utformningen av arbets-, bostads- och fritidsmiljön måste präglas av viljan att sätta människan i centrum, av en ny och vidgad syn på begreppet levnadsstandard, som också inrymmer frågan om psykologisk trygghet. Enbart ekonomiska synpunkter och strävan att uppnå en maximal nationalprodukt får inte vara helt avgörande; med stigande välbstånd måste helt enkelt de sociala och kulturella aspekterna på samhällsplaneringen tillmätas större vikt. Dessa tankar har

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

framförts inte bara i vårt land. Jag kan hänvisa bl. a. till den debatt som pågår i Strasbourg, där EEC-parlamentarikerna diskuterar just principerna för den regionala planeringen.

Det är med hänsyn till de tendenser som jag nu nämnt som jag har framställt min interpellation. Jag vill efterlysa ett bättre underlag i planeringen för att man skall kunna bedöma inte bara de samhällsekonomiska utan också de miljömässiga effekterna av planeringen vid alternativa utvecklingsplaner såväl för olika regioner i landet som för landet i dess helhet.

När jag läste svaret från statsrådet blev jag en smula överraskad över att det var så allmänt hållet, att det över huvud taget inte omnämnde de miljömässiga och andra aspekter som jag här har pekat på. Däremot understrykes att det behövs bättre ekonomiskt underlag, och till sist sägs också något ord om ett bättre beslutsunderlag över huvud taget. I svaret läggs dock huvudvikten vid de rent ekonomiska synpunkterna, att ett bättre kostnadsunderlag skall erhållas. Detta är naturligtvis i och för sig viktigt, men det är bara en del av hela problemet. Svaret är endast en uppräknning av vad som har gjorts och vilka åtgärder som pågår; statsrådet ger inte en enda personlig synpunkt på hur man skall komma till rätta med de saker jag efterlyst vid de avväganden som måste göras vid planeringen.

Vi kan konstatera att de företagsekonomiska och samhällsekonomiska avvägningarna inte alltid sammanfaller — men oftast gör de det och på lång sikt kommer de att göra det, men vi har också att ta hänsyn till vad jag har kallat de miljömässiga och rent mänskliga aspekterna. I svaret finns det inte något uttryck för statsrådets personliga uppfattning om dessa. Jag utgår dock från att vi i princip är överens om att dessa måste tillmätas stor vikt.

I svaret omnämnes bl. a. den arbetsgrupp i kommunikationsdepartementet som sysslar med fysisk riksplanering och den kommitté som tillsatts för att se över byggnadslagstiftningen. Jag undrar om man inte genom det arbete som pågår inom dessa båda organ skulle kunna få fram åtgärder och material, som kunde ge ett bättre underlag för en meningsfull debatt om de viktiga planeringsfrågorna både på det centrala, regionala och lokala området. Att byggnadslagstiftningen kommer att beakta dessa synpunkter utgår jag ifrån såsom självklart. Men frågan är, om man inte skulle kunna tänka sig att inom den arbetsgrupp som sysslar med fysisk riksplanering — naturligtvis i samråd med den expertis som inrikesdepartementet har och som sysslar med Länsplanering 67 — kunna utarbeta vad jag kallar riksmodeller — om så önskas kunde vi kalla dem någonting annat, exempelvis studier och analyser — för att ge oss ett bättre underlag, exempelvis för bedömningarna i kanslihuset och här i riksdagen om näringspolitiken, lokaliseringpolitiken, miljöpolitiken o. s. v.

Som exempel på bristen på alternativa planer och på att man många gånger får gå till avgörande på ett bristfälligt underlag har jag pekat på den regionplaneskiss som utarbetats för stockholmsområdet. Enligt denna prognos, som baseras på en viss befolkningsutveckling i landet, skulle Sveriges befolkning år 2 000 vara 9,8 miljoner, varav 2,2 miljoner skulle komma på stockholmsregionen mot ungefär 1,3 miljon i dag. Av den totala befolkningsökningen på ungefär 2,1 miljoner fram till år 2000 skulle nästan hälften eller 1 miljon komma på Storstockholm.

Det är intressant att konstatera att denna skiss, som i många hänseenden är ganska ambitiös, inte har några som helst närmare ekonomiskt bearbetade utvecklingsalternativ. Den säger nästan ingenting om de enskilda män-

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

niskornas möjligheter att på rimliga villkor och till rimligt pris få en nöjaktig fritidsservice. Det blir långa reseavstånd och det är många andra ofullkomligheter som uppstår vid en sådan utveckling som här förutses.

Jag vill också peka på Länsplanering 67. För undvikande av allt missförstånd vill jag säga att jag anser att ett värdefullt material därvidlag har utarbetats, även om det i åtskilliga hänseenden är bristfälligt jämfört med vad man skulle vilja önska. Det finns dock ett underlag som skulle kunna vidarebearbetas. Enligt min mening skulle man med dessa riksmodeller kunna göra en bedömning av vilka de totala effekterna skulle bli, ekonomiskt, miljömässigt och i övrigt, om man valde det ena alternativet för utveckling av näringsliv och bebyggelse eller det andra, om man finge den ena sortens lokalisering av näringsliv och bostäder eller om man finge den andra.

Då skulle man kunna minska det antal frågetecken, som i dag karakteriserar vår samhällsplanering, om jag ser detta problem i stort. Det är uppenbart att vi i vår lokaliseringspolitik och vår näringspolitik — man skulle även kunna säga utbildningspolitiken med tanke inte minst på den högre utbildningen — inte har ett tillräckligt underlag. Med den roll som miljöfrågorna spelat och kommer att spela framöver är detta problem med alternativa utvecklingsplaner än mera viktigt.

Oavsett om man kallar detta för modeller eller studier borde man på grundval av det material som nu föreligger kunna göra fördjupade analyser på olika avsnitt, sammanställningar som belyser de samhällsekonomiska, sociala och miljömässiga konsekvenserna av den ena eller andra tänkbara utvecklingen. På det sättet skulle man få ett underlag som kunde stimulera vår debatt om samhällsplanering, miljöpolitik, näringspolitik, arbetsmarknadspolitik o. s. v. men som också

skulle vara av värde för de beslut som måste fattas inte bara i kanslihus och riksdagshus utan också på det lokala och regionala planet. Det är detta jag velat understryka i min interpellation.

Jag tror också att man i detta sammanhang måste vara helt på det klara med — jag hoppas att det inte heller på den punkten föreligger någon meningsskiljaktighet mellan statsrådet och mig — att dessa samhällsproblem i hög grad inrymmer de jämlikhetsproblem som vi har och som ägnades så stor uppmärksamhet i årets valrörelse.

Även om jag tackar för ett svar, som är ganska allmänt hållet och inte närmare går in på de problem som jag tagit upp i min interpellation, hoppas jag samtidigt att kommunikationsministern kommer att ägna dessa frågor sitt intresse.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det talas mycket om samhällsplanering inte bara i riksdagen utan i debatter runt om i landet — i pressen förekommer ständigt diskussioner därom. Jag får säga som herr Eliasson i Sundborn att det är glädjande att intresset har blivit så stort. Det är emellertid svårt att få någon riktig reda i debatten. Både vad statsrådet och herr Eliasson i Sundborn sagt i dag visar hur svårt det är att diskutera dessa frågor, om man inte först tar reda på vad de egentligen gäller. Planering innehåller så många olika moment som naturligtvis till slut skall ses i ett sammanhang.

Både när statsrådet och herr Eliasson i Sundborn talar om planering blandar de in en massa olika problem — det kallas att se frågan i stort. Men jag skulle vilja försöka att något dela upp ansvarsläget. Man brukar tala om att man planerar för verksamheter: för vägväsendet, skolväsendet o. s. v. Man har ekonomisk planering där man tar reda på vad man har råd att göra och hur man skall utföra dessa verksamhe-

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

ter så att de fungerar. Sedan har man också den fysiska planeringen som skall placera dessa verksamheter i rätt förhållande till varandra och ge dem tillräckligt utrymme.

Framför allt den sistnämnda delen av planeringen är miljöbildande. Det är naturligtvis även den ekonomiska; om man snålar in på en del saker blir kanske miljön sämre, och planerar man inte en verksamhet riktigt fungerar den sämre. Men den fysiska planeringen spelar dock störst roll för miljöbildningen.

Den ändring i byggnadslagstiftningen som genomfördes 1959 medger alternativa planförslag och uppmanar till sådana i förarbetena. I min hemkommun utarbetas också alternativa planförslag framför allt i de fall då man kan lösa frågor principiellt olika. Att så inte sker överallt beror väl helt enkelt på att man ännu inte lärt sig detta; man utnyttjar inte de medel som finns.

Man talar alltid om miljövärden — värdet av en god miljö o. s. v. Det är emellertid svårt att värdera miljön i pengar. Vi diskuterade i går Vindelälven. Man sade att Vindelälven är ovärderlig. Man kan därför inte diskutera å ena sidan värdet av att bygga ut Vindelälven och å andra sidan värdet av att bevara den; man kan inte värdera den i pengar.

Så är det ofta med det som kallas miljövärd. Vi måste acceptera att man använder det som vi har kallat fri natur för tätbebyggelse, industri och annat. Men vi får naturligtvis då hoppas att de som gör den fysiska planeringen är besjälade av en önskan att skapa även den miljön så god som det är möjligt att göra. En överdriven känsla för att bevara det bestående i form av natur o. s. v. får inte vara avgörande, utan allteftersom utvecklingen går vidare måste man skapa nya miljövärden, även om man inte kan ekonomiskt värdera dem.

Diskussionen om t. ex. Skärholmen

— herr Eliasson var inne på den frågan — har varit ganska förvirrad. Det har bl. a. sagts att de som skall bo där borde ha fått medverka vid planeringen. Men vilka är det? Av dessa personer bodde alla inte ens i Stockholm; det var norrlänningar och smålänningar eller folk som bodde i andra förorter kring Stockholm. Det hade alltså varit mycket svårt att få tag i dessa människor. Så kan man kanske göra i en småstad eller på en mindre ort men knappast i Storstockholm. Men förden skull skall man naturligtvis inte underlåta att försöka ta reda på hur människor i allmänhet eller den typ av familjer som beräknas flytta till ett visst område vill bo. Mycket är ogjort när det gäller sociologiska undersökningar om den saken. På socialhögskolorna håller man nu på att införa ett ämne som heter planeringssociologi. Det anses att den sociologiska forskningen skall ägna sig även åt dessa saker, så att man kan få ett underlag på vilket man kan bygga när man utformar sådana stadsmiljöer, som väl denna debatt framför allt tar sikte på. Det finns inte mycket litteratur på detta område — den som finns är till övervägande delen utländsk — och det vore väl värt att man tänkte på den saken.

Jag har haft anledning att syssla med dessa saker i byggindustrialiseringsutredningen. Ett betänkande från denna utredning är just nu ute på remiss. Denna utredning har haft en annan utgångspunkt för sin värdering. Det gäller här ett industrialiserat byggande, varvid man så litet som möjligt vill låta andra människor delta i planeringen, eftersom det verkar ekonomiskt störande. Man vill att den som projekterar husen också skall göra upp planer och allt annat; man vill inte på något sätt ha någon inblandning. De kommunala myndigheterna skulle liksom acceptera, att byggtreprenören också utformar planer; det kallas totalentreprenad. I sådana fall blir det myc-

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

ket små möjligheter för de människor som skall bo i dessa hus att uttala sig om miljön. Den riktlinjen finns i våra direktiv, och vi har försökt åstadkomma lösningar på den vägen.

På senare tid har man dessutom börjat göra undersökningar med allmänna medel om vad det kostar att bygga på olika sätt, d. v. s. man har jämfört kostnaden för stora hus med kostnaden för småhus. Vad som aviserats från denna utredning, som görs på en av våra tekniska högskolor, visar klart att — något som man visste förut — det är dyrare för det allmänna att bygga småhus. Det material som utredningen hittills presenterat har av många kommuner redan tagits till intäkt för att inte bygga småhus, eftersom det är billigare att bygga höghus. Mot detta måste man emellertid ställa miljösynpunkterna. Det blir inte någon bra miljö och inte någon valfrihet ifall man endast bygger hus av den ena sorten. Det gäller väl att försöka finna någon medelväg.

I interpellationssvaret sägs, att det på en hel del områden på regeringens initiativ har vidtagits en rad åtgärder. De första tre åtgärderna som redovisas har knappast vidtagits på regeringens initiativ; åtgärderna för att åstadkomma ett bättre kartmaterial, att utveckla den officiella statistiken och att införa en koordinatregistrering av fastighetsbeståndet har väl vidtagits på grundval av goda uppslag från annat håll. Men regeringen har accepterat detta, och det tycker jag är bra. Däremot är naturligtvis det som sker när det gäller länsplanering o. s. v. åtgärder som vidtagits på regeringens initiativ. Det enda jag vill invända mot härvidlag är att man kallat det för »planering». Det är ju fråga om inventering och prognos, och man brukar ju faktiskt skilja mellan planering och prognos. Ordets makt över tanken är litet farlig. I och med att det kallas »planering» utan att det är någon planering kan det få större verkan än vad som är avsett. Jag tyc-

ker alltså att det är olyckligt att man använt detta ord. Däremot tycker jag att själva initiativet är riktigt.

Herr Eliasson nämnde ingenting om den fysiska riksplaneringen, men jag tycker att man skall säga litet om den också i detta sammanhang. Den sker ju inte riktigt på det sätt som vi är vana vid; inom ett departement utför man arbete som borde ankomma på ett centralt ämbetsverk eller något organ med motsvarande ställning. Det sägs att metodikstudierna är färdiga. De har emellertid inte på något sätt redovisats, i varje fall inte i riksdagen. Vi vet alltså mycket litet om dem. Jag kommer därmed in på organisationen. Det är viktigt att man gör klart för sig hur organisationen av planeringsväsendet skall vara uppbyggd. Man måste också här dela upp planeringen i verksamhetsplanering, ekonomisk planering och fysisk planering. Riksplaneringen sker alltså i kommunikationsdepartementet. Vi har ett centralt ämbetsverk som inte planerar annat än som konsult åt sådana som vill anlita det, men det fungerar som rådgivare åt regeringen. Länsstyrelsen planerar inte heller; där gör man prognoser och inventeringar som kallas för länsplaner, men de har inget formellt uppdrag att planera. Regionplaneringen är behäftad med stora brister; bygglagutredningen försöker väl att åstadkomma en annan uppläggning av den. Vi har vidare kommunblocksplanering och planering inom kommunerna. Här förekommer alltså planering på många olika nivåer, och man är på den ena nivån inte alltid beroende av vad som sker på den andra. Vi skulle nog behöva rensa upp litet här och klargöra vilken instans som har den ena uppgiften och vilken som har den andra särskilt med hänsyn till genomförandet. En del av dessa brister kommer kanske bygglagutredningen att kunna avhjälpa, men jag tror att det fordras också andra initiativ.

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! I likhet med herr Eliasson i Sundborn och herr Tobé hälsar jag med tillfredsställelse att det just på detta område uppstått en livlig och i vissa stycken mycket engagerad debatt.

Herr Eliasson sade att jag i mitt interpellationssvar uteslutande sysslade med de ekonomiska frågorna och bortsåg från miljöaspekterna; jag tycker att det är att vara orättvis mot interpellationssvaret. Jag svarade på frågor som herr Eliasson har ställt, och herr Eliasson tryckte i sin interpellation utomordentligt hårt på den ekonomiska planeringen. Men om herr Eliasson funderar igenom mitt svar skall han säkert finna att de åtgärder jag har redovisat när det gäller den fysiska planeringen verkligen är betingade av omsorgerna för och behovet av att tillgodose önskemålen när det gäller miljöaspekterna. Regeringen har engagerat sig utomordentligt hårt i miljöfrågorna i samhällsplaneringen.

Medborgarnas möjligheter att få informationer och kontakt i detta sammanhang är en intressant fråga. Jag vill understryka att jag delar uppfattningen att man här måste pröva sig fram till nya former. Jag tror att det var riktigt att vi i direktiven för översynen av byggnadslagstiftningen markerade att det är viktigt att denna typ av planering sker i så nära kontakt som möjligt med medborgarna. Samtidigt är jag naturligtvis väl medveten om de problem som herr Tobé berörde; när vi planerar nya stadsområden är det många gånger för människor som i dag inte ens bor i närheten av dessa områden. Därför kan det vara besvärligt att etablera kontakter och svårt att engagera de enskilda människor som kommer att bo där.

Herr Eliasson menade att det vore önskvärt att man kunde åstadkomma några olika riksmodeller att ta ställning till när det gäller planering över huvud taget. Dessa skulle då kunna klargöra

vart man syftade med utvecklingen i samhället. Jag delar den uppfattning som herr Tobé gav uttryck för. I detaljplaner och i andra sammanhang finns det möjligheter till alternativ planering. Men när jag försöker att analysera vad herr Eliasson är ute efter då han talar om dessa totala riksmodeller blir jag litet skrämmd — jag får ett intryck av att herr Eliasson menar att vi skall sammanfoga inventeringar, prognoser och planeringssynpunkter på hur hela detta land skall se ut i framtiden till något slags typmodeller, alternativa förslag, mellan vilka vi skulle kunna få välja — i vilket organ vet inte jag — hur vi skall planera i fortsättningen. Jag tror att det är ett alltför statiskt betraktelsesätt på planering över huvud taget. Som jag ser planering och planeringens uppgifter är planering inte att sikta fram mot ett mål som en gång för alla skall genomföras, utan planering är en ständigt fortlöpande procedur, för vilken vi vill skapa åt oss så bra instrument som möjligt. Det gäller för oss att försöka kartlägga behov och resurser såväl beträffande markfrågorna som beträffande ekonomi, för att vi skall få bästa möjliga vägledning, ett gott beslutsunderlag, för de beslut vi skall fatta.

Om jag skulle få anlägga en personlig synpunkt, som herr Eliasson i Sundborn i detta sammanhang efterlyser, skulle jag vilja säga, att det gäller för oss att få ett så bra beslutsunderlag som möjligt för de åtgärder vi skall fatta beslut om i dag och att skaffa oss ett sådant beslutsunderlag och att planera på ett sådant sätt att även nästa generation har möjlighet att få sina intentioner tillgodosedda utan hinder av alltför många misstag som vi har begått i vår generation. Jag tänker här inte minst på miljöfrågorna.

Vad sedan beträffar storstockholmsfrågan som herr Eliasson tog in i bilden, förstod jag, att han menade att man härvidlag borde ha en möjlighet att väga. Om nu utvecklingen skulle gå i den

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

riktning som regionplanen för storstockholmsområdet pekar ut, skulle vi inte då kunna få ett mått på vad det betyder ekonomiskt, som herr Eliasson uttrycker saken? Vad skulle det innebära, om vi kunde styra utvecklingen i någon mån i annan riktning och ha möjlighet att jämföra resultaten med varandra genom denna typ av modeller som herr Eliasson talar om?

Jag tror att vi därvidlag kan säga oss att vi får dra slutsatser, ta politiska konsekvenser, av prognoser som vi får fram genom de typer av planering som vi för närvarande har och att vi får försöka bygga upp nya former för planering som gör det möjligt för oss att handla politiskt i den mån vi önskar befrämja en annan utveckling.

I detta sammanhang kan vi väl säga att Länsplanering 67 är en typisk exponent för den sortens planering, ett försök att underbygga de lokaliseringspolitiska strävanden som vi vill främja och där vi verkligen medvetet menar att vi skall skapa underlag för att bedriva en lokaliseringspolitik som gör det möjligt för oss att välja en annan utveckling än den vi skulle få, om vi bara accepterat vad de prognoser vi har beträffande storstockholmsområdet eller den regionplaneskiss vi har till förfogande på det området skulle ge vid handen, om den blev praktisk verklighet.

Herr Eliasson känner ju väl till att regeringen arbetar aktivt på en sådan lokaliseringspolitik. Här har uttalats inte minst av inrikesministern, att vi från regeringens sida är beredda att exempelvis också vad beträffar statlig verksamhet arbeta för en sådan lokalisering, att den skulle kunna främja en allmän utveckling i olika delar av landet. I stället för de riksmodeller som herr Eliasson förordar och som jag tycker skulle innebära för mycket av centraldirigering vill vi från regeringens sida ha en samhällsplanering med en växelverkan mellan å ena sidan den pla-

nering som man önskar exempelvis på det kommunala planet och den planering som vi önskar genomföra på riksplanet, beroende av de resurser som står till förfogande och den kartläggning i stort av tillgångar och behov som kan ske på riksnivå. Jag uppfattar faktiskt herr Eliassons varma stöd för planering över huvud taget och tankar på att det gäller att få fram bättre instrument som ett stöd också för de starka kommuner som jag för min del tror är utomordentligt värdefulla för att man skall få detta växelspel, verkligen få inte bara en centraldirigerad planering utan en planering med växelspel mellan de lokala önskemålen och de centrala ambitionerna. Det förefaller mig som om vi i mycket stor utsträckning är överens i fråga om önskemålen. Jag måste också säga att jag i långa stycken delar herr Tobés uppfattning att de olika begreppen i den allmänna debatten om planering ofta förvirrar. Jag kan försäkra att regeringen är angelägen om att de departement som är engagerade i planeringsarbetet skall försöka åstadkomma de kontakter och den samordning som till syvende og sist givetvis är nödvändiga för att det hela skall kunna fungera bra.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag är glad att jag lyckades förmå statsrådet att lämna ett kompletterande svar. Enligt min mening finns det i hans senaste inlägg åtskilligt som vi är överens om i fråga om vad som allmänt bör eftersträvas. Det är kanske mest om metoderna för att få ett bättre underlag som det råder delade meningar.

Jag tog upp frågan om Skärholmen närmast för att illustrera den debatt som börjat om planeringen och allmänhetens liksom även politikernas ökade intresse för de här problemen.

Jag förbigick, herr talman, ett annat spörsmål som är aktuellt i dessa dagar. I en huvudstad någonstans i Europa

Svar på interpellation ang. informationen i samhällsplaneringsfrågor

beslutar nämligen majoriteten att man skall vägra landets parlament att anordna en tävling om var parlamentshuset skall ligga och hur det skall utformas. Tävligen avvisas med hänvisning till det förhållandet att om parlamentshuset skulle bli litet större eller byggas på ett visst ställe skulle pareringshuset för ett amerikanskt hotell inte kunna uppföras. Detta vittnar enligt min mening om ganska märkliga, för att inte säga skandalösa förhållanden men jag tror att detta liksom fallet Skärholmen kan vara av värde för att stimulera debatten om bristerna i vår planering.

Jag menade inte att ta upp detaljproblemen beträffande den fysiska planeringen utan avsåg givetvis närmast att diskutera hur statsmakterna bör bedöma frågan hur våra avgöranden skall träffas på grundval av det ganska bristfälliga materialet när det gäller närings-, lokaliserings-, arbetsmarknads-, miljöpolitik m. m. Även om vi — och detta har även understrukits av inrikesministern — för en aktiv lokaliseringspolitik och inte bara sitter passiva och accepterar att landets befolkning alltmer koncentreras till tre storstadsområden, nödgas man erkänna att vi politiker har ett alltför dåligt underlag. Med tanke på dessa frågors betydelse förvånar man sig över att exempelvis inte flera samhällsvetare ägnar sig åt att belysa problemen mera ingående. Jag skall försöka förklara något av det som har legat bakom min interpellation och tar då som exempel det som angår mitt eget län när det gäller Länsplanering 67. Liksom herr Tobé tycker jag inte att man skall kalla den för en samhällsplanering. Den är i realiteten närmast en sammanställning och en inventering av förutsättningar och behov. Enligt den planen behöver vi 4 000 nya arbetstillfällen för att tillgodose behoven hos länets befolkning — om siffrorna är riktiga — och i andra län behöver man så och så många. Men vad vi behöver är

inte ett statistiskt tänkande i sådana fall. Vi behöver inte plocka ut det och det länet och fråga vad det skulle kosta att bygga de verkstäder och fabriker som kan behövas för att klara sysselsättningen och den allmänna servicen, exempelvis bostäder, förbättrad sjukvård o. s. v., och jämföra med hur det skulle vara att inte ha de arbetstillfällena och därigenom få en så och så mycket mindre befolkning. Vi kan i stället fråga vilka konsekvenser det får att tillgodose dessa behov av arbetsplatser, skolor, sjukhus o. s. v. i ett storstadsområde. Vilka konsekvenser för det med sig att få en miljon människor ytterligare till ett storstadsområde? Vad betyder det ur miljö-, förgiftnings- och bullersynpunkt? Och vilka kan konsekvenserna bli i andra avseenden? Jag tänker här exempelvis på restider och liknande, alltså inte bara på företagsekonomiska utan även samhällsekonomiska och miljömässiga synpunkter.

Vad jag nu sagt låter kanske för allmänt för att vi skall kunna bli överens, men kommunikationsministern och jag kan ju ändå konstatera, att även om vi är ganska överens om att föra en riktig lokaliseringspolitik har vi ett bristfälligt underlag för de bedömningar som skall göras och de avgöranden som skall träffas. Jag tänker då inte bara på lokaliseringspolitiken utan på alla de avgöranden som måste ligga bakom besluten i regering och riksdag och även besluten regionalt samt på de konsekvenser våra beslut får där.

Min tanke är självfallet inte alls att vi skulle göra upp något slags riksplan eller en riksmo­dell med tvingande verkan eller att vi skulle centraldirigera allting uppifrån. Det vare mig fjärran. I själva verket är det raka motsatsen till vad jag menar. Vad jag vill åstadkomma är ett bättre underlag, vidare och mera djupgående analyser av problemen, så att vi politiker på olika nivåer — lokalt, i länen och i rikspolitiken — skall få ett bättre underlag för våra avgöranden.

Svar på interpellation ang. användandet av motorbåt vid fågeljakt

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag vill göra gällande att vad herr Eliasson i Sundborn här talat om är just vad allt det arbete jag redovisat syftar till. Jag vill emellertid erinra herr Eliasson om att när vi har fört fram dessa tankegångar — kommunindelningsreformen, Länsplanering 67 och rikspanegruppens arbete i kommunikationsdepartementet — så har det skett till ett ihärdigt ackompanjemang av motstånd från inte minst centerpartiet. Där har man hela tiden misstänkliggjort våra ambitioner att skapa det undelag för samhällsplanering som herr Eliasson i dag säger att vi behöver. Det är bra att vi nu är överens på den punkten, och jag förutsätter att det också innebär att herr Eliasson backar upp våra förslag till åtgärder och att han, när den diskussionen föres, är beredd att stödja de förslag som regeringen i detta sammanhang rekommenderar för att vi skall få just de instrument för en bättre samhällsplanering som vi nu tycks vara överens om att vi behöver.

Herr ELIASSON i Sundborn (cp):

Herr talman! Jag tycker det för litet väl långt om vi skall diskutera kommunindelning och Länsplanering 67. Vi hade olika uppfattningar i fråga om hur man skulle göra kommunindelningsreformen.

Jag vill gärna säga statsrådet — även om det är i ett sent skede med hänsyn till när denna reform beslöts — att jag tycker väldigt illa om reformer som statsmakterna betecknat som frivilliga men där makthavarnas från Stockholm så att säga förlängda armar sedermera verkar för att kommunerna skall slås ihop. Man skapar en helt oklar bild av om reformen verkligen är frivillig.

Det är på den punkten som jag kritiserat förhållandena. Om riksdagen önskar en reform så skall denna antingen vara frivillig eller också skall man

spika vissa normer för när och hur kommunsammanläggning skall ske. Man skall inte ha det högst otillfredsställande tillstånd som vi haft under det här skedet. Jag skall inte gå in på hela diskussionen om vem som tagit initiativ och sådant. Jag har aldrig i mitt liv varit motståndare till en planering. Jag har tvärtom i offentliga debatter om planering sagt att vi är ett u-land i fråga om planering på vissa områden och det gäller bl. a. på det område vi nu sysslar med.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Vi får nu under den närmaste tiden många lysande tillfällen att diskutera dessa frågor. Vi får pröva, så att säga, å ena sidan de politiska ambitioner som olika partier ställt i utsikt inför valjarna — vi har talat om att vi vill driva en aktiv näringspolitik, en aktiv arbetsmarknadspolitik, vi vill skapa trygghet för försörjningen, vi vill ha en bättre miljö — och vi får å andra sidan då fråga oss vad vi kommer att behöva för instrument för att kunna åstadkomma allt detta. Då kommer alltså våra politiska föresatser att prövas på det praktiska planet och då får vi se hur det kommer att stämma å ena sidan med de politiska ambitionerna och å andra sidan viljan att skaffa fram de instrument som vi behöver.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. användandet av motorbåt vid fågeljakt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST, som yttrade:

Herr talman! Herr Hedin frågar, om jag anser att det är förenligt med be-

Svar på interpellation ang. användandet av motorbåt vid fågeljakt

stämmeleserna i jaktstadgan att vid upphämtning av legalt skjuten fågel använda motorbåt vare sig denna framdrivs med motorkraft eller rodd. Interpellanten frågar vidare om jag anser att bestämmelserna i jaktstadgans 3 § innebär att den jagande har rätt att använda motorbåt för att från båten så snabbt som möjligt med sitt vapen avliva skadskjuten fågel.

Frågorna gäller tillämpningen av jaktstadgan. Eftersom detta är en angelägenhet för domstol, får jag här inskränka mig till några reflexioner av mera allmän art.

Förbudet i jaktstadgan mot jakt från motorbåt gäller fr. o. m. den 1 januari i år jakt med skjutvapen. Vidare finns det ett förbud mot att använda motorbåt för att söka efter vilt, men det avser uppenbarligen endast levande djur. Det är därför svårt att förstå hur det skulle kunna bli fråga om överträdelse av något av dessa förbud, om en jägare använder motorbåt för att hämta upp en sjöfågel som dödats av skott som avfyrats från land.

Frågan om man kan bortse från förbudet mot jakt med skjutvapen från motorbåt för att förkorta lidandet för en skadskjuten fågel bör, enligt min uppfattning, rent principiellt kunna besvaras jakande. En helt annan sak är att den som avlossar skott mot sjöfågel från en motorbåt kanske inte alltid får så lätt att bli trodd, om han påstår att skottet gällt en skadskjuten fågel. Omständigheterna i det enskilda fallet torde, om åtal väcks, komma att få avgörande betydelse.

Vidare anförde

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret som jag i stort sett är mycket tillfredsställd med.

Jag är väl medveten om att den fråga som jag tagit upp berör rättstillämpningen. Men för den enskilde måste det

vara angeläget att klart veta vad som är rätt och vad som är orätt i denna fråga liksom i alla andra och veta detta utan att behöva provocera eller avvakta ett domstolsutslag, som ju dessutom måste gå upp i högsta instans innan det blir prejudicerande.

Lagar och stadgar bör ju vara så utformade, att varje medborgare kan se vad som är riktigt. Och är det oklarheter bör rättelse komma till stånd i form av anvisningar.

Syftet med de berörda bestämmelserna i jaktlagstiftningen är att man inte skall kunna använda vare sig motorbåt eller på land motordrivet fordon för att med dessas hjälp få det vilda inom skothåll. När det gäller sjöfåglarna är det väl så att de ofta är vana vid motorbåtarna och kanske inte rätt bedömer båtarnas hastighet; de blir överraskade av den som vill använda sig av jaktvapen och tar inte i tid till vingarna.

Mot denna bakgrund borde egentligen den bedömning som jordbruksministern gjort i sitt svar vara självklar. Men faktum är att både vissa framstående specialister på jaktlagstiftningens område och representanter för jaktbevakningen har divergerande uppfattningar i denna fråga. Man har t. ex. sagt att jakten inte är avslutad förrän bytet är ockuperat och menar att det skulle innebära, att inte förrän man har tagit upp fågeln är jakten helt avslutad. Då skulle det alltså vara jakt även om man rör ut för att hämta en fågel. — Enligt vad jag kan förstå är vi överens om att en sådan tolkning är helt orimlig.

Jordbruksministern säger avslutningsvis i interpellationssvaret: »En helt annan sak är att den som avlossar skott mot sjöfågel från en motorbåt kanske inte alltid får så lätt att bli trodd, om han påstår att skottet gällt en skadskjuten fågel.» Det är klart att man till varje pris skall undvika att missbruka möjligheterna härvidlag, men å andra sidan får det ju inte vara så, att den

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

som vill förkorta lidandet för en fågel som är skadskjuten skall dra sig för att använda motorbåt. Om vederbörande verkligen har rent mjöl i påsen och ändå blir åtalad bör det väl vara minst lika svårt för den som åtalar personen i fråga att bli trodd.

Jag är synnerligen tacksam för det svar som jordbruksministern lämnat. Jag tror att svaret får stor betydelse för olika myndigheters bedömning av frågan. Lagbestämmelser är ju ofta försedda med kommentarer, men till jaktstadgan finns ingen kommentar. Efter-som jordbruksministern så att säga är ansvarig utgivare för jaktstadgan betraktar jag hans besked i dag som en form av kommentar, och jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har i en interpellation frågat mig vilka ytterligare konkreta åtgärder jag planerar att vidta för att komma till rätta med narkotikamissbruket.

Jag har nyligen i ett svar på en enkel fråga av herr Wiklund i Stockholm i denna kammare berört detta problem och därvid framhållit att en av de viktigaste åtgärderna för att motverka narkotikamissbruk är att få till stånd ett internationellt samarbete för att kontrollera produktion, handel och annan hantering av beroendeframkallande medel. Jag nämnde då också att Sverige avsåg att i samråd med Världshälsoorganisationen hålla en internationell expertkonferens i Stockholm och att vi hoppades att där vinna stöd för vårt

förslag om att centralstimulerande medel skall föras in under 1961 års narkotikakonvention. Konferensen har nyligen genomförts. Den har klart visat att missbruk av centralstimulerande medel är ett allvarligt och svårlöst problem inte bara i Sverige utan också i andra länder. Vi tror att det svenska förslaget nu förts ännu ett steg närmare sitt förverkligande.

Vid konferensen gjordes en rad inlägg, som vi från svensk sida kommer att studera med stort intresse. Det framstår redan nu som uppenbart att forskningen angående missbruk av centralstimulerande medel måste vara tvärvetenskaplig och ske på bred front genom samarbete mellan bl. a. kemister, farmakologer, psykiatriker, sociologer och psykologer. Nya möjligheter för behandling av missbrukare skymtade i fråga om såväl läkemedel som terapi. De redovisade erfarenheterna från missbruksepidemin i Japan har visat att polisiära åtgärder och bestraffning av langare har sin verkan men inte ensamma räcker för att bekämpa en missbruksepidemi. Självfallet kommer de synpunkter och erfarenheter som redovisades vid konferensen att påverka våra konkreta insatser mot narkomanin.

I vårt land pågår en utbyggnad av vårdresurserna. Staten stöder de kommunala huvudmännens insatser med statsbidrag såväl till anordnandet av behandlingshem för narkotikamissbrukare som till driften av sådana hem och av vårdcentraler för öppen vård av unga narkotikamissbrukare.

Jag vill här erinra om att riksdagen i våras slog fast att den medicinska vården av narkotikamissbrukare är en uppgift för landstingen och de landstingsfria städerna. Det fastslogs vidare att den medicinska vården måste arbeta i intim samverkan med kommunernas socialvård. För att ingen tvekan skulle föreligga beträffande kommunernas kompetens och skyldigheter i bl. a. dessa fall stadgades i ett tillägg till social-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

hjälpslagen att kommunerna skall bedriva en aktiv, uppsökande vård.

För närvarande finns inom den slutna vården resurser för vård av läkemedelsmissbrukare såväl inom kliniker och avdelningar för psykiatrisk vård som vid för ändamålet särskilt anordnade vårdenheter. Ytterligare ökning av vårdresurserna planeras. Även inom ungdomsvårdsskolorna håller verksamheten på att byggas ut. Särskilda vårdplatser finns vid Ryagården, Råby, Bärby och Fagared.

Mottagningar för öppen vård finns i Stockholms stad och län samt i Göteborg. En viss uppsökande verksamhet bedrivs inom de tre nämnda områdena och i Uppsala. Också familjevård och intensivterapi förekommer i viss utsträckning.

För att behövliga åtgärder skall genomföras effektivt och ändamålsenligt samråder socialstyrelsen med sjukvårdshuvudmännen och med berörda läkare och socialvårdare.

Stockholms stad har i nykterhetsnämndens regi startat en rådgivningsbyrå för vård av läkemedelsmissbrukare. Den har på sitt program också tagit upp den viktiga informationsfrågan. Man avser att vända sig till vuxna som befinner sig i gränsområdena till läkemedelsmissbruk men även till barn och ungdom i riskzonen och vidare orientera anhöriga och andra närstående i hithörande frågor. Personalgrupper som får beröring med dessa problem — t. ex. skol-, polis-, socialpersonal, arbetsledare m. fl. — skall få närmare informationer om läkemedelsmissbruk och narkomani. Narkomanvårdskommittén ägnar dessa frågor ett stort intresse, inte minst av den anledningen att man har funnit att information i massmedia stundom haft en helt annan effekt än den avsedda.

Skolan har en beredskap på detta område, som undan för undan förbättras. Den består dels av undervisning och upplysning, dels av kartläggning

och kontroll av eventuellt missbruk. Det är av stor vikt att skolan noga följer elevernas frånvarofrekvens och undersöker denna närmare så snart det finns anledning därtill. Ett förtroendefullt samarbete mellan skolan och barnvårdens organ liksom med hemmen är också av stor betydelse.

Vid sidan av Riksförbundet för hjälp åt läkemedelsmissbrukare — RFHL — är en rad frivilliga organisationer verksamma för att bistå läkemedelsmissbrukare. Till sådan verksamhet utgår statsbidrag.

Jag är liksom sjukvårdens huvudmän väl medveten om de allvarliga problem som läkemedelsmissbruket medför. Avsikten är att fullfölja och genomföra erforderliga motåtgärder enligt de riktlinjer som drogs upp i den proposition riksdagen enhälligt antog i våras. Narkomanvårdskommitténs slutbetänkande väntas om några månader. Kommittén kommer där att dels redovisa vissa undersökningar, dels göra en avvägning av vård och preventionsfrågor, bl. a. rörande information och attitydpåverkan. Jag förutsätter att kommitténs förslag skall ge underlag för ytterligare överväganden och ställningstaganden i denna viktiga fråga.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att innevarande års riksdag beslutat om en kraftig skärpning av straffsattserna för narkotikabrott. Den nya lagstiftningen har ju hittills varit i kraft endast drygt ett halvt år, och vi måste enligt min mening se hur domstolarna tillämpar de nya bestämmelserna innan en lagändring övervägs. Skulle en ytterligare skärpning av straffsattserna visa sig behövlig, utgår jag från att varken regeringen eller riksdagen kommer att tveka på den punkten.

När det gäller möjligheterna att omhänderta narkotikamissbrukare för vård ger barnvårdslagen underlag för ingripanden beträffande ungdomar under 21 år. Därutöver kan komma i fråga tvångsvis omhändertagande enligt lagen

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

om slutna psykiatrisk vård. Om det krävs någon komplettering av gällande bestämmelser i detta avseende får sådana övervägas. Som jag framhöll i propositionen med förslag till narkotikastrafflag m. m. ankommer det på socialstyrelsen att uppmärksamt följa utvecklingen härvidlag och inkomma med de förslag som kan betingas av de vunna erfarenheterna. Jag kan nämna, att socialstyrelsen i nästa vecka kommer att sammanträffa med företrädare för sjukvårdshuvudmännen i Storstockholm och överläkarna vid de psykiatriska klinikerna i området för en genomgång av dessa frågor.

Det pågående missbruket måste angripas med många olika metoder, genom samverkan mellan medicinska och beteendevetenskapliga experter, hälsovårdsmyndigheter och icke minst genom konkreta åtgärder från sjukvårdshuvudmännens och socialvårdens sida. En samlad uppslutning, där alla i samhället känner sitt ansvar, är nödvändig.

Herr andre vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för det utförliga svaret på min fråga. När jag på höstrikisdagens första dag framställde interpellationen var det mot bakgrunden av den oroande utveckling, som under sommarmånaderna hade inträtt. Jag nödgas konstatera att denna utveckling har accelererat. Rikspolischefen meddelade i ett anförande, som han höll i Göteborg i november, att det hade skett en nära nog lavinartad ökning av narkotikamissbruket över hela landet och att detta hade lett till en stegring av brottsligheten med inte mindre än 16 procent från år 1967 till år 1968. Det är den största ökning som någonsin förekommit här i landet. Han nämnde

också att Sverige alltmer kommit att beröras av den internationella brottsligheten och därmed av de kriminella utlänningarnas förehavanden i Sverige. Vidare framhöll han att de ligor, som opererar i vårt land, tenderar att bli allt större och att arbetsfälten vidgas inte bara till flera länder utan också till flera världsdelar. Det problem som vi står inför är därför så oerhört omfattande och så svårlöst, att det enligt min mening inte hjälper med traditionella arbetsmetoder för att komma till rätta med det.

Man räknar med att minst 100 smålangare opererar i Kungsträdgården varje kväll. Vi vet att dagskostnaden för en narkoman i dag torde belöpa sig till 200—400 kronor; det skulle enligt expertisen svara mot en bedrägeriverksamhet per person på 2 000—4 000 kronor om dagen. Det är alltså ett enormt problem det här gäller.

Statsrådet nämner den expertkonferens som har hållits i Stockholm, och jag tycker att denna konferens var ett glädjande initiativ. Statsrådet säger, att eftersom nu detta problem inte bara gäller Sverige, utan finns också i andra länder, borde det finnas ökade förutsättningar för att få till stånd en central reglering av tillverkningen av centralstimulerande medel. Ja, det är väl riktigt. Men samtidigt måste vi tyvärr konstatera, att det i stor utsträckning är från vårt eget land som missbruket har spritt sig till de nordiska länderna. Det är således vi här i Sverige som har börjat. I och för sig kan det kanske vara glädjande att kunna konstatera, att utsikterna till en central reglering kommer att öka i och med att detta missbruk även drabbar andra länder. Men om man samtidigt måste konstatera, att vi så att säga har tagit initiativet här i landet, är det en positiv sak som verkligen har högst negativa sidor.

Förutom hos oss är det USA:s västkust som är hårdast drabbad av narkotikamissbruket, men därutöver torde

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

missbruket av centralstimulerande medel inte vara särskilt utbrett.

Herr statsrådet nämner Japan och erfarenheterna därifrån och säger att det där har visat sig att polisiära åtgärder och bestraffning av langare har sin verkan men att de inte ensamma räcker som medel att bekämpa en missbruksepidemi. Jag noterar formuleringen, som på något sätt ger vid handen en nedvärdering av de polisiära åtgärderna och en bestraffning av langare. — Detta kanske inte har varit avsikten, men jag tycker formuleringen kan tyda på det. Jag har den uppfattningen, att sådana åtgärder är oundgängligen nödvändiga och att de måste göras mycket mera effektiva än vad de är i dag.

Jag skulle, herr talman, även om jag vet att det låter hårt, vilja säga, att vi här i landet under en mycket lång tid av ständigt ökande problem tyvärr har legat flera steg efter i utvecklingen. Detta gör att vi nu, när vi med kraft skall ta itu med narkotikamissbruket, ställs inför problem som har fått onödigt stora dimensioner. Jag vill erinra om det ödesdigra misstag som man gjorde sig skyldig till på den dåvarande medicinalstyrelsen när man accepterade den legala förskrivningen av centralstimulantia till epidemiskt smittade missbrukare för självmedicinering. Man hade då uppenbarligen inte klart för sig att det är stor skillnad mellan opiater och centralstimulantia. Det var denna missuppfattning som medförde så fruktansvärda konsekvenser. Det var, som någon sade, att släcka eld med bensin. Det är kanske inte riktigt att komma med kritik i efterhand, men det är bara att konstatera att så har det förhållit sig.

Hur var det då med dessa lagregler om straffskärpning för olaga narkotikahandel? Ja, herr statsrådet har kanske klart för sig att högerpartiet under många år har krävt väsentligt skärpta straffsätser. Det har tagit sin tid, och när äntligen en ny lag trädde i kraft

den 1 juli i år, så har det redan visat sig att utvecklingen har gått förbi lagstiftningen. Det reses redan krav på att här måste till väsentligt mer skärpta straffsätser för att svara mot den typ av brott som det här är fråga om.

Beträffande lagen om slutna psykiatrisk vård vill jag minnas att narkomanvårdskommittén, när den avgav sitt senaste betänkande, framhöll att den lagen är tillräcklig som instrument för att ta hand om narkomaner. Jag undrar emellertid om den är det. Tvärtom tror jag det blir nödvändigt att se över den eller att få en kompletterande lag som mer anpassas till narkomaner. Vi måste komma ihåg att det finns olika kategorier av missbrukare — de som brukar narkotika, missbrukarna och narkomanerna. Det är olika stadier, och när man diskuterar dessa grupper av människor måste man därför vara noggrann med att analysera vilken av dem som avses.

När det gäller narkomaner är det tyvärr så att de blir inte hjälpta av att få kontakt med en socialvårdare, som håller vederbörande i hand, hjälper till med att skaffa bostad och ett jobb, ty när man blivit narkoman har man fått en förändring av personligheten med sådana psykiska skador att medicinsk vård och isolering från narkotiska medel är det enda som hjälper vederbörande. Sådan behandling måste ske under ganska lång tid för att få effekt. Jag tror alltså att det krävs en ordentlig analys av vad problemet verkligen gäller och en adekvat behandling av de olika kategorier det är fråga om, så att man inte talar förbi varandra genom att åsyfta olika saker.

I våras infördes en smittskyddslag, där det angavs rätt stränga regler om tvångsisolering för att hindra smittas spridning. Lagrådet framhöll i sin remiss att det ansåg sådana kraftiga åtgärder nödvändiga för att hindra spridning av smittsamma sjukdomar, även

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

om åtgärderna innebar ingrepp i medborgarnas frihet och kunde få stor verkan på den enskildes personliga förhållanden och ekonomi.

Jag skulle vilja fråga herr statsrådet: När vi har så pass radikala åtgärder i en smittskyddslag, är det då inte befogat att också beträffande narkomaner — där vi nu vet att deras beteende har en klart epidemiologisk effekt — överväga att tillgripa samma eller kanske ännu mer radikala metoder för att komma till rätta med problemerna?

För att återgå till det svar som herr statsrådet lämnat vill jag säga att jag är medveten om att landstingen och de landstingsfria städerna har den otacksamma uppgiften att svara för den medicinska vården av narkotikamissbrukarna. Jag vet inte om de är så glada över uppgiften, ty den är svår. De enskilda initiativ som tagits i denna fråga har dock slagit väl ut. Jag tänker på det behandlingshem i Värmland, där en kvinna på eget initiativ samlade ihop pengar, köpte en gård, anställde personal och drev en verksamhet som nu hjälper tolv narkotikaskadade ungdomar på fötter igen. Verksamheten är igångsatt på enskilt initiativ. Det har inte talats så mycket om den, men den har visat sig fungera väl. Jag tror att sjukvårdshuvudmännen har mycket att lära av sådana här enskilda initiativ, som drivs fram i en förtvivlan över den situation vi hamnat i.

Herr statsrådet säger att det inom den slutna vården finns »resurser för vård av läkemedelsmissbrukare såväl inom kliniker och avdelningar för psykiatrisk vård som vid för ändamålet särskilt anordnade vårdenheter».

Jag skall inte bestrida att det finns resurser, men jag bestrider att det finns tillräckliga resurser, som ens tillnärmelsevis svarar mot det enorma behov som finns i dag och det alltmera stigande behov som vi kommer att få inom en snar framtid, om ingenting

göres. Det är dessutom fråga om ett klientel som är utomordentligt svårskött, som ställer kolossala krav på sjukvårdspersonalen i fråga om tålmod och kunnande för att denna över huvud taget skall kunna klara sin uppgift.

Jag är glad över att herr statsrådet nämner massmedias information och vad denna betytt i negativ riktning. Jag skall inte orda mer om detta, ty vi har diskuterat den frågan tidigare.

Den utredning av detta problem som pågår inom skolorna är naturligtvis ytterst angelägen. Jag vill bara som en randanmärkning säga, att den utredning som skett i Stockholms skolor visar att flertalet av de skolelever som missbrukar narkotika inte vill ha hjälp. Barnavårdslagen ger större möjligheter till ingripande än de som finns beträffande personer över tjuogoett år, vilket herr statsrådet också själv säger. Men det gör inte saken lättare, om man konstaterar att de som är missbrukare själva inte har viljan att komma ur det hela.

Som jag ser saken, herr statsråd, finns det egentligen två vägar att gå. Den ena är att man i stort sett låter utvecklingen ha sin gång, att man gör en och annan reform åt rätt håll och hoppas att denna skall leda till resultat. Om man går på den vägen kommer man inom några år att ha en ytterligare förvärrad situation här i landet.

Den andra vägen är att gå in för ett radikalt nytänkande och gå till väga på ett sätt som vi inte är vana vid i vårt parlamentariska liv. Jag skulle vilja fråga statsrådet om narkomanvårdskommittén, socialstyrelsen och kanske till äventyrs statsrådet själv tror att politikerna ännu inte är mogna härför. I så fall skulle jag vilja föreslå statsrådet att vi så snart som möjligt får en parlamentarisk utredning i denna fråga för att verkligen ställa oss politiker inför fakta, tvinga oss att se san-

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

ningen i ögonen och bestämma oss för vilka åtgärder vi skall vidta. Jag vill gärna veta vilken bedömning statsrådet kan ha av en sådan synpunkt.

Statsrådet slutar sitt svar med att säga att det är nödvändigt att alla i samhället känner sitt ansvar. Vi känner nog vårt ansvar, men vi måste också veta vad man skall göra; det är det centrala. Det är nödvändigt att vi närmar oss narkotikaproblemet från helt andra utgångspunkter än vi har i fråga om kriminalvården. Vi är mer och mer på det klara med att vi skall ha en humanitär inställning till kriminalvården. Men i fråga om narkomanin är det egentligen inte humant att vara human, skulle jag vilja påstå. Vi måste få ett nytänkande och en ny lagstiftning för att skydda narkomanerna mot sig själva och samhället mot narkotikan.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Fru Kristensson har uppenbarligen särskilt velat fästa uppmärksamheten på några frågor, och jag skall därför i korthet ta upp dem till behandling.

Detta är ett svårlöst problem, sade fru Kristensson med all rätt. Jag vill tillägga att det också är ett stort internationellt problem. Det är ett internationellt problem som i dag sysselsätter många länder, även vetenskapsmän av skiftande slag och som självfallet i dag också engagerar olika länders mera exekutiva organ för insatser och åtgärder. En summering av den internationella konferens som socialstyrelsen höll för någon vecka sedan visar, att detta inte är något isolerat svenskt problem utan att det är ett problem som man oroas av i många delar av världen. Det var av stort intresse att diskutera med bl. a. den japanske delegaten som hade rika erfarenheter av verksamheten mot missbruket i Japan.

Erfarenheterna från Japan visar —

jag vill säga det igen — att polisiära åtgärder och bestraffning av langare *har* sin verkan men att de inte ensamma räcker för att bekämpa en missbruksepidemi. Det är, fru Kristensson — låt mig stryka under det — ingalunda någon nedvärdering av de polisiära åtgärderna. De betyder mycket och är väsentliga i sammanhanget. Men, som jag sagt i mitt svar, man löser inte problemet enbart på den vägen även om den är mycket väsentlig.

De japanska åtgärderna kan väl beskrivas så, att det var fråga om en samordnad aktion, där tillverkning och importkontroll, kontroll över den medicinska användningen, upplysning i betydande omfattning, polisiära ingripanden och energiska vårdinsatser samverkade. Det har inte företagits någon tillförlitlig värdering av de olika åtgärdernas inbördes betydelse. Det är i samverkan här som man skall se de olika åtgärderna.

Man kan på den punkten säga att uppgifter som skymtat i pressen om att man i Japan med vissa speciella åtgärder löste problemet inte är helt riktiga. Vi fick en mera nyanserad bild när den japanske delegaten redogjorde för erfarenheterna från sitt land. Det kan sägas att vi försöker att på samma väg, nämligen genom en samordning av åtgärderna, komma åt detta mycket onda.

Fru Kristensson säger att om det vore fråga om en epidemi av ett annat slag, skulle vi verkligen — om jag förstod henne rätt — samla resurserna och sätta in dem på ett mera adekvat sätt. Jag vill då framhålla att det gäller ett narkotikaproblem, och jag anser att det är svårt att göra jämförelser med andra smittsamma sjukdomar. Det är här fråga om någonting alldeles specifikt, och vi måste därför ha ett brett register av olika åtgärder. Vi håller nu på med att skaffa oss detta register, och det är givet att vi sedan på bästa sätt bör tillämpa de erfarenheter som

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

vi nu samlar. Jag vill be fru Kristensson — även om jag är alldeles övertygad om att hon har läst propositionen i ämnet — att gå igenom propositionen igen, ty jag betonade däri starkt, att dessa problem sannerligen inte löses slutgiltigt med något enstaka grepp.

Det var ett viktigt steg vi tog. En fortsättning måste följa, och narkomanvårdskommittén arbetar med mycket väsentliga frågor: frågan om de preventiva åtgärderna, om upplysning o. s. v.

Jag tycker, fru Kristensson, att vi skall avvakta den utredningen innan vi ger oss in på att tillsätta en stor parlamentarisk utredning. Vi skall i varje fall först se betänkandet från narkomanvårdskommittén. Det är viktigt inte minst ur den synpunkten att det är angeläget att vi snabbt får åtgärderna verkställda.

Fru Kristensson tog också upp frågan huruvida de instrument vi i dag har att tillgripa är tillräckliga. På den punkten har jag redan sagt, att barnavårdslagen ger ett underlag för ingripande beträffande ungdomar under 21 år. Därutöver kan det komma i fråga omhändertagande tvångsvis enligt lagen om sluten psykiatrisk vård. Men jag har också tillagt, fru Kristensson, att om det krävs någon komplettering av gällande bestämmelser i detta avseende, så är vi beredda att överväga detta. Det är möjligt att det i fortsättningen kommer att visa sig vara nödvändigt, men vi får då pröva den saken. Vi står öppna på den punkten.

Får jag avslutningsvis säga, att upplysningsfrågorna i detta sammanhang är viktiga. Då det gäller upplysningen kan man väl rent allmänt säga att det som hittills har presenterats ur många synpunkter varit tveksamt. I den s. k. upplysningsverksamheten har det funnits inslag som uppenbarligen haft en verkan rakt motsatt den som brukar avses med sådan här upplysningsverksamhet. På vissa individer har den verkat stimulerande för att

inte säga upphetsande, medan den på andra individer — personer som är hemfallna åt missbruket — verkat deprimerande och försatt dem i en psykiskt svår situation, då de själva hyst en önskan att komma ifrån missbruket. Här har sannerligen varje enskild journalist för att inte säga varje enskild radio- och TV-medarbetare ett stort ansvar som de måste besinna; annars kan det som varit avsett som positiv upplysningsverksamhet vändas till sin motsats.

Detta är, fru Kristensson, ett exempel på hur vittförgrenad denna fråga är i dag. Jag vill, herr talman, sluta med att understryka de internationella aspekterna. Vi skall väl inte denna eftermiddag fördjupa oss i historia, men det är oerhört intressant att kunna konstatera att kampen mot narkotikan varit en stor internationell uppgift under decennier och att man internationellt kunnat samla sig till olika aktioner. Nu när medicinska preparat som centralstimulantia av olika slag börjat missbrukas står vi inför en utomordentligt viktig punkt i utvecklingen. Vi har från svensk sida begärt att dessa medel skall tas upp i den internationella narkotikakonventionen. Vi behöver med andra ord en internationell aktion, en samling i världen mot detta onda. Självfallet behöver vi en samling även inom vårt land, ett utnyttjande av alla våra resurser, en samverkan över ett brett fält. Jag är, herr talman, beredd att på allt sätt medverka härtill.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag frågade statsrådet om han trodde att narkomanvårdskommittén samt socialstyrelsen och kanske socialministern själv hade en känsla av att politikerna här i riksdagen var beredda att vidtaga okonventionella och radikala åtgärder för att så snart som möjligt bryta den skrämmande utveckling som vi i dag befinner oss

Svar på interpellation ang. åtgärder mot narkotikamissbruket

i. Statsrådet svarade inte på den frågan. Det kanske var klokt ur hans synvinkel, vad vet jag?

Han sade att vi skall avvakta den utredning som narkomanvårdskommittén håller på med. Det är ju den vanliga tågordningen, att vi skall avvakta pågående utredningar, såvida det inte är en fråga som regeringen av någon speciell anledning anser skall behandlas skyndsamt. Statsrådet anser alltså att vi har tid att avvakta utredningen och att låta utvecklingen ha sin gång. Jag vågar inte ha någon mening om vem av oss som har rätt på den punkten. Det får väl utvecklingen visa. Jag är bara rädd för att vi försätter oss i en sådan situation att man vågar vidtaga åtgärder först när det är för sent. Jag tror att det vore klokt att ta in politikerna i detta sammanhang och att försöka påverka riksdagen inifrån på det sättet.

En långsam anpassning av olika åtgärder till den pågående utvecklingen har den negativa konsekvensen att de internationella ligorna och den internationella handeln hinner anpassa sig efter de nya förhållandena, vilket inte sker om det görs en mera chockartad och kraftfull insats på en gång.

Många detaljfrågor och många förslag till åtgärder som kunde vidtagas har inte nämnts här. Jag skall också avstå från att nämna dem. Jag vill bara sammanfattningsvis, herr talman, framhålla att jag för min del är övertygad om att vi på denna punkt behöver ett klart nytänkande. Vi behöver få ett behandlings-, rehabiliterings- och preventionsprogram, som kan förhindra att ytterligare tusentals unga människor dras in i den missbruksvåg som måste hejdas om vårt samhälle över huvud taget skall överleva.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Jag vill bara erinra fru Kristensson om att för inte stort mer än

ett halvt år sedan hade politikerna ett tillfälle att behandla en proposition, som då lades på riksdagens bord, om en rad olika konkreta åtgärder. Jag är glad åt att vi då kunde nå enighet i frågan, och det är min förhoppning att vi skall kunna göra det i fortsättningen också. Vi har ju snart att motse ett nytt betänkande med förslag till åtgärder. I fråga om tidpunkten för olika åtgärder anser jag det vara viktigt att vi avvaktar detta betänkande, så att vi på grundval därav kan företa de åtgärder vi då finner nödvändiga.

Fru Kristensson efterlyste ett program. Jag vill gärna säga att det inte är enbart med program man löser dessa frågor. Man löser dem självfallet främst genom konkreta åtgärder. Propositionen i våras upptog en rad sådana åtgärder, en väsentlig skärpning av straffen — något som jag hade tillfälle att mera ingående diskutera i första kammaren i dag — men också åtgärder på vårdsidan. Vi kommer självfallet inte ett ögonblick att försena det förslag till ytterligare åtgärder som kan komma från narkomanvårdskommittén.

Fru **KRISTENSSON** (h):

Herr talman! Det är väl ändå skillnad mellan att få ta del av en proposition och känna att man vill stå bakom den och att sitta i en utredning och penetrera de olika aspekter som dessa komplicerade frågor har. Det inser givetvis herr statsrådet själv också.

Statsrådet säger att det inte hjälper att bara ha ett program utan att man också måste veta vilka åtgärder man skall vidta. Nej, just det. Man måste först analysera var problemen finns. Sedan måste man ju vara överens om de åtgärder som skall vidtas och inte skygga för att vidta de kraftfulla åtgärder som är motiverade. Det var det jag avsåg.

Herr **DICKSON** (h):

Herr talman! I denna mycket väsent-

Svar på interpellation ang. tillsättande av natriumfluorid till AD-vitamin i kariesförebyggande syfte

liga debatt har inte berörts den roll som tobaksrökningen må kunna spela såsom ett första steg in på narkomani-vägen. Jag behöver inte påminna socialministern om den saken, då jag vet att han har sina ögon riktade även på den och att han över huvud taget är både bekymrad och djupt intresserad för saken. Jag vill emellertid framhålla att när man ser småbarn springa med cigarretten i mungipan och att de vänjer sig vid det, kan man förstå att de har lättare att bli narkomaner, vilket har påståtts. Jag har ingen möjlighet att säga det av personlig erfarenhet, men jag tycker att det verkar mycket sannolikt, att ingen börjar direkt att röka hasch eller dylikt utan att det kan börja och troligtvis alltid börjar med tobaksrökning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på interpellation ang. tillsättande av natriumfluorid till AD-vitamin i kariesförebyggande syfte

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig om jag har uppmärksammat den nya metoden att tillsätta natriumfluorid till AD-vitamin i kariesförebyggande syfte och om jag anser åtgärder motiverade för att främja utnyttjandet av denna metod.

Jag vill först erinra om att jag senast i maj förra året hade tillfälle att i första kammaren besvara en interpellation beträffande fluoridering av dricksvatten. Jag anförde då att man inom folktandvården nått goda resultat med pensling eller sköljning med fluor men att den största effekten uppnås först när man kombinerar dessa

metoder med fluoridering av dricksvattnet. Man kan enligt min mening inte — som fru Kristensson gör — beteckna vattenfluoridering som en tveksam metod, när det gäller att förebygga karies och därmed minska såväl tandbesvär som kostnader för den enskilde och för samhället. Enligt uppgifter som jag erhållit från socialstyrelsen har särskilda undersökningar om hur vattenfluorideringen påverkar tandvårdskostnaderna visat, att man genom att tillämpa denna metod kan spara ca 50 procent av vårdkostnaderna för skolbarn och skolor. Härtill kommer de väsentliga besparingar som samhället och den enskilde gör i fråga om förskolebarnens och de vuxnas tandvård.

Vad angår möjligheterna att utnyttja fluor i kariesförebyggande syfte genom tillsats av natriumfluorid till AD-vitamin droppar vill jag upplysa om att utredningar i denna fråga pågår inom socialstyrelsen. Sedan utredningarna avslutats planerar styrelsen att under våren 1969 utfärda råd och anvisningar i ämnet.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret.

Statsrådet citerade mig på ett sätt som kanske gav ett felaktigt intryck, ty han sade att man enligt hans mening inte som jag gjorde kan beteckna vattenfluorideringen som en tveksam metod att förebygga karies. Jag tror inte att det är en tveksam metod då det gäller det syftet utan tror tvärtom att fluor i alla former har en mycket stor kariesförebyggande effekt. När jag i min interpellation talade om en tveksam metod sade jag att detta gällde från kostnadssynpunkt. Som exempel nämnde jag att om Stockholms stad införde vattenfluoridering skulle det kosta två miljoner kronor i investeringar medan den årliga driftkostnaden

Svar på interpellation ang. tillsättande av natriumfluorid till AD-vitamin i kariesförebyggande syfte

skulle uppgå till 500 000 kronor. Även om hälsovård och förebyggande vård i princip kan få kosta vad som helst bör man välja den billigaste och samtidigt bästa metoden, som jag trodde var att tillsätta natriumfluorid till AD-vitamin droppar. Man har ju prövat detta på bl. a. barnavårdscentralen i Stockholm med utomordentligt goda resultat.

Statsrådet säger att den största effekten uppnås först vid kombination av vissa metoder med vattenfluoridering och nämner pensling eller sköljning med fluoriderat vatten. Den metod som nämns i min interpellation har inte kombinerats med någon vattenfluoridering men den har ändå denna goda effekt. För övrigt när man genom vattenfluoridering endast ungefär 50 procent av svenska folket, eftersom resten bor i sådana områden där man inte har vattenverk. Vi har för inte så länge sedan här i kammaren diskuterat vattenfluorideringen ur en mera etisk synpunkt, nämligen att det bör vara angeläget att åstadkomma en valfrihet så att den som vill ha fluor kan få det och andra kan slippa. Även ur den synpunkten är den av mig nämnda metoden bra.

Slutligen vill jag nämna att detta skulle gälla barn under skolåldern, och vi har en organisation av barnavårdscentraler där en sådan metod kan prövas utan nämnvärda kostnader. Jag hörde av statsrådets svar att socialstyrelsen prövar denna fråga. Jag har inte riktigt klart för mig om man avser att just för denna metod utfärda råd och anvisningar under våren 1969, men om så skulle vara fallet vore det alldeles utomordentligt och då skulle man verkligen vinna någonting positivt.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Om vi missförstår varandras formuleringar kan det kanske

ta ut vartannat. Men jag vill säga ännu några ord när fru Kristensson nu tar upp kostnaderna. En kalkyl som har gjorts av tandvårdsbyrån inom socialstyrelsen kan ha sitt intresse i sammanhanget. Den visar i stort sett att sedan vattenfluorideringen varit i gång ett antal år och när full effekt uppnåtts torde besparingarna komma att ligga på 7—10 miljoner kronor per år, beroende på i vilken omfattning barn- och ungdomstandvården utbyggs.

Redan på barn- och ungdomstandvården kommer Stockholms stad sålunda att göra inbesparingar som många gånger om täcker de årliga driftsutgifterna om cirka en halv miljon kronor. Därtill kommer även de väsentliga besparingar som såväl samhället som den enskilde kommer att göra beträffande tandvården för förskolebarn och för vuxna. Jag tror att man måste se frågan i just den här kombinationen.

Fru Kristensson frågade också om man kan vänta ett slutligt resultat av de här undersökningarna år 1969. Som jag sade i mitt interpellationssvar planerar ju styrelsen att sedan utredningarna avslutats utfärda råd och anvisningar i ämnet under 1969.

Fru **KRISTENSSON** (h):

Herr talman! Jag tycker också att det är väldigt fint att man kan spara pengar. Men för att undvika alla missförstånd vill jag ändå göra en komplettering. Ty om man kan uppnå samma besparingar, vilket man kan göra med det förslag som jag har lagt fram, så är det ju inte så dumt att omkostnaderna minskar. Den beräknade kostnaden för en sådan här verksamhet i barnavårdscentralernas regi skulle bara uppgå till en krona per år och barn. Detta innebär en väsentligt lägre kostnad med resultat att nettovinsten blir avsevärt mycket högre. Det var detta jag ville tillägga.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. utredning rörande vissa variationer i sjukfrekvensen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat om jag vill »vidtaga åtgärder för att få till stånd en objektiv utredning angående de variationer i sjukfrekvensen som synes råda dels mellan män och kvinnor, dels med hänsyn till olika geografiska, tjänstemässiga och åldersmässiga förhållanden, samt orsakerna till dessa och slutligen sjukförsäkringsbestämmelsernas inverkan på sjukfrekvensen».

I interpellationen åberopas en av Svenska arbetsgivareföreningen nyligen publicerad undersökning om sjukfrånvaron på ett antal arbetsplatser. Denna undersökning har gjorts utan något samråd med riksförsäkringsverket, och jag känner till den endast genom uppgifter som har förekommit i pressen.

I Arbetsgivareföreningens undersökning görs bl. a. gällande att den sjukpenningreform som genomfördes den 1 januari 1967 skulle ha lett till en avsevärd ökning av sjukfrekvensen. Fru Kristensson säger att hon önskar en objektiv undersökning i denna fråga. Jag vill erinra om att den av 1966 års riksdag beslutade sjukpenningreformen bl. a. innebar att de tidigare karensdagarna slopades och att sjukpenning utgår fr. o. m. dagen efter insjuknandet. Den bärande tanken bakom reformen var att åstadkomma jämlikhet mellan olika arbetstagargrupper i fråga om skyddet mot inkomstbortfall vid sjukdom. Avsikten med reformen var också att ge de anställda möjligheter att vid sjukdom i tid stanna hemma från arbetet för att återvinna hälsan.

Enligt riksförsäkringsverkets officiella statistik ligger den faktiska ökningen av antalet sjukdagar med sjukpen-

ning hittills en tredjedel lägre än man räknade med när reformen beslutades. Det s. k. sjukalet — d. v. s. det genomsnittliga antalet sjukdagar med sjukpenning per person och år — beräknades i samband med reformbeslutet öka från cirka 16 till cirka 20. Denna beräknade ökning av sjukalet berodde främst på att sjukpenning enligt de nya reglerna utgår även under de dagar då den försäkrade tidigare på grund av karensbestämmelserna inte erhöll sjukpenning. Den officiella statistiken visar för åren 1967 och 1968 ett genomsnittligt sjuktal på mellan 18 och 19 dagar.

I interpellationen refereras Arbetsgivareföreningens påstående om en påfallande ökad sjukfrekvens för arbetare och om en väsentligt högre sjukfrekvens för kvinnor än för män. Några klara gränser mellan arbetare och tjänstemän finns inte. I den allmänna försäkringen behandlas alla löntagare som arbetstagare. När det gäller kvinnornas sjukskrivning vill jag bara konstatera, att den officiella statistiken för senare år visar i stort sett samma sjuktal för män och kvinnor räknat på samtliga sjukpenningförsäkrade. I fråga om tilläggsjukpenning är talet drygt 10 procent högre för kvinnor än för män.

De önskemål som interpellanten har om undersökningar beträffande variationer i sjukfrekvens med hänsyn till geografiska och åldersmässiga förhållanden torde i stort sett redan vara tillgodosedda genom den officiella sjukförsäkringsstatistik som riksförsäkringsverket fortlöpande publicerar. Denna statistik innehåller också uppgifter om sjukfallsfrekvenser, sjukskrivningstidernas längd, sjuktalen inom olika sjukpenningsskisser o. s. v. När det gäller sådana frågor som sjukförsäkringsbestämmelsernas inverkan på sjukfrekvensen och orsakerna till sjukskrivningar kompletteras den fortlöpande statistiken med olika specialundersökningar. Som ett exempel på detta kan jag nämna att riksförsäkringsverket i

Svar på interpellation ang. utredning rörande vissa variationer i sjukfrekvensen

dagarna publicerar en undersökning om diagnoser som förekommit vid sjukskrivningarna. Enligt min mening fyller sådana specialundersökningar en viktig uppgift.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag borde börja med att be herr talmannen om överseende för att jag återkommer, men det är inte mitt fel att mina svar har koncentrerats till ett och samma tillfälle. Nu vill jag vända mig till herr statsrådet och tacka för det svar jag har fått.

Tyvärr måste jag säga att jag undrar om inte herr statsrådet egentligen har förbisett eller inte riktigt förstått syftet med interpellationen.

Herr statsrådet säger att den bärande tanken bakom sjukpenningreformen var att åstadkomma jämlikhet mellan olika arbetstagargrupper. Syftet med min interpellation var att få till stånd en bättre jämlikhet mellan olika arbetstagargrupper, och jag hade hoppats att en mera nyanserad utredning av hur sjukfrekvensen varierar i olika situationer, mellan olika jobb, mellan arbetsplatsers belägenhet, mellan olika åldrar o. s. v. skulle kunna klarlägga de problem som finns och att man därefter skulle försöka undersöka orsakerna till de nuvarande förhållandena.

Om det är så att monotona och föga ansvarskrävande arbeten medför högre sjukledighet, då tycker jag att det är ett allvarligt problem som man inte kommer förbi bara genom att visa statistiskt hur det kanske förhåller sig. Man måste först ha en objektiv utredning, och sedan måste man väl ändå söka komma till rätta med problemen. Jag tror nämligen att människans situation i dag på arbetsplatsen är besvärlig. Man har många stressande arbetsuppgifter, man har många monotona arbetsuppgifter. Och detta kan leda till att motivationen för att gå till jobbet på morgonen mins-

kar. Det behöver inte betyda att man sjukskriver sig i onödan. Det kan helt enkelt vara så att arbetet i det moderna samhället inte är tillräckligt stimulerande för att undertrycka en sådan här känsla av olust. Det är det som jag egentligen har åsyftat med min interpellation, och jag konstaterar att statsrådet inte alls har givit något svar på det.

När jag refererar Arbetsgivareföreningens lilla »utredning» — om jag får kalla den så — är det för att den konstaterar att sjukledigheten har ökat väsentligt genom denna sjukpenningreform. Jag vet inte om det är ett argument i avtalsrörelsen, det kan hända. Statsrådets svar på den här punkten, att sjukledigheten ändå inte har blivit så hög som man räknat med är i alla fall en glädjande upplysning som kan vara värd att notera.

Det har gjorts andra utredningar av det privata näringslivet. Industrins utredningsinstitut presenterade förra året en utomordentligt intressant utredning där man mera nyanserat gick in på de olika problem som kan påverka sjukfrekvensen. Man tog hänsyn till ålder, kön, yrkesgrupp, civilstånd, lörens storlek, arbetsplatsens storlek, vederbörandes vårdnadsbörda, hur konkurrensen och sysselsättningsläget påverkade sjukfrekvensen och vilken roll stressfaktorer spelade.

Statsrådet konstaterar när det gäller kvinnornas sjukskrivning att den officiella statistiken för senare år i stort sett visar samma sjuktal för män och kvinnor räknat på samtliga sjukpenningförsäkrade. Men i fråga om tilläggsjukpenningen har kvinnorna en 10 procent högre sjukfrekvens än männen. Jag har framför mig en siffra från år 1967 som visar att sjuksjuktalet för kvinnor då faktiskt var mindre än för män. Skillnaden är inte så stor, men det visar att det har blivit en annan relation mellan mäns och kvinnors sjukfrekvens, och det anser jag vara en in-

Svar på interpellation ang. utredning rörande vissa variationer i sjukfrekvensen

tressant upplysning. Det förhåller sig tydligen inte så som Arbetsgivareförbundet här har sagt att kvinnornas sjukfrekvens är av den storleksordningen att den måste ha någon inverkan vid avtalsförhandlingar.

Dagens Nyheter kommenterade denna statistik, och Arbetsgivaren har i ett ledarstick i sin tur kommenterat Dagens Nyheter's kommentar sålunda: »Vi har all respekt för DN:s kamp för kvinnans roll i yrkeslivet, men tror inte att ett undanhållande av fakta kan ligga i kvinnornas intresse. Det finns som DN påpekar många skäl till den högre kvinnliga frånvaron. Det meddelande som SAF sänt ut innehöll inget om detta helt enkelt därför att undersökningen avser att kartlägga frånvarons omfattning, men inte att belysa dess orsaker.»

Nu vill jag fråga herr statsrådet beträffande tilläggsjukpenningen: Om det är så att kvinnor har 10 procent högre sjukledighet än män, finns det då anledning att undersöka orsaken härtill, eller är det ett ofrånkomligt faktum som man bara har att konstatera? Jag tycker själv att det vore angeläget att få ett klarläggande på den punkten.

Sedan säger herr statsrådet att vad gäller de geografiska och åldersmässiga förhållandena kan man nöja sig med den sjukförsäkringsstatistik som riksförsäkringsverket publicerar. Jag anser att denna statistik är bra, men det kunde kanske vara angeläget att ge en viss information om den. Det är nämligen inte säkert att alla studerar statistiken och drar slutsatser om den. Dessutom har där inte tagits upp den fråga som jag tycker är den centrala i sammanhanget, nämligen vilken betydelse arbetet har för sjukfrånvaron. Den utredning som Industriens utredningsinstitut gjorde visade att ju mindre kvalificerat arbete en människa hade och ju lägre lön hon hade, desto högre var frånvaron. Det är ju ett intressant konstaterande, som jag tycker borde leda till några slutsatser. Skillnaden mellan

mäns och kvinnors frånvaro utjämnas nämligen, ifall man jämför deras situation i samma typ av arbete med samma lön.

Statsrådet kan kanske säga att vi inte har möjligheter att göra dylik ingående utredning, ty det skulle innebära ett stort arbete. Jag konstaterar emellertid att statsrådet omnämner de specialundersökningar som riksförsäkringsverket håller på att göra, och jag tror att det skulle finnas anledning att just genom specialundersökningar verkligen pröva de olika synpunkter jag tidigare framfört. I det sammanhanget vill jag gärna referera till vad generaldirektör Rexed i socialstyrelsen sade i en akademikerdebatt häromveckan. Han ansåg för sin del att det är nödvändigt att vi tar reda på vad som faktiskt händer när vi genomför sociala reformer. Jag trodde att herr statsrådet egentligen var av samma åsikt. Jag skulle i varje fall vilja fråga om herr statsrådet kan instämma i ett sådant önskemål.

I detta sammanhang vill jag också nämna att med den arbetslöshet som råder på olika håll bland akademiker — framför allt samhällsvetare och liknande — finns också personella resurser att klara dylika undersökningar. Jag skulle därför vilja fråga herr statsrådet om det inte vore att så att säga slå två flugor i en smäll — att få en meningsfull sysselsättning för i dag arbetslösa akademiker samtidigt som man får ett värdefullt utredningsmaterial, som kan vara till stor nytta för människor som av en eller annan anledning känner vantrivsel ute på arbetsplatserna.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! När jag läste fru Kristenssons interpellation var det åtminstone för mig litet oklart vad hon egentligen menade såväl i den beskrivande delen som i själva frågan. Om det är på det sättet att fru Kristenssons upp-

Svar på interpellation ang. utredning rörande vissa variationer i sjukfrekvensen

fattning om hur sjukförsäkringsreformen verkar har varit oklar vill jag framhålla att jag har varit angelägen att försöka klargöra denna verkan i mitt svar.

Nu säger fru Kristensson att jag egentligen missförstått vart hon syftar och vad hon vill. Men jag tror inte att jag har gjort det, fru Kristensson. Jag har i mitt svar på flera punkter gjort hänvisningar till riksförsäkringsverkets officiella statistik, som redovisas i publikationen Allmän försäkring, vilken utkommer varje år. Jag skall be att få lämna ett exemplar av denna publikation till fru Kristensson, om hon inte har den. I den statistiken finns för sjukförsäkringen 150 olika tabeller samt kommentarer till dessa. Och i år har riksförsäkringsverket börjat utge en fortlöpande statistisk rapportserie där olika specialundersökningar redovisas, t. ex. den undersökning om diagnoser som förekommit vid sjukskrivningarna som jag omnämnt i svaret.

Genom denna statistik och dessa undersökningar får vi upplysningar i sådana frågor som fru Kristensson tagit upp i sin interpellation. Det är möjligt att allt detta kan vidgas. Jag vill i sammanhanget erinra fru Kristensson om att det finns en styrelse för riksförsäkringsverket där arbetsmarknadens parter är representerade — d. v. s. både löntagarna och arbetsgivarna — och där speciella önskemål kan framföras.

Jag tycker alltså, fru Kristensson, att det på denna punkt är väl sörjt för både kunskap och information, och eftersom verksamheten på området fortsättningsvis utvecklas finner jag för dagen inte anledning att sträcka mig längre än jag gjort i interpellationssvaret.

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Jag är ledsen om min interpellation var oklar, och jag skall gärna återkomma med en bättre formulerad interpellation nästa år. Då kan-

ske jag kan hoppas på att få ett bättre svar.

Jag vill emellertid endast klargöra att jag inte fått något besked beträffande två konkreta ting som jag frågat om i interpellationen. För det första gäller det orsakerna till att sjukledigheten har dessa variationer. Det förekommer icke i riksförsäkringsverkets statistik, och det svarar inte heller herr statsrådet på. För det andra finns det i statistiken inte någon uppgift om sjukdomsfrekvensens variationer inom olika yrken och anställningar. Detta har herr statsrådet inte heller berört i sitt svar. Två konkreta saker som jag har frågat om finns alltså inte upptagna där. Jag är ledsen att konstatera att herr statsrådet tydligen inte har något vidare intresse för dessa frågor, den större sjukfrånvaron bland kvinnor och över huvud taget situationen på arbetsmarknaden för olika arbetstagare.

Naturligtvis kan man invända att detta är en sak som egentligen hör till inrikesministerns område, men han lär inte bli inkopplad förrän man har analyserat orsakerna. När det är gjort är det väl herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet som skall ta vid, men på detta stadium ligger enligt min mening problemet hos socialministern.

Jag vill slutligen säga, att jag har motionerat i denna fråga flera gånger och konstaterat att riksdagen år 1964 sade, att en statistisk belysning av dessa frågor vore önskvärd men att man inte hade tillräckligt med personella resurser för att genomföra en sådan. I dag påstår jag att vi har det, och jag hade hoppats att socialministern skulle ha varit mera lyhörd för dessa problem än han har visat sig vara.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill bara göra det tillägget att jag visst är intresserad, fru Kristensson, för all den information och upplysning som här kan inhämtas. Jag

tycker emellertid att riksförsäkringsverket redan i dag har en värdefull sammanställning och analys på detta område, och när denna samtidigt utvecklas, tycker jag att man i varje fall för dagen bör kunna lugna sig litet.

Men vi får kanske tillfälle, fru Kristensson, att återkomma till frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Till bordläggning anmäldes

statsutskottets utlåtanden:

nr 181, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående svenska bidrag till Internationella utvecklingsfonden (IDA),

nr 182, i anledning av motion om begränsning av den nuvarande försvarsattachéorganisationen,

nr 183, i anledning av motioner angående lokalisering av flygplatser inom stockholmsregionen och utredning om lokalflygplats för Stockholm,

nr 184, i anledning av motioner om samordning mellan statens järnvägars zontaxa samt järnvägens och postverkets busstaxor, och

nr 185, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i visst fall avstå arv som tillfallit allmänna arvsfonden jämte motion;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i uppbördsförordningen den 5 juni 1953 (nr 272) jämte motioner,

nr 69, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Singapore för undvikande av dubbelbeskatning och förhindrande av skatteflykt beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, m. m., och

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i tulltaxan den 12 januari 1968 (nr 25), m. m.;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret,

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen den 13 mars 1942 (nr 117) med vissa bestämmelser om kungörande i kyrka,

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 12 § handelsbalken,

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ skattestrafflagen den 11 juni 1943 (nr 313), m. m., och

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o och 16:o lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) (dieselavgaser), dels proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 1 mom. i nämnda förordning (bensinavgaser), dels motioner angående lagstiftning rörande miljövård m. m. i viss del, och

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 19 maj 1944 (nr 219) om djurskydd.

§ 9

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Wennerfors* (h), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående eventuella förändringar i lotsorganisationen,

herr *Nordgren* (h), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående upprätthållandet av säkerhetskraven inom sjöfarten vid ett genomförande av lotsorganisationsutredningens förslag, och

herr *Björkman* (h), till herr statsrå-

det *Wickman* angående det ekonomiska resultatet av Duroxbolagets verksamhet.

Kammararens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 16.17.

In fidem
Sune K. Johansson